Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

2523

491.99-5
Գ-34

№ 40
5
1883
2010
Օ-34

ԴՊՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՄ

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ

Ա. Մ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՔՆՆՈՒԱԾ ԵՒ ՍՐԲԱԳՐՈՒԱԾ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ց. ԳԱՎԱՖԵԱՆ

1875

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ՏԵԱՌՆ ՏԵԱՌՆ ԳԷՈՐԳԱՅ

ԱԶԳԱՍԷՐ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԸՆՏԻՐ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԵՒ

Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ

ՏԵԱՌՆ ԵՍԱՅԵԱՅ

ԱՌԱՔԵԼԱՇԱՒՂ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԵՒ

Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԻ

ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ ... ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
102057-Ա2

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Ազգային դպրոցաց մէջ Հայերէն գրաւոր լեզուին ուսմանը տրուած կարեւորութիւնը տեսնելով այս քերականութիւնը կարելի եղածին չափ ճոխ եւ կատարեալ ընել արժան համարուած է. մանաւանդ որ ուրիշ համառօտ քերականութիւն մը 'ի պէտս նորագոյն ուսանողաց արդէն 'ի լոյս ընծայուած է։

Քերականութեանս հեղինակն այս տպագրութեան մէջ այն ամէն փոփոխութիւններն ու յաւելուածներն ըրաւ զոր իւր եւ այլոց փորձառութիւնը կը թելադրէին, եւ զոր գրաւոր լեզուին ուսման ազգային դաստիարակութեան մէջ ունեցած եւ ունենալու բազմադիմի կարեւորութիւնը կը պահանջէր։ Հեղինակը գրաբարին ուսմանը նկատմամբ ազգային դպրոցաց ըրած նախատեսութիւնն այնչափ աւելի կը յարգէ որչափ համոզուած է թէ Հայ սերնդեան արդի լեզուին ինչպէս ծնունդը գրաբարէն է, նոյնպէս աճումն ու զարգացումը գրաբարով պիտի ըլլայ։ Այս տեսութեամբ գրաբարին ուսումը մեր ազգային նախակրթական դաստիարակութեան առաջին եւ գլխաւոր մասը պիտի ըլլայ մինչեւ որ ազգային արդի լեզուն ժամանակիս գիտնաբար եւ գրագիտական պիտոյից բաւական ըլլալու վիճակին հասնի։ Այս կարեւոր վիճակին, ուր կը կենայ մեր լեզուին, նա մանաւանդ մեր մտաց զարգացումը, արդարեւ քանի մը ճամբով կրնանք հասնիլ. բայց ով կրնայ ըսել թէ այն ճամբաներուն մէկն ալ գրաբարին ուսումը չէ։ Հոն պիտի գտնենք նոր եւ ճշգագոյն գաղափարներու պատկերներ, խորին մտածութիւններու եւ փափուկ զգացումներու ձեւեր. հոն է մեր գոյացնելու լեզուին եթէ ոչ կերպական՝ անշուշտ

նիւթական մասը. եւ, ո գիտէ, թերեւս այն լեզուն ո-րուն կարեւորութիւնը կ'զգանք եւ առ որ կը դիմենք՝ նոյն իսկ մեր հին գրաբարը, երբեմն նաեւ [illegible] կոչուած լեզուն է:

Գրաբար լեզուին կարօտութիւնն որ ըստ օրէ աւելի զգացուելով, հարկաւ անոր ուսման գործիքները, յորոց մին է քերականութիւնը, հետզհետէ նոյն կարօտութեան լրմանը յարմարագոյն գործուելու են: Մեր քերականութեան նպատակն աս է. ոչ թէ քերականութիւն չինող մը երեւել կ'ուզենք, այլ՝ թէ կրնանք արդեօք ի նպաստ լեզուին ուսման բան մը ընել: Ուստի քերականութեանս մէջ մեր սկզբունքն է. 1. Կանոնները կամ պատուէրները համառօտ, յստակ եւ ճիշդ ընել. 2. Լեզուին ընդհանուր օրէնքներն այնպէս աւանդել որ օրէնքը դէպքին անվրէպ մերձենալի ըլլայ. ինչպէս որ ասիկայ կը տեսնուի Տէր բայիի, Հայցական հոլովոյ, Ուղղական խնդրոյ, Յարաբերականի, Յօդերու, Դիմորոշներու, Բայերու ժամանակներուն գործածութեան կանոններուն մէջ. 3. Լեզուին մատենագրութեանը մէջ այն երեւոյթները, եւ համաձայնութեան ձեւերուն այն կերպերը որ ընդհանուր օրէնքի մը արգելինք են՝ առնուլ, ապա թէ ոչ թողուլ. եւ այս ընտրութեան չափ եւ կանոն բռնուած են դէպքերուն յաճախութիւնն ու միօրինակութիւնը. ըստ որում այնչափ աւելի բանաւոր է դէպքէ մը օրէնք հետեւցնել՝ որչափ դէպքը յաճախ եւ միօրինակ պատահական է:

Ըստ խնդրոյ ոմանց, այս նոր տպագրութեան մէջ հարցումներ աւելցուցինք, եւ հոլովմանց ու խոնարհմանց օրինակներուն առջեւ աշխարհաբարն ու տաճկերէնը դրինք: Բուն քերականութեան մէջ նոր փոփոխութիւն մը եղած չէ:

ՀԱՅԵՐԷՆ
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

1. Հ. ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ ի՞նչ կը սորվեցնէ:

Պ. ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ կը սորվեցնէ լեզու մը ուղիղ խօսիլ և ուղիղ գրել:

2. Հ. Ուղիղ խօսելու և ուղիղ գրելու համար ի՞նչ գիտնալ պէտք է:

Պ. Ուղիղ խօսելու և ուղիղ գրելու համար պէտք է գիտնալ թէ խօսք մը ի՛նչպէս կը շինուի:

3. Հ. Խօսք մը ի՞նչ բանէ կը շինուի:

Պ. Խօսք մը բառերէ կը շինուի:

4. Հ. Բառերուն վրայ գիտնալու քանի՞ բան կայ:

Պ. Բառերուն վրայ գիտնալու երեք բան կայ:

Նախ՝ թէ բառերը քանի տեսակ են և ինչ փոփոխութիւններ կը կրեն:

Երկրորդ՝ թէ անոնք խօսքին մէջ ինչ պաշտօններ կը կատարեն, և այն պաշտօնները ցուցնելու համար իրարու հետ ինչպէս կը համաձայնին, և

Երրորդ՝ թէ ինչ կարգով կը շարուին (*):

(*) Այս երեք բաներուն նայելով՝ քերականութիւնը երեք մաս պիտի ունենայ. Բառագիտութիւն, Համաձայնութիւն և Շարադասութիւն:

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱՌԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

5. Հ. Հայերէն լեզուին բառերը քանի՞ տեսակ են ։

Պ. Հայերէն լեզուին բառերն ութ տեսակ են. Անուն, Ածական, Դերանուն. Նախադրութիւն, Բայ, Մակբայ, Շաղկապ, Միջարկութիւն, կամ Ձայնարկութիւն ։

6. Հ. Ասոնք ի՞նչ կը կոչուին ։

Պ. Ասոնք Մասունք բանի կը կոչուին ։

ԱՆՈՒՆ

7. Հ. Անունն ի՞նչ կը ցուցնէ ։

Պ. Անունը, որ գոյական ալ կ'ըսուի, անձ մը կամ իր մը կը ցուցնէ. հայր, մայր, հաց, քաղաք, գետ, զգեստ, հոգի, իմաստութիւն, գոյական անուններ են ։

8. Հ. Անունը քանի՞ տեսակ է ։

Պ. Անունը երկու տեսակ է, Հասարակ անուն և Յատուկ անուն ։

Քաղաք, գետ, լեռ, հասարակ անուն են. ամէն քաղքի՝ քաղաք, ամէն գետոյ՝ գետ, ամէն լեռան՝ լեռ կրնանք ըսել առհասարակ. այս պատճառաւ այս անունները հասարակ կ'ըսուին ։

Փարիզ, Եփրատ, Արարատ, յատուկ անուն են. ամէն քաղքի՝ Փարիզ, ամէն գետոյ՝ Եփրատ, ամէն լեռան՝ Արարատ չենք կրնար ըսել, մինակ

Փարիզ քաղքին՝ Փարիզ, մինակ Եփրատ գետին՝ Եփրատ. մինակ Արարատ լեռան՝ Արարատ կրնանք ըսել, այս պատճառաւ այս անունները յատուկ կ'ըսուին ։

9. Հ. Յատուկ անուններն ի՞նչ գրով կը գրըւուին ։

Պ. Յատուկ անունները գլխագրով կը գրուին ։

10. Հ. Անունը քանի՞ փոփոխութիւն ունի ։

Պ. Անունը երկու փոփոխութիւն ունի, Թիւ և Հոլով ։

11. Հ. Թիւը քանի՞ է ։

Պ. Թիւը երկու է. Եզակի և Յոգնակի ։

Եզակին՝ անուան նշանակած իրին մէկ հատ ըլլալը կը ցուցնէ. ինչպէս՝ մարդ, քաղաք, գետ, մէկ մարդ, մէկ քաղաք, մէկ գետ կը նշանակեն ։

Յոգնակին՝ անուան նշանակած իրին մէկէ աւելի ըլլալը կը ցուցնէ. զոր օրինակ՝ մարդք, քաղաքք, գետք. մարդեր, քաղաքներ, գետեր, ըսել են. այսինքն՝ մէկէ աւելի մարդ, մէկէ աւելի քաղաք, մէկէ աւելի գետ ։

12. Հ. Հոլովն ի՞նչ է ։

Պ. Հոլովն՝ անուան մը վերջաւորութեան կամ ծայրին փոխուիլն է ։

13. Հ. Հոլովը Հայերէնի մէջ քանի՞ է ։

Պ. Հոլովը Հայերէնի մէջ վեց է. Ուղղական, Սեռական, Տրական, Հայցական, Բացառական, և Գործիական ։

14. Հ. Անուան մը վերջաւորութեան փոխուելուն ի՞նչ կ'ըսուի ։

Պ. Անուան մը վերջաւորութեան փոխուելուն հոլովել կ'ըսուի ։

15. Հ. Հայերէնի մէջ ամէն անուն մէ՞կ կերպ կը հոլովի ։

Պ. Հայերէնի մէջ ամէն անուն մէկ կերպ չի հոլովիր, այսինքն՝ ամէն անուն իր վերջը մէկ կերպով չի փոխեր, շատ մը հոլովելու կերպեր կան որոնք Հոլովմունք կը կոչուին ։

16. Հ. Հայերէնի մէջ քանի՞ հոլովում կայ ։

Պ. Հայերէնի մէջ տասներկու կանոնաւոր, քանի մը հատ ալ անկանոն հոլովմունք կան ։

17. Հ. Ամէն անուն եզակին և յոգնակին մէջ մէ՞կ կերպ կը հոլովի ։

Պ. Ամէն անուն եզակին մէջ տարբեր ու յոգնակին մէջ տարբեր կերպով կը հոլովի ։

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ

Ա. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ուղղական.	Բան.	խօսք.	Սեօզ.
Սեռական.	Բան-ի.	խօսքի.	Սեօզին.
Տրական.	Բան-ի.	խօսքի.	Սեօզէ.
Հայցական.	զԲան.	խօսքը.	Սեօզի.
Բացառական.	'ի Բան-է.	խօսքէ.	Սեօզտէն.
Գործիական.	Բան-իւ.	խօսքով.	Սեօզ իլէ.

Յոգնակի

Ո.	Բան-ք.	խօսքեր.	Սեօզլէր.
Ս.	Բան-ից.	խօսքերու.	Սեօզլէրին.
Տ.	Բան-ից.	խօսքերու.	Սեօզլէրէ.
Հ.	զԲան-ս.	խօսքերը.	Սեօզլէրի.
Բ.	'ի Բան-ից.	խօսքերէ.	Սեօզլէրտէն.
Գ.	Բան-իւք.	խօսքերով.	Սեօզլէր իլէ.

Արքայ, յի, յիւ. Գիծ, գծի, գծիւ.
Հանդէս, դիսի, դիսիւ. Ողջոյն, ջունի, ջունիւ ։

Բ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո.	Քաղաք.	Քաղաք.	Շէհր.
Ս.	Քաղաք-ի.	Քաղքի.	Շէհրին.
Տ.	Քաղաք-ի.	Քաղքի.	Շէհրէ.
Հ.	զՔաղաք.	Քաղաքը.	Շէհրի.
Բ.	'ի Քաղաք-է.	Քաղքէ.	Շէհրտէն.
Գ.	Քաղաք-աւ.	Քաղքով.	Շէհր իլէ.

Յոգնակի

Ո.	Քաղաք-ք.	Քաղաքներ.	Շէհիրլէր.
Ս.	Քաղաք-աց.	Քաղաքներու.	Շէհիրլէրին.
Տ.	Քաղաք-աց.	Քաղաքներու.	Շէհիրլէրէ.
Հ.	զՔաղաք-ս.	Քաղաքները.	Շէհիրլէրի.
Բ.	'ի Քաղաք-աց.	Քաղաքներէ.	Շէհիրլէրտէն.
Գ.	Քաղաք-օք.	Քաղաքներով.	Շէհիրլէր իլէ.

Աւազան, նի, նաւ. Լեզու, զուի, զուաւ.
Որդեակ, դեկի, դեկաւ. Պարտէզ, տիզի, տիզաւ ։

Գ· ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո·	Զգեստ ·	Զգեստ ·	Էսվապ ·
Ս·	Զգեստ-ու ·	Զգեստի ·	Էսվապըն ·
Տ·	Զգեստ-ու ·	Զգեստի ·	Էսվապա ·
Հ·	զԶգեստ ·	Զգեստը ·	Էսվապը ·
Բ·	'ի Զգեստ-է ·	Զգեստէ ·	Էսվապտան ·
Գ·	Զգեստ-ու ·	Զգեստով ·	Էսվապ իլէ ·

Յոգնակի

Ո·	Զգեստ-ք ·	Զգեստներ ·	Էսվապլար ·
Ս·	Զգեստ-ուց ·	Զգեստներու ·	Էսվապլարըն ·
Տ·	Զգեստ-ուց ·	Զգեստներու ·	Էսվապլարա ·
Հ·	զԶգեստ-ս ·	Զգեստները ·	Էսվապլարը ·
Բ·	'ի Զգեստ-ուց ·	Զգեստներէ ·	Էսվապլարտան ·
Գ·	Զգեստ-ուք ·	Զգեստներով ·	Էսվապլար իլէ ·

Ծով, ծովու, ծովու · Զէն, զինու, զինու ·
Ինձ, ընձու, ընձու · Քաղց, ցու, ցու ·

18· Հ· Այս հոլովման անուններէն ոմանց եզ· բացառականն ի՞նչպէս կ'ըլլայ ։

Պ· Այս հոլովման անուններէն ոմանց եզակի բացառականը ուէ կ'ըլլայ, զոր օրինակ՝ Զարդ, զարդու, 'ի զարդուէ · Խրատ, խրատու, 'ի խրատուէ · Նախանձ, նախանձու, 'ի նախանձուէ · Քաղց, քաղցու, 'ի քաղցուէ, եւայլն ։

Դ· ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո·	Գետ ·	Գետ ·	Ըրմաք ·
Ս·	Գետ-ոյ ·	Գետի ·	Ըրմաղըն ·
Տ·	Գետ-ոյ ·	Գետի ·	Ըրմաղա ·

Հ·	զԳետ ·	Գետը ·	Ըրմաղը ·
Բ·	'ի Գետ-ոյ ·	Գետէ ·	Ըրմաքտան ·
Գ·	Գետ-ով ·	Գետով ·	Ըրմաղ իլէ ·

Յոգնակի

Ո·	Գետ-ք ·	Գետեր ·	Ըրմաքլար ·
Ս·	Գետ-ոց ·	Գետերու ·	Ըրմաքլարըն ·
Տ·	Գետ-ոց ·	Գետերու ·	Ըրմաքլարա ·
Հ·	զԳետ-ս ·	Գետերը ·	Ըրմաքլարը ·
Բ·	'ի Գետ-ոց ·	Գետերէ ·	Ըրմաքլարտան ·
Գ·	Գետ-ովք ·	Գետերով ·	Ըրմաքլար իլէ ·

Տէր, րոջ, րով · Խունկ, խնկոյ, խնկով ·
Էշ, էշոյ, էշով · Յոյս, յուսոյ, յուսով ։

19· Հ· Այս հոլովման անուններէն ոմանց եզ· տրականն ի՞նչպէս կ'ըլլայ ։

Պ· Այս հոլովման անուններէն ոմանց եզակի տրականը ում ալ կ'ըլլայ · զոր օրինակ՝ Նոր, Նորոյ, Նորում · Հին, հնոյ, հնում · Մի, միոյ, միում, եւայլն ։

Ե· ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո·	Տրդատ ·	Տրդատ ·	Տըրդադ ·
Ս·	Տրդատ-այ ·	Տրդատին ·	Տըրդադըն ·
Տ·	Տրդատ-այ ·	Տրդատին ·	Տըրդադա ·
Հ·	զՏրդատ ·	Տրդատը ·	Տըրդադը ·
Բ·	'ի Տրդատ-այ ·	Տրդատէն ·	Տըրդադտան ·
Գ·	Տրդատ-աւ ·	Տրդատով ·	Տըրդադ իլէ ·

Զ· ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո·	Հռիփսիմէ ·	Հռիփսիմէ ·	Հուփսիմէ ·
Ս·	Հռիփսիմ-եայ ·	Հռիփսիմէին ·	Հուփսիմէնին ·

Տ.	Հռիփսիմ-եայ.	Հռիփսիմէին.	Հռիփսիմէյէ.
Հ.	զՀռիփսիմէ.	Հռիփսիմէն.	Հռիփսիմէյի.
Բ.	'ի Հռիփսիմ-եայ.	Հռիփսիմէէն.	Հռիփսիմէտէն.
Գ.	Հռիփսիմ-եաւ.	Հռիփսիմէով.	Հռիփսիմէ իլէ.

Հայկ, կայ, կաւ.	Գայիանէ, նեայ, նեաւ.
Արամ, մայ, մաւ.	Յուլիոս, լեայ, լեաւ.
Վահան, նայ, նաւ.	Լուկրետիա, տեայ, տեաւ.
Արշակ, կայ, կաւ.	Եսայի, սայեայ, սայեաւ.
Տիգրան, նայ, նաւ.	Օգոստոս, տեայ. տեաւ:

Ոս վերջաւորածներն Առաջին հոլովման պէս ալ կ'ըլլան. ինչպէս՝ Օգոստոս, Օգոստոսի, Օգոստոսիւ. Յուլիոս, Յուլիոսի, Յուլիոսիւ. Դիոս, Դիոսի, Դիոսիւ:

20. Հ. Այս երկու հոլովմանց տակ ի՞նչ անուններ կ'երթան:

Պ. Այս երկու հոլովմանց տակ յատուկ անուններ կ'երթան, այս պատճառաւ ասոնք յոգնակի չունին:

Ը. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո.	Եկեղեցի.	Եկեղեցի.	Քիլիսէ.
Ս.	Եկեղեցւոյ.	Եկեղեցւոյ.	Քիլիսէնին.
Տ.	Եկեղեցւոյ, ւոջ.	Եկեղեցւոյ.	Քիլիսէյէ.
Հ.	զԵկեղեցի.	Եկեղեցին.	Քիլիսէյի.
Բ.	*յԵկեղեցւոյ.	Եկեղեցիէ.	Քիլիսէտէն.
Գ.	Եկեղեց-եաւ.	Եկեղեցիով.	Քիլիսէ իլէ.

* Զայնաւորով սկսող անուններու քով 'ի նախդրի տեղ յ կը գրուի:

Յոգնակի

Ո.	Եկեղեցիք.	Եկեղեցիներ.	Քիլիսէլէր.
Ս.	Եկեղեց-եաց.	Եկեղեցիներու.	Քիլիսէլէրին.
Տ.	Եկեղեց-եաց.	Եկեղեցիներու.	Քիլիսէլէրէ.
Հ.	զԵկեղեցիս.	Եկեղեցիները.	Քիլիսէլէրի.
Բ.	յԵկեղեց-եաց.	Եկեղեցիներէ.	Քիլիսէլէրտէն.
Գ.	Եկեղեց-եօք.	Եկեղեցիներով.	Քիլիսէլէր իլէ.

Կղզի, զւոյ, զեաւ.	Գօտի, տւոյ, տեաւ.
Տեղի, տեղւոյ, տեղեաւ.	Գինի, նւոյ, նեաւ:

21. Հ. Այս հոլովման տակ ի՞նչ անուններ կ'երթան:

Պ. Այս հոլովման տակ կ'երթայ ամէն ի վերջաւորած բազմավանկ անուն. ի վերջաւորած միավանկները Չորրորդ հոլովման կը վերաբերին, այսինքն Գետ բառին պէս կը հոլովին. ինչպէս, Ձի, ձիոյ, ձիով. Դի, դիոյ, դիով:

22. Հ. Այս հոլովման անուններէն ոմանց եզ. գործիականը, յոգ. սեռականը, տրականը, բացառականն ու գործիականը ի՞նչպէս կ'ըլլան:

Պ. Այս հոլովման անուններէն ոմանց եզակի գործիականը ւով, իսկ յոգնակի սեռականը, տրականը, բացառականը ւոց, ու գործիականը ւովք կ'ըլլան. ինչպէս Հոգի, հոգւոյ, հոգւով. Հոգիք, հոգւոց, հոգւովք. Որդի, որդւոյ, որդւով. Որդիք, որդւոց, որդւովք: Այսպէս կը հոլովի ամէն ցի վերջաւորած անուն. ինչպէս, Իսրայելացի, Իսրայելացւոյ, Իսրայելացւով. Իսրայելացիք, Իսրայելացւոց, Իսրայելացւովք:

23. Հ. Այս հոլովման անուններէն ոմանց եզ. բացառականն ի՞նչպէս կ'ըլլայ ։

Պ. Այս հոլովման անուններէն ոմանց եզ. բացառականը ոջէ կ'ըլլայ · ինչպէս, Տեղի, տեղւոյ, 'ի տեղւոջէ ։

Ը. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո.	Փոքր ·	Մանր ·	Ուֆագ ·
Ս.	Փոքու ·	Մանրի ·	Ուֆաղըն ·
Տ.	Փոքու ·	Մանրի ·	Ուֆաղա ·
Հ.	զՓոքր ·	Մանրը ·	Ուֆաղը ·
Բ.	'ի Փոքուէ ·	Մանրէ ·	Ուֆագդան ·
Գ.	Փոքուամբ · Փոքու ·	Մանրով ·	Ուֆաղիլէ ·

Յոքնակի

Ո.	Փոքունք ·	Մանրեր ·	Ուֆագլար ·
Ս.	Փոքուանց ·	Մանրերու ·	Ուֆագլարըն ·
Տ.	Փոքուանց ·	Մանրերու ·	Ուֆագլարա ·
Հ.	զՓոքուանս ·	Մանրերը ·	Ուֆագլարը ·
Բ.	'ի Փոքուանց ·	Մանրերէ ·	Ուֆագլարդան ·
Գ.	Փոքուամբք ·	Մանրերով ·	Ուֆագլար իլէ ·

Մանր, նու, նու · Մանունք, նուանց, նուամբք ·
Ծանր, նու, նու · Ծանունք, նուանց, նուամբք ·
Թանձր, ձու, ձու · Թանձունք, ձուանց, ձուամբք ·

24. Հ. Այս հոլովման անուններէն Բարձր յոքնակիին մէջ ի՞նչպէս կ'ըլլայ ։

Պ. Այս հոլովման անուններէն Բարձր, յոգնակիին մէջ կ'ըլլայ, Բարձունք, բարձանց, բարձամբք, փոխանակ՝ Բարձուանց, բարձուամբք ըլլալու ։

25. Հ. Այս հոլովման տակ գացող ամէն անուան յոքնակին կը գործածուի՞ ։

Պ. Այս հոլովման տակ գացող ածականներն յոքնակի ունին ։ Բայց կան այս հոլովման տակ գացող քանի մը գոյականներ որոնց յոքնակին չի գործածուիր · զոր օրինակ . Այր, առն, յառնէ, առն · Մեղր, մեղու, 'ի մեղուէ, մեղու · Ծաղր, ծաղու, 'ի ծաղուէ, ծաղու ։

Թ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո.	Հիմն ·	Հիմ ·	Թէմէլ ·
Ս.	Հիման ·	Հիման ·	Թէմէլին ·
Տ.	Հիման ·	Հիման ·	Թէմէլէ ·
Հ.	զՀիմն ·	Հիմը ·	Թէմէլի ·
Բ.	'ի Հիմանէ ·	Հիմէ ·	Թէմէլտէն ·
Գ.	Հիմամբ ·	Հիմով ·	Թէմէլիլէ ·

Յոքնակի

Ո.	Հիմունք ·	Հիմեր ·	Թէմէլլէր ·
Ս.	Հիմանց ·	Հիմերու ·	Թէմէլլէրին ·
Տ.	Հիմանց ·	Հիմերու ·	Թէմէլլէրէ ·
Հ.	զՀիմունս ·	Հիմերը ·	Թէմէլլէրի ·
Բ.	'ի Հիմանց ·	Հիմերէ ·	Թէմէլլէրտէն ·
Գ.	Հիմամբք ·	Հիմերով ·	Թէմէլլէր իլէ ·

Արեգակն, կան, կամբ · Շուրթն, շրթան, շրթամբ ։
Խոստումն, տման, տմամբ · Դուռն, դրան, դրամբ ։

26. Հ. Այս հոլովման անուններէն ոմանց յոք. ուղղականն ու հայցականը ի՞նչպէս կ'ըլլայ ։

Պ. Այս հոլովման անուններէն ոմանց յոքնակի ուղղականն ու հայցականը անք, անս կ'ըլլան · ինչ-

պէս, Սերմն, սերմանք, սերմանս. Կողմն, կողմանք, կողմանս, Անուն, անուանք, անուանս։

27. Հ. Ո՞ր անուններն այս հոլովման տակ կ'երթան։

Պ. Ն վերջաւորուած անուններուն մեծ մասն այս հոլովման տակ կ'երթայ. ինչպէս վերի բառերը և հետեւեալները. Ատամն, ատաման, ատամամբ, ատամանք, ատամանց, ատամամբք. Ուսումն, ուսման, ուսմամբ. Ուսմանք, ուսմանց, ուսմամբք. Սկիզբն, սկզբան, սկզբամբ. Սկզբանք, սկզբանց, սկզբամբք. Քիրտն, քրտան, քրտամբ. Քրտանք, քրտանց, քրտամբք. Եւայլն։

Կան ուրիշ այլ և այլ վերջաւորութիւն ունեցող բառեր որ այս հոլովման կը վերաբերին.

Աղջիկ, ջկան, ջկանէ, ջկամբ. ջկունք, ջկանց, մբք.
Անուն, ուան, ուանէ, ուամբ. ուանք, ուանց, մբք.
Աշուն, շնան, շնանէ, շնամբ. շունք, շնանց, շնամբք.
Գարուն, րնան, րնանէ, րնամբ. րունք, րնանց, մբք.
Կորեակ, րեկան, րեկանէ, րեկամբ. րեկունք, րեկանց.
Ձեղուն, ուան, ուանէ, ուամբ. ունք, ուանց, ուամբք.
Մանուկ, նկան, նկանէ, նկամբ. նկունք, նկանց, մբք.
Մարդիկ, դկան, դկանէ, դկամբ.
Շուն, շան, շանէ, շամբ. շունք, շանց, շամբք.
Պաշտօն, տաման, տամանէ, մամբ. տամունք, տամանց, տամամբք.
Տնիկ, տնկան, տնկանէ, տնկամբ. տնկունք, տնկանց, տնկամբք.
Տուն, տան, տանէ, տամբ. տունք, տանց, տամբք.
Տատուն, տտան, տտանէ, տտամբ. տտունք, տտանց, տտամբք.
Փոքրիկ, րկան, րկանէ, րկամբ. րկունք, րկանց, մբք։

Ժ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո.	Գառն.	Գառնուկ.	Գուզու.
Ս.	Գառ-ին.	Գառնուկի.	Գուզունուն.
Տ.	Գառ-ին.	Գառնուկի.	Գուզույա.
Հ.	զԳառն.	Գառնուկը.	Գուզույու.
Բ.	'ի Գառ-անէ.	Գառնուկէ.	Գուզուդան.
Գ.	Գառ-ամբ.	Գառնուկով.	Գուզու իլէ.

Յոգնակի

Ո.	Գառ-ինք.	Գառնուկներ.	Գուզուլար.
Ս.	Գառ-անց.	Գառնուկներու.	Գուզուլարըն.
Տ.	Գառ-անց.	Գառնուկներու.	Գուզուլարա.
Հ.	զԳառ-ինս.	Գառնուկները.	Գուզուլարը.
Բ.	'ի Գառ-անց.	Գառնուկներէ.	Գուզուլարդան.
Գ.	Գառ-ամբք.	Գառնուկներով.	Գուզուլար իլէ.

Ձեռն, ռին, ռամբ. Եզն, եզին, եզամբ.
Լեառն, լերին, լերամբ. Խաչն, խաչին, խաչամբ։

28. Հ. Այս հոլովման անուններէն ոմանք եզ. բացառականին մէջ ի՞նչպէս կ'ըլլան։

Պ. Այս հոլովման անուններէն ոմանք, ինչպէս՝ անձն, ազն, դիւցազն, հարսն, մասն, եզ. բացառականին մէջ յանձնէ, յազնէ, 'ի դիւցազնէ, 'ի հարսնէ, 'ի մասնէ, կ'ըլլան, փոխանակ յանձանէ, յազանէ, 'ի հարսանէ, 'ի մասանէ ըլլալու։

29. Հ. Ուրիշ ոմանց ալ յոգ. ուղղականն ու հայցականը ի՞նչպէս կ'ըլլան։

Պ. Ոմանց ալ յոգնակի ուղղականն ու հայցականը անք, անս, կ'ըլլան. ինչպէս, դիւցազանք,

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ՀԱՄԱՐ
783-2007

գիւցազունս. հարսինք, հարսինս. մատինք, մատինս. մասինք, մասինս. թոռինք, թոռինս. ոտինք, ոտինս. փոխանակ. հարսունք, հարսունս. մատունք, մատունս, ևայլն, ըլլալու ։

ԺԱ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո.	Ներողութիւն.	Ներողութիւն.	Յարլըք.
Ս.	Ներողութ-եան.	Ներողութեան.	Յարլըղըն.
Տ.	Ներողութ-եան.	Ներողութեան.	Յարլըղա.
Հ.	զՆերողութիւն.	Ներողութիւնը.	Յարլըղը.
Բ.	'ի Ներողութ-ենէ.	Ներողութենէ.	Յարլըքտան.
Գ.	Ներողութ-եամբ.	Ներողութեամբ.	Յարլըղ իլէ.

Յոգնակի

Ո.	Ներողութիւն-ք.	Ներողութիւնք.	Յարլըքլար.
Ս.	Ներողութ-եանց.	Ներողութեանց.	Յարլըքլարըն.
Տ.	Ներողութ-եանց.	Ներողութեանց.	Յարլըքլարա.
Հ.	զՆերողութիւն-ս.	Ներողութիւնները.	Յարլըքլարը.
Բ.	'ի Ներողութ-եանց.	Ներողութիւններէ.	Յարլըքլարտան.
Գ.	Ներողութ-եամբք.	Ներողութիւններով.	Յարլըքլար իլէ.

30. Հ. Ո՞ր անուններն այսպէս կը հոլովին ։

Պ. Այսպէս կը հոլովին ամէն ութիւն վերջաւորուած անուններ, և իւն վերջաւորուածներէն շատերը, որոնց ոմանց բացառականը ենէ կ'ըլլայ, փոխանակ էնէ ըլլալու. զոր օրինակ.

Արիւն, արեան, յարենէ, արեամբ. արիւնք, արեանց.
Անկիւն, անկեան, յանկենէ, անկեամբ. անկիւնք, անկեանց, անկեամբք.
Կորիւն, կորեան, 'ի կորեանէ, կորեամբ. կորիւնք, կորեանց.

Ձիւն, ձեան, 'ի ձեանէ, ձեամբ. ձիւնք, ձեանց.
Սիւն, սեան, 'ի սեանէ, սեամբ. սիւնք, սեանց ։

Բայց այն իւն վերջաւորած բառերը որոնք ումն վերջաւորածներուն զօրութիւնն ունին՝ բնաւ չեն հոլովիր. ասոնք հոլովել պէտք եղած ատեն՝ ումն վերջաւորածները գործածել հարկ կ'ըլլայ. զոր օրինակ. Հնչիւն կամ հնչումն, հնչման, հընչմամբ. Գոչիւն կամ գոչումն, գոչման, գոչմամբ ։ Միայն Բրթմնջիւն բառը հոլոված կայ, Բրթմընջիւն, բրթմնջեան, 'ի բրթմնջենէ ։

31. Հ. Կա՞ն ուրիշ վերջաւորութիւն ունեցող անուններ որ այս հոլովման կը վերաբերին ։

Պ. Կան ուրիշ այլ և այլ վերջաւորութիւն ունեցող բառեր որ այս հոլովման կը վերաբերին, զոր օրինակ.

Տեսիլ, սլեան, սլենէ, սլեամբ. սիլք, սլեանց, տեսլեամբք.
Հանգիստ, գստեան, գստենէ. գստեամբ.
Կորուստ, րստեան, րստենէ, րստեամբ.
Գալուստ, լստեան, լստենէ, լստեամբ.
Փախուստ, խստեան, խստենէ, խստեամբ.
Ստին, ստեան, ստենէ, ստեամբ. ստինք, ստեանց, ստեամբք.

ԺԲ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո.	Ոսկի.	Ոսկի.	Քէջք.
Ս.	Ոսկւոյ.	Ոսկիի.	Քէջյէն.
Տ.	Ոսկւոյ.	Ոսկիի.	Քէջյէ.
Հ.	զՈսկի.	Ոսկին.	Քէջյի.

Ե.	յՈսկ-երէ ·	Ոսկրէ ·	Քէմիքտէն ·
Գ.	Ոսկ-երբ ·	Ոսկրով ·	Քէմիքիլէ ·

Յոգնակի

Ո.	Ոսկ-երք ·	Ոսկրներ ·	Քէմիքլէր ·
Ս.	Ոսկ-երաց ·	Ոսկրներու ·	Քէմիքլէրին ·
Տ.	Ոսկ-երաց ·	Ոսկրներու ·	Քէմիքլէրէ ·
Հ.	զՈսկ երս ·	Ոսկրները ·	Քէմիքլէրի ·
Ե.	յՈսկ-երաց ·	Ոսկրներէ ·	Քէմիքլէրտէն ·
Գ.	Ոսկ-երօք ·	Ոսկրներով ·	Քէմիքլէր իլէ ·

Կայսր, սեր, սերք · Ուստր, տեր, տերք ·
Դուստր, դստեր, դստերք · Աստղ, տեղ, տեղք ·
Ալիւր, ալեր, ալերք · Աղբիւր, բեր, բերք ։

32. Հ. Համ՞ր բառը յոգնակիին մէջ ի՞նչպէս կ'ըլլայ ։

Պ. Համ՞ր բառը յոգնակիին մէջ կ'ըլլայ Համերք, համերց. այսպէս կրնան ըլլալ նաև այս հոլովման տակ գացող ուրիշ բառեր · զոր օրինակ · Ոսկերք, ոսկերց, ոսկերբք, Աստեղք, աստեղց, աստեղբք · Աղբերք, աղբերց, աղբերբք և այլն · բայց երկրորդ հոլովման յոգնակիին պէս՝ ոսկերաց, ոսկերօք · աստեղաց, աստեղօք · աղբերաց, աղբերօք, ըսել աւելի սովորական է ։

ԶԱՐՏՈՒՂԻ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ

Ա. ՀՈԼՈՎՈՒՄ — Այր · Երիկմարդ · Էրքէք ·

Բ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ — Հայր · հայր · պապա ·

	Եզ.	Յք.	Եզ.	Յք.
Ո.	Այր ·	Արք ·	Հայր ·	Հարք ·
Ս.	Առն ·	Արանց ·	Հօր ·	Հարց ·
Տ.	Առն ·	Արանց ·	Հօր ·	Հարց ·
Հ.	զԱյր ·	զԱրս ·	զՀայր ·	զՀարս ·
Ե.	յԱռնէ ·	յԱրանց ·	'ի Հօրէ	'ի Հարց ·
Գ.	Արամբ ·	Արամբք ·	Հարբ ·	Հարբք ·

Տէր, տեառն, 'ի տեառնէ, տերամբ · Տեարք, տեարանց, տերամբք ·
Մայր, մօր, 'ի մօրէ, մարբ · Մարք, մարց, մարբք ·
Եղբայր, եղբօր, յեղբօրէ, եղբարբ · Եղբարք, եղբարց, եղբարբք ։

Գ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ — Քոյր · քոյր · Գըզ գարտաշ ·

Դ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ — Կին · կին · գարը ·

	Եզ.	Յք.	Եզ.	Յք.
Ո.	Քոյր ·	Քորք ·	Կին ·	Կանայք ·
Ս.	Քեռ ·	Քերց ·	Կնոջ ·	Կանանց ·
Տ.	Քեռ ·	Քերց ·	Կնոջ	Կանանց ·
Հ.	զՔոյր ·	զՔորս ·	զԿին	զԿանայս ·
Ե.	'ի Քեռէ ·	'ի Քերց ·	'ի Կնոջէ ·	'ի Կանանց ·
Գ.	Քերբ ·	Քերբք ·	Կանամբ ·	Կանամբք ·

Ե. ՀՈԼՈՎՈՒՄ — Գիւղ, գեղ, քէօյ

Զ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ — Օր, օր, կիւն

	Եզ.	Յոք.	Եզ.	Յոք.
Ո.	Գիւղ ·	Գիւղք ·	Օր ·	Աւուրք ·
Ս.	Գեղջ ·	Գիւղից ·	Աւուր ·	Աւուրց ·
Տ.	Գեղջ ·	Գիւղից ·	Աւուր ·	Աւուրց ·
Հ.	զԳիւղ ·	զԳիւղս ·	զՕր ·	զԱւուրս ·
Ե.	'ի Գեղջէ ·	'ի Գիւղից ·	յՕրէ ·	յԱւուրց ·
Գ.	Գիւղիւ ·	Գիւղիւք ·	Աւուրբ ·	Աւուրբք ·

Է. ՀՈԼՈՎՈՒՄ		Ը. ՀՈԼՈՎՈՒՄ	
Տիւ, ցորեկ, կէսօրէող		Արեւելեայ, արեւելեան, շաբթէ.	
Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.
Ո. Տիւ.	Տիւք.	Արեւելեայ.	Արեւելեայք.
Ս. Տուընջեան.	Տուընջեանց.	Արեւելւոյ.	Արեւելեայց.
Տ. Տուընջեան.	Տուընջեանց.	Արեւելւոյ.	Արեւելեայց.
Հ. զՏիւ.	զՏիւս.	զԱրեւելեայ.	զԱրեւելեայս.
Բ. 'ի Տուընջենէ. 'ի տուէ.	'ի Տուընջեանց.	յԱրեւելւոյ.	յԱրեւելեայց.
Գ. Տուընջեամբ	Տուընջեամբք.	Արեւելեաւ.	Արեւելեօք.

ԱՆՈՒԱՆՑ ՀՈԼՈՎՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

33. Հ. Վեց հոլովներն ի՞նչպէս կը կոչուին։

Պ. Վեց հոլովներէն երկուքը, այսինքն Ուղղականն ու Հայցականը, ուղիղ հոլով, իսկ միւս չորսը, Սեռականը, Տրականը, Բացառականն ու Գործիականը խոտորնակ հոլով կը կոչուին։

34. Հ. Ո՞ր անուններուն մէջ է և ու ձայնաւորներն ըի կը փոխուին։

Պ. Բաղաձայնով վերջաւորուած անուններուն վերջին վանկին է և ու ձայնաւորները՝ խոտորնակ հոլովներուն մէջ ընական* ըի կը փոխուին. զոր օրինակ գէթ, գթի. խունկ, խնկոյ։

* Ընական ը կ'ըսուի ը հնչումը որ չի գրուիր. բայց երկու բաղաձայնի մէջտեղ հարկաւ զգալի է, զոր օրինակ. քննել, որ կը կարդացուի քըննել. Թէպէտ ը գիրը չի գրուիր։

35. Հ. Իսկ եա, է, ոյ ի՞նչ բանի կը փոխուին։

Պ. Իսկ եա՝ ե ի. է՝ է ի. ոյ՝ ու ի կը փոխուին, ինչպէս. Ատեան, ատենի. Մէգ, մգի. Ողջոյն, ողջունի։

36. Հ. Ե գիրը երբեմն ի՞նչ բանի կը փոխուի։

Պ. Քանի մը բառերու մէջ ե գիրն ալ ընական ըի կը փոխուի, զոր օրինակ. Ասեղն, ասղան. Թիթեղն, թիթղան։

37. Հ. Դեւ բառին ե գիրն ի՞նչ բանի կը փոխուի։

Պ. Դեւ բառին ե գիրը է ի կը փոխուի, զոր օրինակ. Դեւ. դիւի. Դեւք, դիւաց, դիւօք։

38. Հ. Իւ վերջաւորուած անուններուն մէջ, իւ ի՞նչ բանի կը փոխուի։

Պ. Իւ վերջաւորուած անուններուն մէջ իւ ը ու ի կը փոխուի, զոր օրինակ, Թիւ, թուոյ, թուով. Պատիւ, պատուոյ, պատուով. Անիւ, անուոյ, անուով. Հովիւ, հովուի, հովուաւ. Վաղիւ, վաղուի։

39. Հ. Փոփոխելի ձայնաւորով սկսուած միավանկ անուանց վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ։

Պ. Փոփոխելի ձայնաւորով սկսուած միավանկ անուններէն ոմանք վերի կանոնին համեմատ կը փոխուին խոտորնակ հոլովներուն մէջ, ոմանք ալ չեն փոխուիր. զոր օրինակ։

Ինչ՝ կ'ըլլայ ընչի, ընչիւ. Ինչք, ընչից, ընչիւք.
Իղձ » ըղձի, ըղձիւ. Իղձք, ըղձից, ըղձիւք.

Ո–նչ կ'ըլլայ ընչոյ, ընչով. ո–նչք, ընչաց, ընչօք.
Ո–նդ » ընդոյ, ընդով. ո–նդք, ընդոց, ընդովք.

Բայց

Իժ կ'ըլլայ էժի, էժիւ. էժք, էժից, էժիւք.
Իր » էրի, էրաւ. էրք, էրաց, էրօք.
Ո–ս » ո–սոյ, ո–սով. ո–սք, ո–սոյ, ո–սովք.
Ո–խտ » ո–խտի, ո–խտիւ. ո–խտք, ո–խտից, տիւք.

40. Հ. Եայ վերջաւորուած հասարակ անուանք ինչպէս կը հոլովին:

Պ. Եայ վերջաւորուած հասարակ անունները Ա. հոլովման պէս կը հոլովին, զոր օրինակ.

Աշտեայ, տէի, տէիւ. տեայք, տէից, տէիւք.
Գուշնաքեայ, քէի, քէիւ, եւ այլն.
Կաթողիկեայ, կէի, կէիւ, եւ այլն.
Փախստեայ, տէի, տէ[illegible], եւ այլն.
Քրիստոնեայ, նէի, նէիւ, եւ այլն:

Ընդեայ բառը կը հոլովի այսպէս, Ընդեայ, ընդէոյ, ընդէով. Ընդեայք. ընդէոց, ընդէովք:

Իսկ ոյ վերջաւորած տեղւոյ կամ բնակչաց անուններն, Օրեւելեայ բառին պէս կը հոլովին (տես էջ 22), զոր օրինակ.

Ասորեստանեայ, նւոյ, նւով. նեայք, նեայց, նեօք.
Հայաստանեայ, նւոյ, նւով. նեայք, նեայց, նեօք.
Վանեայ, նւոյ, նւով. նեայք, նեայց, նեօք.
Ծովեզերեայ, րւոյ, եւ այլն.
Միջերկրեայ, րւոյ, եւ այլն.
Ստորերկրեայ, ստորերկրւոյ, եւ այլն:

41. Հ. Եան վերջաւորուածներն ինչպէս կը հոլովին:

Պ. Եան վերջաւորուած անուններն այսպէս կը հոլովին:

Մամիկոնեան, նենի, նենիւ. նեանք, նեանց կամ նենից, նեամբք կամ նենիւք.
Յաւիտեան, տենի, տենիւ. տեանք, տեանց կամ տենից, տեամբք կամ տենիւք:

42. Հ. Ան+ վերջաւորուածներն ինչպէս կը հոլովին:

Պ. Ան+ վերջաւորուած անունները որ յատուկ անուններէ շինուած են, և մէկու մը վերաբերեալները կը ցուցնեն, հետեւեալ կերպով կը հոլովին:

Ազամանք, մանց, մամբք կամ մամք.
Շամիրամանք, միրամանց, միրամամբք կամ մամք.

43. Հ. Քանի մը կերպ հոլովող անուններ կա՞ն:

Պ. Կան հասարակ անուններ որոնց ամէն կամ քանի մը հոլովները քանի մը կերպ կ'ըլլան. կամ եզակին տարբեր, յոգնակին տարբեր կերպով կը հոլովին. զոր օրինակ.

Աղախին, աղախնոյ, աղախնով. Աղախինք կամ աղախնայք կամ նեայք, աղախնայց կամ աղախնեայց, աղախնօք կամ աղախնեօք.
Աղուէս, աղուեսու. Աղուէսք կամ աղուեսունք, աղուեսուց, աղուեսուք.
Ամիս, ամսոյ կամ ամսեան, ամսով. Ամիսք, ամսոց, ամսովք.
Անդրանիկ, անդրանկան, յանդրանկանէ, անդրան-

կամբ · կամ անդրանիկ, անդրանկի, անդրանկաւ ·
Անդրանիկք, անդրանկաց, անդրանկօք ·
Գանձ, գանձու, կամ գանձի, գանձու կամ գանձիւ ·
Գանձք, գանձուց, գանձիւք կամ գանձուք ·
Գիշեր, գիշերոյ կամ գիշերի, գիշերով կամ գիշերաւ ·
Դուռն, դրան, դրամբ · Դրունք, դրանց, դրամբք ·
կամ Դուրք, դրաց, դրօք ·
Եպիսկոպոս, եպիսկոպոսի, եպիսկոպոսաւ · Եպիսկոպոսք կամ եպիսկոպոսունք, պոսաց, պոսօք ·
Երագ · երագունք ·
Երէց, երիցու, յերիցուէ, երիցու կամ երիցամբ · Երիցունք, երիցանց, երիցամբք ·
Զօր, զօրու, զօրու · Զօրք, զօրաց, զօրօք ·
Ժողովուրդ, ժողովրդեան, 'ի ժողովրդենէ, ժողովրդեամբ · Ժողովուրդք, ժողովրդոց, ժողովրդովք ·
Լուսին, լուսնոյ կամ լուսնի, լուսնով կամ լուսնիւ ·
Խորհուրդ, խորհրդեան կամ խորհրդոյ կամ խորհրդի, խորհրդով կամ խորհրդիւ · Խորհուրդք, խորհրդոց, խորհրդովք ·
Ծաղիկ, ծաղկան, 'ի ծաղկանէ, ծաղկամբ · կամ ծաղիկ · ծաղկի, ծաղկաւ · Ծաղկունք, ծաղկանց, ծաղկամբք · կամ ծաղիկք, ծաղկաց, ծաղկօք կամ ծաղկովք ·
Ծնունդ, ծննդեան, 'ի ծննդենէ, ծննդեամբ · Ծնունդք, ծննդոց, ծննդովք ·
Կոչ, կոչոյ, կոչով · Կոչունք, կոչնոց, կոչնովք ·
Հուր, հրոյ, հրով կամ հուրբ ·
Ձեռն, ձեռին, 'ի ձեռանէ, ձեռամբ · Ձեռք, ձեռաց, ձեռօք ·
Ճիրան, ճիրանի, ճիրանաւ · Ճիրանք կամ ճիրանունք, ճիրանաց կամ ճիրանանց, ճիրանօք կամ ճիրանամբք ·
Ճրագ, ճրագի, ճրագաւ · Ճրագք կամ ճրագունք, ճրագաց, ճրագօք ·

Մահ, մահուան կամ մահու, 'ի մահուանէ, մահուամբ կամ մահու · Մահք կամ մահուանք, մահուց կամ մահուանց, մահուք կամ մահուամբք ·
Մեղր, մեղու կամ մեղեր ·
Մկան, մկանի, մկանաւ · Մկանք կամ մկանունք, մկանանց, մկանամբք ·
Մսան, մսանի, մսանաւ · Մսանք կամ մսանունք, մսանանց, մսանամբք ·
Նարդոս, Նարդոսի կամ Նարդեան, Նարդոսիւ ·
Ոտն, ոտին, յոտանէ, ոտամբ · Ոտք, ոտից, ոտիւք ·
Որմ, որմոյ, որմով · Որմք կամ որմունք, որմոց, որմովք ·
Պառաւ, պառաւոյ, պառաւով · Պառաւք կամ պառաւունք, պառաւանց, պառաւամբք ·
Պատերազմ, պատերազմի, պատերազմաւ · Պատերազմք կամ պատերազմունք, պատերազմաց, պատերազմօք ·
Ջուր, ջրոյ, ջրով կամ ջուրբ · Ջուրք, ջրոց կամ ջուրց, ջրովք կամ ջուրբք ·
Սարկաւագ, սարկաւագի, սարկաւագաւ · Սարկաւագք կամ սարկաւագունք, սարկաւագաց, սարկաւագօք ·
Ցից, ցռի, ցռիւ · Ցիցք կամ ցցունք, ցցից, ցցիւք ·
Փախուստ, փախստեան կամ փախստի, փախստեամբ կամ փախստիւ ·
Քար, քարի, քարիւ · Քարինք, քարանց, քարամբք ·

44· Հ· Դ· Հոլովման անուններէն ոմանց եզ· տրականն ուրիշ ի՞նչպէս կրնայ վերջաւորիլ։

Պ· Դ· Հոլովման, այսինքն, Դ·րդ, Դ·րդին մէջ հոլովող անուններէն ոմանց եզակի տրականը է ալ կրնայ վերջաւորիլ, է նախադրութեան հետ, զոր օրինակ ·

Աթոռ .	Տր.	աթոռոյ	կամ	յ աթոռի .
Անկողին .	»	անկողնոյ	»	յ անկողնի .
Բերան .	»	բերանոյ	»	'ի բերանի .
Գիշեր .	»	գիշերոյ	»	'ի գիշերի .
Գիր .	»	գրոյ	»	'ի գրի .
Գուբ .	»	գբոյ	»	'ի գբի .
Երազ .	»	երազոյ	»	յ երազի
Թուղթ .	»	թղթոյ	»	'ի թղթի .
Ծոց .	»	ծոցոյ	»	'ի ծոցի .
Մարմին .	»	մարմնոյ	»	'ի մարմնի .
Պատիժ .	»	պատժոյ	»	'ի պատժի .
Պատիւ .	»	պատուոյ	»	'ի պատուի .
Տիղմ .	»	տղմոյ	»	'ի տղմի .
Փոր .	»	փորոյ	»	'ի փորի .

Բայց չըսուիր . 'ի մարդի , 'ի լուսի , 'ի ծերի , եայլն ։

45. Հ. կա՞ն անուններ որ տարբեր կերպով հոլովելով տարբեր նշանակութիւն կ'ունենան ։

Պ. կան անուններ ալ որոնք տարբեր կերպով հոլովելով ուրիշ նշանակութիւն կ'ունենան ։

Այր , այրի , այրիւ .	այր (մաղարա) .
Այր , առն , արամբ .	էրքէք մարդ .
Գայլ , գայլի , գայլիւ .	գայլ , բէրտանգալ .
Գայլ , գայլոյ , գայլով .	գայլ (գաղանը) .
Գեղ , գեղոյ , գեղով .	գեղեցկութեան .
Գեղ , գեղջ , գիւղիւ .	գեղ .
Դի , դիոյ , դիով .	դէ (լէշ) .
Դիք , դից , դիօք .	[illegible] .
Կոյս , կուսի , կուսից .	կոյս (աղջիկ) .
Կոյս , կուսի , կուսաց .	կողմ .
Մայր , մօր , մարբ .	մայր .

Մայր , մայրի , մայրիւ .	մայր (չամ ծառ) .
Որթ , որթոյ , որթով .	որթ (ասմա) .
Որթ , որթու , որթու .	հորթ (տանա) .
Սան , սանի , նիւ .	նաֆաայ .
Սան , սանու , նուց .	սան , ցէրանաառան .
Փող , փողոյ , փողով .	փող (պօրու) .
Փող , փողի , փողիւ .	փող (պօղազ) .
Օդ , օդոյ , օդով .	օդ (հավա) .
Օդ , օդի , օդիւ .	օդ (ոտքի աման) .

46. Հ. Հասարակ անուններէն ոմանք բարդութեան կամ ածանցման մէջ ի՞նչ կ'ըլլան ։

Պ. Հասարակ անուններէն ոմանք բարդութեան կամ ածանցման մէջ իրենց առջի հոլովման ձեւը կը պահեն ոմանք ալ կը փոխեն , զոր օրինակ .

Փոխողներ

Աստուած , տուծոյ , ծով .	Անաստուած , ծի , ծից .
Գլուխ , գլխոյ , գլխով .	Զօրագլուխ , գլխի , գլխաց ։
Գործ , ծոյ , ծով .	Այգեգործ , ծի , ծաց .
Զէն , զինու , զինու .	Սպառազէն , զինի , զինաց .
Խրատ , տու , տու .	Անխրատ , տի , տից .
Խօսք , սից , սիւք .	Բարեխօս , սի , սաւ , սաց .
Սէր , սիրոյ , սիրով .	Աստուածասէր , սիրի , րաւ .
Սիրտ , սրտի , սրտիւ .	Խստասիրտք , խստասրտաց .

Պահողներ

Գին , գնոյ , գնով .	Մեծագին , գնոյ , գնով .
Մարմին , մարմնոյ , նով .	Անմարմին , մնոյ , մնով .
Շունչ , շնչոյ , շնչով .	Անշունչ , շնչոյ . շնչով ։

47 Հ. Ամէն անուն յոգնակի ունի՞ ։

Պ. կան անուններ որ յոգնակի չեն կրնար

ունենալ, զոր օրինակ․ քաղց, ծարաւ, ծերութիւն, և այլն։

Ասոր հակառակ կան անուններ որ եզակի չունին, ինչպէս․ աղօթք, դժոխք, կամք, մեղք, միտք, պարտք․ և այլն։ Չըսուիր աղօթ, դժոխ, կամ, և այլն։ Այս տեսակ անուններ անեզական կը կոչուին։

Անեզական անունները բարդութեան կամ ածանցման մէջ, և կամ ուրիշ բառերու հետ իբրև ասութեան կերպ գործածուելով եզակի կ՚ըլլան, զոր օրինակ․

Աղօթասէր, դժոխական, կամաւոր, մեղաւոր, մտախոհ, պարտաւոր․ եւ կամ, մեղ դնել, մեղ ինչ ոչ գոյր նոցա․ միտ դնել, 'ի մտի ունել, զմտաւ ածել, ընդ միտ տանել․ կամ եղեւ ինձ․ պարտ է։

48․ Հ․ Կա՞ն անուններ որոնց ձեւն եզակի և նշանակութիւնը յոգնակի է։

Պ․ Կան անուններ որոնց հոլովման ձեւը եզակի է, բայց նշանակութիւնը յոգնակի է, ուստի և այս բառերը յոգնակիի ձեւով չեն հոլովիր, զոր օրինակ․

Մարդիկ, մարդկան, 'ի մարդկանէ, մարդկամբ․ մարդիկ
Մանկտի, մանկտւոյ, 'ի մանկտւոյ, մանկտւով․ տղայք
Գրեան, գրենոյ, գրենով․ գիրքեր
Որեար, որերոյ, որերով․ մարդիկ
Ոսկրոտի, ոսկրոտւոյ, ոսկրոտւով․ ոսկորներ
Աւագանի, աւագանւոյ, աւագանւով․ մեծամեծներ

Այսպէս են նաև խուժան, իշեան, ձիան,

խոզեան։ Ուստի և չըսուիր մարդիկք, մարդկանց․ մանկտիք, մանկտեաց․ գրեանք, գըրեանց․ որեարք, որերոց․ և այլն։

ԳԼՈՒԽ Բ․

ԱԾԱԿԱՆ

49․ Հ․ Ո՞ր բառերն ածական կ՚ըսուին։

Պ․ Ածական կ՚ըսուին այն բառերը որ գոյականին որակութիւնը, այսինքն՝ ինչպէս ըլլալը, և կամ քանակութիւնը, այսինքն՝ թիւը, քանի հատ ըլլալը, կը ցուցնեն։ Զոր օրինակ, լաւ մը հանդերձ, երկու հանդերձ․ նուրբ՝ հանդերձին որակութիւնը․ երկու՝ քանակութիւնը կը ցուցնեն, ուստի և ածական են։

50․ Հ․ Գոյականն ու ածականը որոշելու դիւրին միջոցը ո՞րն է։

Պ․ Գոյականն ու ածականը որոշելու դիւրին միջոցն է բառին քով բան (չէյ) բառը դնել․ եթէ բան կը յարմարի բառին իմաստին, բառն ածական է․ եթէ չի յարմարիր, բառը գոյական է․ զոր օրինակ, չըսուիր՝ մարդ բան, քաղաք բան, տուն բան․ ապա մարդ, քաղաք, տուն, գոյական են․ բայց կ՚ըսուի, բարի բան, չար բան, մեծ բան․ ապա բարի, չար, մեծ ածական են։

51․ Հ․ Ածականներն ո՞ւր կը դրուին։

Պ․ Ածականները սովորաբար գոյականէն առ-

քը կը դրուին, ու անոր հետ մէկտեղ կը հոլովին, զոր օրինակ այր իմաստուն. իմաստուն մարդ։

Եզակի

Ու.	Այր իմաստուն.	Իմաստուն մարդ.	Աղուոր մտերիմ.
Ս.	Առն իմաստնոյ.	Իմաստուն մարդու.	Աղուոր մտերիմին.
Տ.	Առն իմաստնոյ.	Իմաստուն մարդու.	Աղուոր մտերիմի.
Հ.	զԱյր իմաստուն.	Իմաստուն մարդը.	Աղուոր մտերիմը.
Բ.	յԱռնէ իմաստնոյ.	Իմաստուն մարդէ.	Աղուոր մտերիմէն.
Գ.	Արամբ իմաստնով.	Իմաստուն մարդով.	Աղուոր մտերիմով.

Յոգնակի

Ու.	Արք իմաստունք.	Իմաստուն մարդիկ.	Աղուոր մտերիմներ.
Ս.	Արանց իմաստնոց.	Իմաստուն մարդոց.	Աղուոր մտերիմներուն.
Տ.	Արանց իմաստնոց.	Իմաստուն մարդոց.	Աղուոր մտերիմներու.
Հ.	զԱրս իմաստունս.	Իմաստուն մարդիկը.	Աղուոր մտերիմները.
Բ.	յԱրանց իմաստնոց.	Իմաստուն մարդոցմէ.	Աղուոր մտերիմներէն.
Գ.	Արամբք իմաստնովք.	Իմաստուն մարդերով.	Աղուոր մտերիմներով.

52. Հ. Ածականը գոյականէն առաջ կը դրուի՞։

Պ. Հարկ կ'ըլլայ շատ անգամ ածականը գոյականէն առաջ դնել, և ան ատեն ածականն անփոփոխ կը մնայ, զոր օրինակ.

Հաւատարիմ բարեկամ.	Հաւատարիմ բարեկամք.
Հաւատարիմ բարեկամի.	Հաւատարիմ բարեկամաց.
՚ի Հաւատարիմ բարեկամէ.	Հաւատարիմ բարեկամաց.
Հաւատարիմ բարեկամաւ.	

53. Հ. Մնացեալ ածականներուն վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ։

Պ. Մնացեալ ածականները գոյականէն թէ առաջ և թէ ետքը դրուելով, անոր հետ մէկտեղ կը հոլովին. զոր օրինակ. Մեծ տուն, մեծի տան, մեծաւ տամբ. Նոր օրէնք, նորոց օրինաց. Քաջ այր, քաջի առն, քաջաց արանց. Սուրբ քաղաք, սրբոյ քաղաքի, և այլն։

ԹՈՒԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՔ

54. Հ. Քանակութիւն ցուցնող ածականներն ի՞նչ կը կոչուին։

Պ. Քանակութիւն ցուցնող ածականները թուական կը կոչուին, և երեք տեսակ են. բացարձակ, դասական և բաշխական։

55. Հ. Բացարձակներն ի՞նչ կը ցուցնեն և ո՞րոնք են։

Պ. Բացարձակները գոյականին թիւը կամ քանի հատ ըլլալը կը ցուցնեն։ Ասոնց գլխաւորները հետեւեալներն են։

	Մի, մէկ	Երկու, երկու	Երեք, երեք	Չորք, չորս.
	Եզ.	Յոգ.	Յոգ.	Յոգ.
Ու.	Մի.	Երկու.	Երեք.	Չորք.
Ս.	Միոյ, միոջ.	Երկուց.	Երից.	Չորից.

Տ.	Միոյ, միում.	Երկուց.	Երից.	Չորից.
Հ.	զՄի.	զԵրկուս.	զԵրիս.	զՉորս.
Բ.	'ի Միոջէ.	յԵրկուց.	յԵրից.	'ի Չորից.
Գ.	Միով.	Երկուք.	Երիւք.	Չորիւք.

Հինգ, պէշ — Վեց, ալթը

	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.
Ու.	Հինգ.	Հինգք.	Վեց.	Վեցք.
Ս.	Հնգի.	Հնգից.	Վեցի.	Վեցից.
Տ.	Հնգի.	Հնգից.	Վեցի.	Վեցից.
Հ.	զՀինգ	զՀինգս.	զՎեց.	զՎեցս.
Բ.	'ի Հնգէ.	'ի Հնգից.	'ի Վեցէ.	'ի Վեցից.
Գ.	Հնգիւ.	Հնգօք.	Վեցիւ.	Վեցիւք.

Եօթն, եէտի — Ութ, սէքիզ

	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.
Ու.	Եօթն.	Եօթանք.	Ութ.	Ութք.
Ս.	Եօթան.	Եօթանց.	Ութի.	Ութից.
Տ.	Եօթան.	Եօթանց.	Ութի.	Ութից.
Հ.	զԵօթն.	զԵօթանս.	զՈւթ.	զՈւթս.
Բ.	յԵօթանէ.	յԵօթանց.	յՈւթէ.	յՈւթից.
Գ.	Եօթամբ.	Եօթամբք.	Ութիւ.	Ութիւք.

Ինն, տօքուզ — Տասն, օն

	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.
Ու.	Ինն.	Իննունք.	Տասն.	Տասունք.
Ս.	Ըննի.	Ըննից.	Տասին.	Տասանց.
Տ.	Ըննի.	Ըննից.	Տասին.	Տասանց.
Հ.	զԻնն.	զԻննունս.	զՏասն.	զՏասունս.
Բ.	յԸննէ.	յԸննից.	'ի Տասնէ.	'ի Տասանց.
Գ.	Ըննիւ.	Ըննիւք.	Տասամբ.	Տասամբք.

Մետասան, տասնումէկ, օն պիր

	Եզակի	Յոգնակի
Ու.	Մետասան.	Մետասանք.
Ս.	Մետասանի.	Մետասանից.
Տ.	Մետասանի.	Մետասանից.
Հ.	զՄետասան.	զՄետասանս.
Բ.	'ի Մետասանէ.	'ի Մետասանից.
Գ.	Մետասանիւ.	Մետասանիւք.

Մետասանին պէս կը հոլովին.

Երկոտասան.	տասուերկու.	օն իքի.
Երեքտասան.	տասուիրեք.	օն իւչ.
Չորեքտասան.	տասնուչորս.	օն դէօրթ.
Հնգետասան.	տասնուհինգ.	օն պէշ.
Վեշտասան.	տասնուվեց.	օն ալթը.

Եօթնեւտասն, տասնուեօթը, օն եէտի

	Եզակի	Յոգնակի
Ու.	Եօթնեւտասն.	Եօթնեւտասանք.
Ս.	Եօթնեւտասին.	Եօթնեւտասանց.
Տ.	Եօթնեւտասին.	Եօթնեւտասանց.
Հ.	զԵօթնեւտասն.	զԵօթնեւտասունս.
Բ.	յԵօթնեւտասնէ.	յԵօթնեւտասանց.
Գ.	Եօթնեւտասամբ.	Եօթնեւտասամբք.

Այսպէս կը հոլովին.

Ութեւտասն.	տասնուութը.	օն սէքիզ.
Իննեւտասն.	տասնուինը.	օն տօքուզ.

Քսան, եիրմի

	Եզակի	Յոգնակի
Ու.	Քսան.	Քսանք.
Ս.	Քսանի.	Քսանից.

Տ.	Քսանի .	Քսանից .
Հ.	զՔսան .	զՔսանս .
Բ.	'ի Քսանէ .	'ի Քսանից .
Գ.	Քսանիւ .	Քսանիւք .

Այսպէս կը հոլովին .

Երեսուն , երեսնի , երեսնիւ . օթուզ .
Քառասուն , քառասնի , քառասնիւ . գըրգ .
Յիսուն , յիսնի , յիսնիւ . էլլի .
Վաթսուն , վաթսնի , վաթսնիւ . ալթմըշ .
Եօթանասուն , թանասնի , թանասնիւ . եէթմիշ .
Ութսուն , ութսնի , ութսնիւ . սէքսէն .
Իննսուն , իննսնի , իննսնիւ . տօքսան .

Հարիւր , եիւզ

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Հարիւր .	Հարիւրք .
Ս.	Հարիւրոյ .	Հարիւրոց .
Տ.	Հարիւրոյ .	Հարիւրոց .
Հ.	զՀարիւր .	զՀարիւրս .
Բ.	'ի Հարիւրոյ .	'ի Հարիւրոց .
Գ.	Հարիւրով .	Հարիւրովք .

Այսպէս կը հոլովին .

Երկերիւր .	իքիեիւզ .	Վեցհարիւր .	ալթըեիւզ .
Երեքհարիւր .	իւչեիւզ .	Եօթնհարիւր .	եէտիեիւզ .
Չորեքհարիւր .	տէօրթեիւզ .	Ութհարիւր .	սէքիզեիւզ .
Հինգհարիւր .	պէշեիւզ .	Իննհարիւր .	տօքուզեիւզ .

Հազար , պին — Բիւր , տասը հազար , օնպին

	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.
Ո.	Հազար .	Հազարք .	Բիւր .	Բիւրք .
Ս.	Հազարի .	Հազարաց .	Բիւրու .	Բիւրուց ։

Տ.	Հազարի .	Հազարաց .	Բիւրու .	Բիւրուց .
Հ.	զՀազար .	զՀազարս .	զԲիւր .	զԲիւրս .
Բ.	'ի Հազարէ .	'ի Հազարաց .	'ի Բիւրէ .	'ի Բիւրուց .
Գ.	Հազարաւ .	Հազարօք .	Բիւրու .	Բիւրուք .

56. Հ. Դասական թուականներն ի՞նչ կը ցուցընեն , և որո՞նք են ։

Պ. Դասական թուականները գոյականին սըրան կամ սըրասըն ըլլալը կը ցուցնեն , և հետեւեալներն են .

Առաջին , պիրինճի

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Առաջին .	Առաջինք .
Ս.	Առաջնոյ .	Առաջնոց .
Տ.	Առաջնոյ , ջնում .	Առաջնոց .
Հ.	զԱռաջին .	զԱռաջինս .
Բ.	յԱռաջնմէ , յԱռաջնոյ .	յԱռաջնոց .
Գ.	Առաջնով .	Առաջնովք .

Առաջներորդ , պիրինճի

Ո.	Առաջներորդ .	Առաջներորդք .
Ս.	Առաջներորդի .	Առաջներորդաց .
Տ.	Առաջներորդի , դում .	Առաջներորդաց .
Հ.	զԱռաջներորդ .	զԱռաջներորդս .
Բ.	յԱռաջներորդէ .	յԱռաջներորդաց .
Գ.	Առաջներորդաւ .	Առաջներորդօք .

57. Հ. Ո՞ր բառն առաջին բառին պէս կը հոլովի ։

Պ. Առաջին բառին պէս կը հոլովի վերջին , սոն .

Վերջին, ջնոյ, ջնում, ջնով · ջինք, ջնոց, ջնովք ։

58· Հ· Ո՞ր բառերն առաջներորդին պէս կը հոլովին ։

Պ· Առաջներորդին պէս կը հոլովին ուրիշ դասական թուականները, զոր օրինակ ·

Երկրորդ		Եօթնեւտասներորդ	դի ·
Երրորդ	դի ·	Ութեւտասներորդ	դաւ ·
Չորրորդ	դաւ ·	Իննեւտասներորդ	դք ·
Հինգերորդ	դք ·	Քսաներորդ	դաց ·
Վեցերորդ	դաց ·	Երեսներորդ	
Եօթներորդ		Քառասներորդ	
Ութերորդ		Յիսներորդ	
Իններորդ		Վաթսներորդ	
Տասներորդ		Եօթանասներորդ	
Մետասաներորդ		Ութսներորդ	
Երկոտասաներորդ		Իննսներորդ	
Երեքտասաներորդ		Հարիւրերորդ	
Չորեքտասաներորդ		Երկերիւրերորդ	
Հնգետասաներորդ		Հազարերորդ	
Վեշտասաներորդ		Բիւրերորդ	

59· Հ· Դասական թուականներն ի՞նչպէս կը շինուին ։

Պ· Դասական թուականները կը շինուին բացարձակ թուականին վերջը րորդ կամ երորդ * աւելցունելով · զոր օրինակ · երկու, երկրորդ · երեք, երրորդ · չորք, չորրորդ · հինգ, հինգերորդ · տասն, տասներորդ · քսան, քսաներորդ · հարիւր, հարիւրերորդ · հազար, հազարերորդ, և այլն ։

Հինգէն մինչև ինն՝ երորդ մասնիկը կ'առնեն · Մնացեալները որդ ալ կրնան վերջաւորել, զոր օրինակ · առաջնորդ, տասնորդ, կամ տասանորդ, յիսնորդ, քառասնորդ, հարիւրորդ, հազարորդ ։

60· Հ· Անձներականք ի՞նչպէս կը շինուին և ի՞նչ կը նշանակեն ։

Պ· Գ· Անձներական թուականները կը շինուին բացարձակներուն վրայ քին * կամ քեան աւելցունելով · զոր օրինակ · երկու, երկոքեան կամ երկոքին · երեք, երեքեան կամ երեքին և այլն · և կը նշանակեն բացարձակ թուականով ցուցուած անհատներուն ամէնն ալ · զոր օրինակ, երկոքին՝ երկուքն ալ ըսել է · երեքին՝ երեքն ալ, չորեքին՝ չորսն ալ, տասնեքին՝ տասն ալ, և այլն ։

61· Հ· Անձներականք ի՞նչ են և ի՞նչպէս կը հոլովին ։

Պ· Անձներականք յոքնակի են, և հետևեալ կերպիւ կը հոլովին ։

Ո·	Երկոքին, երկոքեան ·	Երեքին, երեքեան ·
Ս·	Երկոցունց, ցուն ·	Երեցունց ·
Տ·	Երկոցունց, ցուն ·	Երեցունց ·

* Մէկերորդ չըսուիր, անոր տեղ առաջին կամ առաջներորդ կամ առաջնորդ կ'ըսուի ։ Երկրորդ՝ պէտք է գիտնալ որ դասական գումար մը բաղկացնող բոլոր թիւերը դասական վերջաւորութիւն կ'առնեն · ուստի 21, 25, 105, 122, 1465 երորդ և այլն, հայերէն գրաբար կը կարդացուին քսաներորդ առաջներորդ · քսաներորդ հինգերորդ · հարիւրերորդ հինգերորդ · հարիւրերորդ քսաներորդ երկրորդ · հազարերորդ չորեքհարիւրերորդ վաթսուներորդ հինգերորդ և այլն ։ Հոլովել հարկ եղած ատեն ալ ամէնը մէկէն հոլովելու է, այսպէս · քսաներորդի հինգերորդի · հարիւրերորդի քսաներորդի երկրորդի · հազարերորդի չորեքհարիւրերորդի վաթսուներորդի հինգերորդի ։

* Երկու թուականը միայն ոքին մասնկով անձներական կ'ըլլայ · ուստի երկոքին ըսուած է ոչ թէ երկեքին ։

Հ. զերկոսին, զերկոսեան. զերեսին, զերեսեան.
Բ. յերկոցունց. յերեցունց.
Գ. Երկոքումբք. Երեքումբք:

62. Հ. ԱՄԵՆԵՔԻՆ բառին վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ:

Պ. Ամենեքին, ամենեքեան կը նշանակէ ամենն ալ, և գոյականաբար միայն կը գործածուի *:

ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԸ

63. Հ. Թուական ածականներն ո՞ւր կը դրուին և ի՞նչպէս կը հոլովին:

Պ. Թուական ածականներն ալ սովորաբար գոյականէն ետքը դրուելով մէկտեղ կը հոլովին. բայց կրնան գոյականէն առաջ ալ դրուիլ:

---

* Ուրիշ երկու տեսակ Թուականներ ալ կան, այսինքն ԿԻՆ կամ ՊԱՏԻԿ և ԵԱԿ վերջաւորութիւնները:

ԿԻՆ կամ ՊԱՏԻԿ վերջաւորութիւնները ԿՐԿՆԱԿԱՆ կը կոչուին. քանզի քանակութիւն մը Թուական անունով ցուցուած Թուոյն չափ կրկնուած կը նշանակեն. զոր օրինակ, ԿՐԿԻՆ կամ ԵՐԿՊԱՏԻԿ, քանակութիւն մը երկու անգամ կրկնուած կը նշանակէ. ԵՐԵՔԻՆ կամ ԵՐԵՔՊԱՏԻԿ, քանակութիւն մը երեք անգամ կրկնուած. ՉՈՐԵՔԻՆ կամ ՉՈՐԵՔՊԱՏԻԿ, քանակութիւն մը չորս անգամ կրկնուած կը նշանակեն:

Այսպէս կ'ըսուի, ՀՆԳԵԿԻՆ, ՎԵՑԻՆ, ԵՕԹՆԵԿԻՆ, ԵՕԹՆԱՊԱՏԿԻՆ, և այլն:

ԵԱԿ վերջաւորութիւնները բան մը այնչափ Թուէ կամ հատէ բաղկացած կը նշանակեն. ուստի, ԵՐԿԵԱԿ՝ բան մը երկու Թիւէ կամ հատէ բաղկացած, ԵՐԵՔԵԱԿ՝ բան մը երեք Թիւէ կամ հատէ, ՉՈՐԵԱԿ՝ չորս Թիւէ կամ հատէ բաղկացած կը նշանակէ:

Այսպէս կ'ըսուի նաև՝ ՀՆԳԵԱԿ, ՎԵՑԵԱԿ, ԵՕԹՆԵԱԿ, ՀՆԳԵՏԱՍՆԵԱԿ, և այլն:

Մի՛ եզակի գոյական կ'ուզէ. մնացած Թուականները սովորաբար յոգնակի* գոյական կ'ուզեն, զոր օրինակ.

	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Այր մի.	Արք երկու.
Ս.	Առն միոջ.	Արանց երկուց.
Տ.	Առն միում.	Արանց երկուց.
Հ.	զԱյր մի.	զԱրս երկուս.
Բ.	յԱռնէ միոջէ.	յԱրանց երկուց.
Գ.	Արամբ միով.	Արամբք երկուք.

	Յոգնակի	Յոգնակի
Ո.	Արք վեց.	Արք քսան.
Ս.	Արանց վեցից.	Արանց քսանից.
Տ.	Արանց վեցից.	Արանց քսանից.
Հ.	զԱրս վեց.	զԱրս քսան.
Բ.	յԱրանց վեցից.	յԱրանց քսանից.
Գ.	Արամբք վեցիւք.	Արամբք քսանիւք.

64. Հ. Թուականները, եթէ գոյականէն առաջ դրուին, անոր հետ մէկտեղ կը հոլովի՞ն թէ ոչ:

Պ. ՄԻ, ԵՐԿՈՒ, ԵՐԵՔ, ՉՈՐՔ Թուականները, գոյականէն առաջ ալ դրուելով միշտ անոր հետ մէկ-

---

ԿԻՆ վերջաւորուած Թուականները, բաց 'ի ԿՐԿԻՆ ածականէն, սովորաբար չեն հոլովիր, իսկ ՊԱՏԻԿ և ԵԱԿ վերջաւորութիւնները Բ. հոլովման պէս կը հոլովին, այսպէս. ԵՕԹՆՊԱՏԻԿ, ԵՕԹՆՊԱՏԿԻ, ԵՕԹՆՊԱՏԿՈՎ: ԵՕԹՆԵԱԿ, ԵՕԹՆԵԿԻ, ԵՕԹՆԵԿՈՎ և այլն:

* ՉՈՐՍԷՆ վերը եկող բացարձակ Թուականներուն գոյականը երբեմն եզակի ալ կրնայ ըլլալ, բայց ան ատեն Թուականը գոյականէն առաջ կը դրուի և անփոփոխ կը մնայ. զոր օրինակ. Հինգ ՀՈԳԻ, եօթն ՕՐ:

տեղ կը հոլովին, զորօրինակ, միոյ առն, միով ակամբ, երկուց որդւոց, երից արամբք, չորից զինուորաց։ Զորքէն ետքը մնացեալ բացարձակ թուականք, եթէ գոյականէն առաջ են, կրնան անոր հետ մէկտեղ հոլովիլ և չհոլովիլ, ուստի կրնայ ըսուիլ, հինգ սարկաւագաց. կամ հնգից սարկաւագաց, ինն ամօք կամ իննեւք ամօք, երկոտասան առաքելոց կամ երկոտասանից առաքելոց։

65. Հ. Դասականներուն գործածութեանը վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ։

Պ. Դասականներն ալ գոյականէն ետքը, երբեմն ալ առաջ դրուելով, մէկտեղ կը հոլովին, և միշտ եզակի գոյական կ'ուզեն, զոր օրինակ. օր երկրորդ, աւուր երկրորդի, յօրէ երկրորդէ. կամ երկրորդում աւուր, 'ի հինգերորդում ամսեան, և այլն։

66. Հ. Անձներականներուն գործածութեանը վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ։

Պ. Անձներականները գոյականէն ետքը, երբեմն ալ առաջ դրուելով մէկտեղ կը հոլովին, և միշտ յոգնակի գոյական կ'ուզեն. զոր օրինակ. որդիք երկոքեան, որդւոց երկոցունց, որդւովք երկոքումբք. կամ, երկոքեան որդիք, երկոցունց որդւոց, երկոքումբք որդւովք։

ԱՆՈՐՈՇ ԱԾԱԿԱՆՔ

67. Հ. Անորոշ կամ միջակ կոչուած ածականները որո՞նք են։

Պ. Անորոշ կամ միջակ կոչուած ածականք հետեւեալներն են.

Ամենայն. ամէն, հէփ
Այլ. ուրիշ, պաշգա
Իւրաքանչիւր. ամէն մէկը, հէրպիր
Միւս. միւս, օպիր
Ոմն, ոք. մը, պիր
Իմն, ինչ. մը, պիր
Նոյն. նոյն, օ
Ով, ո. ով, քիմ
Որ. որ, հանկի
Զի՞նչ. զի՞նչ, նէ
Միմեանց / Իրերաց }. իրար, պիրպիրի

	Եզ.	Եզ.	Յոգ.
Ո.	Ամենայն.	Այլ.	Այլք.
Ս.	Ամենայնի.	Այլոյ.	Այլոց.
Տ.	Ամենայնի.	Այլում.	Այլոց.
Հ.	զԱմենայն.	զԱյլ.	զԱյլս.
Բ.	յԱմենայնէ.	յԱյլմէ.	յԱյլոց.
Գ.	Ամենայնիւ.	Այլով.	Այլովք.

Այս բառին պէս կը հոլովին Իւրաքանչիւր և Միւս. այսպէս.

Իւրաքանչիւր, րոյ, րում, րմէ, րով. րք, րոց.
Միւս, սոյ, սում, սմէ, սով. սք, սոց։

	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.
Ո.	Ոմն.	Ոմանք.	Ոք.	Ոմանք.
Ս.	Ուրումն.	Ոմանց.	Ուրուք.	Ոմանց.
Տ.	Ումեմն.	Ոմանց.	Ումեք.	Ոմանց.

Հ.	զՈմն.	զՈմանս.	զՈք.	զՈմանս.
Բ.	յՈւմեմնէ.	յՈմանց.	յՈւմեքէ.	յՈմանց.
Գ.	Ոմամբ.	Ոմամբք.	Ոմամբ.	Ոմամբք.

	Եզ. և Յոգ.	Եզ.	Յոգ.
Ո.	Իմն, ինչ.	Նոյն.	Նոքին.
Ս.	Իրիք.	Նորին.	Նոցին, Նոցունց.
Տ.	Իմիք.	Նմին.	Նոցին, Նոցունց.
Հ.	զԻմն, զինչ.	զՆոյն.	զՆոսին.
Բ.	յԻմեքէ.	՚ի Նմին.	՚ի Նոցունց.
Գ.	Իւիք.	Նովին, Նովիմբ.	Նովիմբք: Նոքիմբք.

Նոյն բառին պէս կը հոլովին, սոյն, դոյն.

	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.
Ո.	Ով, ո.	Ոյք.	Որ.	Որք.	Զի՞նչ.
Ս.	Ոյր.	Ոյց.	Որոյ.	Որոց.	Է՞ր.
Տ.	Ում.	Ոյց.	Որում.	Որոց.	Ի՞մ.
Հ.	զՈվ, զո.	զՈյս.	զՈր.	զՈրս.	Զի՞նչ.
Բ.	յՈւմէ.	յՈյց.	յՈրմէ.	յՈրոց.	Առ ի՞մէ.
Գ.	Որով.	Որովք.	Որով.	Որովք.	Ի՞ւ.

	Յոգնակի	Յոգնակի
Ո.	Չունի.	Չունի.
Ս.	Միմեանց.	Իրերաց.
Տ.	Միմեանց.	Իրերաց.
Հ.	զՄիմեանս.	զԻրեարս.
Բ.	՚ի Միմեանց.	յԻրերաց.
Գ.	Միմեամբք.	Իրերօք.

ԱՆՈՐՈՇ ԱԾԱԿԱՆԱՑ ՏԵՂԸ

68. Հ. Անորոշ ածականք ո՞ր կը դրուին և ի՞նչպէս կը հոլովին։

Պ. Անորոշ ածականներն ալ սովորաբար գոյականէն ետքը դրուելով, անոր հետ կը հոլովին, զոր օրինակ։

Այր մի, առն միոյ, առն միում, եւ այլն։

Այր ոմն, առն ուրումն, առն ումեմն, յառնէ ումեմնէ, արամբ ոմամբ. կամ, Այր ոք, առն ուրուք, առն ումեք, յառնէ ումեքէ. Արք ոմանք, արանց ոմանց, արամբք ոմամբք, զարս ոմանս.

Գործ ինչ, գործոյ իրիք, գործոյ իմիք, ՚ի գործոյ իմեքէ, գործով իւիք.

Նոյն * բան, նորին բանի, նմին բանի, ՚ի նմին բանէ, նովին բանիւ. Նոյն բանք, նոցին բանից, նովին բանիւք։

Որ տուն, որոյ տան, որում տան, յորմէ տանէ, որով տամբ. Որ տունք, որոց տանց, որովք տամբք։

69. Հ. ՈՎ կամ Ո բառին գործածութեանը վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ։

Պ. ՈՎ կամ Ո, երբև հարցական, գոյականաբար կը գործածուի, և անձանց համար կ՚ըսուի։ ՈՎ կամ Ո մինակ ոք բառին հետ երբև ածական կը հոլովի այսպէս.

---

* Սոյն, դոյն, նոյն ածականները միշտ գոյականին նախադաս ըլլալ սովորութիւն է։
Նոյնպէս որ և ուրիշ հարցական ածականներ գոյականէ առաջ կը դրուին։

Ով կամ ո՛վ, ուր ուրուք, ում ումեք, յումմէ ումեքէ ։

70. Հ. Զինչ բառին գործածութեանը վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ ։

Պ. Զինչ ալ, ինչպէս հարցական, դիպականաբար կը գործածուի, և իրաց համար կ'ըսուի ։ Զինչ միայն ինչ բառին հետ իբր ածական կը գործածուի այսպէս .

Զի՞նչ ինչ , է՞ր իրիք , ի՞մ իմիք , ի՞ւ իւիք ։

71. Հ. Միմեանց, իրերաց ի՞նչպէս կը գործածուին ։

Պ. Միմեանց , իրերաց , բառերը դիպականաբար կը գործածուին ։

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԴԵՐԱՆՈՒՆ

72. Հ. Ո՞ր բառերը դերանուն կ'ըսուին ։

Պ. Դերանուն կ'ըսուին այն բառերը որ խօսքին մէջ առաջուց յիշուած բառի մը տեղ կը դրուին, այն բառը չկրկնելու համար . զոր օրինակ . Աստուած արդար է . անիկա յանցաւորները կը պատժէ . Տեսայ ան մարդը՝ որ քեզի հետ էր ։ Այս խօսքերուն մէջ անիկա , որ , դերանուն են . քանզի առաջինը (անիկա) Աստուած բառին տեղ դրուած է . իսկ երկրորդը (որ) մարդ բառին տեղ ։

73. Հ. Դերանուններն ի՞նչ կը ցուցնեն ։

Պ. Դերանունները դէմք կը ցուցնեն . և դէմքը

երեք է . առաջին , երկրորդ , երրորդ ։ Առաջին դէմքն է խօսողը . երկրորդն է այն՝ առ որ կը խօսուի . երրորդն է այն՝ որուն վրայով կը խօսուի ։

74. Հ. Դերանունները քանի՞ տեսակ են ։

Պ. Դերանունները չորս տեսակ են . էական կամ անձնական , ցուցական , ստացական և յարաբերական ։

75. Հ. Էական դերանունները որո՞նք են ։

Պ. Ա. Էական դերանուններն են . Ես . դու . սա , դա , նա . ինքն . ինք ։

Ես՝ առաջին դէմքի դերանուն է . դու՝ երկրորդ դէմքի . սա , դա , նա , ինքն , ինք՝ երրորդ դէմքի ։

76. Հ. Էական դերանուններն ի՞նչպէս կը հոլովին ։

Պ. Էական դերանունները հետևեալ կերպով կը հոլովին .

Ա. ԴԷՄՔ

Եզակի

Ո.	Ես .	Ես .	Պէն .
Ս.	Իմ .	Իմ .	Պէնիմ .
Տ.	Ինձ .	Ինծի .	Պանա .
Հ.	զԻս .	Զիս .	Պէնի .
Բ.	յԻնէն .	Ինէ .	Պէնտէն .
Գ.	Ինեւ .	Իզմով .	Պէնիմ իլէ .

Յոքնակի

Ո.	Մեք .	Մենք .	Պիզ .
Ս.	Մեր .	Մեր .	Պիզիմ .
Տ.	Մեզ .	Մեզի .	Պիզէ .

Հ.	զՄեզ ·	Մեզ ·	Պէզէ ·
Բ.	՚ի Մէնջ ·	Մենէ ·	Պէզտէն ·
Գ.	Մեօք ·	Մեզմով ·	Պէզիմ իլէ ·

Բ. ԴԷՄՔ

Եզակի

Ո.	Դու ·	Դուն ·	Սէն ·
Ս.	Քո ·	Քու ·	Սէնին ·
Տ.	Քեզ ·	Քեզի ·	Սանա ·
Հ.	զՔեզ ·	Քեզ ·	Սէնի ·
Բ.	՚ի Քէն ·	Քենէ ·	Սէնտէն ·
Գ.	Քեւ ·	Քեզմով ·	Սէնին իլէ ·

Յոքնակի

Ո.	Դուք ·	Դուք ·	Սիզ ·
Ս.	Ձեր ·	Ձեր ·	Սիզին ·
Տ.	Ձեզ ·	Ձեզի ·	Սիզէ ·
Հ.	զՁեզ ·	Ձեզ ·	Սիզի ·
Բ.	՚ի Ձէնջ ·	Ձենէ ·	Սիզտէն ·
Գ.	Ձեօք ·	Ձեզմով ·	Սիզին իլէ ·

Գ. ԴԷՄՔ

Եզակի

Ո.	Նա ·	Ան ·	Օ ·
Ս.	Նորա ·	Անոր ·	Օնուն ·
Տ.	Նմա ·	Անոր ·	Օնա ·
Հ.	զՆա ·	Զանի ·	Օնու ·
Բ.	՚ի Նմանէ ·	Անկէ ·	Օնտան ·
Գ.	Նովաւ ·	Անով ·	Օնունլա ·

Յոքնակի

Ո.	Նոքա ·	Անոնք ·	Օնլար ·
Ս.	Նոցա ·	Անոնց ·	Օնլարըն ·
Տ.	Նոցա ·	Անոնց ·	Օնլարա ·
Հ.	զՆոսա ·	զԱնոնք ·	Օնլարը ·
Բ.	՚ի Նոցանէ ·	Անոնցմէ ·	Օնլարտան ·
Գ.	Նոքօք ·	Անոնցմով ·	Օնլար իլէ ·

Եզակի

Ո.	Ինքն ·	Ինք ·	Քէնտի ·
Ս.	Ինքեան ·	Իրեն ·	Քէնտինին ·
Տ.	Ինքեան ·	Իրեն ·	Քէնտինէ ·
Հ.	զԻնքն ·	զԻնք ·	Քէնտինի ·
Բ.	յԻնքենէ ·	Իրմէ ·	Քէնտինտէն ·
Գ.	Ինքեամբ ·	Իրմով ·	Քէնտիսի իլէ ·

Յոքնակի

Ո.	Ինքեանք ·	Իրենք ·	Քէնտիլէրի ·
Ս.	Ինքեանց ·	Իրենց ·	Քէնտիլէրինին ·
Տ.	Ինքեանց ·	Իրենց ·	Քէնտիլէրինէ ·
Հ.	զԻնքեանս ·	զԻրենք ·	Քէնտիլէրինի ·
Բ.	յԻնքեանց ·	Իրենցմէ ·	Քէնտիլէրինտէն ·
Գ.	Ինքեամբք ·	Իրենցմով ·	Քէնտիլէրի իլէ ·

Եզակի

Ո.	Զանի ·		
Ս.	Իւր, իւրեան ·	Իրեն ·	Քէնտինին ·
Տ.	Իւր, իւրեան ·	Իրեն ·	Քէնտինէ ·
Հ.	Զանի ·	զԻնք ·	Քէնտինի ·
Բ.	յԻւրմէ ·	Իրմէ ·	Քէնտինտէն ·
Գ.	Իւրեւ, իւր-եաւ, իւրեամբ ·	Իրմով ·	Քէնտիսի իլէ ·

Յոքնակի

Ո.	Իւրեանք.	Իրենք.	Գէնտիլէրի.
Ս.	Իւրեանց.	Իրենց.	Գէնտիլէրինին.
Տ.	Իւրեանց.	Իրենց.	Գէնտիլէրինէ.
Հ.	զԻւրեանս.	զԻրենք.	Գէնտիլէրինի.
Բ.	յԻւրեանց.	Իրենցմէ.	Գէնտիլէրինտէն.
Գ.	Իւրեամբք.	Իրենցմով.	Գէնտիլէրի իլէ.

Սա, դա, դերանունները նա ին պէս կը հոլովին։

77. Հ. Ցուցական դերանունը ո՞րն է և ի՞նչպէս կը հոլովի։

Պ. Ցուցական դերանունն է՝ այս, այդ, այն։ Ասոնք հետեւեալ կերպով կը հոլովին։

Եզակի

Ո.	Այս.	Աս.	Պու.
Ս.	Այսր, այսորիկ.	Ասոր.	Պունուն.
Տ.	Այսմ, այսմիկ.	Ասոր.	Պունա.
Հ.	զԱյս.	Ասիկա.	Պունու.
Բ.	յԱյսմ, յայսմանէ.	Ասկէ.	Պունտան.
Գ.	Այսու, այսուիկ.	Ասով.	Պունուն իլէ.

Յոքնակի

Ո.	Այսք, այսոքիկ.	Ասոնք.	Պունլար.
Ս.	Այսց, այսոցիկ.	Ասոնց.	Պունլարըն.
Տ.	Այսց, այսոցիկ.	Ասոնց.	Պունլարա.
Հ.	զԱյս, զայսոսիկ.	զԱսոնք.	Պունլարը.
Բ.	յԱյսց, յայսցանէ.	Ասոնցմէ.	Պունլարտան.
Գ.	Այսու, այսոքիւք.	Ասոնցմով.	Պունլար իլէ.

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Այդ · ատ, դա	Այդք, այդոքիկ.
Ս.	Այդր, այդորիկ.	Այդց, այդոցիկ.

Տ.	Այդմ, այդմիկ.	Այդց, այդոցիկ.
Հ.	զԱյդ.	զԱյդ, զայդոսիկ.
Բ.	յԱյդմ, յայդմանէ.	յԱյդց, յայդցանէ.
Գ.	Այդու, այդուիկ.	Այդու, այդոքիւք.

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Այն · ան, օ	Այնք, այնոքիկ.
Ս.	Այնր, այնորիկ.	Այնց, այնոցիկ.
Տ.	Այնմ, այնմիկ.	Այնց, այնոցիկ.
Հ.	զԱյն.	զԱյնս, զայնոսիկ.
Բ.	յԱյնմ, յայնմանէ.	յԱյնց, յայնցանէ.
Գ.	Այնու, այնուիկ.	Այնու, այնոքիւք.

78. Հ. Ցուցականներն, իբրեւ ածական, ի՞նչպէս կը գործածուին։

Պ. Ցուցականներն, իբրեւ ածական, գոյականներու հետ մէկտեղ հոլովելով կը գործածուին, և գոյականէն թէ առաջ թէ ետքը կրնան դրուիլ։ Եթէ առաջ դրուին, կարճ հոլովները կը գործածուին. եթէ ետքը դրուին, երկայնները. և անատեն գոյականին վրայ ս, դ, ն գիրերը կ'աւելցուին. զոր օրինակ։

ԱՌԱՋ ԴՐՈՒԱԾ

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Այս տուն.	Այս տունք.
Ս.	Այսր տան.	Այսց տանց.
Տ.	Այսմ տան.	Այսց տանց.
Հ.	զԱյս տուն.	զԱյս տունս.
Բ.	յԱյսմ տանէ.	յԱյսց տանց.
Գ.	Այսու տամբ։	Այսու տամբք.

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Այդ տուն .	Այդ տունք .
Ս.	Այդր տան .	Այդց տանց .
Տ.	Այդմ տան .	Այդց տանց .
Հ.	զԱյդ տուն .	զԱյդ տունս .
Բ.	յԱյդմ տանէ .	յԱյդց տանց .
Գ.	Այդու տամբ .	Այդու տամբք .

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Այն տուն .	Այն տունք .
Ս.	Այնր տան .	Այնց տանց .
Տ.	Այնմ տան .	Այնց տանց .
Հ.	զԱյն տուն .	զԱյն տունս .
Բ.	յԱյնմ տանէ .	յԱյնց տանց .
Գ.	Այնու տամբ .	Այնու տամբք .

ՎԵՐՋԸ ԴՐՈՒԱԾ

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Տունս այս .	Տունքս այսոքիկ .
Ս.	Տանս այսորիկ .	Տանցս այսոցիկ .
Տ.	Տանս այսմիկ .	Տանցս այսոցիկ .
Հ.	զՏունս զայս .	զՏունս զայսոսիկ .
Բ.	՚ի Տանէս յայսմանէ .	՚ի Տանցս յայսցանէ .
Գ.	Տամբս այսուիկ .	Տամբքս այսոքիւք .

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Տունդ այդ .	Տունքդ այդոքիկ .
Ս.	Տանդ այդորիկ .	Տանցդ այդոցիկ .
Տ.	Տանդ այդմիկ .	Տանցդ այդոցիկ .
Հ.	զՏունդ զայդ .	զՏունսդ զայդոսիկ .
Բ.	՚ի Տանէդ յայդմանէ .	՚ի Տանցդ յայդցանէ .
Գ.	Տամբդ այդուիկ .	Տամբքդ այդոքիւք .

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Տունն այն .	Տունքն այնոքիկ .
Ս.	Տանն այնորիկ .	Տանցն այնոցիկ .
Տ.	Տանն այնմիկ .	Տանցն այնոցիկ .
Հ.	զՏունն զայն .	զՏունսն զայնոսիկ .
Բ.	՚ի Տանէն յայնմանէ .	՚ի Տանցն յայնցանէ .
Գ.	Տամբն այնուիկ .	Տամբքն այնոքիւք .

79. Հ. Ստացական դերանունները ո՞րոնք են և ի՞նչպէս կը հոլովին ։

Պ. Ստացական դերանուններն են՝ իմ, քո, մեր, ձեր, իւր ։ Ասոնք հետեւեալ կերպով կը հոլովին ։

Եզակի

Ո.	Իմ.	Քո .	Մեր .	Ձեր .	Իւր .
Ս.	Իմոյ .	Քոյ, քոյոյ .	Մերոյ .	Ձերոյ .	Իւրոյ .
Տ.	Իմում .	Քում .	Մերում .	Ձերում .	Իւրում .
Հ.	զԻմ .	զՔո .	զՄեր .	զՁեր .	զԻւր .
Բ.	յԻմմէ .	՚ի Քումմէ .	՚ի Մերմէ .	՚ի Ձերմէ .	յԻւրմէ .
Գ.	Իմով .	Քով, քոյով .	Մերով .	Ձերով .	Իւրով .

Յոքնակի

Ո.	Իմք .	Քոյք .	Մերք .	Ձերք .	Իւրք .
Ս.	Իմոց .	Քոց, քոյոց .	Մերոց .	Ձերոց .	Իւրոց .
Տ.	Իմոց .	Քոց, քոյոց .	Մերոց .	Ձերոց .	Իւրոց .
Հ.	զԻմս .	զՔոյս .	զՄերս .	զՁերս .	զԻւրս .
Բ.	յԻմոց .	՚ի Քոց, քոյոց .	՚ի Մերոց .	՚ի Ձերոց .	յԻւրոց .
Գ.	Իմովք .	Քովք, քոյովք .	Մերովք .	Ձերովք .	Իւրովք .

80. Հ. Ստացականներն, իբրեւ ածական, ի՞նչպէս կը գործածուին ։

Պ. Ստացականներն, իբր ածական, գոյականներէն առաջ կամ ետքը դրուելով, մէկտեղ կը հոլովին, այսպէս .

ԱՌԱՋ ԴՐՈՒԱԾ

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	*Իմ տուն.*	*Իմ տունք.*
Ս.	*Իմոյ տան.*	*Իմոց տանց.*
Տ.	*Իմում տան.*	*Իմոց տանց.*
Հ.	*զԻմ տուն.*	*զԻմ տունս.*
Բ.	*յԻմմէ տանէ.*	*յԻմոց տանց.*
Գ.	*Իմով տամբ.*	*Իմովք տամբք.*

ԵՏՔԸ ԴՐՈՒԱԾ

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	*Տուն իմ.*	*Տունք իմ.*
Ս.	*Տան իմոյ.*	*Տանց իմոց.*
Տ.	*Տան իմում.*	*Տանց իմոց.*
Հ.	*զՏուն իմ.*	*զՏունս իմ.*
Բ.	*'ի Տանէ իմմէ.*	*'ի Տանց իմոց.*
Գ.	*Տամբ իմով.*	*Տամբք իմովք.*

Այսպէս կ'ըլլան միւս ստացականներն ալ։

81. Հ. *Յարաբերական դերանունը ո՞ր է եւ ի՞նչպէս կը հոլովի։*

Պ. Յարաբերական դերանունն է որ կամ ո, եւ հետեւեալ կերպով կը հոլովի։

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Որ, ո.	Որ, որք, ոյք.
Ս.	Որոյ, ոյր.	Որոց, ոյց.
Տ.	Որում, ում.	Որոց, ոյց.
Հ.	զՈր, զո.	զՈր, զորս, զոյս.
Բ	յՈրմէ, յումմէ.	յՈրոց, յոյց.
Գ.	Որով.	Որովք.

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՆԱԽԴԻՐ

82. Հ. *Ո՞ր բառերը նախադրութիւն կ'ըսուին։*

Պ. Նախադրութիւն կ'ըսուին այն բառերը որ գործողութեան մը պարագաները, զոր օրինակ՝ տեղը, ժամանակը, եղանակը, պատճառը, կը ցուցնեն։

83. Հ. *Տեղւոյ պարագայ ցուցնող նախադրութիւնները ո՞րնք են։*

Պ. Տեղւոյ պարագայ ցուցնող կամ ո՞ւր հարցման պատասխանող նախադրութիւններն են.

Առաջի · առջեւը, էօնիւնէ, էօնիւնտէ
Առ ընթեր · / Առ երի · } քովը, եանընա, եանընտա
Արտաքոյ · դուրսը, տըշարըեա, տըշարըտա
Զկնի · / Զհետ · } ետեւէն, արդընտա, արդընտան
Ի մէջ · / Ի միջի · } մէջ տեղը, օրթասընա, օրթասընտա
Ի միջոյ, ընդ մէջ · մէջտեղէն, օրթասընտան
Ի ներքոյ · ներսը, իչէրիսինէ, իչէրիսինտէ
Ի վեր քան զ / Ի վերոյ քան զ } (բանէ մը) վեր, եօգարը
Ի վերայ · վրան, իւսթիւնէ, իւսթիւնտէ
Հանդէպ · / Ցանդիման · } դիմացը, գարշըսընա, գարշըսընտա
Յետոյ · ետին, արդընա, արդընտա
Շուրջ զ · բոլորտիքը, էթրաֆընա, էթրաֆընտա

84. Հ. *Ժամանակի պարագայ ցուցնող նախադրութիւնները ո՞րնք են։*

Պ. Ժամանակի պարագայ ցուցնող կամ ե՞րբ հարցման պատասխանող նախադրութիւններն են.

Յառաջ քան զ } (բանէ մը) առաջ, էվվէլ
Նախ քան զ }
Յետ. ետքը, սօնրա

85. Հ. Մերթ տեղւոյ և մերթ ժամանակի պարագայ ցուցնող նախադրութիւնները որո՞նք են։

Պ. Մերթ տեղւոյ և մերթ ժամանակի պարագայ ցուցնող, կամ ո՞ւր և ե՞րբ հարցման պատասխանող նախադրութիւններն են.

Մինչեւ 'ի } մինչեւ, մինչուան, դէք, քա
Մինչեւ ց }

86. Հ. Եղանակի պարագայ ցուցնող նախադրութիւնները որո՞նք են։

Պ. Եղանակի պարագայ ցուցնող կամ ի՞նչպէս հարցման պատասխանող նախադրութիւններն են.

Ի ձեռն. ձեռքովը, միջոցովը, էլի էլէ
Ընդդէմ } դէմ, գարշը
Հակառակ }
Համդերձ. հետը, մէկտեղ, պէրապէր
Փոխանակ. տեղը, եէրինէ

87. Հ. Պատճառի կամ Նպատակի պարագայ ցուցնող նախադրութիւնները որո՞նք են։

Պ. Պատճառի կամ Նպատակի պարագայ ցուցնող կամ ի՞նչու համար, ի՞նչ նպատակաւ հարցման պատասխանող նախադրութիւններն են.

Առ 'ի. }
Վասն. } համար, պատճառաւ, իչին
Յաղագս. }
Սակս. }

88. Հ. Ուրիշ նախադրութիւններ չկա՞ն։

Պ. Կան քանի մը նախադրութիւններ ալ որ նախդիր ալ կը կոչուին, և են. զ, է, յ, ց, առ, ընդ, ըստ։

89. Հ. Նախադրութիւնները մինա՞կ կը գործածուին։

Պ. Նախադրութիւնները մինակ չեն գործածուիր, այլ իրենցմէ ետքը բառ մը կ'ուզեն, ապա թէ ոչ իմաստ մը չեն տար. զոր օրինակ, վասն, համար, նախադրութիւն է, և առանձին իմաստ մը չի տար. բայց երբ կ'ըսեմ. վասն Աստուծոյ, Աստուծոյ համար. վասն սիրոյ, սիրոյ համար. իմաստ մը կ'ունենամ։

90. Հ. Նախադրութեան վերաբերեալ բառն ի՞նչ կը կոչուի։

Պ. Նախադրութեան վերաբերեալ բառը նախադրութեան խնդիր կը կոչուի, ուստի վերի օրինակներուն մէջ, Աստուծոյ, սիրոյ, բառերը վասն նախադրութեան խնդիր են։

ԳԼՈՒԽ Ե·

ԲԱՅ

91· Հ· Ո՞ր բառերը բայ կ'ըսուին։

Պ· Բայ կ'ըսուին այն բառերը որ ընել կամ ըլլալ կը ցուցնեն․ զոր օրինակ, սիրեմ, կը սիրեմ, շրջիմ, կը պտըտիմ, բան մը ընել կը ցուցնեն․ եմ, եմ, հիւանդանամ, կը հիւընդնամ, բան մը ըլլալ կը ցուցնեն, ուստի բայ են։

92· Հ· Բայերը քանի՞ տեսակ են։

Պ· Բայերը երեք տեսակ են․ էական բայ, ներգործական բայ, և չէզոք բայ։

93· Հ· Էական բայը ո՞ր է։

Պ· Էական բայն է եմ։

94· Հ· Ներգործական բայերը ո՞րչափ են։

Պ· Ներգործական բայերը շատ են, և ամէն ներգործական բայ կրաւորական ձեւ ալ ունի։

95· Հ· Ներգործական, կրաւորական և չէզոք ի՞նչ կը ցուցնեն։

Պ· Ներգործականը կը ցուցընէ ուրիշի՛ն բան մը ընել. կրաւորականը կը ցուցնէ ուրիշէ՛ն բան մը կրել. զոր օրինակ, սիրեմ, կը սիրեմ (ուրիշ մը), ներգործական է․ սիրիմ, կը սիրուիմ (ուրիշէ մը), կրաւորական է։

Չէզոք բայերէն ոմանք կը ցուցնեն բան մը ընել՝ ո՛չ ուրիշի, ինչպէս՝ շրջիմ, նստանեմ, երթամ, ոմանք ալ կը ցուցընեն բան մը կրել՝ ո՛չ ուրիշէն, զոր օրինակ, հիւանդանամ, մեռանիմ, սնանամ։ Չէզոք բայերը կրաւորական չեն կրնար ունենալ։

96· Հ· Բայերուն մէջ ի՞նչ բաներ ուշադրութեան արժանի են։

Պ· Բայերուն մէջ ուշադրութեան արժանի են անոնց թիւը, դէմքը, ժամանակը և եղանակը։

97· Հ· Թիւն ի՞նչ է։

Պ· Թիւը՝ եզակին և յոգնակին է․ զոր օրինակ․ սիրեմ, սիրես, սիրէ․ կը սիրեմ, կը սիրես, կը սիրէ, եզակի են․ սիրեմք, սիրէք, սիրեն․ կը սիրենք, կը սիրէք, կը սիրեն, յոգնակի են։

98· Հ· Դէմքը քանի՞ է։

Պ· Դէմքը երեք է, առաջին, երկրորդ, երրորդ․ զոր օրինակ, սիրեմ, կը սիրեմ, առաջին դէմք է․ սիրես, կը սիրես, երկրորդ դէմք է․ սիրէ, կը սիրէ, երրորդ դէմք է։ Այսպէս ալ յոգնակիին մէջ։

99· Հ· Ժամանակը քանի՞ է։

Պ· Ժամանակը բուն երեք է․ ներկայ, անցեալ, ապառնի։ Ներկան՝ հիմակուանը կը ցուցընէ, զոր օրինակ, սիրեմ, կը սիրեմ, այսինքն՝ հիմա։ Անցեալն՝ անցածը կը ցուցնէ, զոր օրինակ, սիրեցի, սիրեցի, այսինքն՝ առաջ։ Ապառնին՝ գալիքը կը ցուցնէ, զոր օրինակ, սիրեցից, պիտի սիրեմ, այսինքն՝ ետքը։

Անցեալը երկու է․ անկատար անցեալ որ է սիրէի, կը սիրէի․ և կատարեալ անցեալ որ է սիրեցի, սիրեցի։

100· Հ· Եղանակը քանի՞ է։

Պ· Եղանակը չորս է․ սահմանական, հրամայական, ստորադասական և աներեւոյթ (անորոշ դերբայ)։

Սահմանականը, հրամայականը և ստորադասականը դէմք ունին, և դիմաւոր բայ կը կոչուին․ իսկ աներեւոյթը

դէմք չունի, ուստի և անդէմ բայ կը կոչուի ։

101. Հ. Միայն աներեւոյթն է անդէմ։

Պ. Անցեալ և ապառնի ընդունելութիւններն ալ, ինչպէս՝ սիրեալ սիրած. սիրելոց, սիրելու. անդէմ են։

102. Հ. Բայի մը թիւը, դէմքը, ժամանակը և եղանակը ուստի՞ կը ճանչցուին ։

Պ. Բայի մը թիւը, դէմքը, ժամանակը և եղանակը բային վերջաւորութեան փոխուելէն կը ճանչցուին։

103 Հ. Բային վերջաւորութեանը փոխուելուն ի՞նչ կ'ըսուի ։

Պ. Թիւ, դէմք, ժամանակ և եղանակ ցուցընելու համար բային վերջաւորութեանը փոխուելուն՝ լծորդութիւն կ'ըսուի ։

104. Հ. Լծորդութիւնը քանի՞ է ։

Պ. Լծորդութիւնը, այսինքն՝ բայերուն վերջաւորութեան կերպը, չորս է ։ Բայերէն ոմանք եմ կը վերջաւորին, զոր օրինակ, սիրեմ, հատանեմ. ոմանք իմ կը վերջաւորին, զոր օրինակ, խօսիմ, ուսանիմ. ոմանք ամ կը վերջաւորին, զոր օրինակ, աղամ, խոստանամ. ոմանք ալ ում կը վերջաւորին, զոր օրինակ, թողում, ընթեռնում ։

105. Հ. Բայերուն ո՞րչափը կանոնաւոր է և ո՞րչափին անկանոն ։

Պ. Բայերուն մեծ մասը կանոնաւոր է, ոմանք ալ անկանոն են ։

106. Հ. Եմ* էական բայն ի՞նչպէս կը խոնարհի։

Պ. Եմ էական բայը կը խոնարհի այսպէս,

* Եղանիմ, լինիմ, գամ չէզոք են. տես անկանոններուն մէջ ։

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Եզակի

Ա. Դէմք Եմ,	Եմ,	Պէն իմ
Բ. » Ես,	Ես,	Սէն սին
Գ. » Է,	Է,	O դուր

Յոգնակի

Ա. Դէմք Եմք,	Ենք,	Պիզ իզ
Բ. » Էք,	Էք,	Սիզ սինիզ
Գ. » Են,	Են,	Օնլար դըրլար

Անցեալ անկատար

Եզակի

Ա. Դէմք Էի,	Էի,	Պէն իտիմ
Բ. » Էիր,	Էիր,	Սէն իտին
Գ. » Էր,	Էր,	O իտի

Յոգնակի

Ա. Դէմք Էաք,	Էինք,	Պիզ իտիք
Բ. » Էիք,	Էիք,	Սիզ իտինիզ
Գ. » Էին,	Էին,	Օնլար իտիլէր

Անցեալ կատարեալ

Եզակի

Ա. Դէմք Եղէ,	Եղայ,	Օլտում
Բ. » Եղեր,	Եղար,	Օլտուն
Գ. » Եղեւ,	Եղաւ,	Օլտու

Յոգնակի

Ա. Դէմք Եղաք,	Եղանք,	Օլտուգ
Բ. » Եղէք,	Եղաք,	Օլտունուզ
Գ. » Եղեն,	Եղան,	Օլտուլար

Ապառնի

Եզակի

Ա. Դէմք Եղէց,	Պիտի ըլլամ,	Օլմուշ օլայըմ
Բ. » Եղիցիս,	Պիտի ըլլաս,	Օլմուշ օլասըն
Գ. » Եղիցի,	Պիտի ըլլայ,	Օլմուշ օլա

Յոգնակի

Ա. Դէմք Եղիցուք,	Պիտի ըլլանք,	Օլմուշ օլալըմ
Բ. » Եղիջիք,	Պիտի ըլլաք,	Օլմուշ օլասընըզ
Գ. » Եղիցին,	Պիտի ըլլան,	Օլմուշ օլալար

Հրամայական եղանակ

Եզակի

Բ. Դէմք Լեր*, լիջիր, լինիջիր,	Եղիր,	Օլ
Մի՛ լինիր,	Մի՛ ըլլար,	Օլմա

Յոգնակի

Բ. Դէմք Լերուք, եղերուք, լիջիք, լինիջիք,	Եղէք,	Օլուն
Մի՛ լինիք,	Մի՛ ըլլաք,	Օլմայըն

Ստորադասական եղանակ

Եզակի

Ա. Դէմք Իցեմ,	Ըլլամ,	Օլայըմ
Բ. » Իցես,	Ըլլաս,	Օլասըն
Գ. » Իցէ,	Ըլլայ,	Օլա

* Եմ բային հրամայականն է եր, երուք, սակայն այս բառին հետ գործածուած են, ողջ եր, ողջ երուք ։

Յոգնակի

Ա. Դէմք Իցեմք,	Ըլլանք,	Օլալըմ
Բ. » Իցէք,	Ըլլաք,	Օլասընըզ
Գ. » Իցեն,	Ըլլան,	Օլալար

Աներևոյթ կամ անորոշ դերբայ

Անդէմ Լինել,	Ըլլալ,	Օլմագ

Անցեալ ընդունելութիւն կամ անցեալ դերբայ

Անդէմ Լեալ, եղեալ,	Եղած,	Օլմուշ

Ապառնի ընդունելութիւն կամ ապառնի դերբայ

Անդէմ Լինելոց,	Ըլլալու,	Օլաջագ

ՉՈՐՍ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԽՈՆԱՐՀՄԱՆ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ՁԵՒԸ

Ա. ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

107. Հ. Առաջին լծորդութեան բայերն ինչպէ՞ս կը վերջաւորին ։

Պ. Առաջին լծորդութեան բայերուն մէկ մասը եմ կը վերջաւորի սահմանական ներկային Ա. դէմքին մէջ, ինչպէս սիր—եմ, կը սիրեմ, սեվերիմ. մէկ մասն ալ անեմ կը վերջաւորի, ինչպէս հատ—անեմ, կը կտրեմ, քեսերիմ ։

108. Հ. Եմ վերջաւորուած բայ մը ինչպէ՞ս կը խոնարհի ։

Պ. Եմ վերջաւորուած բայ մը, զոր օրինակ սիրեմ, կը խոնարհի այսպէս,

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Եզակի

Ա. Դէմք	Սիր-եմ,	կը սիրեմ,	Սէվէրիմ
Բ. »	Սիր-ես,	կը սիրես,	Սէվէրսին
Գ. »	Սիր-է,	կը սիրէ,	Սէվէր

Յոգնակի

Ա. Դէմք	Սիր-եմք,	կը սիրենք,	Սէվէրիզ
Բ. »	Սիր-էք,	կը սիրէք,	Սէվէրսինիզ
Գ. »	Սիր-են,	կը սիրեն,	Սէվէրլէր

Անցեալ անկատար

Եզակի

Ա. Դէմք	Սիր-էի,	կը սիրէի,	Սէվէր իտիմ
Բ. »	Սիր-էիր,	կը սիրէիր,	Սէվէր իտին
Գ. »	Սիր-էր.	կը սիրէր,	Սէվէր իտի

Յոգնակի

Ա. Դէմք	Սիր-էաք,	կը սիրէինք,	Սէվէր իտիք
Բ. »	Սիր-էիք,	կը սիրէիք,	Սէվէր իտինիզ
Գ. »	Սիր-էին,	կը սիրէին,	Սէվէր իտիլէր

Անցեալ կատարեալ

Եզակի

Ա. Դէմք	Սիր-եցի,	Սիրեցի,	Սէվտիմ
Բ. »	Սիր-եցեր,	Սիրեցիր,	Սէվտին
Գ. »	Սիր-եաց,	Սիրեց,	Սէվտի

Յոգնակի

Ա. Դէմք	Սիր-եցաք,	Սիրեցինք,	Սէվտիք
Բ. »	Սիր-եցէք,	Սիրեցիք,	Սէվտինիզ
Գ. »	Սիր-եցին,	Սիրեցին,	Սէվտիլէր

Ապառնի

Եզակի

Ա. Դէմք	Սիր-եցից,	Պիտի սիրեմ,	Սէվէճէյիմ
Բ. »	Սիր-եսցես,	Պիտի սիրես,	Սէվէճէքսին
Գ. »	Սիր-եսցէ,	Պիտի սիրէ,	Սէվէճէք

Յոգնակի

Ա. Դէմք	Սիր-եսցուք,	Պիտի սիրենք,	Սէվէճէյիզ
Բ. »	Սիր-եսջիք,	Պիտի սիրէք,	Սէվէճէքսինիզ
Գ. »	Սիր-եսցեն,	Պիտի սիրեն,	Սէվէճէքլէր

Հրամայական եղանակ

Եզակի

Բ. Դէմք	Սիր-եա, սիր-եսջիր,	Սիրէ,	Սէվ
	Մի սիր-եր,	Մի սիրեր,	Սէվմէ

Յոգնակի

Բ. Դէմք	Սիր-եցէք, սիր-եսջիք,	Սիրեցէք,	Սէվին
	Մի սիր-էք,	Մի սիրէք,	Սէվմէյին

Ստորադասական եղանակ

Եզակի

Ա. Դէմք	Սիր-իցեմ,	Սիրեմ,	Սէվէյիմ
Բ. »	Սիր-իցես,	Սիրես,	Սէվէսին
Գ. »	Սիր-իցէ,	Սիրէ,	Սէվսին

Յոգնակի

Ա. Դէմք	Սիր-իցեմք,	Սիրենք,	Սէվէլիմ
Բ. »	Սիր-իցէք,	Սիրէք,	Սէվէսինիզ
Գ. »	Սիր-իցեն,	Սիրեն,	Սէվսինլէր

Աներեւոյթ

Անդէմ Սիր-էլ, Սիրել, Սէվմէք

Անցեալ ընդունելութիւն

Անդէմ Սիր-եալ*, Սիրած, Սէվմիշ

Ապառնի ընդունելութիւն

Անդէմ Սիր-ելոց, Սիրելու, Սէվմէճէք

Այսպէս կը խոնարհի ամէն եմ վերջաւորուած կանոնաւոր բայ, ինչպէս

Ներգործական

Աղաւ-եմ,	Աղալ,	Էօղիւթմէք
Փակ-եմ,	Գոցել,	Գափամագ
Գան-եմ,	Ծեծել,	Տէօյմէք

Չէզոք

Ամաչ-եմ,	Ամչնալ,	Ուտանմագ
Գոչ-եմ,	Գոչել,	Պաղըրմագ
Ննջ-եմ,	Քնանալ,	Ույումագ

109. Հ. Մինակ եմ վերջաւորած բայե՞ր սիրե-լին պէս կը խոնարհին։

Պ. Կան քանի մը անեմ վերջաւորուած բայեր, ինչպէս դառնամ, ժամանեմ, սերմանեմ որ սիրեմին պէս կը խոնարհին, վասն զի ասոնց արմատներն են դարձան, սերման, ժաման։

---

* Սիրեմին պէս խոնարհող բայերէն ոմանց Անցեալ ընդունելութիւնը եալ կ'ըլլայ, զորօրինակ սիրեալ, կոչեալ։ Պէտք է գիտնալ սակայն որ ասիկա անխտիր ամէն բայի համար չէ. շատ խորթ կ'ըլլար ըսել ուտեալ, բռնեալ, եւայլն։

110. Հ. Անեմ վերջաւորած բայ մը ինչպէս կը խոնարհի։

Պ. Անեմ վերջաւորուած բայ մը, զոր օրինակ Հատ—անեմ կը խոնարհի այսպէս։

Սահմանական ներկայ

Հատ-անեմ,	Կը կտրեմ,	Քէսէրիմ
Հատ-անես,	Կը կտրես,	Քէսէրսին
Հատ-անէ,	Կը կտրէ,	Քէսէր
Հատ-անեմք,	Կը կտրենք,	Քէսէրիզ
Հատ-անէք,	Կը կտրէք,	Քէսէրսինիզ
Հատ-անեն,	Կը կտրեն,	Քէսէրլէր

Անցեալ անկատար

Հատ-անէի,	Կը կտրէի,	Քէսէր իտիմ
Հատ-անէիր,	Կը կտրէիր,	Քէսէր իտին
Հատ-անէր,	Կը կտրէր,	Քէսէր իտի
Հատ-անէաք,	Կը կտրէինք,	Քէսէր իտիք
Հատ-անէիք,	Կը կտրէիք,	Քէսէր իտինիզ
Հատ-անէին,	Կը կտրէին,	Քէսէր իտիլէր

Անցեալ կատարեալ

Հատ-ի,	Կտրեցի,	Քէսդիմ
Հատ-եր,	Կտրեցիր,	Քէսդին
Հատ, ե-հատ,	Կտրեց,	Քէսդի
Հատ-աք,	Կտրեցինք,	Քէսդիք
Հատ-էք,	Կտրեցիք,	Քէսդինիզ
Հատ-ին,	Կտրեցին,	Քէսդիլէր

Ապառնի

Հատ-ից,	Պիտի կտրեմ,	Քէսէճէյիմ
Հատ-ցես,	Պիտի կտրես,	Քէսէճէքսին
Հատ-ցէ,	Պիտի կտրէ,	Քէսէճէք

Հատ-ցուք ,	Պիտի կտրենք ,	Քէսէճէյիզ
Հատ-ջէք ,	Պիտի կտրէք ,	Քէսէճէքսինիզ
Հատ-ցեն ,	Պիտի կտրեն ,	Քէսէճէքլէր

Հրամայական

Հատ , հատ-ջէր , հատ-ընէջէր ,	Կտրէ ,	Քէս
Մի հատ-ընէր ,	Մի կտրեր ,	Քէսմէ
Հատ-էք, հատ-ջէք, հատ-ընէջէք .	Կտրեցէք ,	Քէսին
Մի հատ-ընէք ,	Մի կտրէք ,	Քէսմէյին

Ստորադասական

Հատ-ընէցեմ,	Կտրեմ ,	Քէսէյիմ
Հատ-ընէցես ,	Կտրես ,	Քէսէսին
Հատ- ընէցէ ,	Կտրէ ,	Քէսսին
Հատ-ընէցեմք ,	Կտրենք ,	Քէսէլիմ
Հատ-ընէցէք ,	Կտրէք ,	Քէսէսինիզ
Հատ-ընէցեն ,	Կտրեն ,	Քէսսինլէր

Անորոշ

Հատ-ընել,	Կտրել ,	Քէսմէք

Անցեալ ընդունելութիւն

Հատ-եալ,	Կտրած ,	Քէսմիշ

Ապառնի ընդունելութիւն

Հատ-ընելոց ,	Կտրելու ,	Քէսէճէք

Ասոր պէս կը խոնարհի ամէն ընեմ վերջաւորած բայ, զոր օրինակ.

Ներգործական

Տես-ընեմ ,	Տեսնել ,	Կէօրմէք
Բեկ-ընեմ ,	Կոտրել ,	Գըրմագ
Արկ-ընեմ ,	Դնել ,	Գօմագ

Չէզոք

Անց-ընեմ ,	Անցնիլ ,	Կէչմէք
Հաս-ընեմ ,	Հասնիլ ,	Եէթիշմէք
Ել-ընեմ ,	Ելնել ,	Չըգմագ

111. Հ. Մինակ ընեմ վերջաւորուած բայե՞ր հատանեմին պէս կը խոնարհին։

Պ. Քանի մ'ալ եմ վերջաւորուած բայեր հատանեմին պէս կը խոնարհին. ասոնք են ածեմ, բերեմ, հանեմ. ուստի և ասոնց կատարեալը, ըղձականն և հրամայականը կ'ըլլան հատանեմին պէս ածի, ածից, ած. բերի, բերից, բեր. հանի, հանից, հան. ոչ թէ սիրեմին պէս ածեցի, ածեցից, ածեա. բերեցի, բերեցից, բերեա, և այլն։

112. Հ. Ընեմ վերջաւորուած բայերուն արմատը ո՞ր է։

Պ. Ընեմ վերջաւորուած բայերուն արմատն է կատարեալին եզակի Գ. դէմքը և Հրամայականին եզակին։ Ուստի ասոնք խոնարհման մէջ ըի, ջի և ուի փոխուած արմատական ձայնաւորը նորէն կ'առնուն. զոր օրինակ.

	Կատար. Գ. դէմք	Հրամայական
Գըտանեմ ,	Գիտ կամ եգիտ ,	Գիտ
Մըտանեմ ,	Մուտ » եմուտ ,	Մուտ
Կըլանեմ ,	Կուլ » եկուլ ,	Կուլ
Անիծանեմ ,	Անէծ ,	Անէծ
Դիզանեմ ,	Դէզ » եդէզ ,	Դէզ
Մուծանեմ ,	Մոյծ » եմոյծ ,	Մոյծ
Զօրացուցանեմ ,	Զօրացոյց ,	
Կորուսանեմ ,	Կորոյս ,	

113. Հ. Անեմ վերջաւորուած բայերուն կատարեալ եզակի Գ. դէմքին սկիզբը ե՞րբ ե գիրը կը դրուի, ե՞րբ է գիրը, և ե՞րբ այս յաւելուածն ամենեւին չըլլար ։

Պ. Երբ բային արմատը բաղաձայնով սկսած միավանկ է, կատարեալին եզակի Գ. դէմքին սկիզբը ե գիրը կը դրուի, զոր օրինակ

	Արմատ	Կատար. Գ. դէմք
Հատանեմ,	Հատ,	Ե–հատ
Մտանեմ,	Մուտ,	Ե–մուտ
Հասանեմ,	Հաս,	Ե-հաս

Երբ բային արմատն ա ձայնաւորով սկսած միավանկ է, յիշեալ դէմքին սկիզբը է գիրը կը դրուի, զոր օրինակ

	Արմատ	Կատար. Գ. դէմք
Արկանեմ,	Արկ,	Է–արկ
Ածեմ,	Ած,	Է–ած

Երբ բային արմատն ուրիշ ձայնաւորով կը սկսի, այս յաւելուածը չըլլար, զոր օրինակ.

	Արմատ	Կատար. Գ. դէմք
Ելանեմ,	Ել,	Ել (ոչ է–ել)
Եղծանեմ,	Եղծ,	Եղծ (ոչ է–եղծ)
Իջանեմ,	Էջ,	Էջ (ոչ է–էջ)

Նոյնպէս երբ բային արմատը բազմավանկ է, Թէ բաղաձայնով սկսած ըլլայ Թէ ձայնաւորով, ամենեւին գրի յաւելուած չըլլար, զոր օրինակ

	Արմատ	Կատար. Գ. դէմք
Անիծանեմ,	Անէծ,	Անէծ (ոչ էանէծ)
Զօրացուցանեմ,	Զօրացոյց,	Զօրացոյց (ոչ եզօրացոյց)
Կորուսանեմ,	Կորոյս,	Կորոյս (ոչ եկորոյս)

114. Հ. Հարկանեմ բային վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ։

Պ. Հարկանեմ բային կ գիրը կը ջնջուի արմատական ժամանակներուն, այսինքն կատարեալին, ապառնոյն, հրամայականին և անցեալ ընդունելութեան մէջ, զոր օրինակ

	Կտր.	Ապ.	Հրմ.	Ընդ.
Հարկանեմ,	Հարի,	Հարից,	Հար,	Հարեալ
Փոխանակ	Հարկի,	Հարկից,	Հարկ,	Հարկեալ

Զարկանեմ բային կ գիրը յիշեալ ժամանակներուն մէջ կը պահուի ։

ԱՆՑՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

115. Հ. Անեմ վերջաւորուած բայերուն կարգէն ուրիշ ի՞նչ բայեր կան ։

Պ. Բոլոր ուցանեմ վերջաւորեալ բայեր անեմ վերջաւորուած բայերուն կարգէն են ։

116. Հ. Ուցանեմ վերջաւորուած բայ մը ինչպէս կը խոնարհի ։

Պ. Ուցանեմ վերջաւորուած բայ մը, զոր օրինակ, զօրացուցանեմ, կը խոնարհի հետեւեալ կերպով ։

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Զօրացուց-անեմ,	կը զօրացնեմ,	Գուվվէթլէնտիրիրիմ
Զօրացուց-անես,	եւայլն,	

Անցեալ անկատար

Զօրացուց-անէի,	կը զօրացնէի,	Գուվվէթլէնտիրիրտիմ
Զօրացուց-անէիր,	եւայլն,	

Անցեալ կատարեալ

Զօրացուց-ի,	Զօրացուցի,	Գուվվէթլէնտիրտիմ
Զօրացուց-եր,	Զօրացուցիր,	Գուվվէթլէնտիրտին
Զօրացոյց,	Զօրացուց,	Գուվվէթլէնտիրտի
Զօրացուց-աք,	Զօրացուցինք,	Գուվվէթլէնտիրտիք
Զօրացուց-էք,	Զօրացուցիք,	Գուվվէթլէնտիրտինիզ
Զօրացուց-ին,	Զօրացուցին,	Գուվվէթլէնտիրտիլէր

Ապառնի

Զօրացուց-ից,	Պիտի զօրացնեմ,	Գուվվէթլէնտիրէճէյիմ
Զօրացուս-ցես,	» զօրացնես,	Գուվվէթլէնտիրէճէքսին
Զօրացուս-ցէ,	» զօրացնէ,	Գուվվէթլէնտիրէճէք
Զօրացուս-ցուք,	» զօրացնենք,	Գուվվէթլէնտիրէճէյիզ
Զօրացուս-ջիք,	» զօրացնէք,	Գուվվէթլէնտիրէճէքսինիզ
Զօրացուս-ցեն,	» զօրացնեն,	Գուվվէթլէնտիրէճէքլէր

Հրամայական

Զօրացո, զօրացուս-ջիր, զօրացուց-անիջիր,	Զօրացուր,	Գուվվէթլէնտիր
Մի զօրացուց-աներ,	Մի զօրացներ,	Գուվվէթլէնտիրմէ
Զօրացուց-էք, զօրացուս-ջիք, զօրացուց-անիջիք,	Զօրացուցէք,	Գուվվէթլէնտիրին
Մի զօրացուց-անէք,	Մի զօրացնէք,	Գուվվէթլէնտիրմէյին

Ստորադասական

Զօրացուց-անիցեմ,	Զօրացնեմ,	Գուվվէթլէնտիրէյիմ
Զօրացուց-անիցես,	եւայլն	

Աներեւոյթ

Զօրացուց-անել,	Զօրացնել,	Գուվվէթլէնտիրմէք

Անցեալ ընդունելութիւն

Զօրացուց-եալ,	Զօրացուցած,	Գուվվէթլէնտիրմիշ

Ապառնի ընդունելութիւն

Զօրացուց-անելոց,	Զօրացնելու,	Գուվվէթլէնտիրէճէք

117. Հ. Ուցանեմ վերջաւորուած բայերն ինչպէս կը շինուին։

Պ. Ուցանեմ վերջաւորուած բայերը կը շինուին բայի մը կատարեալին առաջին դէմքին վերջին ձայնաւորը զեղչելով և ուցանեմ մասնիկը դնելով, զոր օրինակ.

Կատարեալ

Լուեմ,	Լուեց-ի,	Լուեց-ուցանեմ,
Հասանեմ,	Հաս-ի,	Հաս-ուցանեմ
Բնակիմ,	Բնակեց-այ,	Բնակեց-ուցանեմ
Սնանիմ,	Սն-այ,	Սն-ուցանեմ
Գնամ	Գնաց-ի,	Գնաց-ուցանեմ
Զօրանամ	Զօրաց-այ,	Զօրաց-ուցանեմ
Լնում	Լց-ի,	Լց-ուցանեմ
Զգենում	Զգեց-այ,	Զգեց-ուցանեմ

118. Հ. Ուցանեմ վերջաւորուած բայերն ինչ կը կոչուին, և երբ կը շինուին։

Պ. Ուցանեմ վերջաւորուած բայերն հայերէն անցողական բայ կոչուած են, և վերոյիշեալ կերպով կը շինուին, երբ բայի մը տէր բայէն ըրած գործողութիւնն ուրիշի մը ընել տալ կ'ուզենք։ Զոր օրինակ. Ես կը նստիմ. Երբ այն գործը, այսինքն նստելու գործողութիւնը, ուրիշի մը ընել տալ կ'ուզեմ, կ'ըսեմ, նստուցանեմ, կը նստեցնեմ։

119. Հ. Բայերուն անցողականները միշտ ուցանե՞մ կը վերջաւորին։

Պ. Կորնչիմ բային անցողականը կ'ըլլայ կորուսանեմ, փլանիմ բայինն ալ կ'ըլլայ փլուզանեմ։

Բ. ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

120. Հ. Երկրորդ լծորդութեան բայերն ի՞նչպէս կը վերջաւորին։

Պ. Երկրորդ լծորդութեան բայերուն ալ մէկ մասը իմ կը վերջաւորի սահմանական ներկայ Ա. դէմքին մէջ, ինչպէս խօս—իմ, կը խօսիմ, սէօյլէրիմ. մէկ մասն ալ անիմ. ինչպէս ուս—անիմ, կը սորվիմ, էօյրէնիրիմ։

121. Հ. Իմ վերջաւորուած բայ մը ի՞նչպէս կը խոնարհի։

Պ. Իմ վերջաւորուած բայ մը, զոր օրինակ խօս-իմ, կը խոնարհի այսպէս։

Սահմանական եղանակ, Ներկայ

խօս-իմ,	կը խօսիմ,	Սէօյլէրիմ
խօս-իս,	կը խօսիս,	Սէօյլէրսին

խօս-ի,	կը խօսի,	Սէօյլէր
խօս-իմք,	կը խօսինք,	Սէօյլէրիզ
խօս-իք,	կը խօսիք,	Սէօյլէրսինիզ
խօս-ին,	կը խօսին,	Սէօյլէրլէր

Անցեալ անկատար

խօս-էի,	կը խօսէի,	Սէօյլէր իտիմ
խօս-էիր,	կը խօսէիր,	Սէօյլէր իտին
խօս-էր,	կը խօսէր,	Սէօյլէր իտի
խօս-էաք,	կը խօսէինք,	Սէօյլէր իտիք
խօս-էիք,	կը խօսէիք,	Սէօյլէր իտինիզ
խօս-էին,	կը խօսէին,	Սէօյլէր իտիլէր

Անցեալ կատարեալ

խօս-եցայ,	խօսեցայ,	Սէօյլէտիմ
խօս-եցար,	խօսեցար,	Սէօյլէտին
խօս-եցաւ,	խօսեցաւ,	Սէօյլէտի
խօս-եցաք,	խօսեցանք,	Սէօյլէտիք
խօս-եցայք,	խօսեցաք,	Սէօյլէտինիզ
խօս-եցան,	խօսեցան,	Սէօյլէտիլէր

Ապառնի

խօս-եցայց,	Պիտի խօսիմ,	Սէօյլէյէճէյիմ
խօս-եսցիս,	Պիտի խօսիս,	Սէօյլէյէճէքսին
խօս-եսցի,	Պիտի խօսի,	Սէօյլէյէճէք
խօս-եսցուք,	Պիտի խօսինք,	Սէօյլէյէճէյիզ
խօս-եսջիք,	Պիտի խօսիք,	Սէօյլէյէճէքսինիզ
խօս-եսցին,	Պիտի խօսին,	Սէօյլէյէճէքլէր

Հրամայական

խօս-եաց, խօս-եսջիր,	խօսէ,	Սէօյլէ

Մի խօս-էր ,	Մի խօսիր ,	Սէօյլէմէ
Խօս-էցարուք ,	Խօսեցէք	Սէօյլէյին
խօս-էսջէք ,		
Մի խօս-էք ,	Մի խօսիք ,	Սէօյլէմէյին

Ստորադասական

Խօս-էյիմ ,	Խօսիմ ,	Սէօյլէյէյիմ ,
Խօս-էյիս ,	Խօսիս ,	Սէօյլէյէսին
Խօս-էյի ,	Խօսի ,	Սէօյլէսին
Խօս-էյիմք ,	Խօսինք ,	Սէօյլէյէլիմ
Խօս-էյիք ,	Խօսիք ,	Սէօյլէյէսինիզ
Խօս-էյին ,	Խօսին ,	Սէօյլէսինլէր

Աներեւոյթ

Խօս-էլ*,	Խօսիլ ,	Սէօյլէմէք

Անցեալ ընդունելութիւն

Խօս-էալ ,	Խօսած ,	Սէօյլէմիշ

Ապառնի ընդունելութիւն

Խօս-էլոց ,	Խօսելու ,	Սէօյլէյէճէք

Խօսելին պէս կը խոնարհի ամէն իմ վերջաւոր-ուած բայ , զոր օրինակ .

Ներգործական

Բարբառ-իմ ,	Խօսիլ ,	Սէօյլէմէք
Խոստովան-իմ ,	Խոստովանիլ ,	Իգրար էթմէք
Համար-իմ ,	Համրել ,	Սայմաք

* Ըստ ընտիր մատենագրաց իմ վերջաւորուած բայերուն աներեւոյթը ել կը վերջաւորի . ուստի փոխանակ ըսելու սիրել, խօսել, բնակել, ուսանել, պէտք է ըսել սիրել, խօսել և այլն :

Չէզոք

Աշխատ-իմ ,	Աշխատիլ ,	Չալըշմաք
Երեւ-իմ ,	Երեւիլ ,	Կէօրիւնմէք
Դադար-իմ ,	Դադրիլ ,	Տուրմաք

117. Հ. Մինակ իմ վերջաւորուած բայերը խօսելին պէս կը խոնարհին ։

Պ. Քանի մը անիմ վերջաւորեալ բայեր , ինչպէս խոստովանիմ, հաւանիմ,' խօսելին պէս կը խոնարհին , վասն զի ասոնց արմատները խոստովան , հաւան են ։

118. Հ. Անիմ վերջաւորուած բայ մը ինչպէս կը խոնարհի ։

Պ. Անիմ վերջաւորուած բայ մը , զոր օրինակ ուս-անիմ , կը խոնարհի այսպէս ։

Սահմանական ներկայ

Ուս-անիմ ,	Կը սորվիմ ,	Էօյրէնիրիմ
Ուս-անիս ,	Կը սորվիս ,	Էօյրէնիրսին
Ուս-անի ,	Կը սորվի ,	Էօյրէնիր
Ուս-անիմք ,	Կը սորվինք ,	Էօյրէնիրիզ
Ուս-անիք ,	Կը սորվիք ,	Էօյրէնիրսինիզ
Ուս-անին ,	Կը սորվին ,	Էօյրէնիրլէր

Անցեալ անկատար

Ուս-անէի ,	Կը սորվէի ,	Էօյրէնիր իտիմ
Ուս-անէիր ,	Կը սորվէիր ,	Էօյրէնիր իտին
Ուս-անէր ,	Կը սորվէր ,	Էօյրէնիր իտի
Ուս-անէաք ,	Կը սորվէինք ,	Էօյրէնիր իտիք
Ուս-անէիք ,	Կը սորվէիք ,	Էօյրէնիր իտինիզ
Ուս-անէին ,	Կը սորվէին ,	Էօյրէնիր իտիլէր

Անցեալ կատարեալ

Ուս-այ ,	Սորվեցայ ,	Եօյրէնտիմ
Ուս-ար ,	Սորվեցար ,	Եօյրէնտին
Ուս-աւ ,	Սորվեցաւ ,	Եօյրէնտի
Ուս-աք ,	Սորվեցանք ,	Եօյրէնտիք
Ուս-այք ,	Սորվեցաք ,	Եօյրէնտինիզ
Ուս-ան ,	Սորվեցան ,	Եօյրէնտիլէր

Ապառնի

Ուս-այց ,	Պիտի սորվիմ ,	Եօյրէնէճէյիմ
Ուս-ցես ,	Պիտի սորվիս ,	Եօյրէնէճէքսին
Ուս-ցէ ,	Պիտի սորվի ,	Եօյրէնէճէք
Ուս-ցուք ,	Պիտի սորվինք ,	Եօյրէնէճէյիզ
Ուս-ջիք ,	Պիտի սորվիք ,	Եօյրէնէճէքսինիզ
Ուս-ցեն ,	Պիտի սորվին ,	Եօյրէնէճէքլէր

Հրամայական

Ուս-իր , ուս-ջիր , ուս-անիջիր ,	Սորվէ ,	Եօյրէն
Մի ուս-անիր ,	Մի սորվիր ,	Եօյրէնմէ
Ուս-արուք , ուս-ջիք , ուս-անիջիք ,	Սորվեցէք ,	Եօյրէնին
Մի ուս-անիք ,	Մի սորվիք ,	Եօյրէնմէյին

Ստորադասական

Ուս-անիցիմ ,	Սորվիմ ,	Եօյրէնէյիմ
Ուս-անիցես ,	Սորվիս ,	Եօյրէնէսին
Ուս-անիցէ ,	Սորվի ,	Եօյրէնսին
Ուս-անիցեմք ,	Սորվինք ,	Եօյրէնէլիմ
Ուս-անիցէք ,	Սորվիք ,	Եօյրէնէսինիզ
Ուս-անիցեն ,	Սորվին ,	Եօյրէնսինլէր

Աներևոյթ

Ուս-անել ,	Սորվիլ ,	Եօյրէնմէք

Անցեալ ընդունելութիւն

Ուս-եալ ,	Սորված ,	Եօյրէնմիշ

Ապառնի ընդունելութիւն

Ուս-անելոց ,	Սորվելու ,	Եօյրէնէճէք

Ուսանիմին պէս կը խոնարհի ամէն անիմ վերջաւորուած բայ , ինչպէս .

Ներգործական

Ագ-անիմ ,	Հագնիլ ,	Կիյմէք
Ծն-անիմ ,	Ծնանիլ ,	Տօղմաք
Սկս-անիմ ,	Սկսիլ ,	Պաշլամաք

Չէզոք

Անկ-անիմ ,	Իյնալ ,	Տիւշմէք
Մեռ-անիմ ,	Մեռնիլ ,	Եօլմէք
Մն-անիմ ,	Սնանիլ ,	Պէքլէմէք

119. Հ. Մինակ անիմ վերջաւորուած բայե՞ր ուսանիմին պէս կը խոնարհին ։

Պ. Նստիմ բայը ուսանիմին պէս խոնարհելով , կ'ըլլայ Նստ-այ , Նստ-այց , Նիստ , ոչ թէ խօսիմին պէս Նստ-եցայ , Նստ-եցայց , Նստ-եաց ։

120. Հ. Աճանիմ և անկանիմ բայերուն վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ ։

Պ. Ասոնց հրամայականին յոքնակին կ'ըլլայ աճ-երուք , անկ-երուք , ոչ թէ , ըստ օրինակին , աճ-արուք , անկ-արուք ։

Գ. ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

121. Հ. Երրորդ լծորդութեան բայերն ինչպէս կը վերջաւորին ։

Պ. Երրորդ լծորդութեան բայերուն մէկ մասը կը վերջաւորի ամ, ինչպէս աղ-ամ, աղալ, Էօյիւթմէք. մէկ մասն ալ անամ, ինչպէս ստ-անամ, ստանալ, Էտինմէք ։

122. Հ. Ամ վերջաւորուած բայ մը ինչպէս կը խոնարհի ։

Պ. Ամ վերջաւորուած բայ մը, որ օրինակ աղ-ամ, կը խոնարհի այսպէս.

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Աղ-ամ,	Կ'աղամ,	Էօյիւտիւրիւմ
Աղ-աս,	Կ'աղաս,	Էօյիւտիւրսիւն
Աղ-այ,	Կ'աղայ,	Էօյիւտիւր
Աղ-ամք,	Կ'աղանք,	Էօյիւտիւրիւզ
Աղ-այք,	Կ'աղաք,	Էօյիւտիւրսիւնիւզ
Աղ-ան,	Կ'աղան,	Էօյիւտիւրլէր

Անցեալ անկատար

Աղ-այի,	Կ'աղայի,	Էօյիւտիւր իտիմ
Աղ-այիր,	Կ'աղայիր,	Էօյիւտիւր իտին
Աղ-այր,	Կ'աղար,	Էօյիւտիւր իտի
Աղ-այաք,	Կ'աղայինք,	Էօյիւտիւր իտիք
Աղ-այիք,	Կ'աղայիք,	Էօյիւտիւր իտինիզ
Աղ-ային,	Կ'աղային,	Էօյիւտիւր իտիլէր

Անցեալ կատարեալ

Աղ-ացի,	Աղացի,	Էօյիւթտիւմ
Աղ-ացեր,	Աղացիր,	Էօյիւթտիւն
Աղ-աց,	Աղաց,	Էօյիւթտիւ
Աղ-ացաք,	Աղացինք,	Էօյիւթտիւք
Աղ-ացէք,	Աղացիք,	Էօյիւթտիւնիւզ
Աղ-ացին,	Աղացին,	Էօյիւթտիւլէր

Ապառնի

Աղ-ացից,	Պիտի աղամ,	Էօյիւտէճէյիմ
Աղ-ասցես,	Պիտի աղաս,	Էօյիւտէճէքսին
Աղ-ասցէ,	Պիտի աղայ,	Էօյիւտէճէք
Աղ-ասցուք,	Պիտի աղանք,	Էօյիւտէճէյիզ
Աղ-ասջիք,	Պիտի աղաք,	Էօյիւտէճէքսինիզ
Աղ-ասցեն,	Պիտի աղան,	Էօյիւտէճէքլէր

Հրամայական

Աղ-ա կամ աղ-աջիր,	Աղա,	Էօյիւթ
Մի աղ-ար,	Մի աղար,	Էօյիւթմէ
Աղ-ացէք կամ աղ-աջիք,	Աղացէք,	Էօյիւտիւն
Մի աղ-այք,	Մի աղաք,	Էօյիւթմէյին

Ստորադասական

Աղ-այցեմ,	Աղամ,	Էօյիւտէյիմ
Աղ-այցես,	Աղաս,	Էօյիւտէսին
Աղ-այցէ,	Աղայ,	Էօյիւտսիւն
Աղ-այցեմք,	Աղանք,	Էօյիւտէլիմ
Աղ-այցէք,	Աղաք,	Էօյիւտէսինիզ
Աղ-այցեն,	Աղան,	Էօյիւտսիւնլէր

Աներեւոյթ

Աղ-ալ,	Աղալ,	Էօյիւթմէք

Անցեալ ընդունելութիւն

Աղ-ացեալ,	Աղացած,	Էօյիւթմիւշ

Ապառնի ընդունելութիւն

Աղ-ալոյ ,	Աղալու ,	Էօյիւտմէք

Ասոր պէս կը խոնարհի ամէն ամ վերջաւորուած կանոնաւոր բայ . զոր օրինակ ,

Ներգործական

Խոկ-ամ ,	Մտածել ,	Տիւշիւնմէք
Կարդ-ամ ,	Կանչել ,	Չաղըրմաք
Ողբ-ամ .	Ողբալ ,	Աղլամաք

Չէզոք

Գն-ամ ,	Երթալ .	Կիթմէք
Խաղ-ամ ,	Խաղալ ,	Օյնամաք
Փութ-ամ ,	Փութալ ,	Իվէնլէմէք

123. Հ. Ամ վերջաւորուած բայերուն կատարեալ եղակի երրորդ դէմքին վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ ։

Պ. Ամ վերջաւորուած բայերուն ալ բայանուան արմատը կատարեալին եղակի Գ. դէմքն է ։ Այսպէս աղամ բային արմատն է աղաց , գնամին՝ գնաց , խաղամին՝ խաղաց , բանամին՝ բաց ։ Արդ երբ կատարեալին եղ. Գ. դէմքը բաղաձայնով սկսած միավանկ բառ է , ինչպէս են բաց , թաց , այն դէմքին սկիզբը ե յաւելուածը կրնայ դրուիլ ։ Ուստի բանամին կատարեալին եղ. Գ. դէմքը կրնայ ըլլալ բաց կամ եբաց , թանամինը կրնայ ըլլալ թաց կամ եթաց , բայց չըսուիր եգնաց , եխաղաց եւայլն , քանզի գնաց , խաղաց արմատները բազմավանկ են * ։

* Այս յօդուածը բաղդատէ 112 և 115 թիւերուն հետ ։

124. Հ. Բանամ , Թանամ բայերուն վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ ։

Պ. Այս բայերուն կատարեալը , ապառնին , հրամայականն ու անցեալ ընդունելութիւնը , փոխանակ աղամին պէս բանացի , բանացիր , բանա , բանացեալ . թանացի , թանացիր , թանա , թանացեալ ըլլալու , կ՚ըլլան , բացի , բացիր , բաց , բացեալ . թացի , թացիր , թաց , թացեալ , վասն զի ասոնց արմատներն են ոչ թէ բանաց , թանաց , այլ բաց , թաց ։

125. Հ. Բառնամ և դառնամ բայերուն վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ ։

Պ. Այս բայերուն արմատն է բարձ , դարձ , ուստի և ասոնց արմատական ժամանակները , այսինքն՝ կատարեալը , ապառնին , հրամայականը և անցեալ ընդունելութիւնը կ՚ըլլան ,

Կատ.	*Ապ.*	*Հրմ.*	*Անց. ընդ.*
Բարձի ,	բարձից ,	բարձ ,	բարձեալ
Դարձայ ,	դարձայց ,	դարձ ,	դարձեալ

126. Հ. Անամ վերջաւորուած բայ մը ի՞նչպէս կը խոնարհի ։

Պ. Անամ վերջաւորուած բայ մը , զոր օրինակ ստ-անամ , կը խոնարհի այսպէս .

Սահմանական եղանակ , Ներկայ

Ստ-անամ ,	Կը ստանամ ,	Էտինիրիմ
Ստ-անաս ,	Կը ստանաս ,	Էտինիրսին
Ստ-անայ ,	Կը ստանայ ,	Էտինիր
Ստ-անամք ,	Կը ստանանք ,	Էտինիրիզ

Ստ-անայք ,	Կը ստանաք ,	Էտինիրսինիզ
Ստ-անան ,	Կը ստանան ,	Էտինիրլէր

Անցեալ անկատար

Ստ-անայի	Կը ստանայի ,	Էտինիր իտիմ
Ստ-անայիր	Կը ստանայիր ,	Էտինիր իտին
Ստ-անայր ,	Կը ստանար ,	Էտինիր իտի
Ստ-անայաք ,	Կը ստանայինք ,	Էտինիր իտիք
Ստ-անայիք ,	Կը ստանայիք ,	Էտինիր իտինիզ
Ստ-անային ,	Կը ստանային ,	Էտինիր իտիլէր

Անցեալ կատարեալ

Ստ-ացայ ,	Ստացայ ,	Էտինտիմ
Ստ-ացար ,	Ստացար ,	Էտինտին
Ստ-ացաւ ,	Ստացաւ ,	Էտինտի
Ստ-ացաք ,	Ստացանք ,	Էտինտիք
Ստ-ացայք ,	Ստացաք ,	Էտինտինիզ
Ստ-ացան ,	Ստացան ,	Էտինտիլէր

Ապառնի

Ստ-ացայց ,	Պիտի ստանամ ,	Էտինէճէյիմ
Ստ-ասցես ,	Պիտի ստանաս ,	Էտինէճէքսին
Ստ-ասցէ ,	Պիտի ստանայ ,	Էտինէճէք
Ստ-ասցուք ,	Պիտի ստանանք ,	Էտինէճէյիզ
Ստ-ասջիք ,	Պիտի ստանաք ,	Էտինէճէքսինիզ
Ստ-ասցեն ,	Պիտի ստանան ,	Էտինէճէքլէր

Հրամայական

Ստ-ացիր , ստ-ասջիր ,	Ստացիր ,	Էտին
Մի ստ-անար ,	Մի ստանար ,	Էտինմէ
Ստ-ացարուք , ստ-ասջիք ,	Ստացէք ,	Էտինին
Մի ստ-անայք ,	Մի ստանաք ,	Էտինմէյին

Ստորադասական

Ստ-անայցեմ ,	Ստանամ ,	Էտինէյիմ
Ստ-անայցես ,	Ստանաս ,	Էտինէսին
Ստ-անայցէ ,	Ստանայ ,	Էտինէ
Ստ-անայցեմք ,	Ստանանք ,	Էտինէլիմ
Ստ-անայցէք ,	Ստանաք ,	Էտինէսինիզ
Ստ-անայցեն ,	Ստանան .	Էտինսինլէր

Աներևոյթ

Ստ-անալ ,	Ստանալ ,	Էտինմէք

Անցեալ ընդունելութիւն

Ստ-ացեալ ,	Ստացած ,	Էտինմիշ

Ապառնի ընդունելութիւն

Ստ-անալոց ,	Ստանալու ,	Էտինէճէք

Ասոր պէս կը խոնարհին ամէն անամ վերջաւորուած բայ , ինչպէս ,

Ներգործական

Խոստ-անամ ,	Խոստանալ ,	Սէօզ վէրմէք
Գող-անամ ,	Գողնալ ,	Չալմագ
Մերկ-անամ ,	Մերկանալ ,	Սօյմագ

Չէզոք

Գոհ-անամ ,	Գոհանալ ,	Շիւքիւր էթմէք
Հեռ-անամ ,	Հեռանալ ,	Ուզագլաշմագ
Կուր-անամ ,	Կուրանալ ,	Քէօր օլմագ

127. Հ. Մինակ անամ վերջաւորուած բայե՞ր ստանամին պէս կը խոնարհին ։

Պ. Կան քանի մը ամ վերջաւորուած բայեր ո-

րոնց կատարեալն ու ապառնին ստանամին պէս կը վերջանան ացայ, ացայց, ոչ թէ ալամին պէս՝ ացի, ացից: Այս բայերն են

Հոգ-ամ,	Հոգ-ացայ,	Հոգ-ացայց,
Յուս-ամ,	Յուս-ացայ,	Յուս-ացայց,
Որս-ամ,	Որս-ացայ,	Որս-ացայց
Ցնծ-ամ,	Ցնծ-ացայ,	Ցնծ-ացայց,

Ոչ թէ հոգացի, հոգացից, յուսացի, յուսացից եւ այլն: Բայց ասոնց հրամայականները կ'ըլլան, ալամին պէս, հոգ—ա, յուս—ա, որս—ա, ցնծ—ա, ոչ թէ, ստանամին պէս, հոգ—ացիր, յուս—ացիր, եւ այլն:

128. Հ. Ենամ վերջաւորուած բայերուն վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ:

Պ. Կան քանի մը բայեր որ ենամ կը վերջաւորին եւ ոչ անամ, ինչպէս, արբենամ, մերձենամ: Ասոնք բոլոր խոնարհման մէջ ե գիրը կը պահեն, ուստի կ'ըսուի, արբենամ, արբենայի, արբեցայ, արբեցայց, արբեցիր, արբեցեալ, եւ այլն:

Դ. ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

129. Հ. Չորրորդ լծորդութեան բայերն ի՞նչպէս կը վերջաւորին:

Պ. Չորրորդ լծորդութեան բայերն ում կը վերջաւորին: Այս լծորդութեան բայերուն ալ խոնարհումը երկու կերպ է. ոմանց կատարեալն ի, ապառնին ից կ'ըլլայ, ոմանց ալ կատարեալն այ, ապառնին այց կ'ըլլայ:

130. Հ. Առաջին կերպ խոնարհման օրինակ մը տուր:

Պ. Առաջին կերպ խոնարհումը կ'ըլլայ այսպէս:

Սահմանական եղանակ, Ներկայ

Թող-ում,	Կը թողում,	Պըրաքըրըմ
Թող-ուս,	Կը թողուս,	Պըրաքըրսըն
Թող-ու,	Կը թողու,	Պըրաքըր
Թող-ումք,	Կը թողունք,	Պըրաքըրըզ
Թող-ուք,	Կը թողուք,	Պըրաքըրսընըզ
Թող-ուն,	Կը թողուն,	Պըրաքըրլար

Անցեալ անկատար

Թող-ուի,	Կը թողուի,	Պըրաքըրտըմ
Թող-ուիր,	Կը թողուիր,	Պըրաքըրտըն
Թող-ոյր,	Կը թողուր,	Պըրաքըրտը
Թող-ուաք,	Կը թողուինք,	Պըրաքըրտըք
Թող-ուիք,	Կը թողուիք,	Պըրաքըրտընըզ
Թող-ուին,	Կը թողուին,	Պըրաքըրտըլար

Անցեալ կատարեալ

Թող-ի,	Թողուցի,	Պըրաքթըմ
Թող-եր,	Թողուցիր,	Պըրաքթըն
Թող, Ե-թող,	Թողուց,	Պըրաքթը
Թող-աք,	Թողուցինք,	Պըրաքթըք
Թող-էք,	Թողուցիք,	Պըրաքթընըզ
Թող-ին,	Թողուցին,	Պըրաքթըլար

Ապառնի

Թող-ից,	Պիտի թողում,	Պըրաքաճաղըմ
Թող-ցես,	Պիտի թողուս,	Պըրաքաճաքսըն
Թող-ցէ,	Պիտի թողու,	Պըրաքաճաք

Թող-ցուք ,	Պիտի թողունք ,	Պըրագաճաղըզ
Թող-ջիք ,	Պիտի թողուք ,	Պըրագաճագսընըզ
Թող-ցեն ,	Պիտի թողուն ,	Պըրագաճագլար

Հրամայական

Թող , Թող-ջիր ,	Թող ,	Պըրագ
Մի թող-ուր ,	Մի թողուր ,	Պըրագմա
Թող-էք , Թող-ջիք ,	Թողէք ,	Պըրագըն
Մի թող-ուք ,	Մի թողուք ,	Պըրագմայըն

Ստորադասական

Թող-ուցում ,	Թողում ,	Պըրագայըմ
Թող-ուցուս ,	Թողուս ,	Պըրագասըն
Թող-ուցու ,	Թողու ,	Պըրագսըն
Թող-ուցումք ,	Թողունք ,	Պըրագալըմ
Թող-ուցուք ,	Թողուք ,	Պըրագասընըզ
Թող-ուցուն ,	Թողուն ,	Պըրագսընլար

Աներեւոյթ

Թող-ուլ ,	Թողուլ ,	Պըրագմագ

Անցեալ ընդունելութիւն

Թող-եալ ,	Թողած ,	Պըրագմըշ

Ապառնի ընդունելութիւն

Թող-լոց ,	Թողելու ,	Պըրագաճագ

Ասոր պէս կը խոնարհի ամէն ում վերջաւորած բայ , զոր օրինակ ․

Արգել-ում ,	Արգելել ,	Մէն էթմէք
Ջեն-ում ,	Մորթել ,	Պօղազլամագ
Հեղ-ում ,	Թափել ,	Տէօքմէք ։

131․ Հ․ Այս լծորդութեան բայերուն կատարեալ եղակի Գ․ դէմքին վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ ։

Պ․ Ասոնց ալ արմատը կատարեալին եղակի Գ․ դէմքն է։ Եթէ այս արմատը բաղաձայնով սկսած միավանկ է , սկիզբը Ե գիրը կրնայ դրուիլ , ինչպէս ,

Կատար. Գ. դէմք

Թող-ում ,	Թող կամ է-թող
Հեղ-ում ,	Հեղ » է-հեղ
Ջեն-ում ,	Ջեն » է-զեն

Եթէ արմատը ա ձայնաւորով սկսած միավանկ է ; սկիզբը կրնայ դրուիլ Ե գիրը , ինչպէս ,

Կատար. Գ. դէմք

Առ-նում ,	Առ կամ է-առ

Իսկ եթէ արմատը բազմավանկ է , ամենեւին յաւելուած չընդունիր , ուստի չըսուիր , է-յաւել , է-արգել , է-ընկէց ։

132․ Հ․ Երկրորդ կերպ խոնարհման օրինակ մը տուր ։

Պ․ Երկրորդ կերպ խոնարհման օրինակն այս է ,

Սահմանական ներկայ, ներկայ

Յեն-ում ,	Կը յենում ,	Տայանըրըմ
Յեն-ուս ,	Կը յենուս ,	Տայանըրսըն
Յեն-ու ,	Կը յենու ,	Տայանըր
Յեն-ումք ,	Կը յենունք ,	Տայանըրըզ
Յեն-ուք ,	Կը յենուք ,	Տայանըրսընըզ
Յեն-ուն ,	Կը յենուն ,	Տայանըրլար

Անցեալ անկատար

Յեն–ուէ ,	Կը յենուի ,	Տայանըրըտըմ
Յեն–ուէր ,	Կը յենուէիր ,	Տայանըրըտըն
Յեն–ոյր ,	Կը յենուր ,	Տայանըրըտը
Յեն–ուաք ,	Կը յենուէինք ,	Տայանըրըտըգ
Յեն–ուէք ,	Կը յենուէիք ,	Տայանըրըտընըզ
Յեն–ուէն ,	Կը յենուէին ,	Տայանըրըտըլար

Անցեալ կատարեալ

Յեց–այ ,	Յեցայ ,	Տայանտըմ
Յեց–ար ,	Յեցար ,	Տայանտըն
Յեց–աւ ,	Յեցաւ ,	Տայանտը
Յեց–աք ,	Յեցանք ,	Տայանտըգ
Յեց–այք ,	Յեցաք ,	Տայանտընըզ
Յեց–ան ,	Յեցան ,	Տայանտըլար

Ապառնի

Յեց–այց ,	Պիտի յենում ,	Տայանաճաղըմ
Յեց–ցիս ,	Պիտի յենուս ,	Տայանաճագսըն
Յեց–ցի ,	Պիտի յենու ,	Տայանաճագ
Յեց–ցուք ,	Պիտի յենունք ,	Տայանաճաղըզ
Յեց–ջիք ,	Պիտի յենուք ,	Տայանաճագսընըզ
Յեց–ցին ,	Պիտի յենուն ,	Տայանաճագլար

Հրամայական

Յեց–իր , յեց–ջիր ,	Յեցիր ,	Տայան
Մի յեն–ուր ,	Մի յենուր ,	Տայանմա
Յեց–արուք , յեց–ջիք ,	Յեցէք ,	Տայանըն
Մի յեն–ուք ,	Մի յենուք ,	Տայանմայըն

Ստորադասական

Յեն–ուցում ,	Յենում ,	Տայանայըմ
Յեն–ուցուս ,	Յենուս ,	Տայանասըն

Յեն–ուցու ,	Յենու ,	Տայանա
Յեն–ուցումք ,	Յենունք ,	Տայանալըմ
Յեն–ուցուք ,	Յենուք ,	Տայանասընըզ
Յեն–ուցուն ,	Յենուն ,	Տայանասընլար

Աներեւոյթ

Յեն–ուլ ,	Յենուլ ,	Տայանմագ

Անցեալ ընդունելութիւն

Յեց–եալ ,	Յեցած ,	Տայանմըշ

Ապառնի ընդունելութիւն

Յեն–լոց ,	Յենլու ,	Տայանաճագ

Ասոր պէս կը խոնարհին ․

Զբօս–նում ,	Զբօսնուլ ,	Էյլէնմէք
Զգե–նում ,	Հագնիլ ,	Կէյինմէք
Ընթեռ–նում ,	Կարդալ ,	Օգումագ

133․ Հ․ Ի՞նչ գիտելիք կայ նում վերջաւորուած բայերուն վրայ ։

Պ․ Կան նում վերջաւորուած բայեր, որ արմատական ժամանակներուն, այսինքն կատարեալին, ապառնոյն, հրամայականին և անցեալ ընդունելութեան մէջ ն գիրը չի կը փոխեն, զոր օրինակ,

	Կտր.	Ապռ.	Հրմ.	Անց. ընդ.
Լնում ,	լցի ,	լցից ,	լից ,	լցեալ
Խնում ,	խցի ,	խցից ,	խից ,	խցեալ
Ընկենում ,	ընկեցի ,	ընկեցից ,	ընկեա ,	ընկեցեալ

Վասն զի ասոնց արմատներն են լից , խից , ընկեց ։

Նոյնը կ'ըլլայ հետեւեալներուն մէջ ․

Ներկ.	Անց.	Հրմ.	Անց. ընդ.
Զգենում,	զգեցայ,	զգեցայց,	զգեցիր, զգեցեալ
Ընթեռնում,	ընթերցայ,	ընթերցայց,	ընթերցիր, ընթերցեալ
Յենում,	յեցայ,	յեցայց,	յեցիր, յեցեալ

134. Հ. Առնում և զբօսնում բայերուն վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ ։

Պ. Առնում և զբօսնում բայերուն ն գիրը կը զեղչուի արմատական ժամանակներուն մէջ, զոր օրինակ,

Ներկ.	Անց.	Հրմ.	Անց. ընդ.
Առնում,	առի,	առից,	առ, առեալ
Զբօսնում,	զբօսայ,	զբօսայց,	զբօսիր, զբօսեալ*

ՉՈՐՍ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆՑ ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ ՁԵՒԸ

135. Հ. Ա. լծորդութեան ներգործական բայերը կրաւորական ի՞նչպէս կ՚ըլլան ։

Պ. Առաջին լծորդութեան, այսինքն եմ և անեմ վերջաւորուած բայերը կրաւորական կ՚ըլլան, եմը և անեմը փոխելով իմ և անիմ, և երկրորդ լծորդութեան իմ և անիմ վերջաւորուած բայերուն պէս խոնարհելով ։ Ուստի, երբ, սիրեմ, կը սիրեմ, սիրէի, ներգործական բայը սիրիմ ընելով խօսիմին պէս կը խոնարհենք (տես այս բայը, էջ 74),

* Կան ուրիշ քանի մը ն-ով վերջաւորեալ բայեր որ անկանոն բայերուն կարգը գրուած են, վասն զի անոնց խոնարհման մէջ քանի մը զարտուղութիւններ կան ։

բայը կրաւորական կ՚ըլլայ, և կը նշանակէ կը սիրուիմ, սիրուէի ։ Նոյնպէս երբ, հատանեմ, կը կտրեմ, կտրէի, ներգործական բայը հատանիմ ընելով ատանիմին պէս կը խոնարհենք (տես այս բայը, էջ 77), բայը կրաւորական կ՚ըլլայ, և կը նշանակէ կը կտրուիմ, կտրուէի ։

136. Հ. Բ. լծորդութեան ներգործական բայերը կրաւորական ի՞նչպէս կ՚ըլլան ։

Պ. Երկրորդ լծորդութեան, այսինքն իմ և անիմ վերջաւորուած, բայերը կրաւորականի համար յատուկ ձեւ չունին. մի և նոյն ձեւը թէ ներգործական և թէ կրաւորական է. ուստի խօսիմ և ատանիմ թէ իբր ներգործական կը խօսիմ, կը տրեմ, և թէ իբրև կրաւորական կը խօսուիմ և կը տրտուիմ կը նշանակեն ։

Թէ ներգործականի և թէ կրաւորականի համար մի և նոյն ձեւ ունեցող բայերն հայերէն հասարակ բայ կը կոչուին ։

137. Հ. Գ. լծորդութեան ներգործական բայերը կրաւորական ի՞նչպէս կ՚ըլլան ։

Պ. Երրորդ լծորդութեան ամ վերջաւորուած ներգործական բայերը որ աղամին պէս կը խոնարհին՝ կրաւորական կ՚ըլլան ատանիմին պէս խոնարհուելով, այսինքն՝ կատարեալին ացի և ապառնոյն ացից վերջաւորութիւններն ացայ և ացայց ընելով, հրամայականին վրայ ալ իր մասնիկն աւելցնելով. միւս ժամանակներն, այսինքն՝ ներկան և անկատարը և դերբայները, թէ ներգոր-

ծականին և թէ կրաւորականին համար, մի՛ նոյն են. բայց ստորադասականը կ'ըլլայ այցեմ և ոչ ացեմ. զոր օրինակ.

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Ներգ. և Կր.

Աղամ*	կ'աղամ,	Էօյիւտիւրիւմ
	կ'աղացուիմ,	Էօյիւտիւլիւրիւմ

Անցեալ անկատար

Ներգ. և Կր.

Աղայի	կ'աղայի,	Էօյիւտիւր իտիմ
	կ'աղացուէի,	Էօյիւտիւլիւր իտիմ

Անցեալ կատարեալ

Ներգ.

Աղացի,	Աղացի,	Էօյիւտտիւմ

Կր.

Աղացայ,	Աղացուեցայ,	Էօյիւտիւլտիւմ

Ապառնի

Ներգ.

Աղացից,	Պիտի աղամ,	Էօյիւտէճէյիմ

Կր.

Աղացայց,	Պիտի աղացուիմ,	Էօյիւտիւլէճէյիմ

* Ամ և անամ վերջաւորուած բայերուն կրաւորականին սահմանական ներկան, անկատարը և անցեալը ներգործականին հետ նոյն են բոլոր հնագոյն և ընտրելագոյն հեղինակաց։ Յետնագոյն հեղինակք այս ժամանակներն ալ ներգործականէն որոշելու համար, զանոնք մնամ բայով և անցեալ ընդունելութեամբ կը շինեն ըսելով, աղացեալ մնամ, աղացեալ մնաս, աղացեալ մնայ։ Երբեմն ալ ամ վերջաւորուած բայերէն ոմանց ներկան իմ կ'ընեն, այսպէս, բանիմ, բանիս, բանի, և այլն։

Հրամայական

Ներգ.

Աղա	Աղա,	Էօյիւթ
Աղացէք,	Աղացէք,	Էօյիւտիւն

Կր.

Աղացիր,	Աղացուէ,	Էօյիւտիւլ
Աղացարուք,	Աղացուեցէք,	Էօյիւտիւլիւն

Ստորադասական

Ներգ.

Աղայցեմ,	Աղամ,	Էօյիւտէյիմ

Կր.

Աղայցիմ,	Աղացուիմ,	Էօյիւտիւլէյիմ

Աներևոյթ

Ներգ. և Կր.

Աղալ	Աղալ,	Էօյիւթմէք
	Աղացուիլ,	Էօյիւտիւլմէք

Անցեալ ընդունելութիւն

Ներգ. և Կր.

Աղացեալ	Աղացած,	Էօյիւթմիւշ
	Աղացուած,	Էօյիւտիւլմիւշ

Ապառնի ընդունելութիւն

Ներգ. և Կր.

Աղալոց	Աղալու,	Էօյիւտէճէք
	Աղացուելու,	Էօյիւտիւլէճէք

Կր.

Աղալի,	Աղացուելու,	Էօյիւտիւլէճէք

Իսկ անամ վերջաւորուած ներգործական բայերը որ առնամին պէս կը խոնարհին՝ կրաւորականի համար յատուկ ձեւ չունին։ Ուստի առնամ թէ իբրև ներգործական կը առնամ, և թէ

իբրեւ կրաւորական ալ սպասուէմ կը նշանակէ։ Միայն կրաւորականին ստորադասականը կ'ըլլայ տացէմ, տանայցէմ, և ոչ տանայցեմ։

138. Հ. Դ. լծորդութեան ներգործական բայերը կրաւորական ինչպէս կ'ըլլան։

Գ. Չորրորդ լծորդութեան, այսինքն ամ վերջաւորուած ներգործական բայերը, զոր օրինակ Թողամ և Թողամին պէս խոնարհուող բայեր, կրաւորական կ'ըլլան, կատարեալին է և ապառնւոյն եց վերջաւորութիւններն այ և այց ընելով, և հրամայականին վրայ իր մասնիկն աւելցնելով. միւս ժամանակները, այսինքն ներկան, անկատարը, ստորադասականը և դերբայները, թէ ներգործականին և թէ կրաւորականին համար մի և նոյն են։ Զոր օրինակ,

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Ներգ. և Կր.

Թողամ*	կը Թողում,	Պըրաքըրըմ
	կը Թողուիմ,	Պըրաքըլըրըմ

Անցեալ անկատար

Ներգ. և Կր.

Թողայի	կը Թողուի,	Պըրաքըրտըմ
	կը Թողուէի,	Պըրաքըլըրտըմ

* Ամ վերջաւորած բայերուն կրաւորականին ներկան, անկատարը, ստորադասականը և աներեւոյթը ներգործականին հետ նոյն է ըստ հին և ընտրելագոյն մատենագրաց։ Յետնագոյն հեղինակք այս ժամանակներն ալ ներգործականէն որոշելու համար զանոնք լինել բայով և անցեալ ընդունելութեամբ կը լնեն այսպէս, Թողեալ լինիմ, Թողեալ լինէի, Թողեալ լինիցիմ, Թողեալ լինել։ Երբեմն ալ ամ-ը անիմ փոխելով կ'ընեն Թողանիմ, Թողանէի, և այլն. Տես և էջ 94, ծանօթութիւն։

Անցեալ կատարեալ

Ներգ.		
Թողի,	Թողուցի,	Պըրաքտըմ
Կր.		
Թողայ,	Թողուեցայ,	Պըրաքըլտըմ

Ապառնի

Ներգ.		
Թողից,	Պիտի Թողում,	Պըրաքաճաղըմ
Կր.		
Թողայց,	Պիտի Թողուիմ,	Պըրաքըլաճաղըմ

Հրամայական

Ներգ.		
Թող,	Թող,	Պըրաք
Թողէք,	Թողէք,	Պըրաքըն

Ստորադասական

Ներգ. և Կր.

Թողացուամ,	Թողում,	Պըրաքայըմ
	Թողուիմ,	Պըրաքըլայըմ

Աներեւոյթ

Ներգ. և Կր.

Թողուլ,	Թողուլ,	Պըրաքմաք
	Թողուիլ,	Պըրաքըլմաք

Անցեալ ընդունելութիւն

Ներգ. և Կր.

Թողեալ,	Թողած,	Պըրաքմըշ
	Թողուած,	Պըրաքըլմըշ

Ապառնի ընդունելութիւն

Ներգ. և Կր.

Թողլոց ,	Թողելու ,	Պըրագըլաճագ
	Թողուելու ,	Պըրագըլըլաճագ
Կր.		
Թողլէ ,	Թողուելու ,	Պըրագըլըլաճագ

Ոմն վերջաւորուած այն ներգործական բայերը որոնց կատարեալն այ և ապառնին այց կը վերջաւորին՝ կրաւորականի համար զատ ձեւ չունին. ուստի զգենում, զգեցայ, զգեցայց, Թէ, իբրեւ ներգործական, հագնիմ, հագայ, պիտի հագնիմ, կէյէրիմ, կէյտիմ, կէյէճէյիմ, և Թէ, իբր կրաւորական, կը հագնուիմ, հագնուեցայ, պիտի հագնուիմ, կէյիլիրիմ, կէյիլտիմ, կէյիլէճէյիմ, կը նշանակեն։

ՉՈՐՍ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆՑ ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՅԵՐԸ

139. Հ. *Ո՞ր բայերն անկանոն կ'ըսուին ։*

Պ. *Անկանոն կ'ըսուին այն բայերը որոնց արմատական ժամանակները (տես Թիւ 125) միւս ժամանակներէն քիչ շատ կը տարբերին ։*

140. Հ. *Առաջին լծորդութեան, այսինքն եմ վերջաւորուած անկանոն բայերը քանի՞ հատ են։*

Պ. *Առաջին լծորդութեան, այսինքն եմ վերջաւորուած անկանոն բայերը 12 հատ են,*

Առնեմ · ընել , էթմէք
Ասեմ · ըսել , տէմէք
Գիտեմ · գիտնալ , պիլմէք

Դնեմ · դնել , գօյմագ
Ըմպեմ · խմել , իչմէք
Լսեմ · լսել , էշիթմէք
Կարեմ · կրնալ , գատիր օլմագ
Ճանաչեմ · ճանչնալ , թանըմագ
Մեղանչեմ · մեղանչել , վնասել , կիւնահ իշլէմէք , գուսուր գըլմէք
Յառնեմ · ելլել , գալգմագ
Ուտեմ · ուտել , եէմէք
Յանցանեմ · յանցանք ընել , գապահաթ էթմէք

141. Հ. *Այս բայերն ի՞նչպէս կը խոնարհին ։*

Պ. *Այս բայերը կը խոնարհին հետեւեալ կերպով ։*

Սահմանական եղանակ , ներկայ

Առնեմ	Ասեմ	Գիտեմ	Դնեմ

Անցեալ անկատար

Առնէի	Ասէի	Գիտէի	Դնէի

Անցեալ կատարեալ

Արարի	Ասացի	Գիտացի	Եդի
Արարեր	Ասացեր	Գիտացեր	Եդեր
Արար	Ասաց	Գիտաց	Եդ
Արարաք	Ասացաք	Գիտացաք	Եդաք
Արարէք	Ասացէք	Գիտացէք	Եդիք
Արարին	Ասացին	Գիտացին	Եդին

Ապառնի

Արարից	Ասացից	Գիտացից	Եդից
Արասցես	Ասասցես	Գիտասցես	Դիցես
Արասցէ	Ասասցէ	Գիտասցէ	Դիցէ
Արասցուք	Ասասցուք	Գիտասցուք	Դիցուք

Արասջիք	Ասասջիք	Գիտասջիք	Դիջիք
Արասցեն	Ասասցեն	Գիտասցեն	Դիցեն

Հրամայական

Արա	Ասա	Գիտա	Դիր ,
մի՛ առներ	մի՛ ասեր	մի՛ գիտեր	մի՛ դներ
Արարէք	Ասացէք	Գիտացէք	Դիք
մի՛ առնէք	մի՛ ասէք	մի՛ գիտէք	մի՛ դնէք

Ստորադասական

Առնիցեմ	Ասիցեմ	Գիտիցեմ	Դնիցեմ

Աներևոյթ եղանակ

Առնել	Ասել	Գիտել	Դնել

Անցեալ ընդունելութիւն

Արարեալ	Ասացեալ	Գիտացեալ	Եդեալ

Ապառնի ընդունելութիւն

Առնելոց	Ասելոց	Գիտելոց	Դնելոց

Սահմանական եղանակ , ներկայ

Ըմպեմ	Լսեմ	Կարեմ	Ճանաչեմ

Անցեալ անկատար

Ըմպէի	Լսէի	Կարէի	Ճանաչէի

Անցեալ կատարեալ

Արբի	Լուայ	Կարացի	Ծանեայ
Արբեր	Լուար	Կարացեր	Ծանեար
Արբ , էարբ	Լուաւ	Կարաց	Ծանեաւ
Արբաք	Լուաք	Կարացաք	Ծանեաք
Արբէք	Լուայք	Կարացէք	Ծանեայք
Արբին	Լուան	Կարացին	Ծանեան

Ապառնի

Արբից	Լուայց	Կարացից	Ծանեայց
Արբցես	Լուիցես	Կարասցես	Ծանիցես
Արբցէ	Լուիցէ	Կարասցէ	Ծանիցէ
Արբցուք	Լուիցուք	Կարասցուք	Ծանիցուք
Արբջիք	Լուիջիք	Կարասջիք	Ծանիջիք
Արբցեն	Լուիցեն	Կարասցեն	Ծանիցեն

Հրամայական

Արբ	Լուր	Չունի	Ծանիր
մի՛ ըմպեր	մի՛ լսեր		մի՛ ճանաչեր
Արբէք	Լուարուք		Ծաներուք
մի՛ ըմպէք	մի՛ լսէք		մի՛ ճանաչէք

Ստորադասական եղանակ

Ըմպիցեմ	Լսիցեմ	Կարիցեմ	Ճանաչիցեմ

Աներևոյթ

Ըմպել	Լսել	Կարել	Ճանաչել

Անցեալ ընդունելութիւն

Արբեալ	Լուեալ	Կարացեալ	Ծանուցեալ

Ապառնի ընդունելութիւն

Ըմպելոց	Լսելոց	Չունի	Ճանաչելոց

Սահմանական եղանակ , ներկայ

Մեղանչեմ	Յառնեմ *	Ուտեմ	Յանցանեմ

* Յ––նեմ նստած կամ պառկած տեղէն ելել կը նշանակէ . Ել––նեմ վեր կամ դուրս ելել կը նշանակէ ։

Անցեալ անկատար

Մեղանչէի	Յառնէի	Ուտէի	Յանցանէի

Անցեալ կատարեալ

Մեղայ	Յարեայ	Կերայ, կերի	Յանցեայ
Մեղար	Յարեար	Կերար, կերեր	Յանցեար
Մեղաւ	Յարեաւ	Կերաւ, եկեր	Յանցեաւ
Մեղաք	Յարեաք	Կերաք	Յանցեաք
Մեղայք	Յարեայք	Կերայք	Յանցեայք
Մեղան	Յարեան	Կերան, կերին	Յանցեան

Ապառնի

Մեղայց	Յարեայց	Կերայց	Յանցեայց
Մեղիցես	Յարիցես	Կերիցես	Յանցիցես
Մեղիցէ	Յարիցէ	Կերիցէ	Յանցիցէ
Մեղիցուք	Յարիցուք	Կերիցուք	Յանցիցուք
Մեղիջիք	Յարիջիք	Կերիջիք	Յանցիջիք
Մեղիցեն	Յարիցեն	Կերիցեն	Յանցիցեն

Հրամայական

Մեղիր	Արի	Կեր	Յանցիր
մի՛ մեղանչեր	մի՛ յառներ	մի՛ ուտեր	մի՛ յանցաներ
Մեղարուք	Արիք	Կերայք	Յանցերուք
մի՛ մեղանչէք	մի՛ յառնէք	մի՛ ուտէք	մի՛ յանցանէք

Ստորադասական

Մեղանչիցեմ	Յառնիցեմ	Ուտիցեմ	Յանցանիցեմ

Աներեւոյթ

Մեղանչել	Յառնել	Ուտել	Յանցանել

Անցեալ ընդունելութիւն

Մեղուցեալ	Յարուցեալ	Կերեալ	Յանցուցեալ

Ապառնի ընդունելութիւն

Մեղանչելոց	Յառնելոց	Ուտելոց	Յանցանելոց

142. Հ. Երկրորդ լծորդութեան, այսինքն էմ վերջաւորուած անկանոն բայերը քանի՞ հատ են ։

Պ. Երկրորդ լծորդութեան, այսինքն էմ վերջաւորուած անկանոն բայերը 7 հատ են.

Եղանիմ } ըլլալ, օլմագ
Լինիմ }
Ունիմ. ունենալ, մալիք օլմագ
Ընդունիմ. ընդունիլ, գապուլ էթմէք
Տանիմ. տանիլ, կէօթիւրմէք
Մարթիմ. կրնալ, գատիր օլմագ
Երկնչիմ. վախնալ, գօրգմագ

143. Հ. Այս բայերն ի՞նչպէս կը խոնարհին ։

Պ. Այս բայերը կը խոնարհին հետեւեալ կերպով ։

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Եղանիմ	Լինիմ	Ունիմ	Ընդունիմ

Անցեալ անկատար

Եղանէի	Լինէի	Ունէի	Ընդունէի

Անցեալ կատարեալ

Եղէ	Նոյն է	Կալայ	Ընկալայ
Եղեր		Կալար	Ընկալար
Եղեւ		Կալաւ	Ընկալաւ
Եղաք		Կալաք	Ընկալաք
Եղէք		Կալայք	Ընկալայք
Եղեն		Կալան	Ընկալան

Ապառնի

Եղէց	Լիցիմ	Կալայց	Ընկալայց
Եղիցիս	Լիցիս	Կալցիս	Ընկալցիս

Եղիցի	Լիցի	Կալցի	Ընկալցի
Եղիցուք	Լիցուք	Կալցուք	Ընկալցուք
Եղիջիք	Լիջիք	Կալջիք	Ընկալջիք
Եղիցին	Լիցին	Կալցին	Ընկալցին

Հրամայական

Եղիջիր	Լեր, լիջիր, լինիջիր	Կալ, կա, կալջիր	Ընկալ, ընկալջիր
Մի եղանիր	մի լինիր	մի ունիր	մի ընդունիր
Եղերուք, եղիջիք	Լերուք, լիջիք, լինիջիք	Կալարուք, կալջիք	Ընկալարուք, ընկալջիք
Մի եղանիք	մի լինիք	մի ունիք	մի ընդունիք

Ստորադասական

Եղանիցիմ	Լինիցիմ	Ունիցիմ	Ընդունիցիմ

Աներևոյթ

Եղանել	Լինել	Ունել	Ընդունել

Անցեալ ընդունելութիւն

Եղեալ	Լեալ	Կալեալ	Ընկալեալ

Ապառնի ընդունելութիւն

Եղանելոց	Լինելոց	Ունելոց	Ընդունելոց

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Տանիմ	Մարթիմ	Երկնչիմ

Անցեալ անկատար

Տանէի	Մարթէի	Երկնչէի

Անցեալ կատարեալ

Տարայ	Մարթացայ	Երկեայ
Տարար	Մարթացար	Երկեար

Տարաւ	Մարթացաւ	Երկեաւ
Տարաք	Մարթացաք	Երկեաք
Տարայք	Մարթացայք	Երկեայք
Տարան	Մարթացան	Երկեան

Ապառնի

Տարայց	Մարթացայց	Երկեայց
Տարցիս	Մարթասցիս	Երկիցես
Տարցի	Մարթասցի	Երկիցէ
Տարցուք	Մարթասցուք	Երկիցուք
Տարջիք	Մարթասջիք	Երկիջիք
Տարցին	Մարթասցին	Երկիցեն

Հրամայական

Տար, տարջիր	Չունի	Երկիր, երկիջիր
մի տանիր		մի երկնչիր
Տարայք, տարջիք		Երկերուք, երկիջիք, երկնչիջիք
մի տանիք		մի երկնչիք

Ստորադասական

Տանիցիմ	Մարթիցիմ, մարթայցեմ	Երկնչիցիմ

Աներևոյթ

Տանել	Մարթել	Երկնչել

Անցեալ ընդունելութիւն

Տարեալ	Մարթացեալ	Երկուցեալ

Ապառնի ընդունելութիւն

Տանելոց	Մարթելոց	Երկնչելոց

144· Հ· Այս բայերուն պէս խոնարհող ուրիշ բայեր կա՞ն ։

Պ· Քանի մը չէզոք վերջաւորուած բայեր ճիշդ երկիւղիմին պէս կը խոնարհին . զոր օրինակ .

	Կտր.	Ապռ.	Հրմ.	Անց.ընդ.
Թաքչիմ	Թաքեայ	Թաքեայց	Թաքիր	Թաքուցեալ
Թռչիմ	Թռեայ	Թռեայց	Թռիր	Թռուցեալ
Կորնչիմ	Կորեայ	Կորեայց	Կորիր	Կորուսեալ
Հանգիմ	Հանգեայ	Հանգեայց	Հանգիր	Հանգուցեալ
Մատչիմ	Մատեայ	Մատեայց	Մատիր	Մատուցեալ
Մարտնչիմ	Մարտեայ	Մարտեայց	Մարտիր	Մարտուցեալ

145· Հ· Երրորդ լծորդութեան անկանոն բայերը քանի՞ հատ են ։

Պ· Երրորդ լծորդութեան անկանոն բայերը եօթը հատ են .

Գամ . գալ , կէլմէք

Երթամ . երթալ , կիթմէք

Լամ . լալ , աղլամագ

Կամ . կենալ , տուրմագ

Կեամ . ապրիլ , եաշամագ

Տամ . տալ , վէրմէք

Բամ . ըսել , տէմէք

146· Հ· Այս բայերն ինչպէս կը խոնարհին ։

Պ· Այս բայերը կը խոնարհին հետեւեալ կերպով ։

Սահմանական եղանակ , ներկայ

Գամ	Երթամ	Լամ	Կամ

Անցեալ անկատար

Գայի	Երթայի	Լայի	Կայի

Անցեալ կատարեալ

Եկի	Չոքայ	Լացի	Կացի
Եկիր	Չոքար	Լացեր	Կացեր
Եկն	Չոքաւ	Ելաց	Եկաց
Եկաք	Չոքաք	Լացաք	Կացաք
Եկիք	Չոքայք	Լացէք	Կացէք
Եկին	Չոքան	Լացին	Կացին

Ապառնի

Եկից	Երթայց	Լացից	Կացից
Եկեսցես	Երթիցես	Լասցես	Կասցես
Եկեսցէ	Երթիցէ	Լասցէ	Կասցէ
Եկեսցուք	Երթիցուք	Լասցուք	Կասցուք
Եկեսջիք	Երթիջիք	Լացջիք	Կացջիք
Եկեսցեն	Երթիցեն	Լասցեն	Կասցեն

Հրամայական

Եկ , եկեսջիր	Երթ , երթիջիր	Լաց , լացջիր	Կաց , կացջիր
մի գար	մի երթար	մի լար	մի կար
Եկայք , եկեսջիք	Երթայք , երթիջիք	Լացէք , լացջիք	Կացէք , կացջիք
մի գայք	մի երթայք	մի լայք	մի կայք

Ստորադասական

Գայցեմ	Երթայցեմ	Լայցեմ	Կայցեմ

Աներեւոյթ

Գալ	Երթալ	Լալ	Կալ

Անցեալ ընդունելութիւն

Եկեալ	Երթեալ	Լացեալ	Կացեալ

Ապառնի ընդունելութիւն

Գալոց	Երթալոց	Լալոց	Կալոց

Սահմանական եղանակ, ներկայ

կեամ	Տամ	Բամ *
կեաս	Տաս	Բաս
կեայ	Տայ	Բայ
կեամք	Տամք	
կեայք	Տայք	
կեան	Տան	

Անցեալ անկատար

կէի	Տայի
կէիր	Տայիր
կեար	Տայր
կէաք	Տայաք
կէիք	Տայիք
կէին	Տային

Անցեալ կատարեալ

կեցի	Ետու
կեցեր	Ետուր
Եկեաց	Ետ
կեցաք	Տուաք
կեցէք	Ետուք
կեցին	Ետուն

Ապառնի

կեցից	Տաց
կեցցես	Տացես

---

* Բամ բային ներկայ եզ. երեք դէմքը միայն եւ գրեթէ միշտ ուրիշ բային հետ մէկտեղ կը գործածուի ։

կեցցէ	Տացէ
կեցցուք	Տացուք
կեցջիք	Տաջիք
կեցցեն	Տացեն

Հրամայական

կեաց, կեցջիր, մի կեար	Տուր, տաջիր, մի տար
կեցէք, կեցջիք, մի կեայք	Տուք, տաջիք, մի տայք

Ստորադասական

կեայցեմ	Տայցեմ

Աներեւոյթ

կեալ	Տալ

Անցեալ ընդունելութիւն

կեցեալ	Տուեալ

Ապառնի ընդունելութիւն

կելոց	Տալոց

147. Հ. Չորրորդ լծորդութեան անկանոն բայերը քանի՞ հատ են ։

Պ. Չորրորդ լծորդութեան, այսինքն ում վերջաւորեալ բայերուն մէջ անկանոն կրնան համարուիլ Երդնում, երդումընել, բայց և քանի մը նում վերջաւորեալ բայեր որոնց խոնարհման կերպը ըմ վերջաւորուած բայերուն խոնարհմանը շատ մօտ է ։ Գոմ պակասաւոր բայն ալ որ լինել, գոյ ըլլալ, կը նշանակէ, չորրորդ լծորդութեան կը վերաբերի ։

148. Հ. Այս բայերն ի՞նչպէս կը խոնարհէին ։

Պ. Այս բայերը կը խոնարհէին սա կերպով ։

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Երդնում	Այտնում	Գոմ *
Երդնուս	Այտնուս	Գոս
Երդնու	Այտնու	Գոյ
Երդնումք	Այտնումք	Գոմք
Երդնուք	Այտնուք	Գոյք
Երդնուն	Այտնուն	Գոն

Անցեալ անկատար

Երդնուի	Այտնուի	Գոյի
Երդնուիր	Այտնուիր	Գոյիր
Երդնոյր	Այտնոյր	Գոյր
Երդնուաք	Այտնուաք	Գոյաք
Երդնուիք	Այտնուիք	Գոյիք
Երդնուին	Այտնուին	Գոյին

Անցեալ կատարեալ

Երդուայ	Այտեայ	Չունի
Երդուար	Այտեար	
Երդուաւ	Այտեաւ	
Երդուաք	Այտեաք	
Երդուայք	Այտեայք	
Երդուան	Այտեան	

Ապառնի

Երդուայց	Այտեայց	
Երդուիցես	Այտիցես	
Երդուիցէ	Այտիցէ	Գուցէ

* Գոմ բայն էական բայ չէ, այլ չէզոք է և աշխարհաբար Կայ բային նշանակութիւնն ունի. ուստի Եմ բային պէս գործածել աղէկ չէ, եւ պէտք չէ ըսել հիւանդ գոմ, կամ խորող գու, փոխանակ ըսելու հիւանդ եմ, կամ խորող մնել։

Երդուիցուք	Այտիցուք	
Երդուիջիք	Այտիջիք	
Երդուիցեն	Այտիցեն	Գուցեն

Հրամայական

Երդուիր, երդուիջիր	Այտիր, այտիջիր	Չունի
մի երդնուր	մի այտնուր	
Երդուարուք, երդուիջիք	Այտերուք, այտիջիք	
մի երդնուք	մի այտնուք	

Ստորադասական

Երդնուցում	Այտնուցում	Չունի

Աներևոյթ

Երդնուլ	Այտնուլ	Գոլ

Անցեալ ընդունելութիւն

Երդուեալ	Այտուցեալ

Ապառնի ընդունելութիւն

Երդնլոց	Այտնլոց

149. Հ. Այտնումին պէս խոնարհող ուրիշ բայերը որո՞նք են։

Պ. Այտնումին պէս խոնարհող բայեր են:

	Կատ.	*Ապռ.*	*Հրմ.*	*Անց. ընդ.*
Զարթնում	Զարթեայ	Զարթեայց	Զարթիր Յ+. Զարթիք	Զարթուցեալ
Ոստնում	Ոստեայ	Ոստեայց	Ոստիր	Ոստուցեալ
Սարտնում	Սարտեայ	Սարտեայց	Սարտիր	Սարտուցեալ
Ցասնում	Ցասեայ	Ցասեայց	Ցասիր	Ցասուցեալ
Քաղցնում	Քաղցեայ	Քաղցեայց	Քաղցիր	Քաղցեալ

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

150. Հ. Անկանոն բայերուն մէջ ներգործականները ցուցուր՝ անոնց ամէն մէկուն կրաւորականներովը ։

Պ. Անկանոն բայերուն ներգործականները հետեւեալներն են իրենց կրաւորականներովը ։

1	Ներգ.	Առնեմ	Ընել	Էտէրիմ
	Կրաւ.	Առնիմ	Ըլլուիլ	Էտիլիրիմ
2	Ներգ.	Ասեմ	Ըսել	Տէրիմ
	Կրաւ.	Ասիմ	Ըսուիլ	Տէնիրիմ
3	Ներգ.	Գիտեմ	Գիտնալ	Պիլիրիմ
	Կրաւ.	Գիտիմ	Գիտցուիլ	Պիլինիրիմ
4	Ներգ.	Դնեմ	Դնել	Գօյարըմ
	Կրաւ.	Դնիմ	Դրուիլ	Գօնուրըմ
5	Ներգ.	Ըմպեմ	Խմել	Իչէրիմ
	Կրաւ.	Ըմպիմ	Խմուիլ	Իչիլիրիմ
6	Ներգ.	Ճանաչեմ	Ճանչնալ	Թանըրըմ
	Կրաւ.	Ճանաչիմ	Ճանչցուիլ	Թանընըրըմ
7	Ներգ.	Ուտեմ	Ուտել	Եէրիմ
	Կրաւ.	Ուտիմ	Ուտուիլ	Եէնիրիմ
8	Ներգ.	Լսեմ	Լսել	Իշիտիրիմ
	Կրաւ.	Լսիմ	Լսուիլ	Իշիտիլիրիմ
9	Ներգ.	Տամ	Տալ	Վէրիրիմ
	Կրաւ.	Տուեալ լինիմ		Վէրիլիրիմ
10	Ներգ. և Կրաւ.	Պարտիմ	Պարտական ըլլալ	Պօրճլու օլուրըմ

Ն Կրաւորական . Սահմանական ներկայ

Ր	Ասիմ	Գիտիմ	Դնիմ

Անցեալ անկատար

	Ասէի	Գիտէի	Դնէի

Անցեալ կատարեալ

…այ	Ասացայ	Գիտացայ	Եդայ
…ար	Ասացար	Գիտացար	Եդար
…աւ	Ասացաւ	Գիտացաւ	Եդաւ
…աք	Ասացաք	Գիտացաք	Եդաք
…այք	Ասացայք	Գիտացայք	Եդայք
…ան	Ասացան	Գիտացան	Եդան

Ապառնի

Ար …այց	Ասացայց	Գիտացայց	Եդայց
Արասցիս	Ասասցիս	Գիտասցիս	Դիցիս
Արասցի	Ասասցի	Գիտասցի	Դիցի
Արասցուք	Ասասցուք	Գիտասցուք	Դիցուք
Արասջիք	Ասասջիք	Գիտասջիք	Դիջիք
Արասցին	Ասասցին	Գիտասցին	Դիցին

Հրամայական

Արասջիր, առնիջիր	Ասացիր, ասիջիր, ասասջիր	Գիտացիր, գիտասջիր	Դնիջիր, դիջիր
մի առնիր	մի ասիր	մի գիտիր	մի դնիր
Արասջիք, առնիջիք	Ասացարուք, ասիջիք, ասասջիք	Գիտացարուք, գիտասջիք	Եդարուք, դիջիք, դնիջիք
մի առնիք	մի ասիք	մի գիտիք	մի դնիք

Ստորադասական

Առնիցիմ	Ասիցիմ	Գիտիցիմ	Դնիցիմ

Աներևոյթ

Առնել (իլ)	Ասել (իլ)	Գիտել (իլ)	Գնել.

Անցեալ ընդունելութիւն

Արարեալ	Ասացեալ	Գիտացեալ	Եղեւ

Ապառնի ընդունելութիւն

Առնելի	Ասելի	Գիտելի	Գնելի Հե

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Ըմպեմ	Ճանաչեմ	Ուտեմ

Անցեալ անկատար

Ըմպէի	Ճանաչէի	Ուտէի

Անցեալ կատարեալ

Արբայ	Ծանուցայ*	Կեր եղէ**
Արբար	Ծանուցար	Կեր եղեր
Արբաւ	Ծանուցաւ	Կեր եղեւ
Արբաք	Ծանուցաք	Կեր եղաք
Արբայք	Ծանուցայք	Կեր եղէք
Արբան	Ծանուցան	Կեր եղեն

Ապառնի

Արբայց	Ծանուցայց	Կեր եղէց
Արբցիս	Ծանուսցիս	Կեր եղիցիս

---

* Ծանուցիմ բային արմատական անունը, ծանօթ բառը, եմ, լինիմ բայերով գործածուելով կրաւորականի միտք կուտայ այսպէս. ծանօթ եմ կամ լինիմ, ծանօթ էի, ծանօթ եղէ, ծանօթ եղէց, ծանօթ լեր, որ կը նշանակեն կը ճանչցուիմ, կը ճանչցուէի, ճանչցուեցայ, եւայլն։

** փոխանակ կեր բառին կրնայ ըստ տեղւոյն գործածուիլ նաեւ ճաշակ բառն, այսպէս ճաշակ լինիմ, եղէ, եղէց, լեր, որ կը նշանակէ նոյնպէս կ՚ուտուիմ, կ՚ուտուէի, կերուեցայ, եւայլն։

Արբցի	Ծանուսցի	Կեր եղիցի
Արբցուք	Ծանուսցուք	Կեր եղիցուք
Արբջիք	Ծանուսջիք	Կեր եղիջիք
Արբցին	Ծանուսցին	Կեր եղիցին

Հրամայական

Արբիր	Ծանուցիր	Կեր լեր
մի ըմպիր	մի ճանաչիր	մի լինիր կեր
Արբերուք	Ծանուցարուք	Կեր լերուք
մի ըմպիք	մի ճանաչիք	մի լինիք կեր

Ստորադասական

Ըմպիցեմ	Ճանաչիցեմ	Ուտիցեմ

Աներևոյթ

Ըմպել (իլ)	Ճանաչել (իլ)	Ուտել (իլ)

Անցեալ ընդունելութիւն

Արբեալ	Ծանուցեալ	Կերեալ

Ապառնի ընդունելութիւն

Ըմպելի	Ճանաչելի	Ուտելի

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Լսեմ	Տուեալ լինիմ	Պարտիմ*

Անցեալ անկատար

Լսէի	Տուեալ լինէի	Պարտէի

---

* Պարտիմ բային կրաւորականին տեղ կը գործածուի ընդհանրապէս պարտ է միադէմ բայը տրական խնդրով, այսպէս, պարտ է, կամ էր, կամ եղեւ, կամ եղիցի ինձ, քեզ, նմա. մեզ, ձեզ, նոցա են։

Անցեալ կատարեալ

Լու եղէ *	Տուայ	Չունէ
Լու եղեր	Տուար	
Լու եղեւ	Տուաւ	
Լու եղաք	Տուաք	
Լու եղէք	Տուայք	
Լու եղեն	Տուան	

Ապառնի

Լու եղէց	Տուայց	Չունէ
Լու եղիցիս	Տացիս	
Լու եղիցի	Տացի	
Լու եղիցուք	Տացուք	
Լու եղիջիք	Տաջիք	
Լու եղիցին	Տացին	

Ստորադասական

Լսիցիմ	Տայցիմ	Պարտիցիմ

Աներևոյթ

Լու լինել	Տուեալ լինել	Պարտել

Անցեալ ընդունելութիւն

Լուեալ	Տուեալ	Չունէ

Ապառնի ընդունելութիւն

Լսելի	Տալի	Չունէ

* փոխանակ ու բառին՝ կրնայ գործածուիլ նաև ըսէ բառն, այսպէս . լսելի լինիմ, եղէ, եղէց, բայց այս ձևը կը նշանակէ ընդհանրապէս՝ ընդունիլ լսել, լսել ։

ԴԵՐԲԱՅՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԴԻՏԵԼԻՔ

151. Հ. Ո՞ր բառերը դերբայ կ՚ըսուին ։

Պ. Դերբայ կ՚ըսուին բայերուն աներևոյթը, և անցեալ ու ապառնի ընդունելութիւնները ։

152. Հ. Աներևոյթն ի՞նչ կը նշանակէ և ի՞նչպէս կը գործածուի ։

Պ. Աներևոյթը որ իբր բայ ընել կամ ըլլալ կը ցուցնէ, ինչպէս սիրել, նստել, կը գործածուի նաև իբր գոյական անուն և միայն եզակի կը հոլովի ։

Ա. Լծ. Սիրել, սիրելոյ, սիրելով . Հատանել, հատանելոյ, հատանելով ։

Բ. Լծ. Խօսել, խօսելոյ, խօսելով . Ուսանել, ուսանելոյ, ուսանելով ։

Գ. Լծ. Աղալ, աղալոյ, աղալով . Գողանալ, գողանալոյ, գողանալով ։

Դ. Լծ. Թողուլ, թողլոյ, թողլով ։

153. Հ. Անցեալ ընդունելութիւնն ի՞նչպէս կը գործածուի ։

Պ. Անցեալ ընդունելութիւնը շատ անգամ իբր ածական կը գործածուի, և թէ եզակի թէ յոգնակի կը հոլովի այսպէս .

Ա. Լծ. Սիրեալ, սիրելոյ, սիրելով . Սիրեալք, սիրելոց, սիրելովք ։

Հատեալ, հատելոյ, հատելով . Հատեալք, հատելոց, հատելովք ։

Բ. Լծ. Խօսեալ, խօսելոյ, խօսելով . Խօսեալք, խօսելոց, խօսելովք ։

Ուսեալ, ուսելոյ, ուսելով . Ուսեալք, ուսելոց, ուսելովք ։

Գ. ԼԾ. Աղացեալ, աղացելոյ, աղացելով. Աղացեալք, աղացելոց, աղացելովք։
Գողացեալ, գողացելոյ, գողացելով. Գողացեալք, գողացելոց, գողացելովք։

Դ. ԼԾ. Թողեալ, թողելոյ, թողելով. Թողեալք, թողելոց, թողելովք։

154. Հ. Ապառնի ընդունելութիւնն ինչպէս կը հոլովի։

Պ. Բայերուն ապառնի ընդունելութիւնները, սիրելու. գործելու, եայլն, չեն հոլովիր։

155. Հ. Անցեալ և ապառնի ընդունելութիւններն էական բային հետ գործածուելով ինչ կ'ընեն։

Պ. Անցեալ և ապառնի ընդունելութիւններն էական բային եմ, էի, իցեմ ժամանակներովը խոնարհուելով, քանի մը բաղադրեալ ժամանակներ կը կազմեն. զոր օրինակ.

Յարակատար			*Ներկայ ապառնի*		
Սիրեալ	եմ.	սիրած եմ.	Սիրելոց	եմ.	պիտի սիրեմ.
»	ես.	սէվմիշիմ	»	ես.	սէվէճէյիմ
»	է.		»	է.	
»	եմք.		»	եմք.	
»	էք.		»	էք.	
»	են.		»	են.	

Գերակատար			*Անկատար ապառնի*		
Սիրեալ	էի.	սիրած էի.	Սիրելոց	էի.	պիտի սիրէի.
»	էիր.	սէվմիշ իտիմ	»	էիր.	սէվէճէյիտիմ
»	էր.		»	էր.	
»	էաք.		»	էաք.	
»	էիք.		»	էիք.	
»	էին.		»	էին.	

Ստորադասական անցեալ			*Ստորադասական ապառնի*		
Սիրեալ	իցեմ.	սիրած եմ, կամ	Սիրելոց	իցեմ.	պիտի սիրեմ.
»	իցես.	սիրած ըլլամ.	»	իցես.	սէվէճէյիմ
»	իցէ.	սէվմիշէմ կամ	»	իցէ.	
»	իցեմք.	սէվմիշ օլայըմ	»	իցեմք.	
»	իցէք.		»	իցէք.	
»	իցեն.		»	իցեն.	

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԱԿԲԱՅ

156. Հ. Ո՞ր բառերը մակբայ կ'ըսուին։

Պ. Մակբայ կ'ըսուին այն բառերը որ բային գործողութեան մէկ եղանակը կամ պարագան կը ցուցնեն։ Զորօրինակ, յոյժ ըմպել, շատ խմել. Բարւոք խօսիլ, աղէկ խօսիլ, խօսքերուն մէջ յոյժ խմելուն, բարւոք ալ՝ խօսելուն մէկ մէկ եղանակը, այսինքն շատ և աղէկ ըլլալը կը ցուցնեն, ուստի մակբայ են։ Նոյնպէս սա խօսքին մէջ, վաղիւ երթայց անդր, վաղը պիտի երթամ հոն, վաղիւ և անդր, երթալուն երկու պարագան, այսինքն ժամանակը և տեղը կը ցուցնեն, ուստի և մակբայ են։

157. Հ. Մակբայները մինակ բայերու հետ կը գործածուին։

Պ. Մակբայները շատ անգամ կը գործածուին ածականի մը և կամ ուրիշ մակբայի մը հետ, զորօրինակ, յոյժ իմաստուն, անհնարին քաջ, շատ խելացի, ծայրին աստիճան քաջ, խօսքերուն մէջ, յոյժ, անհնարին

բառերը [illegible] և վաղ ածականներուն մէյմէկ որպիսութիւնը, այսինքն շատ և քիչին աստիճան ըլլալը, կը ցուցնեն, ուստի և մակբայ են ։ Ցոյց անագան, շատ ուշ ․ կարի վաղ, շատ շուտ, խօսքերուն մէջ յոյժ, կարի, սա երկու՝ անագան և վաղ մակբայներուն մէյմէկ որպիսութիւնը, այսինքն շատէն աւելի ըլլալը կը ցուցնեն, ուստի և մակբայ են ։

158․ Հ․ Մակբայները գլխաւորաբար գործողութեան մը ի՞նչ պարագաները կը ցուցնեն ։

Պ․ Մակբայները գլխաւորաբար գործողութեան մը տեղը, ժամանակը, եղանակը կամ կերպը և քանակութիւնը կը ցուցնեն, և կը կոչուին տեղական, ժամանակական, եղանակական և քանակական ։

159․ Հ․ Տեղական մակբայները որո՞նք են ։

Պ․ Տեղական կ'ըսուին այն մակբայները որ ո՞ւր կամ ուստի՞ հարցմանց պատասխան են, զորօրինակ ․

Անդ · հոն (դադարում), օրատա
Անդր · հոն (շարժում), օրայա
Աստ · հոս (դադարում), պուրատա
Այսր · հոս (շարժում), պուրայա
Այդր · հոդ (շարժում), շուրայա
Անտի · անկէ, օրատան
Աստի · ասկէ, պուրատան
Այտի · ատկէ, շուրատան
Արտաքս · դուրս, տըշարը
Արտաքոյ · դուրսը, տըշարըտա
Արտաքուստ · դուրսէն, տըշարըտան
Ի ներքս · ներս, իչէրի
Ի ներքոյ · ներսը, իչէրտէ
Ի ներքուստ · ներսէն, իչէրտէն

Ի վեր · վեր, եուգարը
Ի վերոյ · վերը, եուգարըտա
Ի վերուստ · վերէն, եուգարըտան
Ի վերայ · վրան, իւսթէ, իւսթտէ
Ի ներքոյ · տակը, ալթը, ալթըտա
Շուրջ / Շուրջանակի } բոլորտիքը, էթրաֆը, էթրաֆըտա
Առընթեր · քովը, եանը, եանըտա
Ի մէջ / Ի միջի } մէջտեղը, օրթայա, օրթատա
Առաջի · առջեւը, առջեւէն, էօնէ, էօնտէ, էօնտէն
Հանդէպ · դիմացը, գարշըսընա, գարշըսընտա
Ի հանդիպոյ · դիմացէն, գարշըտան
Զկնի · ետեւը, ետեւէն, արդա, արդատա, արդատան
Մօտ / Մերձ } մօտը, եագընա, եագընտա
Ի մօտոյ · մօտէն, եագընտան

160․ Հ․ Ժամանակական մակբայները որո՞նք են ։

Պ․ Ժամանակական կ'ըսուին այն մակբայները որ ե՞րբ հարցման պատասխան են, ինչպէս,

Այժմ / Արդ } հիմա, շիմտի
Այսօր · այսօր, պուկիւն
Այգուն / Առաւօտուն } առտուն, սապահտան
Ընդ առաւօտն · առտուան դէմ, սապահա գարշը
Այգուն այգուն · ամէն առտու, հէր սապահ
Զմիջաւուրբ · կէսօրին, էօյլէյին
Երեկոյին · իրիկուան, աքշամ
Ընդ երեկս · իրիկուան դէմ, աքշամ իւսթիւ-

Զցայգ
Գիշերի } գիշերը , կէճէ
Գիշերայն · գիշերանց , կէճէլէյին
Զմէջ գիշերաւ · կէս գիշերուն , եարը կէճէլէյին
Զտիւ եւ զգիշեր · ցորեկ գիշեր , կիւնտիւզ կէճէ
Զցայգ եւ զցերեկ · գիշեր ցորեկ , կէճէ կիւնտիւզ
Աւուր աւուր
Զօրհանապազ } ամէն օր , հէր կիւն
Օր ըստ օրէ · օրէ օր , կիւնտէն կիւնէ
Յառաջ , յառաջագոյն · առաջ , էվվէլ
Երէկ · երէկ , տիւն
Յեռանդ · երեկ չէ առջի օրը , տիւն տէյիլ էվվէլսի կիւն
Հերու · անցեալ տարի , պըլտըր
Ամի ամի · ամէն տարի , հէր եըլ
Ամ ըստ ամէ · տարուէ տարի , եըլտան եըլա
Ապա
Յետոյ } ետքը , սօնրա
Հուսկ ապա
Հուսկ յետոյ } ամենէն ետքը , էն սօնրա
Վաղիւ · վաղը , եարըն
Ի վաղիւ անդր · հետեւեալ օրը , էրթէսի կիւնի
Արդէն · հիմակուընէ , շիմտիտէն
Այսուհետեւ · ասկէ ետքը , պունտան սօնրա
Այնուհետեւ · անկէ ետքը , օնտան սօնրա
Երբէք · երբէք , շայէտ
Վաղ · շուտ , Բէղ
Կանուխ · կանուխ , էրքէն
Անագան · ուշ , կէճ
Կանխաւ · առաջուց , էվվէլտէն , փէշինէն
Նախ · առաջ , էվվէլա
Զառաջինն
Առաջնումն } առաջ , էվվէլա
Սկզբան
Ի վաղուց հետէ · շատոնց ի վեր , չօքտան պէրու
Անդէն եւ անդ
Իսկոյն
Իսկ եւ իսկ } անմիջապէս , տէրհալ
Անդէն
Առժամայն
Նոյնժամայն
Նոյնհետայն } այն վայրկենէն , օլ անտէն
Այն ինչ · դեռ նոր , հէնուզ
Մինչ այս մինչ այն · այն միջոցին , օ արատա , տէր իքէն
Մինչ
Մինչդեռ } առենը , . . . իքէն
Տակաւին · տակաւին , հալա
Դեռ · դեռ , տահա
Մինչչեւ
Չեւ } դեռ . . . ոչ . . . մէզտէն
Իբրեւ
Յորժամ } երբ , . . . ինճէ , վագթը
Երբեմն · երբեմն , պազէն
Երբեմն
Եր երբեմն զի } առենօք , վագթ իքէ , պէր վագթը
Երբեմն . . . երբեմն
Մերթ . . . . մերթ
Է զի . . . է զի
Էր զի . . . էր զի } երբեմն . . . երբեմն , կեահ . . . կեահ
Երբէք երբէք · առեն առեն , վագթը վագթը

161. Հ. Եղանակական մակբայները ո՞ր՞նք են։

Գ. Եղանակական կ՚ըսուին այն մակբայները որ ի՞նչ պէս , ի՞նչ եղանակաւ , ի՞նչ կերպով հարցմանց պատասխան են , ինչպէս ,

Այսպէս · այսպէս , պէօյլէ
Այնպէս · այնպէս , էօյլէ .

Բարւոք · աղէկ, էյի
Զարաչար · գէշ, ֆէնա
Խոտիւ · խոտիւ, օէրլիճէ
Մեղմով · կամաց, եավաշճա
Յիրաւի · իրաւամբ, հաքքան
Յանիրաւի / Տարապարտուց } յանիրաւի, նահաքք եերէ
Ի զուր / Վայրապար } պարապ տեղը, նաֆիլէ
Յայտ / Յայտնի / Յայտնապէս } բացայայտ, աշքեարէ
Գաղտ · գաղտուկ, գիզլի
Լռելեայն · անձայն, սէսսիզճէ
Համարձակ · համարձակ, ճէսարէթլէ
Ի ծածուկ · ծածուկ, գաչամագտան
Հրապարակաւ · հրապարակաւ, մէյտանտա
Առանձինն · մինակ, եալընըզ
Ի միասին · մէկտեղ, պէրապէր
Բնաւ / Ամենեւին } բոլորովին, պիւթիւն պիւթիւնէ
Միայն / Նուեթ } միայն, անճագ
Ձրի · ձրի, պատավա
Ծանր · ծանր, աղըր, եավաշ
Արագ · արագ, չապուք
Տակաւ · կամաց կամաց, աղըր աղըր, տէրէճէ տէրէճէ
Հետի · քալելով, եայան
Դիւրաւ · դիւրաւ, գօլայճա
Դժուարաւ · դժուարաւ, գըչ իլէ
Հեշտեաւ · ախորժելով, հօշ կէօրէրէք
Հազիւ · հազիւ, կիւճլիւքլէ
Ճշգիւ · ճշգութեամբ, տօղրու տօղրուսու

Հարեւանցի · վեր ի վերոյ, իւսթիւնքէօրիւ
Ստուգիւ · ստուգութեամբ, էմին օլարագ
Ճշմարտիւ · ճշմարտութեամբ, սահիհէն
Անշուշտ · առանց ստութեան, կէրչէքտէն
Հաւաստեաւ · առանց կասկածի, շաշմազ
Ընդ խաղ · կատակով, շագա իլէ
Ուրոյն · զատ, այրըճա
Միանգամայն · միանգամայն, պիրտէն
Կամաւ · կամաւ, իրատէ իլէ
Ակամայ · ակամայ, իսթէմէյէրէք
Մտադիւր · յօժարաբար, իսթէյէրէք
Բռնի · բռնի, զօրաքի
Կամակար · ազատօրէն, պիլ իխթիյար
Հարկաւ / Ի հարկէ } հարկաւ, պիզզարուր
Կենդանւոյն · ողջ ողջ, տիրի տիրի
Ուժգին · ուժով, խըզ իլէ
Անխնայ · անգթաբար, մէրհամէթսիզճէ
Անխտիր · անտարբեր կերպով, պիլա ֆէրգ
Համակ · բոլորովին, գաֆի
Իսպառ · մինչեւ վերջը, սօնունատէք
Հակառակ · դէմ, գարշըլըն
Այլազգ / Այլ ընդ այլոյ } տարբեր · պաշգա թիւրլիւ
Հետզհետէ · ետեւէ ետեւ, կիտտիքչէ, արտ արտա
Յանկարծ · յանկարծ, անսըզըն
Վաղվաղակի / Փութապէս / Փութանակի } անհապաղանօք, աճէլէ իլէ

162. Հ. Ճէվապական մակբայները որո՞նք են։
Պ. Ճէվապական են այն մակբայները որ «Էվէթ», «Հայըր տէմէք», հարցմանց պատասխան են, ինչպէս,

Այսչափ · այսչափ , պու գատար
Այնչափ · այնչափ , օլ գատար
Այդչափ · այդչափ , շու գատար
Յոյժ · շատ , չօգ , ֆէք
Կարի · չափէն աւելի , զիյատէ
Գոնէ } գոնէ , պարի
Գէթ
Բաւական · բաւական , քեաֆի միգտար
Իբր այն թէ } գրեթէ , գույա
Գրեթէ
Գուն ուրեք } քիչ անգամ , նատիր
Անօսր
Միանգամ · անգամ մը , պիր քերրէ
Երկիցս · երկու անգամ , իքի քերրէ
Երիցս · երեք անգամ , իւչ քերրէ
Յաճախ , յաճախ · շատ անգամ , չօգ քերրէ
Երկար } երկայն , ուզունճա
Երկայն
Միշտ
Հանապազ } միշտ , տայիմա
Յանգ
Դարձեալ
Միւսանգամ } նորէն , եէնիտէն , թէքրար
Վերստին
Անդրէն
Միանգամայն · մէկէն , պիրտէն
Եւս , եւ · նաեւ , ալ , տէ , տա
Մանաւանդ } մանաւանդ , պիլէ , հաթթա
Նա

163. Հ. Ուրիշ գործածական մակբայները ո-րո՞նք են ։

Պ. Ուրիշ գործածական մակբայներն են ,

1. Ստորատական մակբայները ,

Վասն որոյ
Վասն այնորիկ } ուստի , պու սէպէպտէն
Ուստի
Թէ } որ , քի
Զի
Իբրեւ } երբ : նէ զաման քի
Յորժամ
Մինչ } ատենը , էսնատէ
Մինչդեռ

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՄԻՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

166. Հ. Միջարկութիւն կամ ձայնարկութիւն ո՞ր բառերը կ'ըսուին ։

Պ. Միջարկութիւն կամ ձայնարկութիւն կ'ըսուին այն բառերը որ կիրք , փափաք կամ անորժակ մը կը յայտնեն , զորօրինակ բարկութիւն , խիղճ , ուրախութիւն , եւայլն ։

167. Հ. Գլխաւոր միջարկութիւնները որո՞նք են ։

Պ. Գլխաւոր միջարկութիւններն են ։

Աղնիւ · աղնիւ , աֆէրի՛ն
Ա՛յ · ա՛յ , ա՛ (բարկութիւն կամ թշնամանք կը ցուցնէ)
Աւա՜ղ · աւա՜ղ , էյ վա՜խ
Բա՛բէ · բա՛բէ , է՛յ (զարմանք կամ ցաւ կը յայտնէ)
Եղո՜ւկ · աւա՜ղ , հայի՛ֆ
Երանի՜ · երանի՜ , նէ՛ մութլու
Երանի՜ թէ · երանի՜ թէ , քեա՛շքի
Է՛ · ո՛վ , էա՛ , է՛յ (ձայն տալու կամ կանչելու համար)

Իցի՜ւ, Իցէ՜ թէ · Երանի՜ թէ, քեա՛շքէ
Հապա · հապա, հա՛յտէ
Ցանկամ · Երանի թէ, քեա՛շքէ
Ո՜, ով · ով, է՜յ, եա՜ (զարմանք կը ցուցունէ)
Ո՜ տայր · Երանի թէ, քեա՛շքէ
Ո՜հ · ոհ, ա՜հ
Վա՜հ · վա՜հ, վա՛յ (արհամարհանք կը ցուցնէ)
Վա՜յ · վա՜յ, վա՛յ
Վա՜շ · վա՜շ, օ՛ֆ
Փարգմաստ } Աստուած չընէ, հա՛շա
Քաւ լիցի }
Օ՛ն · օ՛ն, հա՛յտէ
Օ՛ն անդր · Աստուած չընէ, հա՛շա

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

168. Հ. Համաձայնութիւն ի՞նչ է ։

Պ. Համաձայնութիւն կ'ըսուի բառերուն իրարու հետ կապակցութիւնը որով խօսք կամ իմաստ մը կը կազմուի ։

169. Հ. Բառերը խօսքին մէջ ի՞նչպէս կը կապուին իրարու հետ ։

Պ. Բառերը խօսքին մէջ կը կապուին իրարու հետ, երբեմն տէր բայի և բայ, երբեմն խնդիր և խնդրառու, երբեմն ստորոգելի և ստորոգեալ, երբեմն բացայայտիչ և բացայայտեալ ։

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՏԷՐ ԲԱՅԻ ԵՒ ԲԱՅ

170. Հ. Տէր բայն ի՞նչ է, և ի՞նչպէս կը գտնուի ։

Պ. Բայն ընել կամ ըլլալ կը ցուցնէ. տէր բայն ընող կամ ըլլող է. ուստի, Ես սիրեցի զձեզ, Հայք առաջեաց գլխ, խօսքերուն մէջ՝ Ես, Հայք տէր բայի են ։

Տէր բայն ո՞վ, ի՞նչ, հարցման պատասխան է, և այս հարցումն ընելով տէր բայն դիւրաւ կը գտնուի ։ Այսպէս վերի խօսքին մէջ Ո՞վ սիրեց, Ո՞վ առաջեց, հարցմանց պատասխան են՝ Ես, Հայք տէր բայները ։

ՊԱՐԶ ՏԷՐ ԲԱՅԻ

171. Հ. Պարզ տէր բայիին հետ բայն ի՞նչպէս կը համաձայնի ։

Պ. Պարզ* տէր բայիին հետ բայը թուով ու դէմքով կը համաձայնի, զոր օրինակ.

Ես ննջեմ. Մեք գիտեմք. Դու ասես. Դուք ոչ գիտէք. Նա ետես. Նոքա ոչ իմացան ։

172. Հ. Եթէ տէր բայն եզակի թուական անուն է. բայն ի՞նչ կ'ըլլայ ։

* Պարզ կ'ըսուի տէր բայն, երբ եզակի կամ յոգնակի մէկ բառ է, ինչպէս. Դու սիրեցեր. Նոքա գնացին ։

Բաղադրեալ կ'ըսուի տէր բայն, երբ երկու կամ աւելի եզակի կամ յոգնակի բառերէ կազմուած է, ինչպէս 175 թուոյն օրինակներուն մէջ.

գ. Եթէ տէր բային գոյականով կամ առանց գոյականի եզակի հաւաքական անուն է, բայը յոգնակի կրնայ դրուիլ. զոր օրինակ.

Պատահեցան նմա տասն այր բորոտ. Հինգն ի նոցանէ իմաստունք էին։

ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ՏԷՐ ԲԱՅԻ

173. Հ. Եթէ տէր բային բաղադրեալ է, բայն ի՞նչ կ՚ըլլայ։

Պ. Եթէ տէր բային բաղադրեալ է, բայը յոգնակի կը դրուի, թէեւ տէր բային կազմող բառերն եզակի ըլլան, զոր օրինակ.

Պետրոս եւ Յովհաննէս ելին 'ի տաճարն. Նոյ եւ որդիք նորա մտին 'ի տապանն։

174. Հ. Բաղադրեալ տէր բայի ունեցող բայերուն վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ։

Պ. 1. Եթէ բայը խօսքին մէջ տէր բայիներէն առաջ է, կրնայ առաջին տէր բայիին հետ համաձայնիլ, այսինքն՝ եզակի դրուիլ, եթէ առաջին տէր բային եզակի է, զոր օրինակ.

Յարեաւ Մովսէս, եւ Յեսու պաշտօնեայ նորա, եւ ելին 'ի լեառնն Աստուծոյ. Եմուտ Նոյ, եւ որդիք նորա եւ կին նորա . . . ընդ նմա 'ի տապանն։ Եւ մեռաւ Սաւուղ, եւ երեքեան որդիք նորա եւ կապարճակիրն եւ ամենայն արք նորա. Եկն Յիսուս, եւ աշակերտք նորա. Ինքն աստի արբ, եւ որդիք նորա եւ խաշինք նորա. Բազմութեան հաւատացելոց էր սիրտ եւ անձն մի։

2. Եթէ տէր բայիները եւ կամ կամ շաղկա-

պով կապուած են, բայը կրնայ իրեն անմիջապէս մօտ գտնուող բառին հետ միայն համաձայնիլ, ուստի եւ եզակի դրուիլ, եթէ այն բառը եզակի է. զոր օրինակ.

Ոչ էր նոցա ոչ ել եւ ոչ մուտ եւ ոչ գին եւ ոչ վաճառ։ Ոչ մահ եւ ոչ կեանք եւ ոչ հրեշտակք եւ ոչ իշխանութիւնք . . . եւ ոչ բարձրութիւն եւ ոչ խորութիւն եւ ոչ այլ ինչ արարած կարէ մեկնել զմեզ 'ի սիրոյ անտի Աստուծոյ։

Եթէ յառնիցէ 'ի միջի քում մարգարէ կամ երազահան՝ մեռցի. Եթէ աղաչեսցէ զքեզ եղբայր քո կամ ուստր քո կամ դուստր քո կամ կին քո կամ բարեկամ հանգոյն անձին քոյ. Է՞ ոք քո աստ փեսայ կամ որդիք կամ դստերք։

Այս տեսակ խօսքերու մէջ միւս տէր բայիներուն քով ալ ըսելեայն բայ մը կ՚իմացուի. զոր օրինակ.

Եմուտ Նոյ եւ որդիք նորա եւ կին նորա . . . ընդ նմա 'ի տապանն. փոխանակ ըսելու, Եմուտ Նոյ 'ի տապանն, մտին եւ որդիք նորա, եմուտ եւ կին նորա ընդ նմա։ Եկն Յիսուս, եւ աշակերտք նորա. փոխանակ՝ Եկն Յիսուս, եկին եւ աշակերտք նորա։

Ոչ մահ եւ ոչ կեանք եւ ոչ հրեշտակք . . . եւ ոչ այլ ինչ արարած կարէ մեկնել զմեզ, եւ այլն. փոխանակ՝ Ոչ մահ կարէ մեկնել զմեզ . . . ոչ կեանք կարեն մեկնել զմեզ, ոչ հրեշտակք կարեն մեկնել զմեզ եւ ոչ այլ ինչ արարած կարէ մեկնել զմեզ։

Եթէ աղաչեսցէ զքեզ եղբայր քո կամ ուստր քո կամ դուստր քո, եւ այլն. փոխանակ՝ Եթէ աղաչեսցէ զքեզ եղբայր քո, կամ եթէ աղաչեսցէ զքեզ ուստր քո, կամ եթէ աղաչեսցէ զքեզ դուստր քո, եւ այլն։

175. Հ. Եթէ տէր բայերը տարբեր դէմք են, բայն ի՞նչ կ'ըլլայ։

Պ. Եթէ տէր բայերը տարբեր դէմք են, բայը յոգնակի կը դրուի, ու դէմքով պատուաւոր դէմքի տէր բայերին հետ կը համաձայնի. զոր օրինակ։

Ես եւ հայր իմ մի եմք. Յորժամ դու եւ նա միայն էիք։

Առաջին դէմքը՝ երկրորդէն, երկրորդը երրորդէն պատուաւոր է։

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

176. Հ. Եթէ բայը տարբեր դէմքի տէր բայերէն առաջ է, ի՞նչ կ'ըլլայ։

Պ. Եթէ բայը տարբեր դէմքի տէր բայերէն առաջ է, և պատուաւոր դէմքի տէր բային եզակի է, բայը կրնայ եզակի դրուիլ, զոր օրինակ.

Մտցես 'ի տապանն դու եւ որդիք քո եւ կին քո եւ կանայք որդւոց քոց. Մեղար դու եւ երկոքին բարեկամք քո. Իշխեա մեզ դու եւ որդիք որդւոց քոց։

ՏԷՐ ԲԱՅԻՒՆ ՀՈԼՈՎԸ

177. Հ. Տէր բային ըստ օրինի ի՞նչ հոլով ըլլալու է։

Պ. Տէր բային ըստ օրինի ուղղական հոլով պիտի ըլլայ. բայց Հայերէնի մէջ սեռական և տրական ալ կ'ըլլայ։

178. Հ. Տէր բային ե՞րբ սեռական կը դրուի։

Պ. Երբ և շաղկապով կապուած երկու բայ մի-

ւնոյն տէր բային ունին, կրնայ առջի բային անցեալ դերբայի փոխուիլ ու և շաղկապը զանց առնուիլ, և անատեն տէր բային սեռական հոլով կրնայ դրուիլ. զոր օրինակ.

Տեսեալ Յիսուսի զհաւատս նոցա ասէ. փոխանակ ըսելու. Եւ տես Յիսուս զհաւատս նոցա և ասէ։ Հրէից նուաճեալ գլխս կամէին սպանանել. փոխանակ ըսելու. Հրէայք նուաճն գլխս և կամէին սպանանել։

Երկրորդ, տէր բային սեռական կը դրուի, երբ յարակատարին, գերակատարին և ստորադասական անցեալին (տես Թիւ 155) եզակի երրորդ դէմքը միւս դէմքերուն տեղ գործածուած է։

Սիրեալ է, էր, իցէ իմ	փոխանակ	Սիրեալ	եմ, էի, իցեմ ես
» է, էր, իցէ քո	»	»	ես, էիր, իցես դու
» է, էր, իցէ նորա	»	»	է, էր, իցէ նա
» է, էր, իցէ մեր	»	»	եմք, էաք, իցեմք մեք
» է, էր, իցէ ձեր	»	»	էք, էիք, իցէք դուք
» է, էր, իցէ նոցա	»	»	են, էին, իցեն նոքա
Արարեալ է, էր, իցէ Աստուծոյ	»	Արարեալ	է, էր, իցէ Աստուած

Լուեալ է ձեր վասն նոցա. փոխանակ՝ Լուեալ էք դուք։ Եթէ իմ չէր եկեալ եւ խօսեցեալ ընդ նոսա. փոխանակ՝ Եթէ ես ոչ էի եկեալ եւ խօսեցեալ։ Եթէ չէր նորա խոստովանեալ, իմ զքեզ սպանեալ էր. փոխանակ՝ Եթէ նա չէր խոստովանեալ, ես զքեզ սպանեալ էի։ Եթէ այնպիսի արարեալ էր զնա Աստուծոյ, պատիժս 'ի նմանէ չէր պարտ պահանջել. փոխանակ, Եթէ այնպիսի արարեալ էր զնա Աստուած։

179. Հ. Տէր բային ե՞րբ տրական կը դրուի։

Պ. Երբ երկու խօսք իրարու հետ եթէ կամ թէ շաղկապով կապուած են, կրնայ եթէ կամ թէ շաղկապը զանց առնուիլ ու երկրորդ խօսքին դիմա-

ւոր բայն աներեւոյթ փոխուիլ. անատեն տէր բային (եթէ խօսքին մէջ տէր բայի կայ) տրական կը դրուի, զոր օրինակ.

Ոչ կամիմք թագաւորել նմա 'ի վերայ մեր. փոխանակ՝ Ոչ կամիմք եթէ թագաւորեսցէ նա 'ի վերայ մեր: Դէպ եղեւ անցանել նմա ընդ այն ճանապարհ. փոխանակ՝ Դէպ եղեւ զի անց նա ընդ այն ճանապարհ: Ոչ տամք թոյլ անցանել ձեզ ընդ երկիր մեր. փոխանակ՝ Ոչ տամք թոյլ զի անցանիցէք դուք ընդ երկիր մեր: Ի բազում ամաց լինել քեզ դատաւոր ազգիս այսմիկ գիտեմ. փոխանակ՝ Գիտեմ զի ես դու դատաւոր եւ այլն: Ընդէ՞ր ելից Սատանայ զսիրտ քո ստել քեզ Հոգւոյն սրբոյ. փոխանակ՝ Զի ստեցեր դու Հոգւոյն սրբոյ: Աղաչեցաք չելանել նմա յԵրուսաղէմ: Պատուիրէ մարդկան՝ ամենայն ուրեք ապաշխարել. փոխանակ՝ Պատուիրէ մարդկան զի ամենայն ոք ապաշխարիցէ *:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԽՆԴԻՐ ԵՒ ԽՆԴՐԱՌՈՒ

180. Հ. Խօսքին մէջ ո՞ր բառերը խնդիր կ'ըսուին:

Պ. Խօսքին մէջ խնդիր կ'ըսուին այն բառերը որ ուրիշ բառի մը քով դրուելով՝ անոր իմաստը կ'որոշեն կամ կ'ամբողջացնեն. զոր օրինակ.

* Այս ձեւ խօսքերու մէջ տէր բային վայելչութեամբ ուղղական կամ հայցական ալ գրուած կը գտնուի. զոր օրինակ. Ժողովուրդն որ կայր եւ լսէր՝ ասէին որոտումն լինել. այսինքն ասէին թէ որոտումն լինի: Նոքա ասեն զիրք զԱստուած եւ զարթնուլ. — այսինքն՝ զիրք ասեն եթէ Աստուած ննջէ եւ զարթնու:

Լեառն Սինեայ, Արժանի փորձոյ, Վասն խաղաղութեան, Առաքեաց զմշակն յայգի իւր, խօսքերուն մէջ՝ Սինեայ, փորձոյ, խաղաղութեան, զմշակն յայգի իւր բառերը խնդիր են: Առանց այս բառերուն՝ լեառն, արժանի, վասն, առաքեաց՝ որոշ կամ կատարեալ իմաստ մը չեն տար:

181. Հ. Խնդիր ունեցող բառն ի՞նչ կը կոչուի:

Պ. Խնդիր ունեցող բառը խնդրառու կը կոչուի. վերի օրինակներուն մէջ լեառն, արժանի, վասն, առաքեաց բառերը խնդրառու են:

182. Հ. Ո՞ր բառերը խնդիր կրնան առնուլ:

Պ. Խնդիր կրնան առնուլ 1. գոյականը, 2. ածականը, 3. նախադրութիւնը և 4. բայը:

---

1. ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐԸ

183. Հ. Գոյական անունն ի՞նչ հոլով խնդիր կ'առնէ:

Պ. Գոյական անունը, ինչպէս նաեւ գոյականաբար առնուած ածական մը և աներեւոյթ մը, սեռական հոլով խնդիր կ'առնեն: Սեռական հոլով խնդիրը Հայերէն յատկացուցիչ կ'ըսուի. ինչպէս որ սեռական հոլով խնդիր առնող բառն ալ յատկացեալ կը կոչուի. զոր օրինակ.

Լոյս աշխարհի, Իմաստութիւնքն Յովնայ, Ի ծնանելն Յիսուսի, խօսքերուն մէջ՝ աշխարհի, Յովնայ, Յիսուսի, յատկացուցիչ են. լոյս, իմաստութիւն, ծնանել բառերն ալ յատկացեալ են:

184. Յատկացուցիչը կամ սեռական հոլովը ի՞նչ հարցման պատասխան է:

Պ. Յատկացուցիչը կամ սեռական հոլովը որո՞ւն, ինչի՞ն, հարցման պատասխան է։ Վերի խօսքերուն մէջ այս հարցումը կրնանք ընել.

Որո՞ւն լոյսը. — աշխարհին. Որո՞ւն իմաստութիւնները. — Յունաց. Որո՞ւն ծնանելու ատենը. — Յիսուսի։

185. Հ. Բայանուններն ի՞նչ հոլով խնդիր կ՚առնեն։

Պ. Բայանունները, այսինքն բայի զօրութիւն ունեցող գոյականները, նոյն արմատէն շինուած բայերուն բնութեան խնդիրները կրնան առնել. ուստի կ՚ըսուի.

Դարձ յերկիր. Մուտ յաշխարհ. Ել յերկինս, առ Հայր. Դարձ ՚ի գերութենէ. Ելք ՚ի Բաբելոնէ. Գալուստն յԵրուսաղէմ. Փրկութիւն ՚ի Բռնաւորաց. Ազատութիւն յօրինաց. Փախուստ ՚ի Սաւուղայ. Լուան զտրտունջ ժողովրդեանն ընդանէ. Վասն ամբաստանութեան Հրէից զինէն. Պատերազմ Արշակայ ընդ Մակեդոնացւոց զօրութեանն։

Այս օրինակներուն մէջ դարձ՝ դառնալ բային խնդիրն առած է. այսինքն՝ Դարձ (դառնալ) — ո՞ւր. — յերկիր։ Մուտ բառն ալ մտանել բային խնդիրն առած է. այսինքն՝ Մուտ (մտանել). — ո՞ւր. — յաշխարհ։ փախուստ՝ փախչել բային. փախուստ (փախչել). — ուստի՞ կամ յումմէ՞. — ՚ի Սաւուղայ։ Լուան զտրտունջ. Տրտունջը լսեցին. — Տրտունջ (տրտնջել). — որո՞ւն վրայով. — ընդանէ. անոր վրայով։

2. ԱԾԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐԸ

186. Հ. Ածականներն ի՞նչ հոլով խնդիր կ՚առնեն։

Պ. Ածականներն, ինչպէս նաեւ անցեալ ընդունելութիւնք որ երբ ածական կը գործածուին, կրնան բաց ուղղականէն ամէն հոլով խնդիր առնել.

1. Սեռական, ինչպէս.

Սրտագէտ ամենայնի. Կամարար Աստուծոյ. Օրէնսդիր դահուց. Աւարառուք ստացուածոց։

Սեռական խնդիր կ՚ուզեն իչ և ելի վերջաւորուած բառեր.

Արարիչ աշխարհի. Գտիչ չարեաց. Ատելիք օրինաց։

2. Տրական, ինչպէս.

Նման Նմա. Հաւասար այլոց. Դիմակաց Թագաւորի. Արժանի վարձուց. Հմուտ օրէնց. Հնազանդ մօրն. Կարօտ հացի. Ծարաւի արեան. Տգէտ դպրութեան. Տեղեակ իմաստութեան. Աներեւոյթ ալլոց. Ընդունելի Աստուծոյ. Հաճոյ ալլոց. Բաւական ամենայնի։

3. Բացառական, ինչպէս.

Լի ՚ի հոտոյ իւղոյն. Երկիւղած յԱստուծոյ. Ապստամբ յօրինաց. Արձակ ՚ի լծոյ. Ազատ ՚ի մեղաց. Փախըստական կամ փախստեայ յերեսաց թշնամւոյն. Աղքատ յընչից. Անմեղ ՚ի չարեաց. Տկար յոտից. Կարօտ յիմաստութենէ. Մանուկ ՚ի տիոց. Տգէտ ՚ի գրոց. Անտես, աներեւոյթ յաչաց. Անյայտ ՚ի մարդկանէ. Հեռի ՚ի տանէ. Տարագիր յաշխարհէ. Օտար ՚ի բարեկամաց. Թերի յիմաստութենէ. Թափուր ՚ի բնակչաց. Ունայն ՚ի բարեաց. Սուրբ, անարատ ՚ի մեղաց. Միայն յիւրոցն. Մեկուսի ՚ի նոցանէ.

Մատաղ յաւուրց. Ի միոջէ թեթեւ. Ցախտաբախոյ ('ի բըռնութենէ) թեթեւ. Ի բանից և 'ի չէկոյ անպիտան. Անարգ յաչքէ :

4. Գործիական, ինչպէս.

Լի ողորմով, փութով բարեաց. Կարօտ հացիւ. Ծարաւի ջրեամբ. Մանուկ տիովք. Բնութեամբ թեթեւ. Հըզօր բանիւ. Երկայն, կարճ հասակաւ. Գեղեցիկ տեսլեամբ. Տգեղ դիմօք. Արագ ոտիւք :

5. Հայցական խնդիր առնող ածականներ ալ կը գտնուին, մանաւանդ ող վերջաւորուածները որոնք ողի զօրութիւն ունին :

Զծնողս անարգօղք. Ոտք քահանայից կրելեաց զտապանակն. Ի ձեռս գործելեաց զգործ կահի տանն Տեառն :

6. Ոմանք ալ նախադրութեամբ խնդիր կ'ուզեն, ինչպէս.

Բաւական առ ամենայն. Հեզգ առ ուսումն. Փոյթ յառաքինութիւն. Արագ 'ի ներել. Ծանր 'ի բարկանալ. Առատ 'ի պարգեւս. Գթած առ ամենեսեան. Գոհացող զԱստուծոյ. Զարախօս զումեքէ. Սողուն 'ի վերայ երկրի. Քաղցր առ ամենեսեան. Ծարաւի է անձն իմ առ քեզ :

187. Հ. Թուական և անորոշ ածականներն ի՞նչ հոլով խնդիր կ'առնուն :

Պ. Թուական և անորոշ ածականներ բացառական հոլով խնդիր կ'առնուն. զոր օրինակ.

Մին, ոմն, ոմանք, այլք, իւրաքանչիւր ոք 'ի նոցանէ. Երկու 'ի ձէնջ. Ոչ ինչ յերկրաւորաց. Ոչ թէ վասն զի պիղծ ինչ կայցէ 'ի կերակրոց. Արձակէր հասս ինչ 'ի հատոց. Ո՞, կամ Ո՞ ոք 'ի ձէնջ. Վասն որոյ գործոյ 'ի նոցանէ. Ոք յընտանեաց քոց. Զայլ ոք յառաջեւոց անտի ոչ

գտի. Ոչ եմ իբրեւ զայլս 'ի մարդկանէ. Բանիք 'ի մարդկանէ :

188. Հ. Քանակութիւն ցուցնող ածականք ի՞նչ հոլով խնդիր կ'ուզեն :

Պ. Քանակութիւն ցուցնող ածականներ, ինչպէս, բազումք, կէսք, շատք, փոքունք, սակաւք, ևայլն, թուականներուն պէս բացառական խնդիր կ'ուզեն. զոր օրինակ.

Բազումք 'ի նոցանէ. Զբազումս 'ի մեռելոց. Ի կանանց պատուաւորաց ոչ սակաւք. Փոքր 'ի շատէ. Կէսք 'ի նոցանէ. Առ զկէս 'ի ջրոց անտի :

189. Հ. Այս տեսակ բառեր ուրիշ կերպ խնդիր ալ կրնա՞ն առնուլ :

Պ. Այս տեսակ, այսինքն թուական և անորոշ բառեր, երբեմն նաև 'ի նախադրութեամբ հայցական խնդիր կ'առնեն, զոր օրինակ.

Ոչ ոք է նման քեզ յԱստուածս տէր. Ոչ ոք կարօտէր 'ի նոսա. Ոչ ոք յորդւոց Ադամայ գտաւ առանց մեղաց. Ո՞վ նմանիցի Տեառն յորդւոց Աստուծոյ. Զորրորդն 'ի նոսա 'ի կերպարանս առիւծու. Ի նահապետս եօթներորդն յԱդամայ Ենովք :

190. Հ. Թիւ բառին վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ :

Պ. Թիւ բառը թուական և քանակական անուանց հետ գործիական կը դրուի, զոր օրինակ.

Մատունք ձեռաց նորա եւ ոտից վեց վեց, քսան եւ չորք թուով. Արամբք զօրաւորօք թուով իբրեւ երեքհարիւր. Ի հրապարակ ածել թուով իբրեւ եօթն հարիւր. Թուով բազում. Թուով յոյժ նուազունք. Թուով սակաւ :

3· ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

191· Հ· Նախդիր կոչուած նախադրութիւններն ի՞նչ խնդիր կ'ուզեն ։

Գ· Նախդիր կոչուած նախադրութիւններն է, յ, զ, առ, ընդ, ըստ, ց, այլեւայլ հոլով խնդիր կ'ուզեն, և խնդիրը փոխելով տարբեր նշանակութիւն կ'առնեն ։

Ի, Յ

192· Ի կամ յ նախդիրն ի՞նչ հոլով կ'ուզէ և ի՞նչ կը նշանակէ ։

Գ· Եզակի տրականով* ի կամ յ նախդիրը տեղ մը դադարում կը ցուցնէ, իսկ անորոշ (առանց ը ի) հայցականով դէպի տեղ մը շարժում կը ցուցնէ ։

Արար ընդունելութիւն մեծ նմա Ղեւի 'ի տան իւրում. Այսօր 'ի տան քում արժան է ինձ ագանել. Թզենի մի էր ուրումն տնկեալ յայգւոջ իւրում. Ուսուցանէր զնոսա համապազ 'ի տաճարին. Այր մի տնկեաց այգի եւ փորեաց 'ի նմա հնձան ։

Այս օրինակներուն մէջ դադարում կը ցուցուի ։

Եհան զնոսա 'ի լեառն մի բարձր. Եւ գնաց յանապատ տեղի. Խաղացո զնաւդ 'ի խորս եւ արկէք զգործիս ձեր յորս. Էջ 'ի տեղի մի տափարակ. Համարէին թէ 'ի քարաւանն երթայցէ ։

Այս օրինակներուն մէջ շարժում կը ցուցուի ։

193· Հ· Այս կանոնն ի՞նչ բացառութիւն ունի ։

Գ· Չորրորդ, հինգերորդ և վեցերորդ հոլովմանց, այսինքն՝ գետ, Տրդատ և Հռիփսիմէ անուններուն պէս հոլովող անուանց եզակի անորոշ հայցականն ի կամ յ նախդիրով թէ դադարում և թէ շարժում կը ցուցնէ ։ Այսպէս անխտիր կ'ըսուի.

Մտանել 'ի լոյս, լոյսը մտնել, ըշըղա կիրմէք (շարժում), եւ, Բնակել 'ի լոյս, լուսոյ մէջ բնակիլ, ըշըգտա սաքին օլմաք (դադարում) ։

Նոյնպէս է հետեւեալ օրինակներուն մէջ.

Եմուտ 'ի տուն, Էր 'ի տուն. Ընկէց զնա 'ի ջուրն, Ետես զպատկեր իւր 'ի ջուրն. Եբարձ զնա յուսն իւր, Կրէր զնա յուսն իւր ։

194· Հ· Յոքնակի անուանք ի կամ յ նախդրին հետ ի՞նչպէս կը գործածուին ։

Գ· Ամէն յոքնակի անուն և դերանուն ի կամ յ նախդրին հետ միշտ անորոշ հայցական դրուելով, թէ շարժում և թէ դադարում կը ցուցնէ ։ Այսպէս անխտիր կ'ըսուի.

Ածին զնա յապարանս դատաւորին. զանի թագաւորին պալատը բերին. օնու փատիշահըն սարայընա կէթիրտիլէր (շարժում), եւ, Բնակին յապարանս թագաւորաց. թագաւորներուն պալատները կը բնակին. փատիշահլարըն սարայլարընտա սաքին օլուրլար (դադարում) ։

Նոյնպէս է հետեւեալ օրինակներուն մէջ.

Ասաղն զոր տեսին յարեւելս. Եկն յարեւելս ։ Հայր մեր որ յերկինս ես. Նայեցաւ յերկինս ։ Մնացին 'ի տունս իւրեանց. Արձակեաց զնոսա երթալ 'ի տունս իւրեանց ։

195· Հ· Դադարումը և շարժումը խօսքին մէջ ի՞նչ հարցմամբ կը ճանչցուի ։

---

* Ոմանք ի կամ յ նախդիրով տրականը՝ ներգոյական կը կոչեն. ի կամ յ նախդիրով անորոշ հայցականն ալ նախդրաւոր տրական ։

Պ. Դադարումը կը ճանչցուի ո՞ւր, նե՞րքեւ հարցմամբ, իսկ շարժումը դէպ' ո՞ւր, նե՞րքեյ հարցմամբ։ Այսպէս վերի օրինակներուն մէջ, Այսօր ի տան քում արժան է ինձ ագանել, Ուսուցանէր ի տաճարին, Բնակել ի լոյս, Բնակին յապարանս թագաւորաց, ի կամ յ նախդրիւ բառերը ո՞ւր, նե՞րքեւ հարցմանց պատասխան են, ուստի և դադարում կը ցուցնեն։ Ագանել. — ո՞ւր. — ի տան քում, քու տունդ։ Ուսուցանէր. — ո՞ւր. — ի տաճարին, տաճարին մէջ։ Բնակել. — ո՞ւր. — ի լոյս, լուսոյ մէջ։ Բնակին. — ո՞ւր. — յապարանս թագաւորաց, թագաւորաց պալատներուն մէջ։ Իսկ սա օրինակներուն մէջ, Եհան զնոսա ի լեառն մի, Եւ գնաց յանապատ տեղի, Մտանել ի լոյս, Ածին զնա յապարանս դատաւորին, ի կամ յ նախդրիւ բառերը դէպ' ո՞ւր, ներքեյ հարցմանց պատասխան են, ուստի և շարժում կը ցուցնեն։ Եհան. — դէպ' ո՞ւր. — ի լեառն մի, լեռ մը։ Եւ գնաց. — դէպ' ո՞ւր. յանապատ տեղի, անապատ (անմարդաբնակ) տեղ մը։ Մտանել. — դէպ' ո՞ւր. — ի լոյս, լուսոյ մէջ։ Ածին զնա. — դէպ' ո՞ւր. — յապարանս դատաւորին, դատաւորին պալատը։

196. Հ. Ի կամ յ նախդիրը եզակի տրական և յոգնակի անորոշ հայցական խնդրով ուրիշ ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Ի կամ յ նախդիրը եզակի տրական և յոգնակի հայցական խնդրով գործողութեան մը ատենը կը ցուցնէ, և, ե՞րբ, նէ ժամո՞ւն հարցման պատասխան է։

Տեղ ոսկի տեղայր 'ի փեսայութեանն Արտաշիսի, տեղայր մարգարիտ 'ի հարսնութեան Սաթինկան. Արտաշէսի փեսայութեան ատենը ոսկի կը տեղար, Սաթինկան հարսնութեան ատենը՝ մարգարիտ։ Յաւուր Հերովդէի արքայի. Ի նմին աւուր. յաւուր յայնմիկ. յաւուրսն յայնոսիկ. Ի ժամանակի անդ. Ի նմին ամի. Յերկրորդ աւուր. Ի գիշերի. Յերեկոյի. Յառաւօտու. Ի գարնան. Յամարան. Յամս սովոյն. Ի ժամանակս պատերազմաց։

Աներեւոյթն ալ ի կամ յ նախադրութեամբ ատենը կը նշանակէ, զոր օրինակ, ի ծնանելն Յիսուսի. Յիսուսի ծնած ատենը. Ի խմբել զնովաւ ժողովրդեանն։

Հարցում. Տեղ ոսկի տեղայր, ոսկի կը տեղար. — ե՞րբ. — 'ի փեսայութեանն Արտաշիսի. Արտաշէսի փեսայութեան ատենը։ Ե՞րբ. — 'ի գիշերի, յաւուր յայնմիկ. Եւայլն. գիշերը, այն օրը։

197. Հ. Ի կամ յ նախդիրն անորոշ հայցական խնդրով ուրիշ ի՞նչ նշանակութիւն ունի։

Պ. Ի կամ յ նախդիրն անորոշ հայցական խնդրով գործիական նշանակութիւն ալ կ'առնէ, և, ի՞նչպէս, ի՞նչ բանով հարցման պատասխան է։

Աղաղակեաց 'ի ձայն մեծ. Մեծ ձայնով պոռաց։ Անկցին 'ի սուր սուսերի. Մաշել 'ի սուր եւ 'ի հուր. Երեւեցաւ նոցա 'ի տեսիլ ամպոյ. Ի լոյս երեսաց քոց, փոխանակ ըսելու, Ձայնիւ մեծաւ. սրով սուսերի. սրով եւ հրով. լուսով երեսաց քոց. եւ այլն։

Հարցում. Ի՞նչպէս. — ի ձայն մեծ. մեծ ձայնով։ Ի՞նչ բանով. — ի սուր և 'ի հուր. սրով և հրով։

198. Հ. Անորոշ հայցականն ի կամ յ, և կամ առ ի նախդրիւ ուրիշ ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Անորոշ հայցականն է կամ, և կամ առ է նախդիրով փոխ, համար, նախադրութեան նշանակութիւնն ալ կրնայ ունենալ, և ինչո՞ւ համար, ի՞նչ նպատակաւ հարցման պատասխան է։

(Արարածք) մեզ 'ի պէտս են, եւ կարգչին իւրեանց 'ի փառս. Արեգակն ընդ ժամանակս ժամանակս 'ի խաւար դառնայ առ 'ի յանդիմանութիւն եւ յամօթ իւրոցն պաշտօնէից. Լուսաւորք ոչ վասն լուսատու լինելոյ միայն արարան, այլ եւ 'ի նշանս եւ 'ի ժամանակս եւ յաւուրս, յամս եւ 'ի տարիս. Զինչ է այդ. եւ ասէ Սիբա. Իշքդ՝ նստելոյ արքայի, եւ հացդ եւ արմաւդ՝ 'ի կերակուր մանկանցդ. Այս եղիցի ձեզ 'ի խրատ եւ 'ի զգուշութիւն։ Ի լռել եկեալ եմ։ Ոչ եւս եղիցի ջրհեղեղ ջուրց 'ի սատակել զամենայն մարմին։

Հարցում. Արարածք են. — ինչո՞ւ համար, ի՞նչ նպատակաւ, — մեզ 'ի պէտս, մեր գործածութեանը համար։ Արեգակն 'ի խաւար դառնայ. — ինչո՞ւ համար. — 'ի յանդիմանութիւն և յամօթ իւրոցն պաշտօնէից. իրեն պաշտօն մատուցանողներուն յանդիմանութեան և ամօթի համար։ Այս եղիցի. — ինչո՞ւ համար. — ձեզ 'ի խրատ և 'ի զգուշութիւն. ձեզի խրատու և զգուշութեան համար։

Զ.

199. Հ. Բացառականը ընդ նախդրիւ ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Բացառականը* ընդ նախդրիւ մէկուն կամ բանի մը վրայով կը նշանակէ։

* Ոմանք ընդ ով բացառականը՝ պարագայական հոլով կ'անուանեն։

Զինչ է այս զոր լսեմս զքէն. Քու վրայովդ այս լսածս ի՞նչ է. Տրտնջէին զՆմանէ. Անոր վրայով կը տրտնջէին։ Բերէին համբաւ չար զՅովսեփայ. Ել համբաւ զՆմանէ. Սպասէին որսալ բանս ինչ 'ի բերանոյ նորա զի չարախօսեսցեն զՆմանէ. Անոր բերնէն խօսք մը որսալու կը սպասէին, որ անոր վրայով չարախօսութիւն ընեն։

200. Հ. Գործիականը ընդ նախդրիւ ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Գործիականը* ընդ նախդրիւ կը նշանակէ.

1° Անորոշ ժամանակ մը, զոր օրինակ.

Յարուցեալ զմէջ գիշերաւ. Կէս գիշերուան ատենները. Զմիջաւուրբ ծագեաց լոյս. Կէս աւուր ատենները լոյս ծագեց։

Այսպէս կ'ըսուի.

Զհասարակ աւուրբ. Զմիջօրէիւ. Զհասարակ գիշերաւ. Զմիջոցաւ ճանապարհին. Զայնու ժամանակաւ. որ կը նշանակեն. Կէս օրուան, կէս գիշերուան ատենները. Ճամբուն կէս եղած ատենները. Այն ատենները։

2° Բոլորտիքը. զոր օրինակ.

Ի խռնել զնովաւ ժողովրդեանն՝ ինքն կայր առ ծովակին. Ժողովուրդին անոր բոլորտիքը դիզուած ատենը՝ ինք ծովակին քովն էր։ Առ զնովաւ յորոյ վերայ անկեալն դնէր. Պատեաց զնովաւ ահ. Անկաւ զպարանոցաւ նորա։

ԱՌ.

201. Հ. Առ նախդիրն ե՞րբ կը գործածուի։

Պ. Առ նախդիրն է կամ, նախդրին տեղ կը գործածուի, երբ խօսքն անձանց վրայ է։

* Ոմանք ընդ ով գործիականին՝ պարագայական կ'ըսեն։

Երբ բայը շարժում կը ցուցնէ, առ Նախդիրը միշտ անորոշ հայցական կուզէ. զոր օրինակ.

Բարեկամ իմ եկն առ իս յուղւոյ. Բարեկամս դրսէն ինծի կամ քովս եկաւ: Յորժամ երթիցես առ իշխանն. Երբ իշխանին կ'երթաս: Կոչեաց առ ինքն զմի 'ի ծառայիցն. Յղեցին առ Նոսա արս. Մատեան առ Փարիսեցիս, ընթացան առ ոտքեկեցն:

Իսկ եթէ բայը դադարում կը ցուցնէ, առ Նախդիրը եզակի տրական և յոգնակի հայցական կ'ուզէ, և կը Նշանակէ մէկուն քով:

Եկաց առ Նմա աւուրս երկուս. Երկու օր անոր քով կեցաւ: Առ առն մեղաւորի եմուտ լուծանել. Մեղաւոր մարդու քով կամ տունը օթեւան ընելու մտաւ: Բնակեցաւ առ Եղբօր իւրում. Եղբօրը քով բնակեցաւ: Ծառայեցի առ քեզ. Քու քովդ ծառայութիւն րրի: Եկաց առ Նոսա: Նստէր առ դրանն. Դրանը քովը կը Նստէր: Կայր առ ծովեզերն, առ խաչին: Սպասէին առ դրունս:

202. Հ. Առ Նախդիրը սեռականով ի՞նչ կը ցուցնէ:

Պ. Առ Նախդիրը սեռականով, երբեմն ալ, մանաւանդ աներեւոյթներու հետ, անորոշ հայցականով, բանէ մը շարժուած ըլլալ կը ցուցնէ, զոր օրինակ.

Առ ամօթոյ փախչին 'ի Նմանէ. Ամչնալէն կը փախչին: Առ Նախանձու մատնեցին զնա. Նախանձու համար կամ Նախանձէ շարժեալ մատնեցին: Առ խմոյ յիշատակի. Իմ յիշատակիս համար: Առ սէր քո արարի զայդ. Քու սիրոյդ համար րրի: Առ գութ Փիլիպեան ազգին Փիլիպպոս անուանեցին. Փիլիպեան ցեղին սիրոյն համար եւ այլն: Ոչ թէ առ ատել ասեմ. Ոչ թէ ատելէս կ'ըսեմ:

Ո՞վ 'ի ձէնջ առ հոգալ իւրում յաւելուլ կարիցէ 'ի հասակ իւր կանգուն մի. Ո՞վ հոգալովը իր հասակին (պօյին) վրայ կրնայ կանգուն մը աւելցնել: Առ չժուժել ծախուցն եղեւ փախստական. Ծախքին չդիմանալէն առաւ քալեց: Առ չգիտանս եկեր: Առ ցաւս իւր ճչել: Ոչ առ ցասումն ինչ, քաւ լիցի:

203. Հ. Առ կամ առ ի Նախդիրը բացառականով ի՞նչ կը Նշանակէ:

Պ. Առ կամ առ 'ի Նախդիրը բացառականով 1° Իբր կամ համար կը Նշանակէ, զոր օրինակ.

Նզովեաց զԹզենին առ օրինակի. Թզենին օրինակի համար, կամ, իբր օրինակ անիծեց: Առ առակէ շրջեցուցանէին. Իբրեւ առակ, այսինքն՝ օրինակ, կը պտըտցընէին: Առ եղեռանէ Նորա եղեւ. Անոր իբր դժբախտութիւն եղաւ: Առ ականէ ծառայել. Առ երեսս (ցուցահանէ քէյլէ) ծառայել: Առ 'ի չգոյէ հիւթոյ. Հիւթոյ պակասութենէն:

2° Դարձեալ առ 'ի բացառականով՝ կողմն կը Նշանակէ.

Անհնարինքն առ 'ի մարդկանէ. Մարդոց կողմանէ անկարելիները: Ոչ տկարասցի առ յԱստուծոյ ամենայն բան. Աստուծոյ կողմանէ բան մը անկարելի չէ:

204. Հ. Առ կամ առ 'ի աներեւոյթի հետ ի՞նչ կը Նշանակէ:

Պ. Առ կամ առ ի աներեւոյթի հետ կամ աներեւոյթին տրականին հետ վասն Նախադրութեան զօրութիւն ունի և Նպատակ կը ցուցնէ. զոր օրինակ, առ 'ի խնդրել, առ խրատել, առ 'ի պատմելոյ, առ ուղղելոյ և այլն, կը Նշանակեն, փնտռե-

լու, խրատելու, պատմելու, ուղղելու համար կամ նպատակաւ։

205. Հ. Առ գործիականով ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Առ գործիականով 1° կը նշանակէ մէկուն կամ բանի մը տեղը, զոր օրինակ.

Առ Աբրահամաւ քահանայապետիւ. Աբրահամ քահանայապետին ատենը։ Առ Նովաւ լինէր Դեւկալիոնեան ջրհեղեղն. Հեթանոսութեան սկիզբն առ Թարայիւ, հարբ Աբրահամու եղեւ. Առ կենդանութեամբ առն իւրոյ։

2° կը նշանակէ քովէն, մօտէն, քովը 'ի վեր զոր օրինակ.

Անց առ նովաւ. Անոր քովէն անցաւ։ Բերել առ ափամբ. Եզերքն 'ի վեր (գըյը սըրա) երթալ։ Նաւել առ եզերբ. Գնային առ որմովն. Նստէր առ ճանապարհաւն։

3° կը նշանակէ բանի մը քով այսինքն՝ համեմատութեամբ. զոր օրինակ.

Զի՞նչ է յարդ առ ցորենով. Յարդը ցորենին քով ի՞նչ է։ Արդարացաւ ապստամբութիւնն Իսրայելի առ ապստամբութեամբն Յուդայ. Իսրայէլին ապստամբութիւնը՝ Յուդայի ապստամբութեան քով արդարացաւ։ Այս փոքր ինչ է առ նովաւ. Անոր քով այս փոքր բան է։

ԸՆԴ

206. Հ. Ընդ, սեռական խնդրով ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Ընդ, սեռական խնդրով, փոխանակ, տեղը, կը նշանակէ. զոր օրինակ.

Թագաւորեաց որդի նորա ընդ նորա. Որդին անոր տեղը թագաւորեց։ Ակն ընդական եւ ատամն ընդ ատաման. Աչքի տեղ աչք եւ ակռայի տեղ ակռայ։ Զայն առեալ տացես ընդ իմ եւ ընդ քո. Առ զմի 'ի կողից նորա եւ ելից ընդ այնր մարմին. Այն նոցա ընդ հատուցման բարեաց գործոց լինիցի. Ընդ ամենայն դատարկ բանի համարս տացեն. Եւ մեզ վիշտ վտանգի է ընդ կուսոյս։

207. Հ. Ընդ, եզակի տրական և յոքնակի հայցական խնդրով ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Ընդ, եզակի տրական և յոքնակի անորոշ հայցական խնդրով հետը կը նշանակէ, զոր օրինակ.

Հանին ընդ նմա 'ի խաչ երկուս աւազակս. Անոր հետ երկու աւազակ խաչը հանեցին։ Եղեւ ընդ հրեշտակին ընդ այնմիկ բազմութիւն զօրաց երկնաւորաց. Բազում մաքսաւորք բազմեալ էին ընդ Յիսուսի եւ ընդ աշակերտս նորա. Ընդ մաքսաւորս եւ ընդ մեղաւորս ուտէ եւ ըմպէ. Ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչեւ 'ի կատարած աշխարհի։

208. Հ. Ընդ, անորոշ հայցականով ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Ընդ, անորոշ հայցականով, 1° կը նշանակէ, բանի մը միջէն կամ մէջ տեղէն, և աշխարհաբար բացառականով կը թարգմանուի, զոր օրինակ.

Եւ ընդ քո իսկ անձն անցցէ սուր. Քու հոգիէդ ալ սուր պիտի անցնի։ Ջանացարուք մտանել ընդ նեղ դուռն. Նեղ դռնէն։ Գնաց ընդ արտորայսն 'ի շաբաթու. Արտերուն միջէն։ Եմուտ ընդ պատուհանն 'ի ներքս. Պատուհանէն ներս։ Ընդ եղեգան փող բոց ելանէր. Եղեգին միջէն։ Ընդ մէջ կտրել. Ընդ երկուս կտրել, բաժանել։

2° Տարածութիւն ցուցնելու համար կը գործածուի, զոր օրինակ.

Ել հրաման յԱւգոստոս կայսերէ աշխարհագիր առնել ընդ ամենայն տիեզերս. Օգոստոսէն հրաման ելաւ բոլոր աշխարհի վրայ աշխարհագիր ընել: Ել համբաւ զնմանէ ընդ ամենայն կողմանս գաւառին. Անոր լուրը բոլոր գաւառը տարածուեցաւ: Քստմունք գնան ընդ անդամսն. Բոլոր անդամներուն դող կուգայ:

Այսպէս կ'ըսուի.

Շրջել ընդ քաղաքս, ընդ գիւղս, ընդ երկայնութիւն դաշտին, ընդ եզր ծովուն. Գնալ ընդ ցամաք, ընդ ծով, ընդ ճանապարհ, ընդ երեսս դաշտին:

3° կը նշանակէ դէպ այս ինչ ատեն, զոր օրինակ.

Ընդ այն ժամանակս. Այն ատենները: Ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ. Այն օրերը: Ընդ երեկս. Իրիկուան դէմ: Ընդ այգն. ընդ առաւօտն. ընդ առաւօտս: Ընդ ծագել արեգականն. Արեգական ծագելու ատենները: (Տես եւ շով գործիականի օրինակները թիւ 200):

4° կը նշանակէ շարունակութիւն ժամանակի, զոր օրինակ.

Ընդ ամս տասն. Տասը տարի: Ընդ ամս բազումս. Շատ տարիներ: Ընդ գիշերն ողջոյն. Բոլոր գիշերը:

5° կը նշանակէ դէն, դէհն, զոր օրինակ.

Ընդ հիւսիս, ընդ հարաւ, ընդ արեւելս. Հիւսիսային դէն կամ դէհն եւ այլն:

6° կը գործածուի, երբ խօսքը բան մը ուրիշ բանի մը կցելու, կապելու վրայ է:

Կարել ընդ մորթ. Կապել ընդ նաւն. Տուն ընդ տուն կցել. Ծնկցի ժողովուրդն այր ընդ այր. որ կը նշանակէն, Մորթին հետ կարել. Նաւին հետ կապել. Տունը տունի կցել, եւ այլն:

7° կը նշանակէ, միանգամայն, ընդ ամէնը, զոր օրինակ.

Ընդ այր եւ ընդ կին եւ ընդ մանկտի. Երիկմարդ, կնիկմարդ ու տղայք միանգամայն. Ընդ հեծելս եւ ընդ հետեւակ. Ընդ ամենայն՝ հարիւր կանգուն. Ընդ ամէնը՝ հարիւր կանգուն: Ընդ բնաւ՝ չորեքհարիւր այր. Բոլորը՝ չորս հարիւր մարդ:

8° կրկնուելով կը նշանակէ երկու բանի մէջ տեղ, զոր օրինակ.

Մի լիցի կռիւ ընդ իս եւ ընդ քեզ, ընդ հովիւս իմ եւ ընդ հովիւս քո. Իմ եւ քու, իմ հովիւներուս եւ քու հովիւներուդ միջեւ կռիւ չըլլայ: Է այն ընդ Կադէս եւ ընդ Բարադ. Կադէսի եւ Բարադի միջեւն է: Կախեցաւ ընդ երկինս եւ ընդ երկիր. Երկնից ու երկրի միջեւ: Ոչինչ է խտիր ընդ բազումս եւ ընդ սակաւս. Շատի եւ քիչի միջեւ տարբերութիւն չկայ: Լեառն որ բաժանէ ընդ Աղձնիս եւ ընդ Տարօն. Ընդ ճշմարտութիւն եւ ընդ ստութիւն:

209. Հ. Ընդ, առանց է ի բացառականով ինչ կը նշանակէ:

Պ. Ընդ, առանց է ի բացառականով, կողմն, դէհն կը նշանակէ, զոր օրինակ.

Սեմէի երթայր մօտ առնա ընդ կողաց լերինն. Սեմէի անոր մօտ լերանը զառիվարին կողմն կ'երթար: Ընդ արեւելից կողմանէ. Արեւելքի դիէն. Ընդ աջմէ, ընդ ահեկէ. Աջ դէհն, ձախ դէհն:

210. Հ. Ընդ, գործիականով ինչ կը նշանակէ:

Պ. Ընդ, գործիականով, տակ կը նշանակէ, զոր օրինակ․

Հանգչել ընդ հովանեաւ. Շուքին տակ հանգչիլ։ Բնակել ընդ որթով եւ ընդ թզենեաւ. Հաւ ժողովէ ըզձագս իւր ընդ թեւովք. Ունիմ ընդ իշխանութեամբ իմով զինուորս. Զովասջիք ընդ ծառովս. Ընդ ստորոտովք լերանց։

211. Հ. Ընդ, աներեւոյթի հետ, ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Ընդ, աներեւոյթի հետ, բան մը ըլլալուն դէմ կը նշանակէ, զոր օրինակ․

Ընդ բռնանալն զօրացաւ. Բռնանալուն դէմ զօրացաւ։

ԸՍՏ

212. Հ. Ըստ, տրական խնդրով ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Ըստ, տրական խնդրով, համեմատ (կէօրէ) կը նշանակէ, զոր օրինակ․

Արասցուք մարդ ըստ պատկերի մերում. Մեր պատկերին համեմատ մարդ ստեղծենք։ Եղիցի ինձ ըստ բանի քում. Թող քու խօսքիդ համեմատ ըլլայ։

213. Հ. Ըստ, աներեւոյթի հետ ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Ըստ, աներեւոյթին տրականովը կամ հայցականովը, ատենները, ատենովը կը նշանակէ, զոր օրինակ․

Ըստ պակասելոյ ամացն. Տարիներուն պակսելուն ատենովը։ Ըստ յաճախելոյ արմատեացն. Արմատաց շատնալուն ատենովը։ Տեղիք ինչ են ծովու, որոց ջուրն ըստ աճել լուսնոյ աճէ, եւ ըստ պակասելն՝ պակասէ։

214. Հ. Ըստ, անորոշ հայցականով ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Ըստ, անորոշ հայցականով, կը նշանակէ

1° Տեղւոյ կամ իրի մը սահմանէն անդին, զոր օրինակ․

Անցանել ըստ բլուրս եւ ըստ արձանս զայս. Այս բլուրէն եւ այս արձանէն անդին։ Ելին ըստ քաղաքն. Քաղաքէն անդին ելան։ Ըստ երկինս անդր ոչինչ է. Երկրէն անդին ոչինչ է։ Ելեալ արտաքս ըստ սահմանս երկնից Աստուծոյ. Աստուծոյ երկնից սահմանէն անդին ելնելով։

Այսպէս կըսուի,

Ելանել ըստ դրանն, ըստ հրամանն, ըստ չափն ուրուք, ըստ ուժ. Ըստ ակն անկանել. Աչքի տեսութենէ անդին իյնալ, այսինքն՝ ալ չերեւնալ։

2° Ամէն մէկ, մարդ գլուխ, զոր օրինակ․

Տալ ցորեան ըստ բերան. Բերան, այսինքն՝ մարդ գլուխ ցորեն տալ։ Ըստ տոհմս ազգացն՝ ոչխար ըստ երդ. Ամէն մէկ ցեղէ՝ տուն գլուխ ոչխար մը։

215. Հ. Ըստ, առանց է ի բացառականով կը նշանակէ ի՞նչ։

Պ. Ըստ, առանց է ի բացառականով, յաջորդութեան նշանակութիւն ունի, զոր օրինակ․

Զթագաւորսն որ ըստ նմանէ էին. Անկէ ետքը եկող, կամ անոր յաջորդող թագաւորները։ Եհաս վճիռն Աստուծոյ ՚ի վերայ Ադամայ եւ որոց ըստ նմանէ էին. Ադամի եւ անկէ ետքը եղողներուն վրայ Աստուծոյ վճիռն հասաւ։

Այսպէս կ՚ըսուի․

Ամ ըստ ամէ. Մի ըստ միոջէ. Այր ըստ առնէ։

216. Հ. Ց նախդիրն ի՞նչ խնդիր կ՚ուզէ և ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Ց նախդիրը միշտ հայցական խնդիր կ՚ուզէ, և կը նշանակէ. 1° Մէկուն, ն՝, ասեմ, հարցանեմ, տամ, և ուրիշ քանի մը բայի հետ կը գործածուի։

Ասէ ցնոսա. Ասէ ցորդի իւր. Ասէ ցծառայս իւր։ Հարցին ցնա. Հանեալ ետ ցպանդոկապետն երկուս դահեկանս։ Խփեալ զգիրսն ետ ցպաշտօնեայն եւ նստաւ։

2° կը նշանակէ մինչեւ.

Երթիցուք ցԲեթղեհէմ. Մինչեւ Բեթղեհէմ երթանք։

217. Հ. Ուրիշ նախադրութիւններ ի՞նչ խնդիր կ՚ուզեն։

Պ. Ուրիշ նախադրութիւններէն ոմանք սեռական հոլով խնդիր կ՚ուզեն, ինչպէս տեղւոյ պարագաներ ցուցնող նախադրութիւններ, զոր օրինակ, առաջի, զկնի, ի վերայ, յանդիման, ի ներքոյ, արտաքոյ, ի մէջ, յայնկոյս, յայսկոյս. Նոյնպէս յետ, փոխանակ և վասն նախադրութիւնները։

Ոմանք տրական կ՚ուզեն, ինչպէս, ընդդէմ, հակառակ, հանդէպ։

Ոմանք բացառական կ՚ուզեն, ինչպէս, հեռի, զատ, բաց։

Ոմանք գործիական, ինչպէս, հանդերձ, շուրջ։

Դ. ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

218. Հ. Բայերն ի՞նչ հոլով խնդիր կ՚ուզեն։

Պ. Բայերն, ըստ պահանջելոյ խօսքին իմաստին, կ՚ուզեն իբրև խնդիր տրական, հայցական, բացառական և գործիական հոլով մը։

219. Պ. Բայերուն խնդիրները քանի՞ կը բաժնուին և ի՞նչ կը կոչուին։

Պ. Հայերէն քերականութեանց մէջ սովորութիւն եղած է բայերուն խնդիրները երկուքի բաժնել, 1. սեռի խնդիր, և 2. բնաբանեան խնդիր։

1. ՍԵՌԻ ԽՆԴԻՐ

220. Հ. Սեռի խնդիրն ի՞նչ է։

Պ. Սեռի խնդիր կ՚ըսուի այն հայցական հոլովը որ ներգործական բայերուն գործողութեան առարկան, կամ թէ ըսենք, տէր բայլին ըրածն է, և կը ճանչցուի զո՞վ, ի՞նչ բանը. զի՞նչ, ի՞նչ հարցմամբ։ Զոր օրինակ,

Սիրեսցես զընկեր քո. Քու ընկերդ սիրես. Եհար զծառայ քահանայապետին եւ եհատ զունկն նորա. Քահանայապետին ծառան զարկաւ եւ անոր ականջը կտրեց. Յղեաց զնա յագարակ իւր. Զանի իր ագարակը ղրկեց։

Առաջին խօսքին մէջ զընկեր հայցականը սիրեսցես ներգործական բային սեռի խնդիրն է, քանզի սիրելուն առարկան, կամ սիրուած բանը կը ցուցունէ, և զո՞վ, զի՞նչ հարցմամբ կը ճանչցուի, զոր օրինակ. Սիրեսցես, սիրես. — զո՞վ — զընկեր քո. ընկերդ։

Երկրորդ խօսքին մէջ ալ զծառայ և զունկն հայցականները սեռի խնդիր են եհար և եհատ ներգործական բայերուն, քանզի զարնելուն և կտրելուն

առարկաները, կամ զարնուած և կտրուած բաները կը ցուցնեն։ Ինչպէս, զարկաւ. — զո՞վ — զծառայ քահանայապետին. քահանայապետին ծառան։ Ինչպէս, կտրեց. — ի՞նչ բանը. — զունկն նորա. անոր ականջը։

2. ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

221. Հ. Բնութեան խնդիրն ի՞նչ է։

Պ. Բնութեան խնդիր կ'ըսուին բայերուն տրական, բացառական, գործիական հոլով խնդիրները, և այն հայցականները որ ոչ թէ ներգործական բային գործողութեան առարկան կամ տէր բային ըրածը, այլ ուրիշ պարագայ մը կը ցուցնեն։

222. Հ. Տրական հոլով բնութեան խնդիրն ի՞նչ հարցմամբ կը ճանչցուի։

Պ. Տրական հոլով բնութեան խնդիրը կը ճանչցուի, որո՞ւն, ի՞նչ բանին. ո՞ւմ, ինչի՞ հարցմամբ. զոր օրինակ.

Հօր եւ մօր իմում ոչ պատմեցի. Հօրս եւ մօրս չպատմեցի։ Եղբարքն Յովսեփու վաճառեցին զնա Իսմայելացւոց. Յովսեփայ եղբայրները զանի վաճառեցին Իսմայելացւոց։ Թող մեզ զպարտիս մեր. Մեր պարտքերը մեզի ներէ։

Այս խօսքերուն մէջ հօր և մօր իմում, Իսմայելացւոց, մեզ բառերը տրական հոլով բնութեան խնդիր են պատմեցի, վաճառեցին, թող բայերուն։ Ոչ պատմեցի, չպատմեցի. — ո՞ւմ, ինչի՞ — հօր և մօր իմում, հօրս և մօրս։ Վաճառեցին զնա, զանի վաճառեցին. — ո՞ւմ, ինչի՞ — Իսմայելացւոց։

223. Հ. Բացառական հոլով բնութեան խնդիրն ի՞նչ հարցմամբ կը գտնուի։

Պ. Բացառական հոլով բնութեան խնդիրը ուստի՞, ի՞նչ բանէ. ուրկէ՞ն, ինչէ՞ն հարցմամբ կը գտնուի։

Սիրեսցի ի հօրէ իմմէ. Պիտի սիրուի հօրմէս։ Փրկեա զմեզ ի չարէ. Մեզ չարէն փրկէ։

Այս խօսքերուն մէջ ի հօրէ իմմէ, ի չարէ, բացառական հոլով բնութեան խնդիրներ են սիրեսցի և փրկեա բայերուն։ Սիրեսցի, պիտի սիրուի. — ուստի՞ — ի հօրէ իմմէ, հօրմէս։ Փրկեա, փրկէ. — ուստի՞ — ի չարէ, չարէն։

224. Գործիական հոլով բնութեան խնդիրն ի՞նչ հարցմամբ կը գտնուի։

Պ. Գործիական հոլով բնութեան խնդիրը կը գտնուի որո՞վ, ի՞նչ բանիւ. ումո՞վ, ինչո՞վ, հարցմամբ։ Ամենայն ինչ նովաւ եղև. Ամէն բան անով եղաւ։ Բերէին զհիւանդս մահճօք. Հիւանդները մահիճներով կը բերէին։

Այս խօսքերուն մէջ նովաւ և մահճօք գործիական բնութեան խնդիր են եղև և բերէին բայերուն։ Եղև, եղաւ. — որո՞վ, ումո՞վ. — նովաւ, անով։ Բերէին, կը բերէին. — ի՞նչ բանիւ, ինչո՞վ. — մահճօք, մահիճներով։

225. Հ. Հայցական հոլովը ե՞րբ բնութեան խնդիր է։

Պ. Հայցական հոլովը բնութեան խնդիր է,

1° Երբ ժամանակի տևողութիւն կը ցուցնէ, զոր օրինակ.

Զքառասուն եւ զվեց ամ շինեցաւ տաճարս, եւ դու յերիս՞ աւուրս կանգնես զդա։ Զամենայն գիշերս աշխատ եղեաք եւ կալաք ոչինչ. Պահեալ զքառասուն տիւ եւ զքառասուն գիշեր ապա քաղցեաւ. Ծառայեաց ամս եօթն. Զվեց օր գործեսցես, զի զվեց օր արար Աստուած զերկինս եւ զերկիր. Զվեց ամ սերմանեսցես զերկիր քո. Երիս ժամանակս 'ի տարւոջ արասջիք ինձ տօնս. Շինեաց զնա զեօթն ամ, եւ զիւր տունն շինեաց Սողոմոն զերեքտասան ամ. Տէր Աստուած մերժեաց զքուն յարքայէ ըզ-գիշերն զայն. Զվաղուէ օրն պատրաստեսջիր զփիղսն. Յանմա ագան այն օր. Այսուհետեւ զամենայն աւուրս երկրի սերմն եւ հունձք, ցուրտ եւ տօթ, ամառն եւ գարուն, տիւ եւ գիշեր մի դադարեսցին։

Ժամանակի տեւողութեան ցուցնող հայցականը, ո՞րչափ ժամանակ մէջ, ո՞րչափ ատեն հարցման պատասխան է. զոր օրինակ. Շինեցաւ տաճարս. այս տաճարը շինուեցաւ. ո՞րչափ ժամանակ մէջ. — զքառասուն և զվեց ամ. քառասուն և վեց տարուան մէջ։ Ամենայն գիշեր. աշխատեցանք, ո՞րչափ ատեն. — զամենայն գիշերս. բոլոր այս գիշերը։ Ծառայեաց. ծառայեց. — ո՞րչափ ատեն. — ամս եօթն, եօթը տարի։

2. Երբ ձեւ, կերպ, կամ եղանակ կը ցուցնէ, զոր օրինակ.

ԶՏարսոն ձեւ եւ զօրինակ Բաբելոնի շինէր. Խօսեցաւ զայս օրինակ. Զբացական տեսիլն զնոյն օրինակ քանդակեցին. Աստուածանկերպ օրինակ բարձրանալ. Մերուժան զիւր զգէնն եւ զզարդ եւ զնշան սաղաւարտին բազմաց եղեալ էր զնոյն օրինակ. Յիշէ զայս ձեւ օրինակի։

Ձեւ, կերպ կամ եղանակ ցուցնող հայցականը, ի՞նչ ձեւով, ի՞նչ կերպով, ի՞նչ եղանակով հարցման պատասխան է, զոր օրինակ. Շինեաց զՏարսոն. Տարսոն քաղաքը շինեց. ի՞նչ ձեւով. — զձեւ և զօրինակ Բաբելոնի. Բաբելոնի ձեւով։ Խօսեցաւ. խօսեցաւ. — ի՞նչ կերպով. — զայս օրինակ. սա կերպով։

3. Երբ տեղ կը ցուցնէ, զոր օրինակ.

Որ տարապարհակ վարիցէ զքեզ մղոն մի, երթ ընդ նմա եւ երկուս. Բարձին զնշխարս կոտորոցն երկոտասան սակառս. Արար զծովն ձուլածոյ տասն կանգուն. Պատրաստեցի ոսկի տաղանդս հարիւր հազար, եւ արծաթ տաղանդս հազար հազար. Տային գարի տասն հազար քոռ. Եւ տու ձէթ քսան հազար մար. Անկաւ լորամարգին զբանակաւն աւուր գնաց աստի, եւ աւուր գնաց անտի. Մեկնեցաւ 'ի նոցանէ իբրեւ քարընկէց մի. Որ ոք արբուսցէ միում 'ի փոքրկանցս յայսցանէ բաժակ մի ջուր. Զկշիռ մարմնոց նոցա ոսկի առնուին. Հեռացաւ Թագաւորն զերկուց աւուրց ճանապարհ։

Տեղ ցուցնող հայցական հոլովը, ո՞րչափ կամ ո՞րչափ տեղ հարցման պատասխան է, զոր օրինակ. Տարապարհակ վարիցէ զքեզ. անկարիք տանի քեզ. — ո՞րչափ տեղ. — մղոն մի. մղոն մը։ Մեկնեցաւ 'ի նոցանէ. անոնցմէ հեռացաւ. — ո՞րչափ տեղ. — քարընկէց մի. քարընկէց մը։ Բարձին զնշխարս կոտորոցն. կտորուանքը վերցուցին. — ո՞րչափ. — երկոտասան սակառս. տասներկու սակառի (զամբիլ)։ Անկաւ լորամարգին, լորամարգին ինկաւ. — ո՞րչափ տեղ. — աւուր գնաց աստի և աւուր գնաց անտի. օրուան մը ճամբայ մէկ դին, օրուան մը ճամբայ միւս դին։

4. Երբ խօսքը ճամբայ երթալու կամ գալու վրայ է, զոր օրինակ.

Թաքիջիք անդ զերիս աւուրս, եւ ապա երթիջիք զճանապարհ ձեր. Երթեալ էր նորա զերկայն ճանապարհն. Գնացեալ է ճանապարհ հեռի. Մի երթար ճանապարհ ընդ նոսա. Գնալ զճանապարհս հինս. Պնդեցան արքն զկնի նոցա զճանապարհն Յորդանանու. Տրտմութեամբ երթային զերկայնութիւն ճանապարհին. Զչորեքտասնեայն գնասջիք. Առաքէր զնա զերկայն ճանապարհն. Երթիցուք զուղղորդն. Երթայր զայս նորին լերինն. Եկին իբրեւ աւուր միոյ ճանապարհ:

Ճամբայ ցուցնող հայցականը, ի՞նչ կամ ո՞ր ճամ-բան հարցման պատասխան է, զոր օրինակ.

Երթիջիք. գացէք. — ո՞ր ճամբան. — զճանապարհ ձեր. ձեր ճամբան: Երթիցուք. երթանք. — ո՞ր ճամբան. — զուղղորդն. շիտակ ճամբան: Գնասջիք. գացէք. ի՞նչ ճամբայ. — զլեառնալեառնայն. լեռնէ լեռ:

226. Հ. Երբ բայանուն մը իր բային հետ կը գործածուի, ի՞նչ հոլով կը դրուի:

Պ. Երբ բայանուն մը իր բային հետ, զոր օրի-նակ երկիւղ բառը երկնչել բային հետ, սէր բառը սիրել բային հետ, մէկտեղ կը գործածուի, հայցա-կան կը դրուի, զոր օրինակ.

Երկեան երկիւղ մեծ. Սէր յաւիտենական սիրեցի զքեզ. Անէծ զնա անէծս ցաւագինս. Կոծեցան զնա կոծ մեծ. Եհար զժողովուրդն հարուածս մեծամեծս յոյժ. Զթա-ղումն իշոյ թաղեսցի. Իսրայէլ փրկելոց է զփրկութիւն յաւիտենից. Ողբասցեն ողբս. Զարմացարուք զարմանս. Կաքաւս կաքաւել. Եւ նոքա զնոյն քուն ննջեցին. Խըն-դացին յոյժ ուրախութիւն մեծ. Երկուս մահս սպանանեն. Զախտս մահու ջերանէր. Զմահ աղուխաւ սպանից զքեզ. Զայսչափ ժուժկալութիւն պահոց տոկացեր:

Այսպիսի խօսքերու մէջ բայանունը յարաբե-րող յարաբերական դերանունը կամ ածականը նոյնպէս կրնայ հայցական դրուիլ փոխանակ գոր-ծիականի, զոր օրինակ.

Մեծ էր սէրն զոր սիրեաց զնա. Վասն յանցանացն զոր յանցեաւ. Ի մեղս իւր զոր մեղաւ. Բժշկել ՚ի վէրացն զոր խոցեցին զնա. Ոչ թողից քեզ զանարգանս զիցն զոր ա-նարգեցեր զնոսա: Զկէս յանցանաց քոց ոչ յանցեաւ. Ո՞չ զնոյն պարտ էր չարչարել Քրիստոսի:

227. Հ. Այսպիսի խօսքերու մէջ հայցական-ներն ի՞նչ հոլովի տեղ են:

Պ. Այսպիսի խօսքերու մէջ հայցականները գործիականի տեղ, կամ իմաստին սաստկութիւն տալու համար են. ուստի վերի խօսքերը որպէս թէ կը նշանակեն, Երկեան երկիւղիւ մեծաւ. կամ երկեան յոյժ. Խնդացին ուրախութեամբ մեծաւ, կամ խնդացին յոյժ. Յաւիտենական սիրով սիրեցի զքեզ. Սէրն որով սիրեաց զնա, եւայլն:

228. Հ. Ներգործական բայերը մէ՞կ սեռի խնդիր կ՚առնեն:

Պ. Կան ներգործական բայեր որ կրնան առ-նել երկու սեռի խնդիր (հայցական) որոց մին ան-ձի անուն է և կրնայ տրական ալ ըլլալ, միւսը իրի, զոր օրինակ.

Որ զգեցուցանէր զձեզ (ձեզ) կարմիր. Զգեցուցի զքեզ (քեզ) պէսպէսս. Ագուցի զքեզ հեր և կարմիր. Հար-ցից եւ ես զձեզ (ձեզ) բան մի. Հարցից ինչ զձեզ. Զիս ինչ այսպիսի ինչիւք բանից մի հարցանէք. Ուսուցանէր զնոսա (նոցա) առակօք բազում ինչ. Զինչ խրատեցին

ընդ (խրատ եառւն նմա) ծերքն, եւ ընդ մանկտին · Զի՞նչ (ի՞նչ լուիք) գրեցի ձեզ, եւ այլն ։

229· Հ· Չէզոք բայերը չե՞ն կրնար երբէք սեռի խնդիր առնել ։

Պ· Չէզոք բայերը երբեմն տարբեր նշանակութեամբ իբր ներգործական գործածուելով սեռի խնդիր կ'առնեն, զոր օրինակ ·

Ամենայն որ բնակեալ իցէ ընդ հովանեաւ · Որ ընդ ծովեզերն բնակեալ նստէին · Բնակեալ նստէին ընդ ծովուն · Որ ընդ երկնաւորաւն ընդ գետոյն կարգեալ նստէին · Զմերձենաւորն նստէին · (Բնակել, կամ, բնակեալ նստել կը նշանակէ բնակիլ, ունել, այսինքն՝ բանել, ընդ երկիր) · Զամենայն՝ որ ինչ ակն ունիցիս (յուսալ) յինէն՝ արարից քեզ · Եսթեր՝ որ ամուսնացաւ (կին արար) թագաւորն · Ոչ հաճեցան (ընկալան) զհօրն հրաման · Խնդացին (ողջունեցին) ընդ ի նոսա հասանել · Զլանամ (զրկեմ) զանձն իմ ի բարութենէ · Ի բարեպաշտաց խնայել (պահել) զխեղճս · Երկչոտն միշտ կանխէ (կանխաւ խորհի) զանձնութեան · Այլքն ոչ գտանէին շրջէին · Անխայեցեր (պահեցեր) զնոսա ի մեզաց · Ի մի վայր ժողովեալ զտօրա զօր տօնին, դիմեաց քաջութեանն ցնծան (տօնեն) · Խանդացաւ զօրհնութիւն · Զզջացաւ զամենայնն · Ըղձանային (մաղթէին) զդարձ ի երկրին · Ոչ խուսեցից (դարձուցից) զերեսս իմ · Ցեսու յաջորդեալ (առեալ) ի Մովսէսէ զառաջնորդութիւնն · Կեղծաւորի (կեղծէ) զարդարութիւն · Եղբայրն յանցեաւ (չփոթեց) զհամբերեալն · Զգուշանալ (պահել) զօր · Ապաշաւել զգործ ինչ (բան մը ըրած ըլլալուն վրայ ցաւիլ, զղջալ) · Համբերել (տանիլ, յանձն առնուլ) զայս ինչ · եւ այլն ։

230· Հ· Բայերը սեռի և բնութեան խնդիրնե՞ր միայն կ'ունենան ։

Պ· Բայերը կ'ունենան նաեւ այլեւայլ նախադրութիւններով խնդիրներ · զոր օրինակ · Ածին զՅիսուս առ Պիղատոս, ընկեցին զԴանիէլ ի գուբն առիւծուց · Կացոյց զնա ի վերայ աշտարակի տաճարին ։ Այս օրինակներուն մէջ, առ Պիղատոս, ի գուբն, ի վերայ աշտարակի բառերը, առ, ի, ի վերայ, նախադրութիւններով խնդիրներ են ածին, ընկեցին, կացոյց բայերուն ։

ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՏԷՐ ԲԱՅԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

231· Հ· Գոյականէ, դերանունէ, գոյականաբար առնուած ածականէ և աներեւութէ զատ ուրիշ ի՞նչ բառեր բայերուն տէր բայի և խնդիր կ'ըլլան ։

Պ· Երբեմն մակբայ մը, հոլոված բառ մը, դիմաւոր բայ մը և ամբողջ խօսք մը կրնան տէր բայի և խնդիր ըլլալ ։

Եղիցի ձեզ այոն այո եւ ոչն ոչ · Ձեզի այոն այո ըլլայ, ոչն ալ ոչ ։ Զինչ իցէ այն քոյդ միայն է · Այն քեզ ի՞նչ է ։ Զայս արդեօքն յայտ առնէ · Արդեօքը այս կը նշանակէ · Նովաւն ի ձեռն նորա յայտ առնէ · Անովը կը նշանակէ անոր ձեռքով ։ Արագընթացն եւ փոխերն զմի միտս ունին · Արագընթացը եւ փոխերը մի եւ նոյն նշանակութիւնն ունին ։ Սրբեայն փառաւորեալ է · Սրբուածն փառաւորուլ է ։ Զի ներող և արգահատող է արարիչն՝ այս ամենեցուն իսկ յայտնի է · Թէ ներող եւ արգահատող է արարիչը՝ ասիկա ամենուն յայտնի է ։

Այս օրինակներուն մէջ, այո, ոչ, քոյդ միայն, արդեօք մակբայները, նովաւ գործիականը, փոխեր և

որոնց գլխաւոր բայերը, և, զի ներքոյ և արտաքոյ է արդէն ամբողջ խօսքը, իբրեւ տէր բայի գործածուած են իրենց վերաբերեալ բայերուն:

Պատուոյ սակս ասաց զայն. Պատուոյ համար ըսաւ զայն: Զայսուհետեւ ոչ վայրապար ինչ յաւել. Վայրապար չաւելցուց այսուհետեւ: Ի սկզբանէն զոր եդ՝ յայտ առնէ. Ի սկզբանէ զոր դրաւ՝ կը ցուցնէ: Յաճախաբար դնէ զետուրն ինձ. Շատ անգամ կը դնէ ինծի տալը: Ամենայն օրէնք ի մի բան կատարին, ի սիրելոյն զընկեր քո իբրեւ զանձն քո. Ամէն օրէնք սա մէկ խօսքին մէջ, այսինքն՝ ընկերդ քու անձիդ պէս սիրելուն մէջ կը կատարուի:

Այս օրինակներուն մէջ ալ սակս, այսուհետեւ մակբայները, ետուր ինձ խօսքը, և նախդրիւ իբրեւ հայցական սեռի խնդիր տրուած են ասաց, յաւել, դնէ բայերուն: Ի սկզբանէ բացառականը գործիականի վերջաւորութեամբ իբր գործիական խնդիր տրուած է յայտ առնէ բային: Սիրելոյն զընկեր քո իբրեւ զանձն քո ամբողջ խօսքն ալ է նախդրիւ խնդիր եղած է կատարին բային:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՍՏՈՐՈԳԵԼԻ ԵՒ ՍՏՈՐՈԳԵԱԼ

232. Հ. Ստորոգելի՞ն ինչ է:

Պ. Ստորոգելի, կամ, ըստ ոմանց, ստորոգեալ ինքն կ'ըսուի այն բառը որ սովորաբար էական բայէն առաջ կու գայ, և անոր տէր բայիին յատկութիւնը, և կամ ինչութիւնը կը ցուցնէ, զոր օրինակ.

Դու մեծ ես. Ես եմ որդին քո. Այրն այն էր իշխան. Դուք էք աղ երկրի. Նոքա եղիցին ձեր դատաւորք:

233. Հ. Ստորոգելին ե՞րբ յոգնակի կը դրուի:

Պ. Երբ էական բային տէր բային յոգնակի է, ստորոգելին սովորաբար յոգնակի կը դրուի, զոր օրինակ.

Ամենեքին մեք որդիք եմք առն միոյ. Արք խաղաղութեան եմք, և չեն ծառայք քո լրտեսք. Կամակիցք էք գործոց նորա. Երագունք են ոտք նոցա. Թուղթքս ծանօթք են և ստոյգք. Էին արդարք երկոքին. Եղեն նմա հարկատուք. Լերուք արք. Եղէց նոցա Աստուած և նոքա եղիցին իմ ժողովուրդք:

234. Հ. Յոգնակի տէր բայիին ստորոգելին եզակի ալ կրնա՞յ դրուիլ:

Պ. Կրնայ դրուիլ, մանաւանդ երբ ածական է և խօսքին սկիզբը կամ տէր բայէն առաջ դրուած է, կամ հաւաքական անուն է, կամ եզակին անգործածելի է, և կամ այնպիսի անուն մը որ բայի հետ կը գործածուի, զոր օրինակ.

Գործակիցք եմք ձեր. Երանելի են կանայք քո. Երագ են ոտք նոցա. Դեռ մարմնաւոր էք. Ուղիղ են ճանապարհք նորա. Երկոտասան եղբայր եմք ծառայք քո. Ընդունայն են կեանք իմ. Սակաւ և չարաչար են կեանք մեր. Հունձք բազում են և մշակք սակաւ. Դուք աղք էք ընտիր. Ողջ լերուք, և մեք մեղէն ողջ եմք. Զգոյշ լերուք. Լուռ եղեն. Հնազանդ լերուք. Ուրախ եղաք:

235. Հ. Էական բային տէր բայիէն զատ ուրիշ ի՞նչ բառեր ստորոգելի կ'ունենան:

Պ. Էական բայէն զատ ուրիշ քանի մը ներ-

գործական բայերու ալ տէր բային ու սեռի խընդիրը ստորոգելի կ'ունենայ, ինչպէս են անուանեմ, կոչեմ, առնեմ, դնեմ, կարգեմ, կացուցանեմ բայերը և ուրիշներ։ Երբ ստորոգելին այս բայերուն տէր բային կը վերաբերի, ուղղական կը դրուի. երբ սեռի խնդրոյն կը վերաբերի, անորոշ հայցական կը դրուի, զոր օրինակ.

Դու կոչեսցիս Կեփաս. Յորմէ ծնաւ Յիսուս որ անուանեցաւ Քրիստոս. Որդիք Աստուծոյ կոչեսցին. Կացի Նախարար. Զի անվարժ եղանէ լսել. Գնային յամենայն պատուիրանս Տեառն անարատք. Ընդէր կայք դատարկք. Դատարկաձեռունք ուսանին, շրջողք տանէ 'ի տուն. Ճանապարհք անմտաց ուղիղ թուին. Խիստ եւ յանդուգն եւ հպարտն ժանտ կոչին։

Այս օրինակներուն մէջ ստորոգելին ուղղական է, քանզի տէր բայիներուն կը վերաբերի։

Կոչեցի զձեզ բարեկամս. Արար զիս հայր Փարաւոնի. Որդի Աստուծոյ զանձն իւր անուանէ. Ոյք ասիցեն զչարն բարի. Գիտէր զնա այր արդար եւ սուրբ. Եթէ ոք խոստովանիցի զնա Քրիստոս. Զանձն իւր մատոյց պատարագ. Պատկեր կոփեաց զնա հիւսն. Կացոյց զնոսա իշխանս. Կենդանիս արար զմեզ. Եդ զձեզ տեսուչս. Տեսանէր զնոսա ջերմախտս. Արհամարհանս ուսուցին զնոսա. Ետես բացեալ զդրունս բանտին. Գտին ժողովեալ զմետասանսն. Առասպել զբանսն համարի. Ուղիղ արարէք զշաւիղս նորա. Հնազանդ արար զժողովուրդս. Արար զմեզ սուրբս. Արար զմեզ պաշտօնեայս. Կացոյց զիս դատաւոր. Կացուսցես զնոսա իշխանս. Եթէ կոչիցէ ոք զնոսա զայն ինչ որ ենն՝ ամաչեն. Տարակուսէր թէ զո՞ ոք կոչեսցէ զՀերմէս. Զամուր ամուր տեղիս Հայոց շինէր բերդս։

Այս օրինակներուն մէջ ալ ստորոգելիները հայցական են, քանզի բայերուն սեռի խնդիրներուն կը վերաբերին։

236. Հ. Էական բային տէր բայէն ստորոգելին ե՞րբ հայցական կը դրուի։

Պ. Երբեմն դիմաւոր էական բայն աներևութի կը փոխուի, և այն ատեն ստորոգելին հայցական կը դրուի, զոր օրինակ, Մեծատանց պատուէր տայիր առատս լինել, փոխանակ՝ Մեծատանց պատուէր տայիր թէ եղեն կամ լիցին առատք։

Պարտ էր ձեզ լինել վարդապետս. Պատուէր տացես ոմանց չլինել օտարուսոյցս. Կամիմ զմանկամարդացդ ամուսնանալ, որդիս ծնանել, տնարարս լինել. Մեծատանց պատուէր տայիր՝ առատս, սիրողս, հաղորդս լինել. Ծերոց զգաստս լինել, պարկեշտս, ցածունս, ողջամիտս 'ի հաւատս։ Զգաստացուցանիցեն զմանկամարդսն այրասէրս լինել, որդեսէրս, ցածունս, սուրբս, տնարարս, բարեգործս, հնազանդս իւրեանց արանց. Ծառայից՝ իւրեանց տէրանց հնազանդ լինել եւ հաճոյս յամենայնի. մի հակառակողս, մի հատողս. Յուշ արասջիր նոցա իշխանութեանց եւ պետութեանց հնազանդ լինել եւ հպատակ կալ. անկռիւս լինել, հեզս. Ետ նոցա իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ լինել։

237. Հ. Ստորոգելին կրնա՞յ ուրիշ ձեւ առնել։

Պ. Երբ ստորոգելին գոյական է, կրնայ ի նախադրութեամբ անորոշ հայցական ալ դրուիլ, զոր օրինակ.

Եղէց 'ի հայր. Եղէց յԱստուած ազգիդ Իսրայէլի. Եղիջիք դուք մեզ 'ի ծառայս. Եղէց ձեզ 'ի հայր, եւ դուք եղիջիք ինձ յուստերս եւ 'ի դստերս. Եղիցին եր-

կոքեան 'ի մարմին մի. Եղիցին դժուարինքն 'ի դիւրինս եւ առապարքն' 'ի դաշտս. Եղիցի ամենայն երկիրդ յանապատ 'ի բնակչաց. Քոյր մեր, եղիցիս 'ի հազարս եւ 'ի բիւրս. Եւ եղեւ նոցա 'ի կերակուր. Եղեն նոցա 'ի հարկատուս. Մեծութիւնդ ձեր յոյժ է. Քակտեցան եւ եղեն յոչինչ. Լերուք յորդիս զօրութեան. Լեր դու ինձ յորդի զօրութեան:

Շինեաց տէր Աստուած զկողն զոր առ յԱդամայ' 'ի կին. Արարից զքեզ յազգ մեծ. Օծանել զքեզ 'ի թագաւոր. Տաց քեզ զհեթանոսս 'ի ժառանգութիւն. Յոչինչ համարել:

238. Հ. Բայը ե՞րբ ստորոգելւոյն հետ կը համաձայնի, փոխանակ տէր բային հետ համաձայնելու:

Պ. Եթէ տէր բային եզակի և ստորոգելին անեղական բառ է, բայը կրնայ ստորոգելւոյն հետ համաձայնելով յոգնակի դրուիլ. զոր օրինակ.

Կառնոսն դէտ են. Հերս երկայնս ունել կնոջ մարդոյ փառք են. Յայտ է թէ բաջաղանք են աղանդն:

239. Հ. Ստորոգելին ի՞նչ հարցմամբ կը գըտնուի:

Պ. Ստորոգելին ի՞նչ հարցման պատասխան է, զոր օրինակ. Դու ես. — ի՞նչ. — Քծ. Ես եմ. — ի՞նչ. — որդին քո. Այրն այն էր, — ի՞նչ. — իշխան: Դու կոչեսցիս. — ի՞նչ. — Կեփաս: Անուանեցաւ. — ի՞նչ. — Քրիստոս: Կոչեցի զձեզ. — ի՞նչ. — բարեկամս:

240. Հ. Էական բային տէր բային միշտ ստորոգելի կ'ունենա՞յ:

Պ. Երբեմն եւ բայն ուրիշ բայի նշանակութիւն ունի, և անատեն խօսքին մէջ ստորոգեալ չի գտնուիր. զոր օրինակ. Ո՞ւր իցեն եղբարք քո. Հոս' իցեն կը նշանակէ ո՞ւր բնակին կամ ո՞ւր գտանին. Զարիքս որ լինին' ուստի՞ են, այսինքն' ուստի յառաջ գան:

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԲԱՑԱՅԱՅՏԻՉ ԵՒ ԲԱՑԱՅԱՅՏԵԱԼ

241. Հ. Բացայայտիչ ի՞նչ է:

Պ. Բացայայտիչ կը կոչուին այն բառերը որ խօսքի մէջ կը դրուին ուրիշ բառի մը քով, և անոր հետ մի և նոյն բանը կը նշանակեն, միայն զայն աւելի բացայայտ ընելու կը ծառայեն, զոր օրինակ.

Յովսէփ, այր Մարեմայ. Յովսէփ, Մարիամին այրը:

Հոս' այր Մարեմայ բառերը Յովսէփին հետ մի և նոյն են, բայց ո՛ր Յովսէփին ըլլալը իմացնելու համար են, ուստի և այր Մարեմայ բացայայտիչ է Յովսէփին:

Փախուստն Անակայ, հօր սրբոյն Գրիգորի. Սուրբ Գրիգորին հօրը, Անակայ, փախուստը:

Հոս ալ հայր սրբոյն Գրիգորի նոյն է Անակին հետ, և անոր բացայայտիչն է:

Զմայրն ամենայն առաքինութեանց, զխոնարհութիւն չունէր յանձին. Ամէն առաքինութեանց մայրը, խոնարհութիւնը չունէր:

Հոս ալ խոնարհութիւն բառը՝ մայր ամենայն առաքինութեանցին բացայայտիչ է. Առաքինութեանց մայր և խոնարհութիւն մի և նոյն բան են։

Կռոց եւ դրօշելոց հանդամանք առ Թարայիւ, հաւրն Աբրահամու, եղեն. Քարէ եւ փայտէ արձաններ (կուռքեր) շինելը՝ Աբրահամին հօրը, Թարային, ատենը սկսաւ։

Հոս ալ հայր Աբրահամու բառերը՝ Թարային բացայայտիչ են. Աբրահամու հայրը և Թարա մի և նոյն անձ են։

242. Հ. Բացայայտեալ ի՞նչ է։

Պ. Բացայայտեալ կը կոչուի այն բառը զոր բացայայտիչն աւելի յայտնի և ծանօթ կ՚ընէ։ Վերի օրինակներուն մէջ Յովսէփ, Անակ, մայրն ամենայն առաքինութեանց, Թարա, բացայայտեալ են։

243. Հ. Բացայայտիչը բացայայտելոյն հետ ի՞նչպէս կը համաձայնի։

Պ. Բացայայտիչը բացայայտելոյն հետ թուով և հոլովով կը համաձայնի, և բացայայտելոյն զ, ի, ց, ընդ, ըստ նախադրութիւնները, եթէ ունի, սովորաբար բացայայտչին վրայ կը կրկնուին, զոր օրինակ.

Ետ զԿղէոպատրա զդուստր իւր. Զմեղան ձեր զոր արարէք, զորթն, առի եւ այրեցի հրով. Եդ զմեզ 'ի բանտի 'ի տան դահճապետին, զիս եւ զմատակարարն. Ունիմք այսուհետեւ քահանայապետ մեծ անցեալ ընդ երկինս, զՅիսուս, զորդի Աստուծոյ. Շրջել զեզերօքք իւրովք, զորդւովքն Իսրայելի։

Զիա՞րդ յինէն ըմպել խնդրես, 'ի կնոջէ Սամարա-

ցւոյ. Ի քաղաք Աստուծոյ կենդանւոյ, յԵրուսաղէմ, յերկինս. Ասէ Յուդա ցԻսրայէլ, ցհայր իւր. Ասէ ցպատանին, ցկապարճակիրն իւր. Ընդ եղբարս ձեր, ընդ որդիսն Իսրայելի. Անց նա ըստ գետն մեծ, ըստ Եփրատ. Նայեցարուք ընդ առաքեալն եւ ընդ քահանայապետ խոստովանութեան մերոյ, ընդ Յիսուս Քրիստոս։

Առ նախադրութիւնը և ուրիշ նախադրութիւններ սովորաբար չեն կրկնուիր, զոր օրինակ,

Առ Թարայիւ, հաւրն Աբրահամու. Առ Աբիաթարաւ, քահանայապետիւ. Իսահակաւ եւ Յակոբաւ հանդերձ, ժառանգակցօք նոցին աւետեաց. Վասն որդւոյ իւրոյ, Յեսսեայ։

ԳԼՈՒԽ Ե.

ԿՈՉԱԿԱՆ

244. Հ. Կոչականն ի՞նչ է։

Պ. Կոչական կ՚ըսուի այն բառը որ կը ցուցնէ անձ մը կամ անձնաւորեալ իր մը, առ որ խօսք մը ուղղուած է, զոր օրինակ.

Արք, ընդ մեզ զի՞ էք պշուցեալ. Սիմոն, ունիմ ինչ ասել քեզ. Որդեակ, զի՞նչ գործ գործեցեր դու ընդ մեզ. Լուր, որդեակ, խրատու հօր քո. Բարեկամ, 'ի վեր մատիր. Բժիշկ, բժշկեա զանձն քո. Արք Աթենացիք, պաշտօնասէրս տեսանեմ զձեզ։

245. Հ. Կոչականէն առաջ կամ ետքը ի՞նչ բառ կը դրուի։

Պ. Կոչականէն առաջ շատ անգամ ով բառը կը դրուի, երբեմն ալ կոչականէն ետքը, եթէ եզակի է, դու դերանունը կ՚աւելցուի. ինչպէս.

Ով բանաքաղ Մարկիոն· Ով անմիտք եւ հեղգամիտք 'ի հաւատալ· Ով ազգ անհաւատ եւ թիւր, մինչեւ յերբ իցեմ ընդ ձեզ ։

Այր դու, ով կացոյց զիս դատաւոր 'ի վերայ ձեր· Արի կաց, մանուկ դու ։

246· Հ· Ե՞րբ է գիրը կը գործածուի կոչականին հետ ։

Պ· Երբ կոչականն իրմէ առաջ ածական ունի, շատ անգամ է գիրը ածականին վրայ կ'աւելցուի, զոր օրինակ·

Կամ եղեւ եւ ինձ գրել ձեզ, քաջդ Թէոփիլէ· Ոչ մոլիմ, քաջդ Փեստոս ։

Եթէ կոչականն իրմէ ետքը յատկացուցիչ մը ունենայ, է գիրը կոչականին վրայ կը դրուի, զոր օրինակ·

Աստուածորդիդ Պարսից, ընդէ՞ր զանգիտես· Իբաց կացէք յինէն, մշակքդ անիրաւութեան· Գիտեմ զքեզ ով ես, սուրբդ Աստուծոյ· Արքայդ Իսրայելի ։

ՈՒԹԸ ՄԱՍԱՆՑ ԲԱՆԻ ՎՐԱՅ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԳԻՏԵԼԻՔ

Ա· ԳՈՅԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ

Յօդի գործածութիւնը

247· Հ· Հայերէն յօդ ո՞րն է ։

Պ· Հայերէն յօդ ն գիրն է ։

248· Հ· Յօդի գործածութեան համար քանի՞ կանոն կայ ։

Պ· Յօդի գործածութեան համար չորս կանոն կայ ։

1· Յատուկ անուններ, և այնպիսի իրաց անուններ որ իրենց սեռին մէջ մէկ հատիկ են, յօդ չեն առներ, բայց հայցականի զնախդիրը կ'առնեն· զոր օրինակ·

Եկն Յիսուս· Ասէ Պետրոս· Աստուած արար զերկինս եւ զերկիր· Արարածք Աստուծոյ· Արեգակն խաւարեսցի· Լուսինն ոչ տացէ զլոյս իւր· Ծով մեծ է եւ անդորր· Եկեսցեն յարեւելից եւ յարեւմտից· զՀիւսիս եւ զհարաւ դու արարեր, եւ այլն ։

2· Հասարակ անուն մը յօդ չառներ երբ սեռ կը ցուցնէ, այսինքն երբ ամէն բառն անունին քովը կրնայ դրուիլ· բայց, եթէ անունը հայցական է, զնախդիրը կ'առնէ, զոր օրինակ·

Մարդիկ եւ անասունք չարժին եւ զգան ։

Հոս մարդիկ և անասունք սեռ կը ցուցնեն, այսինքն ամէն մարդ, ամէն անասուն ըսել է, այս պատճառաւ յօդ առած չեն ։

Արար Աստուած զմարդիկ եւ զանասունս ։

Հոս ալ մարդիկ և անասուն սեռ կը ցուցնեն, ուստի և յօդ առած չեն· բայց, որովհետեւ հայցական են, զնախդիրն առած են ։

Այսպէս կ'ըսուի·

Գետք 'ի ծով գնան, ծով ոչ լնու· Լերինք ապաւէն են եղջերուաց· Վէմք ապաւէն նապաստակաց· Հողմք շնչեն· Աստեղք լուսատու են, եւ այլն ։

3· Հասարակ անուն մը բնաւ յօդ չառներ, և,

եթէ հայցական է, զնախդիրն ալ չառներ, երբ անորոշ կերպով մէկ մը կամ մաս մը կը ցուցնէ, զոր օրինակ․

Ես գողուն յանտառի աստ․ Աս անտառին մէջ գազաններ կան ։

Հոս գողուն, քանի մը գազան, կամ գազաններէն մաս մը կը նշանակէ, ուստի յօդ առած չէ ։

Եղբարք իմ սպանին գողուն․ Եղբայրներս գազաններ սպաննեցին ։

Հոս ալ գողուն անորոշ կերպով մաս մը կամ քանի մը գազան կը նշանակէ, ուստի և յօդ առած չէ․ և, թէպէտ հայցական է, զնախդիրն ալ առած չէ* ։

4․ Հասարակ անուններ յօդ կ'առնեն երբ որոշեալ անհատ կը ցուցնեն, և եթէ հայցական են, զնախդիրն ալ կ'առնեն, զոր օրինակ․

Հացն զոր ետու քեզ՝ իմ է․ Քեզի տուած հացս իմս է ։

Հոս հաց, այս ինչ որոշեալ հացը (իմ տուածս) կը ցուցնէ, վասնորոյ յօդ առած է ։

Կերար զհացն զոր ետու քեզ․ Քեզի տուած հացս կերար ։

Հոս ալ հաց, այս ինչ որոշեալ հացը (քեզի տուածս) կը ցուցնէ․ ուստի և յօդ առած է․ և հայցական ըլլալով զնախդիրն ալ առած է ։

* Առանց զ-ի հայցականին անորոշ հայցական կ'ըսուի ։

ՅՕԴ ԱՌՆՈՂ ԲԱՌԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԻՏԵԼԻՔ

249․ Հ․ Յօդը ե՞րբ յատկացուցչին և ե՞րբ յատկացելոյն վրայ կը դրուի ։

Պ․ Յօդը միշտ յատկացուցչին վրայ կը դրուի․ յատկացելոյն վրայ կը դրուի միայն երբ յատկացուցիչը յատուկ անուն է ։ Այսպէս կ'ըսենք,

Տուն Թագաւորին, ոչ թէ Տունն Թագաւորին, կամ, Տունն Թագաւորի ։

Բայց պէտք է ըսել,

Մայրն Յիսուսի, եւ ոչ, Մայր Յիսուսին ։

250․ Հ․ Երբ յօդ առնող անունն ածական ունի, յօդն ասոնց որո՞ւն վրայ կը դրուի ։

Պ․ Երբ յօդ առնող անունն ածական ունի, յօդը միշտ գոյականին վրայ կը դրուի․ ածականին վրայ կը դրուի յօդը, երբ գոյականը յատուկ անուն է, և ածականին յետադաս․ ուստի կ'ըսենք,

Այրն քաջ․ Երկիրն ընդարձակ․ Մանուկն ստահակ․ կամ, Քաջ զինուորն․ Բարեպաշտօն մայրն․

Մեծն Աղեքսանդր․ Երանելին Ղեւոնդ․ Քաջն Տրդատ․ Սրբոյն Գրիգորի ։

Երբ յատուկ անունը նախադաս է ածականին, յօդը երկուքին վրայ ալ չի դրուիր․ ուստի պէտք է ըսել,

Աղեքսանդր մեծ․ Ղեւոնդ երանելի․ Տրդատայ քաջի․ Գրիգորի սրբոյ ։

251․ Հ․ Երբ ածականը ստացական է, յօդ կը գործածուի՞ ։

Գ. Երբ ածականը իմ, քո, մեր, ձեր, նոյն, նորա, նոցա, իւրեանց ստացականներուն մէկն է, սովորաբար յօդ չի գործածուիր. ուստի սովորութիւն է ըսել,

Տուն իմ. Հայր քո. Եղբայր նորա. Բանք իւրեանց. Տուն հօր իմոյ. Դրունք քաղաքի ձերոյ. Որդիք բարեկամաց նոցա. փոխանակ՝ Տունն իմ. Հայրն քո. Եղբայրն նորա. Բանքն իւրեանց. Տունն հօրն իմոյ. Դրունքն քաղաքին ձերոյ, եւ այլն:

252. Հ. Գոյականաբար առնուած ածականք երբ յօդ կ'առնեն:

Գ. Գոյականաբար առնուած յոգնակի ածական մը, եթէ ընդհանուր մտքով առնուած է, յօդ չառներ, բայց գոյականաբար առնուած եզակի ածականը միշտ յօդ կ'առնէ, ուստի կ'ըսուի առանց յօդի,

Արդարք (ամէն, որ եւ իցէ արդար) ժառանգեսցեն զերկիր. Անզգամք զխրատ անգոսնեն. Երանի՜ ողորմածաց. Վա՜յ անօրինաց:

Յօդով, Արդարքն, Անզգամքն, եւայլն, կը նշանակէ այս ինչ արդարները, այս ինչ անզգամները:

Բայց եզակին կ'ըսուի յօդով,

Արդարն ի հաւատոց կեցցէ. որ և իցէ արդարի համար. եւ, Սպանէք զարդարն. այս ինչ արդար անձի համար:

Նոյնպէս

Անզգամն անգոսնէ զխրատ հօր, եւ, Զերծաւ անզգամն որ զայն ամենայն չարիս գործեալ էր: Անմեղն հաւատայ ամենայն բանի. եւ, Դատապարտեցին զանմեղն (զՔրիստոս). Խորագէտն գայ ի զղջումն. եւ, Այսպէս զերծաւ խորագէտն (աղուէսը): (Տես եւ թիւ 267):

253. Հ. Ե- շաղկապով կապուած բառերէն ամենուն վրայ ալ յօդ կը դրուի՞:

Գ. Ե- շաղկապով կապուած երկու կամ աւելի բառերէն սովորաբար առաջնոյն վրայ միայն յօդ կը դրուի, զոր օրինակ.

Աղքատն եւ տնանկ. Դպիրքն եւ Փարիսեցիք. Զպըտուղ ցորենոյն եւ գինւոյ եւ ձիթոյ. Զխուլն եւ զհամր. Զազգս մեր եւ զտեղի. Եկացն եւ պանդխտաց. Դըպրացն եւ Փարիսեցւոց:

254. Հ. Յօդը շատ անգամ ի՞նչ կը ցուցնէ:

Գ. Յօդը շատ անգամ լռելեայն իմացուած գոյական մը, յատկացեալ մը կամ ուրիշ բառ մը կը ցուցնէ, զոր օրինակ:

Եթէ ընդ փայտ դալար զայս առնեն, ընդ չորն զի՞նչ լինիցի. այսինքն՝ ընդ չոր փայտ: Աշակերտքն Յովհաննու պահեն ստէպ եւ քոյքդ ոչ պահեն. այսինքն՝ քո աշակերտքդ: Նա է քաւութիւն մեղաց մերոց, եւ ոչ եթէ մերոցն միայն. այսինքն՝ ոչ եթէ մեղաց մերոց միայն: Է բարկութիւն որ գովելի է, որպէս Մովսէսին. այսինքն՝ Մովսէսի բարկութիւնն: Արիւնն Յիսուսի առաւել խօսի քան զՀաբելին. այսինքն՝ քան զարիւնն Հաբելի: Մաքսաւորն եւ ձկնորսն եւ առանց դպրութեանն այնպէս ճարտար խօսէր. այսինքն՝ եւ այն որ առանց դպրութեան էր: Սպանցեն զվասն մեղացն. այսինքն՝ զանձինն որ է վասն մեղաց: Զուխտն եւ զկամաւն. այսինքն՝ զնուէրն որ է կամաւ. Ընկալայ

զատ 'ի ձէնջն . այսինքն՝ զոյն որ էջ առ 'ի ձէնջ ։ Պահանջէի զիմն . այսինքն՝ զոյն որ իմ է ։ Ճանաչեմ զիմսն . այսինքն՝ զոյնսն որ են իմ ։

255. Հ. Ո՞ր ստորոգելին յօդ կ'առնէ և ե՞րբ ։

Պ. Անուանէն, ինչպէս բայերուն ստորոգելին յօդ կ'առնէ, երբ բայէն առաջ կը գրուի ։

Պետրոս որ Կեփաս կոչեցաւ . Յակոբոս զոր արդարն կոչէին . Վասն Անտիոքայ Նրեւեալն անուանելոյ ։

256. Հ. Յատուկ անուանք ե՞րբ յօդ կ'առնեն ։

Պ. Յատուկ անուանք յօդ կ'առնեն 1° այս, այդ, այն ցուցականներով, կամ այս ածականներուն զօրութիւնը տալու համար, զոր օրինակ ։

Մովսէսն այն որ եհան զմեզ . Գնա՛ լցես Սիբայն . այսինքն՝ Սիբայն այն . Զիրսն զոր արար Աստինէն . Այլ Անտիոքոսն ութ հարիւր քանքար բերեալ էր . Ո՞վ է Պաւղոսն կամ Ապողոսն . Ո՞ւր է այն ձեր Աղեքսանդրոսն . Երուսաղէմն վերին . Փախո զԳրիգորդ . այսինքն, զԳրիգորդ այդ . Մեզ զԳրիգորդ Տեառն կացուսջիք . Հարցանէր 'ի նոցանէ թէ ուր ծնանիցի Քրիստոսն . Քրիստոսն յորժամ գայցէ, միթէ աւելի ինչ նշանս առնիցէ ։

2° Երբ ածականաբար կը գործածուին . ինչպէս,

Լուեալ զՑխուսն անուն . զԿուսաչն աւան . ի Թիլն աւան . ի Սիմն անապատէ . Դկզադն գետոյ ։

Այս կերպով երբ ածական գործածուած գոյականներ ալ յօդ կ'առնեն . ինչպէս,

Եպիսկոպոսն անուն ի Հելլենացի լեզուէ է . Հայրդ անուն մի է հոգեւորաց եւ մարմնաւորաց ։

257. Հ. Ածականի վրայ երբեք յօդ չի՞ դրուիր ։

Պ. Երբեմն վայելչութեան համար յօդ կը դրուի գոյականէն առաջ դրուած ածականին վրայ, թէ և յօդ դնել ամենեւին հարկ չէ ։ Այսպէս կ'ըսուի,

Պերճն գնացիւք . Բարձրաբերձն լերամբք . Ուղղորդն գնացիւք . Մանուածապատն շրջանօք . Յորդն անձրեւօք . Աներկեւանն ցնծութեամբ . Ի Վնասակարն բանից ։

Բ. ԱԾԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ

ԱԾԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԱՍՏԻՃԱՆԸ

258. Հ. Ածականները բանի մը յատկութիւնները քանի՞ կերպով կը ցուցնեն ։

Պ. Ածականները բանի մը յատկութիւնը երեք կերպով կը ցուցնեն, պարզապէս, բաղդատելով, և գերազանց կերպով, զոր օրինակ, իմաստուն էր Սողոմոն . Սողոմոն իմաստուն էր ։ Հոս իմաստուն ածականը Սողոմոնին յատկութիւնը պարզապէս կը ցուցնէ ։

Իմաստուն էր Սողոմոն քան զայլ Թագաւորս . Սողոմոն ուրիշ Թագաւորներէն իմաստուն էր ։ Հոս իմաստուն ածականը Սողոմոնին յատկութիւնը կը ցուցնէ ոչ պարզապէս, այլ զանի ուրիշ Թագաւորաց հետ բաղդատելով ։

Իմաստուն էր յոյժ Սողոմոն . Սողոմոն շատ իմաստուն էր ։ Հոս ալ իմաստուն ածականը Սողոմոնին յատկութիւնը գերազանց աստիճանաւ կը ցուցնէ ։

259. Հ. Այս երեք եղանակներուն նայելով ածական մը ի՞նչ կը կոչուի ։

Պ. Այս երեք եղանակներուն նայելով ածականը կը կոչուի դրական, բաղդատական և գերադրական ։

260. Հ. Բաղդատութիւնն ի՞նչ կը ցուցնէ ։

Պ. Բաղդատութիւնը կը ցուցնէ թէ երկու բան իրարու հաւասա՞ր են թէ իրարմէ գերազանց կամ ստորին ։

261. Հ. Հաւասարութիւնն ի՞նչպէս կը ցուցուի ։

Պ. Հաւասարութիւնը կը ցուցուի, այնպէս . . . որպէս, այնչափ . . . որչափ, կամ լոկ, որպէս, որչափ, մակբայներով, զոր օրինակ․

Այնչափ զօրութիւն է նոցա որչափ մեր․ Անոնք այնչափ զօրութիւն ունին որչափ մենք ։ Այնպէս հզօր է որպէս դու․ Այնպէս հզօր է ինչպէս դուն ։ Եղերուք գթածք որպէս հայրն ձեր երկնաւոր գթած է․ Այնպէս գթած եղիք ինչպէս է ձեր երկնաւոր հայրը ։ Տացես նմա փոխ որչափ եւ խնդրեսցէ․ Այնչափ փոխ տուր անոր որչափ կ'ուզէ ։

262. Հ. Գերազանցութիւնն ի՞նչպէս կը ցուցուի ։

Պ. Գերազանցութիւնը կը ցուցուի քան զ* նախադրութեամբ, կամ քան մակբայիւ, զոր օրինակ․

Հոգի առաւել է քան զմարմին․ Հոգին գերազանց է քան զմարմինը ։ Մինթէ լաւ ինչ իցեմք քան զհարս մեր․ Մեր հայրերէն աղէկ ենք ։ Դիւրագոյն լիցի երկրին Սոդոմացւոց քան քաղաքին այնմիկ․ Աւելի դիւրին պիտի ըլլայ Սոդոմի քան այն քաղքին ։

* Քան զ նախադրութիւնն իր խնդրովը խնդիր է բաղդատական ածականին ։

263. Հ. Ստորնութիւնն ի՞նչպէս կը ցուցուի ։

Պ. Ստորնութիւնը կը ցուցուի բաղդատական խօսքին բայը բացասական ընելով, զոր օրինակ․

Չիք նոցա այնչափ զօրութիւն որչափ մեր․ Անոնք նուազ զօրութիւն ունին քան զմեզ ։ Չէ նա այնպէս հզօր որպէս դու․ Քան զքեզ նուազ զօրաւոր է ։ Մարմին չէ ինչ առաւել քան զհոգի․ Մարմինը նուազ գերազանց է քան զհոգին ։ Չեմք ինչ լաւ քան զհարս մեր․ Նուազ աղէկ ենք քան մեր հայրերը ։

264. Հ. Մանաւանդ մակբայը բաղդատական խօսքի մէջ ե՞րբ կը գործածուի ։

Պ. Երբ բաղդատուած բաներն աներեւոյթ են, քան նախադրութեան հետ մանաւանդ մակբայն ալ կը գործածուի, զոր օրինակ․

Երանելի է մանաւանդ տալն քան առնուլն․ Երանելի է յաւէտ տալը քան առնելը ։ Լաւ է ինձ մանաւանդ մեռանել քան կեալ վատութեամբ ։

265. Հ. Բաղդատական ածականը փոխանակ քան նախադրութեան ուրիշ ի՞նչ խնդիր կ'առնէ ։

Պ. Բաղդատական ածականը փոխանակ քան նախադրութեամբ խնդրոյ, յոքնակի բացառական և ՚ի նախդրիւ յոքնակի հայցական խնդիր կ'առնէ, և միեւնոյն տեսակ բաներու մէջ ամենէն աւելին կը ցուցնէ, զոր օրինակ,

Անմեղն ՚ի ձէնջ արկցէ քար․ Ձեզմէ ամենէն անմեղը թող նետէ քար ։ Յընտիրն ՚ի շիրմաց մերոց թաղեա զմեռեալ քո․ Մեր գերեզմաններուն ամենէն աղէկին մէջ թաղէ մեռելդ ։ Մեծն ՚ի քաջաւորս ։ Որ փոքրիկն է յամենեսին ՚ի ձեզ․ Ձեր մէջ ամենէն պզտիկը ։

266. Հ. Կրկնուած ածականներն ի՞նչ բանի զօրութիւն ունին ։

Պ. Կրկնուած ածականներն յոքնակի գոյականով բաղդատականի զօրութիւն ունին և **ամենէն աւելի** կը նշանակեն. զոր օրինակ,

Ժողովեցին **բարի բարին** յամանս, եւ զխոտանն ի բաց ընկեցին. Ամենէն աղէկներն ամաններու մէջ ժողվեցին եւ գէշերը նետեցին ։ Զ**ընտիր ընտիր** մայրիսն. Ամենէն աղէկ մայր ծառերը ։ **Մանր մանր** ինչ ճճիք կամ անասունք կերակուր լինին օձից. Ճճիներուն ամենէն մանրերը, եւ այլն ։ Թողէք **ծանր ծանր** օրինացն. Օրէնքներուն ամենէն ծանրերը զանց ըրիք ։

Այս զօրութիւնն ունին նաեւ **մեծամեծ**, **մանրամանր**, **բարձրաբերձ**, և սոյնց նման ածականներ ։

267. Հ. Առաւելութիւն ցուցնող բաղդատական ածականին վերջը ի՞նչ մասնիկ կրնայ կցուիլ ։

Պ. Առաւելութիւն ցուցնող բաղդատական ածականին վերջը կրնայ կցուիլ **գոյն** մասնիկը. զոր օրինակ,

Որ զկնի իմ գայ՝ հզօր**ագոյն** է քան զիս. Իմ ետեւէս եկողն ինէ զօրաւոր է ։ Եւ էր օձն իմաստն**ագոյն** քան զամենայն գազանս. Ջուր քան զծանունան նըրբ**ագոյն** է, եւ քան զթեթեւան՝ բարձր**ագոյն** ։

268. Հ. Բաղդատական ածականին սաստկութիւն տալու համար ի՞նչ մակբայ կը գործածուի ։

Պ. Բաղդատական ածականին սաստկութիւն տալու համար անկէ **անմիջապէս** առաջ կամ ետքը կը դրուի **եւս** մակբայը, որ **աւելի** կը նշանակէ ։

Փակեցից զշտեմարանս իմ, եւ **եւս** մեծամեծս շի

նեցից. Շտեմարաններս քակեմ, եւ աւելի մեծեր շինեմ ։ Ոչ ոք արկանէ կապերտ նոր ի վերայ հնացեալ ձորձոյ, ապա թէ ոչ առնու նորն լրութեամբն ի հնոյ անտի, եւ չար **եւս** պատառումն լինի. Մեծ **եւս** քան զայս սէր ոչ ոք ունի, զի զանձն իւր դիցէ ի վերայ բարեկամաց իւրոց ։

269. Հ. Ածական մը ինչպէս գերադրական կ՚ըլլայ ։

Պ. Ածական մը **գերադրական*** կ՚ըլլայ, այսինքն բանի մը յատկութեան **գերագոյն** կամ **վերջին աստիճան** ըլլալը կը ցուցնէ **յոյժ**, **կարի**, **անհնարին** և ուրիշ ասոնց նման բառերով. զոր օրինակ,

Մեծ է Տէր եւ օրհնեալ է **յոյժ**. Տէրը մեծ է եւ վերջին աստիճան օրհնեալ ։ Եւ էր տեղին **կարի** բացարձակ ի նոցանէ. Տեղը վերջին աստիճան հեռու էր անոնցմէ ։ Կարի զօրաւորագոյն քան զմեզ եղեր. Մենէ շատ աւելի զօրաւոր եղար ։ Մի **կարի** արդար լինիր. Չափազանց արդար մի ըլլար ։ Եթէ **կարի** յանդգնեալ

---

* Սովորաբար կը կարծուի թէ **ամենա** մասնիկն ունեցող ածականք գերադրական են, ինչպէս **ամենակալ**, **ամենիմաստ**, **ամենագէտ**, **ամենազօր**, եւայլն. բայց պէտք է գիտնալ որ, ըստ հնագոյն և ընտրելագոյն մատենագրաց, **ամենա** կամ **ամեն** մասնիկը, որ **ամենայն** բառին համառօտեալը կամ մէկ մասն է, բայանուններու վրայ կը դրուի, և **ամեն բան** կամ **ամենը** կը նշանակէ ոչ թէ **ամենէն աւելի** կամ **գերազանց**. կամ թէ ըսենք, յունարէն **պանտօ** բառին կը պատասխանէ, ոչ թէ **տատոս** գերադրական մասնկան ։ Ուստի, **ամենակալ**, **ամենիմաստ**, **ամենագէտ**, **ամենազօր**, **ամենատէր**, **ամենափրկիչ**, եւայլն. **ամեն բան** բռնող (իր իշխանութեանը տակ ունեցող), **ամեն բան** իմացող, **ամեն բան** գիտցող, **ամեն բանի** զօրող, **ամեն բանի** կամ **ամենուն** տիրող, **ամենը** փրկող կը նշանակեն, ոչ թէ **ամենէն աւելի** իմաստուն, **ամենէն աւելի** գիտուն եւայլն ։ **Ամենա** մասնիկն որեւիցէ ածականի սկիզբը կցելով գերադրական շինելը յետնագոյն հեղինակաց գործ է և ռամկօրէն է ։

ոք լցէ · Եթէ յետին աստիճանի անարգներէն մէկն է ։ Ընկեցին զնա յանհնարինն ի խոր վիրապն · Վերջին աստիճան խորունկ վիրապ մը նետեցին ։ Աշտարակ մի բարձր անհնարին · Վերջին աստիճան բարձր աշտարակ մը ։

270· Հ· Ածականները միշտ գոյականի՞ հետ կը գործածուին ։

Պ· Շատ անգամ ածականի մը գոյականը զօրութեամբ կամ լռելեայն կ'իմացուի, և այն ատեն ածականը գոյականաբար առնուած կ'ըսուի, զոր օրինակ ·

Անզգամն (փոխանակ՝ այր անզգամ) անգոսնէ զխրատ հօր · Արդարք (արք արդարք) ժառանգեսցեն զերկիր · Տեսցես զմեծամեծս (զգործս մեծամեծս) Աստուծոյ · Ի ճանապարհս ամբարշտաց մի երթայցես · Եթող զճանապարհս այգւոյ իւրոյ, եւ գնաց ընդ անջրդին (անջրդի տեղիս) եւ ընդ անապատ · Եղիցին դժոխայինքն 'ի դժոխս · Կոյրք գնան · Բորոտք սրբին · Մեռեալք յառնեն · Զհիւանդոտս իբրեւ զառողջս թելադրեալ կարծեցուցանիցէ · Անկանիցին 'ի յորջանաւորն · Ընտրել զբարին եւ ըզչար · Տեսաք զոմն (զայր ոմն) որ յանուն քո դեւս հանէր · Գնաց ոմն յագարակ իւր եւ ոմն 'ի վաճառ իւր · Եթէ ոք զհանդամանս իրաց ինչ գիտիցէ · Ոմանք զայս ինչ ասէին, այլք զայլ ինչ աղաղակէին ։ (Տես եւ թիւ 252) ։

Դ· ԴԵՐԱՆՈՒՆ

1· Ցուցական դերանուն

271· Հ· Այսր, անդր, աստ, անդ, աստի, անտի մակբայները երբեմն ի՞նչ բանի տեղ կը գործածուին ։

Պ· Այսր, անդր, այդր · աստ, անդ · աստի, անտի, այտի, մակբայները շատ անգամ այս, այդ, այն, ածականներուն տեղ կը գործածուին ։

Այսր, անդր, այդր, կը գրուին, երբ գործողութիւնը շարժում կը ցուցնէ · Աստ, անդ կը գործածուին, երբ գործողութիւնը դադարում է · Աստի, անտի, այտի կը գրուին բացառական հոլովներու հետ, զոր օրինակ ·

Առաքեցին 'ի քաղաք անդր · փոխանակ՝ 'ի քաղաքն յայն ։ Բնակեաց յերկրի աստ լինում · փոխանակ՝ յերկրիս յայսմիկ ։ Ի քաղաքէ անտի · փոխանակ 'ի քաղաքէն յայնմանէ ըսելու ։

Մի սատակեսցուք, որպէս եղբարքն մեր յանապատի անդ · Ջնջել 'ի տեղւոջէ անտի զյիշատակ նոցա · Ինքն առ զկէս 'ի զօրաց անտի · Սկսան հուր հարկանել 'ի բանակի անդ · Ոչինչ էր 'ի ներքս 'ի տաճարի անդ · Իջեն բազումք 'ի մանկտւոյ այտի որ ընդ ակամբ հայեցին · Քաջութեամբ փոխեցայց յաշխարհէ աստի · Մի զարհուրիր դու 'ի չարաչուք գահճէ այտի · Կարդացին առ տէր այց առնել հայել 'ի ժողովուրդ անդր որ կոխեալ եղեւ 'ի հեթանոսաց · Ակն ունիմ ապրել 'ի դըժուարին հիւանդութենէ աստի ։

2· Ստացական դերանուն

272· Հ· Ստացական դերանուանց վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ ։

Պ· Ստացական դերանունները իմ, քո, մեր, ձեր, իւր, երբ իբր դերանուն, այսինքն՝ մինակ, առանց գոյականի, կը գործածուին, իմինս, քոյինդ, մերինս, ձերինս, իւրինս կը նշանակեն, և այն ատեն

միշտ յօդ (ն) կ'ուզեն, երբ տէր բայի և խնդիր են, եթէ ստորոգեալ են, յօդ չեն առներ, զոր օրինակ.

Ճանաչեմ զիմսն եւ ճանաչիմ յիմոցն։ Իմիններս կը ճանչնամ, իմիններէս ալ կը ճանչցուիմ։ Յիմմէ անտի առնուցու. Իմինէս պիտի առնէ։ Առ զքոյդ. Քուկիններդ առ։ Զքոյդ 'ի քոյոց քեզ մատուցանեմք. Եթէ 'ի քումմէն ինչ երկմտիցես, 'ի նորայոցն հաւատասջիր. Յիւրսն եկն եւ իւրքն զնա ոչ ընկալան. Ոչ թէ նա կարօտ մերոյս իցէ, այլ մեք ամենեքին նորայովքն։

Նորա, նոցա, իւրեանց յատկացուցիչներն ալ այս կերպով կը գործածուին, ասոնք նաեւ կը հոլովին, նորա, նորայոյ, նորայով. նոցա, նոցայոյ, նոցայոց և այլն, և կը նշանակեն անորը, անոնցը, իրենցը, զոր օրինակ.

Ոչ եթէ նա ինչ կարօտ մերովքս իցէ, այլ մեք ամենեքին նորայովքն. Ոչ եթէ ան կարօտ է մերիններուն, այլ մենք բոլորովին (կարօտ ենք) անորիններուն։ Զինչ հաւասարութիւն իցէ ձերայոցն ընդ նորայոցն. Ձերիններուն եւ անորիններուն մէջտեղ ինչ հաւասարութիւն կայ։ Զհոգ այցեմք ինչ ընդ նոցա, այլ նոցայոցն. Անոնց համար հոգ չընենք, այլ անոնցիններուն համար։ Զինչ նման իցէ սորա մահս նորայոյն. Ասոր մահն անորին (անոր մահուանը) ինչ կը նմանի։ Որ զիւրեանցն խնդրեն. Անոնք որ իրենցը կը փնտռեն։

3. Յարաբերական դերանուն

Որ բառին գործածութիւնը

273. Հ. Որ բառն իբրեւ ածական ինչպէս կը գործածուի։

Պ. Որ, ո բառը, իբրև անորոշ ածական և իբրև

հարցական գոյականի հետ կը գործածուի, զոր օրինակ.

Յոր տուն մտանիցէք՝ անդ ագջիք. Որ տունն որ կը մտնէք, հոն մնացէք։ Վասն որոյ յուսոյ ամբաստանիմ. Որ յոյսին համար կ'ամբաստանուիմ։ Վասն որոյ պատճառանաց մեռանէրն՝ յայտ առնէր. Ինչ կամ որ պատճառի համար մեռնիլը կ'իմացնէր։ Որով լեզուաւ օրհնեմք, նովին եւ անիծանեմք. Ո՛ր լեզուաւ որ կ'օրհնենք, անով ալ կ'անիծանենք։ Յորմէ արարչէ երկիր լեալ է՝ 'ի նմանէ եւ գազանքն արարեալ են. Ո՛ր արարչէ որ երկիրը ստեղծուած է, գազաններն ալ անկէ ստեղծուած են։ Ո ոք եւ երթայր առ նոսա՝ ուսուցանէին. Ով որ անոնց կ'երթար՝ կը սորվեցնէին։ Ո ոք յառաջ առ իս հասցէ, զնա թագաւոր արարից. Ով որ առաջ ինծի կուգայ, անիկայ թագաւոր պիտի ընեմ։ Որ ոք լուծցէ ինչ 'ի պատուիրանացս յայսցանէ. Ով որ աս պատուիրանքներէս մէկը կը լուծէ։ Յամսեանն հինգերորդի, որ օր եօթն էր ամսոյն։ Ո՞րք են զօրքն որ շուրջ զնովաւ կային. Ո՞ր զօրքերն են որ անոր բոլորտիքը կեցած էին։ Յորմէ՞ քաղաքէ ես դու։ Վասն որո՞յ գործոյ քարկոծ առնէք զիս. Ո՞ր գործի համար զիս քարկոծել կ'ուզէք, եւ այլն։

274. Հ. Որ կամ ո, իբրեւ յարաբերական դերանուն ինչ պաշտօն ունի։

Պ. Որ կամ ո, իբրեւ յարաբերական դերանուն խօսքին մէջ առաջ յիշուած բառ մը կը յարաբերէ։

Հայրն քո երկնաւոր որ տեսանէ 'ի ծածուկ՝ հատուսցէ քեզ յայտնապէս. Յովսէփ, այրն Մարեմայ, որում խօսեցեալ էր զՄարիամ կոյս յորմէ ծնաւ Յիսուս որ անուանեցաւ Քրիստոս. Ետ ժամանակս եւ տեղիս որով զերծանիցին 'ի մեղաց։

Այս օրինակներէն առաջնոյն մէջ որ կը յարաբերէ հայրը, այսինքն անոր տեղ դրուած է։ Երկրորդին մէջ որում կը յարաբերէ Յովսէփը, իսկ յորմէ կը յարաբերէ Մովսէսը։ Երրորդ օրինակին մէջ որոց կը յարաբերէ ժամանակս և տեղիս բառերը։

275. Հ. Յարաբերական դերանունն ի՞նչ տեսակ բառեր կը յարաբերէ։

Պ. Յարաբերական դերանունն ամէն դիմքի անուն կամ դերանուն կրնայ յարաբերել, զոր օրինակ.

Ես որ խօսիմ. Դու որ լսես. Նոքա որք լսեան. Այրն որ խօսեցաւ։

276. Հ. Ի՞նչ կը կոչուի այն բառը զոր կը յարաբերէ յարաբերական դերանունը։

Պ. Այն բառը զոր յարաբերական դերանունը կը յարաբերէ՝ յարաբերեալ կ'ըսուի. Նախընթաց օրինակներուն մէջ ես, դու, նոքա, այրն բառերը յարաբերեալ են։

277. Հ. Յարաբերականը ո՞ր բառին քով կը դրուի։

Պ. Յարաբերականը, բոլոր իրեն վերաբերեալ բառերովը, յարաբերելոյն անմիջապէս քովը կը դրուի, զոր օրինակ.

Հայրն քո երկնաւոր որ տեսանէ 'ի ծածուկ՝ հատուսցէ քեզ յայտնապէս. Ամենեցուն որ 'ի ժողովրդեանն էին՝ աչք 'ի նա հայէին. Ոչինչ աւելի քան զՄանի զոր ինքեանք մորթեցին՝ առեն. Եւ զայնոսիկ որ ընդ նոսա էին անմորթ չզեն՝ ըմբերանէր. Կուրին զորոյ ծեփեալ զոյց նո-

ւոքն և էբաց՝ յայտ արար. Նոյնս սաստ զայնոսիկ որ յանհնարին ամբարշտութիւնս էին՝ կոչէ. Եկն զանէծս օրինացն որ վասն յանցուածոյն եղան՝ լուծանել։

278. Հ. Յարաբերականն, իրեն վերաբերեալ բառերով, խօսքին ի՞նչ մասն է։

Պ. Յարաբերականն, իրեն վերաբերեալ բառերով, միջանկեալ նախադասութիւն է և գլխաւոր նախադասութեան մէկ մասին, այսինքն տէր բային, ստորոգելոյն կամ խնդրոյն, վրայ մասնաւոր իմաստ մը կ'աւելցնէ, զոր օրինակ.

Հայրն քո երկնաւոր որ տեսանէ ի ծածուկ՝ հատուսցէ քեզ յայտնապէս. Երկնաւոր հայրդ որ ծածուկ կը տեսնէ՝ քեզի յայտնապէս պիտի հատուցանէ։

Այս խօսքին մէջ, Հայրն քո երկնաւոր հատուսցէ քեզ, գլխաւոր նախադասութիւն է. որ տեսանէ ի ծածուկ, նախադասութիւն է միջանկեալ, և գլխաւոր նախադասութեան տէր բային վրայ, որ է՝ Հայրն քո երկնաւոր, մասնաւոր իմաստ մը, այսինքն՝ ի ծածուկ տեսնող ըլլալուն իմաստը կ'աւելցնէ։

Ամենեցուն որ ի ժողովրդեանն էին՝ աչք ի նա հայէին. Ժողովրդանոցին մէջ եղող ամենուն աչքերն անոր կը նայէին։

Այս խօսքին մէջ ալ, Ամենեցուն աչք ի նա հայէին, գլխաւոր նախադասութիւն է. որ ի ժողովրդեանն էին, նախադասութիւն է միջանկեալ, և գլխաւոր նախադասութեան « աչք » տէր բային յատկացուցչին վրայ, որ է՝ ամենեցուն, մասնա-

ւոր իմաստ մը, այսինքն՝ ժողովրդանոցին մէջ ներկայ ըլլալուն իմաստը կ'աւելցնէ։

279. Հա՞րկ է որ միջանկեալ նախադասութիւնը միշտ գլխաւոր նախադասութեան մէջտեղը դրուի։

Պ. Հարկ չէ. կրնայ գլխաւոր նախադասութիւնը բոլոր իր մասերովը յառաջ դրուիլ, և միջանկեալը՝ ետքը, բայց յարաբերականը յարաբերելոյն քով գալու է, ուստի վերի խօսքերը կրնանք այսպէս դարձունել։

Հատուսցէ քեզ յայտնապէս Հայրն քո երկնաւոր որ տեսանէ ի ծածուկ։ Ի նա հայէին աչք ամենեցուն որ ի ժողովրդեան էին։

280. Հ. Գլխաւոր և միջանկեալ նախադասութիւններն ուրիշ ի՞նչ կերպով կրնան շարուիլ։

Պ. Միջանկեալ նախադասութիւնը կրնայ առաջ դրուիլ, և գլխաւորը՝ ետքը, զոր օրինակ.

Որում բազում աւանդեցաւ՝ առաւել եւս պահանջեսցեն ի նմանէ. փոխանակ ըսելու, ի նմանէ որում բազում աւանդեցաւ՝ առաւել եւս պահանջեսցեն։

Այսպէս են հետեւեալ օրինակները.

Որ էրն ընդ քեզ յայնկոյս Յորդանանու, որում դու վկայեցեր՝ ահաւասիկ նա մկրտէ. փոխանակ ըսելու, Ահաւասիկ մկրտէ նա՝ որ էր ընդ քեզ, եւ այլն։ Եւ որ զաղաւնիսն վաճառէին՝ ասէ ցնոսա. փոխանակ՝ Ասէ ցնոսա որ զաղաւնիս վաճառէին։ Որոց ոգիքն 'ի մարմնոյն ելանէին՝ արկանէր զնոսա մի ըստ միոջէ 'ի գեհեն. փոխանակ՝ Արկանէր 'ի գեհեն զնոսա՝ որոց ոգիքն 'ի մարմնոյն ելանէին։

281. Հ. Յարաբերականը կրնա՞յ յարաբերեալէն հեռու մնալ։

Պ. Յարաբերականը կրնայ յարաբերեալէն քիչ շատ հեռու մնալ, եթէ խօսքին մէջ յայտնի կ'իմացուի թէ ո՛րն է յարաբերեալը. ինչպէս.

Ամենեքին կորեան որ ընդ նմայն էին. Զքաղաքն Յոպպէացւոց ամրացոյց որ 'ի վերայ ծովուն էր։

Յայտնի է թէ որ, առջի խօսքին մէջ, ամենեքինը կը յարաբերէ ոչ թէ կորեանը որ բայ է. երկրորդ խօսքին մէջ ալ որ, եզակի բայով, ո՛չ Յոպպէացւոց բառը կը յարաբերէ որ յոքնակի է, ոչ ալ ամրացոյցը որ բայ է, այլ՝ քաղաք բառը։

282. Հ. Յարաբերականն իր հոլովը կրնա՞յ փոխել։

Պ. Երբեմն յարաբերականն իր հոլովը փոխելով յարաբերեալին հոլովը կ'առնէ, զոր օրինակ.

Եւ զիս ջնջեա 'ի դպրութենէն՝ յորմէ գրեցեր. փոխանակ՝ յորում գրեցեր։ Յերկրէ յայնմանէ՝ յորմէ գերեաց. Յերկրէ՝ յորմէ եհան. Յերկրէ՝ յորմէ լուաք. Յերկրէն յայնմանէ՝ յորմէ եկի յանապատս. փոխանակ ըսելու, յորում գերեաց, եհան, լուաք, եկի։ Առ զիս յերկրէն՝ ուստի ծնեալ էի. փոխանակ՝ ուր ծնեալ էի։ Յազգէ Յուդայ ծագեաց Տէր մեր, յորմէ ազգէ վասն քահանայից Մովսէս ինչ ոչ ճառեաց. փոխանակ՝ զորմէ ազգէ եւ այլն։ Լսել զամենայն՝ զոր հրամայեալ է քեզ 'ի տեառնէ. փոխանակ՝ որ հրամայեալ է։ Զոր ինչ եւ ձեզ հաճոյ թուեսցի՝ զայն գործեցէք. փոխանակ՝ որ ինչ եւ ձեզ հաճոյ թուեսցի՝ զայն գործեցէք։ Որոց նստէին յաշխարհին եւ 'ի ստուերս մահու՝ լոյս ծագեաց նոցա. փոխանակ՝ Լոյս ծագեաց նոցա՝ որ նստէին, եւ այլն։ Ամենեցուն որոց էք 'ի Հռոմ

սիրելեաց Աստուծոյ. փոխանակ՝ Ամենեցուն որ էք, եւ այլն ։ Ի վերայ միոյ 'ի լերանց յորոց ասացից քեզ. փոխանակ՝ Զորոց ասացից քեզ, եւ այլն ։

283. Հ. Յարաբերականին եզակին կրնա՞յ նաեւ յոգնակի բառ յարաբերել ։

Պ. Յարաբերականին եզակի ուղղականն ու հայցականը կրնան նաեւ յոգնակի բառ յարաբերել, մանաւանդ եթէ յարաբերեալը դերանուն է, զոր օրինակ.

Երանի այնոցիկ որ սուրբ են սրտիւ. Մեք որ կենդանիս մնացեալ իցեմք. Զգործսն զոր ես գործեմ. Ամենայն ազգաց որ տեղին 'ի վերայ երկրի. Զչարիսն զոր հասոյց 'ի վերայ ազգին ։

Եթէ յարաբերեալն անեզական բառ է, յարաբերականն ուրիշ հոլովներու մէջ ալ եզակի կրնայ գրուիլ, զոր օրինակ.

Հասին առ աւետեացն որոյ ցանկային. Ի չարչարանացն կասկածանաց յորմէ երկնչիմ ։

Աւետիք, չարչարանք, անեզական անուններ են ։

284. Հ. Որ յարաբերականը դիմաւոր բայով ի՞նչ բանի զօրութիւն ունի ։

Պ. Որ յարաբերականը, դիմաւոր բայով, աշխարհաբարին ող և ած վերջաւորած բառերուն զօրութիւնն ունի, զոր օրինակ.

Այրն որ եկն. Եկող մարդը ։ Ծառայքն որ տեսին զայս. Ասիկա տեսնող ծառաները ։ Զինուորն որ սպան զնա. Զանի սպաննող զինուորը ։

285. Հ. Այսպիսի խօսքերու մէջ կրնա՞յ յարա-

բերականն իր մասերովը յարաբերեալէն առաջ գրուիլ ։

Պ. Յարաբերականն իր մասերովը կրնայ երբեմն ներբայ ածական յարաբերեալէն առաջ գրուիլ, զոր օրինակ.

Որ առաքեացն զիս հայր. փոխանակ ըսելու, Հայրն որ առաքեաց զիս. Զիս ղրկող հայրը ։ Որ բարւոք վերակացու լինին երիցունք. այսինքն, Երիցունք որ բարւոք վերակացու լինին. Աղէկ վերակացութիւն ընող երէցները ։ Դեմետրիոս եւ որ ընդ նմա ճարտարք. Իբրեւ լուան որ յԵրուսաղէմ առաքեալքն էին. այսինքն, առաքեալք որ յԵրուսաղէմ էին ։ Խղճէին ի նմանէ որ ի թլփատութենէ անտի հաւատացեալք. այսինքն, Հաւատացեալք որ ի թլփատութենէ անտի (էին) ։ Ողջոյն տան քեզ որ ընդ իս են ամենեքին. այսինքն, Ամենեքին որ ընդ իս են ։

286. Հ. Այսպիսի խօսքերու մէջ, եթէ յարաբերեալը հոլոված է, յարաբերականն ի՞նչ կ'ըլլայ ։

Պ. Այսպիսի խօսքերու մէջ, եթէ յարաբերեալը հոլոված է, այսինքն՝ ուղղականէն զատ ուրիշ հոլով է, յարաբերականը յարաբերելոյն հոլովը կ'առնէ, իսկ յարաբերեալը ուղղականի կը փոխուի, զոր օրինակ.

Մարգարէանայ զոր առյապա անցք ընդ Սաւուղ անցանելոց էին. փոխանակ ըսելու, Մարգարէանայ զանցս որ առյապա անցանելոց էին ընդ Սաւուղ ։ Որոց առ գերութեամբ նախարարք՝ առաջին է սա. այսինքն, Առաջին է սա նախարարէից որ (էին) առ գերութեամբ ։ Ապստամբութիւն ուսուցանես ի Մովսիսէ որոց ի հեթանոսս ամենայն Հրեայք են. այսինքն, Ապստամբութիւն ուսուցանես ամենայն Հրէից որ (են) ի հեթանոսս ։ Մար-

գարէքն որք վասն որոյ ի ձեզ լինելոց էին շնորհին՝ մարգարէանային · այսինքն, Մարգարէանային վասն շնորհացն որ լինելոց էին ի ձեզ։ Ոչ ելի յԵրուսաղէմ առ որ յառաջագոյն քան զիս առաքեալքն էին · այսինքն, Ոչ ելի առ առաքեալսն որ էին յառաջ քան զիս ։ Դարձաւ առ որս նստէին եղբարքն · այսինքն, Դարձաւ առ եղբարսն որ նստէին ։

287· Հ· Ցարաբերեալը միշտ դրուելո՞ւ է խօսքին մէջ ։

Պ· Դերանուն յարաբերեալը շատ անգամ լռելեայն կ'իմացուի, զոր օրինակ ·

Որ ձեզ լսէ՝ ինձ լսէ · այսինքն, Նա որ ձեզ լսէ, Ձեզ մտիկ ընողը զիս մտիկ կ'ընէ ։ Որ ընթեռնուն ի միտ առցէ · այսինքն, Նա որ ընթեռնու · Կարդացողը թող հասկնայ ։ Որ ոչն գործիցէ՝ եւ կերիցէ մի · այսինքն, Նա որ ոչ գործէ · Չգործողը թող չուտէ ։ Որ ետեսն զիս՝ ետես զհայր իմ · այսինքն, Նա որ ետես զիս · Զիս տեսնողը հայրս տեսաւ ։ Զոր լուաքն եւ տեսաք՝ պատմեմք ձեզ · այսինքն, Զայն զոր լուաք եւ տեսաք · Ինչ որ լսեցինք եւ տեսանք (տաճկաբանութեամբ՝ լսածնիս եւ տեսածնիս) ձեզի կը պատմենք ։ Զոր ասէն՝ այսպիսի ինչ է · այսինքն, Այն ինչ զոր ասէ · Ըսածը սա է ։ Զոր ժողովեցերն ում լինիցի · այսինքն, Այն զոր ժողովեցեր · Ժողվածդ որո՞ւ պիտի ըլլայ ։

288· Հ· Երբ դերանուն յարաբերեալ մը լռելեայն կ'իմացուի, անոր տեղը լեցնելու համար սովորաբար ի՞նչ կ'ըլլայ ։

Պ· Երբ դերանուն յարաբերեալ մը լռելեայն կ'իմացուի, յարաբերականէն անմիջապէս ետքը եկող բառին վրայ ն յօդը կը դրուի, զոր օրինակ ·

Որ ննջենն՝ գիշերի ննջեն · Որ զիսն սիրեն · Որ ընդ նովաւն էին · Որ շուրջն կային զնովաւ · Որ զհետն երթային · Զոր տեսաքն եւ լուաք՝ պատմեմք ձեզ · Որոց պարտն էր խնդալ՝ լան · փոխանակ, Նոքա որ ննջեն՝ գիշերի ննջեն · Նոքա որ զիս սիրեն, որ էին զնովաւ, որ շուրջ զնովաւ կային, որ զհետ երթային · Զայնոսիկ զոր լուաք եւ տեսաք՝ պատմեմք ձեզ · Նոքա որոց պարտ էր խնդալ՝ լան ։ (Տես եւ թիւ 291 · 2°)։

289· Հ· Եթէ լռելեայն իմացուած դերանուն յարաբերեալը հոլոված է, յարաբերականն ի՞նչ կ'ըլլայ ։

Պ· Եթէ լռելեայն իմացուած դերանուն յարաբերեալը հոլոված է, յարաբերականը սովորաբար անոր հոլովը կ'առնէ, զոր օրինակ ·

Որում խնդրէ ի քէն՝ տուր · այսինքն, Այնմ որ խնդրէ ի քէն՝ տուր · Քենէ խնդրողին տուր ։ Դուք երկիր պագանէք որում ոչն գիտէք · մեք երկիր պագանեմք որում գիտեմքն · այսինքն, Դուք երկիր պագանէք այնմ զոր ոչ գիտէք · մեք երկիր պագանեմք այնմ զոր գիտեմք ։ (Աշխարհաբար տաճկաբանութեամբ · Դուք չգիտցածնուդ երկրպագութիւն կ'ընէք · մենք գիտցածնուս երկրպագութիւն կ'ընենք)։ Քաղցր է տէր որոց սպասեն նմա · այսինքն, Այնոցիկ որ սպասեն ։ Դուք ոչ մտանէք, եւ որոց մտանենն՝ չտայք թոյլ մտանել · այսինքն, Այնոցիկ որ մտանեն ։ Եւ առ յորոց ածէրն ձեռամբ իւրով պատարագս · այսինքն, Առ ձեռամբ իւրով պատարագս յայնցանէ զոր ածէր · Բերածներէն իր ձեռքովը ընծայ առաւ ։ Երանի որում թողութիւն եղեւ մեղաց · այսինքն, Երանի այնմ որոյ թողութիւն եղեւ մեղաց ։ Վասն որոց առաքեցանն ի Յովհաննէ · այսինքն, Վասն այնոցիկ որ առաքեցան ։ Եղիցիս վկայ նորա առ ամենայն մարդիկ որոց տեսերն եւ լուար · այսինքն,

Եղիցիս վկայ նորա առ ամենայն մարդիկ այնոցիկ զոր տեսեր ։ Ոմանք յորոց անդն կային · այսինքն, Ոմանք ի նոցանէ որ անդ կային ։ Կարգացին զոր յամենայն ժամանակի օգնական լինէր ազգին իւրեանց · այսինքն, Կարգացին զնա որ, եւ այլն ։ Կրել պատուհաս ընդ որոյ գործիցէ · այսինքն, Կրել պատուհաս ընդ այնց զոր գործիցէ ։

290· Հ· Կրնա՞յ յարաբերականը լռելեայն իմացուած յարաբերելոյն հոլովը չառնել ։

Պ· Կրնայ, զոր օրինակ ·

Վասն որ հարկանէ զակն · Զինչ բան տաց պատասխանի որ առաքեացն զիս · Որում խնդրէ ի քէն՝ տուր, եւ որ կամի փոխ առնուլ ի քէն՝ մի դարձուցաներ զերեսս · Որ ի ներքս անդ էին՝ ինքնին Յուդա նետ եւ զէն մատուցանէր · Ծագեա զողորմութիւնս քո որ ճանաչեն զքեզ, զարդարութիւնս քո՝ որ ուղիղ են սրտիւք · Վա՜յ որ իջանեն յԵգիպտոս · Երանի որ քաղցեալ եւ ծարաւի իցեն արդարութեան · Զիարդ դժուարին է որ զինչս ունիցին մտանել յարքայութիւն Աստուծոյ ։

Ըստ նախընթաց կանոնին պէտք էր ըսել,

Վասն որոյ հարկանէ զակն · Զինչ տաց պատասխանի որում առաքեացն զիս · Յորմէ կամի փոխ առնուլ ի քէն՝ մի դարձուցաներ զերեսս · Որոց ի ներքս էին · Որոց ճանաչեն զքեզ · Որոց ուղիղ են սրտիւք · Վա՜յ որոց իջանեն · Երանի որոց քաղցեալ իցեն · Որոց զինչս ունիցին ։

Ս, Դ, Ն ԳԻՐԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

291· Հ· Ս, Դ, Ն գիրերուն գործածութեանը վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ ։

Պ· Ս, Դ, Ն գիրերը, որ, ըստ ոմանց, գիտորոշ յօդ կը կոչուին, դերանուանական նշաններ են, և կը գործածուին ։

1° փոխանակ այս, այդ, այն, ցուցական ածականաց, գոյականին վերջը կցուելով, զոր օրինակ ·

Տեսանեմք զաշխարհս ի պէսպէս կերպարանս · այսինքն՝ զաշխարհս այս ։ Զարիքս որ լինին՝ ուստի՞ իցեն · այսինքն՝ չարիքս այսոքիկ ։ Քոյրդ իմ միայն եթող զիս ի սպասու · այսինքն, Քոյրդ իմ այդ ։ Արի, առ զմանուկդ եւ զմայր նորա · այսինքն, զմանուկդ զայդ ։ Այս երեք ամք են յորմէ հետէ գամ խնդրել պտուղ ի թզենւոջդ եւ ոչ գտանեմ, արդ կոտեա զդա, ընդէ՞ր եւ զերկիրդ խափանէ · այսինքն, Ի թզենւոջդ յայդմիկ, զերկիրդ զայդ ։ Թո՛յլ տուք մանկտւոյդ գալ առ իս · այսինքն, Մանկտւոյդ այդմիկ ։ Դուրքդ փակեալ են, եւ մանկունքս ընդ ինեւ կան յանկողնի · այսինքն, Դուրքդ այդոքիկ, մանկունքս այսոքիկ ։

2° Ս, Դ, Ն գիրերը որ յարաբերականէն անմիջապէս ետքը եկող բառին վրայ կը դրուին, երբ դերանուն յարաբերեալ մը սա, դա, նա, եւ այլն, լռելեայն կ'իմացուի ։ (Տես թիւ 288)։

292· Հ· Ս, Դ, Ն գիրերուն ո՞րը ո՛ր դերանուան տեղ կը դրուի ։

Պ· Ընդհանրապէս ս գիրը սա, սոյն, այս դերանուանց տեղ կը դրուի, դ գիրը՝ դա, դոյն, այդ

դերանուանց, Ն գիրը՝ նա և այն դերանուանց տեղ · զոր օրինակ,

Որ խօսիմս ընդ քեզ · Որ կարողքս եմք · փոխանակ, Ես որ խօսիմ, Մեք որ կարողք եմք :

Որ աստս է · Որ խօսինս · այսինքն, Սա որ աստ է, Սոքա որ խօսին :

Զոր խորհեցայս առնել · Մի ոք ազարտիցէ զոր ասեմս · Զորոց մեքս խօսիմք · փոխանակ, Այս ինչ զոր խորհեցայ, Զայս ինչ զոր ասեմ, Այսոքիկ զորոց մեք խօսիմք :

Որ ձիթենիդ վայրենի էիր · Զոր եսդ սիրեմ · Որ ի Գէթդ էք · Որ չեւդ էք սրբեալ, փոխանակ, Դու որ ձիթենի վայրենի էիր, Դու զոր ես սիրեմ, Դուք որ էք ի Գէթ, Դուք որ չեւ էք սրբեալ :

Որ ի քէնդ առաքեցաւ · Որ շուրջ զմեօքդ բնակեալ են · Որ իբրեւ զքեզդ իցեն, այսինքն, Դա որ ի քէն առաքեցաւ · Դոքա որ շուրջ զմեօք բնակեալ են · Դոքա որ իբրեւ զքեզ իցեն :

Զոր դուդ առնես · Հաստատուն կաց յորս ուսարդ · Ընդ որս դուքդ զարմանայք · Գիտիցես արդեօք զոր ընթեռնուցուդ · փոխանակ, Այդ ինչ զոր դու առնես · Հաստատուն կաց յայդմ զոր ուսար · Այդոքիկ ընդ որս դուք զարմանայք :

Որ ի նմայն ծնեալ է · Որում դուն վկայեցեր · Որ զնովաւն էին · Յորս դուքն պանծացեալ էք · փոխանակ, Նա որ 'ի նմա ծնեալ է · Նա որում դուն վկայեցեր · Նոքա որ զնովաւ էին · Նոքա յորս դուք պանծացեալ էք :

Զոր մեքն քարոզեմք · Զոր Աստուածն կամի · Մեք ոչ կարեմք զոր տեսաքն եւ լուաք՝ չխօսել · փոխանակ, Այն զոր մեք քարոզեմք · Այն ինչ զոր Աստուած կամի · Ոչ կարեմք զայնոսիկ զոր տեսաք եւ լուաք՝ չխօսել :

293. Հ. Ս, Դ, Ն գիրերը միշտ լռելեայն իմացուած յարաբերեալի՞ տեղ կը գործածուին :

Գ. Երբեմն կը գործածուին նաեւ, երբ յարաբերեալը խօսքին մէջ բացատրուած է, զոր օրինակ.

Ես որ կապեալս եմ · Զայրն զորմէ դուքդ ասէք · Ոմանք ի սոցանէ որ աստս կան · Կանայքն որ շուրջ զնովաւն կային · Դարձայց ի տունն իմ ուստի ելին · Զինչ է այդ զոր դուքդ գործէք :

Այս խօսքերուն մէջ ս, դ, ն գիրերն աւելորդ են, վասն զի յարաբերեալները բացատրուած են :

294. Հ. Ս, Դ, Ն գիրերը ուրիշ բառերէ ետքն ալ կրնա՞ն գրուիլ :

Գ. Ս, Դ, Ն գիրերը կը գրուին նաեւ

1° Ուր ինչ, զինչ բառերէն անմիջապէս ետքը եկող բառին ծայրը, զոր օրինակ ·

Զոր ինչ տեսանեմքն՝ ասեմք · Զոր ինչ ես գործեմ · Այր դու, չգիտեմ զինչ ասեսդ · Գիտէք զինչ արարիդ :

2° Մինչ, յորժամ, ուր, ուստի, որպէս, եթէ բառերէն անմիջապէս ետքը եկող բառին ծայրը, զոր օրինակ ·

Մինչ էաքն մարմնով · Մինչդեռ կայրն կախեալ · Մինչ ինքնն միայն էր · Մինչդեռ այդն կամէր լինել :

Յորժամ յարեաւն ի մեռելոց · Յորժամ քաղցեաւն · Յորժամ զՅոբն կամեցաւ փորձել · Յորժամ եմս հեռի :

Ուր եսն երթամ՝ դուք ոչ կարէք գալ · Ուր եսն իցեմ · Ուր երթամն գիտիցէք · Ուր Քրիստոսն նստի :

Ուստի եմն գիտէք · Զի մի տրտմութիւն կրիցեմ ուստի արժանդ է ինձ ուրախ լինել :

Ոգի մարմին եւ ոսկերս ոչ ունի, որպէս զիս տեսանէք զի ունիմ. Զգործ տեառն գործէ որպէս եւ նա. Որպէս եւ Յոբն ասէ. Ելից եւ արարից որպէս միշտն. Որպէս յառաջագոյնն ասացաւ. Որպէս եւ կանխաւն ասէի. Գուցէ եկեալ ոչ որպիսի կամիցիմն գտանիցեմ զձեզ։*

3° Ն գիրը կը դրուի զի շաղկապէն անմիջապէս ետքը եկող բառին վրայ, երբ զի շաղկապին յառաջ բերած խօսքը աներեւութի զօրութիւն ունի, զոր օրինակ.

Ոչ այնու միայն զարմանալի է (Աստուած) զի ածն ի չգոյէ ի գոյ զչգոյսն, այլ զի եւ անարատ պահէ ըզլեալսն. այսինքն, Ոչ միայն զարմանալի է վասն ածելոյն ի գոյ, եւ այլն։ Ո՛չ շատ լիցէ քեզ այն զի աւերեցերն դու զԵգիպտոս. այսինքն, Ո՛չ շատ լիցէ քեզ աւերելն քո զԵգիպտոս։ Ոչ զի մեռաւն, այլ զի խաչեցաւն՝ այն աւելի են զարմանք. այսինքն, Ոչ մեռանելն, այլ խաչելն աւելի զարմանք են։ Ոչ զի եկեալն միայն, այլ առաւել եւս զի համարձակեցանն. այսինքն, Ոչ գալն նոցա միայն, այլ առաւել եւս համարձակելն։ (Տես եւ թիւ 301)։

4. Անորոշ դերանուն

Ինչ բառին վրայ գիտելիք

295. Ինչ անորոշ դերանունը քանի՞ կերպով կը գործածուի։

* Մինչ, յորժամ, ուր, ուստի, որպէս բառերէն ետքը ս, դ մանաւանդ ն, գրուելուն պատճառը սա է որ, այս բառերէն առաջ լռելեայն բառ մը կ'իմացուի։ Մինչ, յորժամ՝ ի ժամանակին յորում կը նշանակէ, ուր՝ ի տեղւոջ յորում կամ յոր, ուստի՝ ի տեղւոջէն յորմէ, որպէս՝ ըստ այնմ ըստ որում բառէն է։

Ա. Ինչ անորոշ դերանունը կը գործածուի 1° Ածականի հետ և կը նշանակէ բան մը, զոր օրինակ,

Եթէ օձ չար ինչ արարած էր, ապա չգտանէր ինչ ամենեւին ի նմա օգտակար. Եթէ օձը չար բանի մը ստեղծուած էր, անոր մէջ օգտակար բան մը ամենեւին չէր գտնուէր։

2° Ինչ գոյականի հետ անորոշ նշանակութիւն ունի, և աշխարհաբար մը կը նշանակէ, եթէ գոյականը եզակի է. եթէ գոյականը յոգնակի է, ինչ աշխարհաբարի մէջ ամենեւին բան մը չի նշանակեր. զոր օրինակ,

Կանեփուկն Բոյս ինչ է, որոյ սերմն դեղ է, եւ կաղանչանաց ազգ ինչ առանձինն սպանող է, եւ խառնեալ ընդ այլ դեղոց՝ մաղձաղեղ է բուժիչ ի մահուանէ. Կանեփուկը Բոյս մըն է որուն սերմը դեղ է. Կաղանչանին մէկ տեսակն ալ առանձին սպանող է, բայց ուրիշ դեղերու հետ խառնուելով մաղձաղեղ կ'ըլլայ եւ մահուանէ կ'ազատէ։

Յեւրոպա տեղիք ինչ են ծովուց, որոց ջուրն ըստ աճել լուսնին աճէ, ըստ լնուլն՝ լնու, եւ ըստ պակասելն՝ պակասէ. Եւրոպայի մէջ տեղեր կան որոց ջուրը լուսնին աճելուն համեմատ կ'աճի, լեցուելուն համեմատ կը լեցուի, եւ նուազելուն համեմատ կը նուազի։ Բանք ինչ են իմ ընդ քեզ. Քեզի հետ խօսք ունիմ։ Եթէ նշանս ինչ ոչ տեսանիցէք, ոչ հաւատայք. Եթէ նշաններ չէք տեսներ չէք հաւատար։ Ուտել արմատս ինչ խոտոց. Խոտերու արմատներ ուտել։

3° Ինչ կը գործածուի ստորոգելիներու, մակբայներու և բայերու հետ, երբ խօսքը թէական, բացասական և կամ հարցական է, և աշխարհաբարի մէջ բան մը չի նշանակեր. զոր օրինակ,

Եթէ բռնաւոր ոք [illegible] (սատանայ), ոչ յԱստուծոյ խնդրեալ առնոյր օճան եւ ապա մխէր ի փորձութիւնն. Եթէ (սատանան) [illegible] ըլլար, Աստուծմէ արտօնութիւն չէր խնդրեր (Յոբը) փորձելու համար: Եթէ հնար [illegible] մարմնաւորաց զկերպարանս փոփոխել, նախ մարդ փոխէր զկերպարանսն յինչ եւ կամէր. Եթէ մարմնաւորներուն հնար ըլլար իրենց կերպարանքը փոխել, նախ մարդ իր կերպարանքը կը փոխէր ինչ բանի որ կ'ուզէր: Դպրութիւն կամ ճարտարութիւն կամ բըժշկութիւն ոչ եթէ անձինք [illegible] են, այլ արգասիք անձանց. Քերականութիւնը, բանաստեղծութիւնը, բըժշկականութիւնը ոչ եթէ [illegible] բաներ են, այլ գոյութիւն ունեցող բաներուն արդիւնքն են: Եթէ չար [illegible] էր օձ, ապա չգտանէր ինչ ամենեւին ի նմա օգտակար. Եթէ օձն ի բնէ չար ըլլար, անոր մէջ ամենեւին օգտակար բան մը չէր գտնուէր: Ոչ [illegible] ասացեալ է բան իմաստնոյն թէ, եւ այլն. Իմաստնոյն խօսքը [illegible] ըսուած չէ թէ, եւ այլն: Մի՛ է չար [illegible] զբանս ծախեսցուք. Ի զուր չծախենք մեր խօսքը: Ոչ եթէ [illegible] յաղթել ջանամք, այլ իրաւամբ զճշմարիտն ուսանել. Ոչ թէ կը ջանանք [illegible] յաղթել, այլ իրաւամբ ճշմարիտը սորվիլ: Օգո՞ւտ [illegible] լիցէ յաշտս զոր առնեմ. Զոհը որ կ'ընեմ օգուտ ունի՞: Մարդիկ յանձնո՞ւց [illegible] ունիցին զայնպիսի շարժմունս, եթէ յԱստուծոյ լեալ իցեն այնպիսի. Մարդիկ [illegible] ունին այս կիրքերը, թէ Աստուծմէ այնպէս եղան: Յորժամ դուստր զմայր անարգիցէ, եւ նու՝ զկեսուր իւր, եւ կին՝ զայր, մի [illegible] որ անարգեցանն. Երբ աղջիկը կ'անարգէ մայրը, եւ հարսը՝ կեսուրը, եւ կինը՝ այրը, թող [illegible] անարգուողները: Ոչ [illegible], եւ ոչ [illegible]. Ոչ կը [illegible], ոչ ալ կը [illegible]: Ոչինչ այսպիսի զմտաւ ածին, եւ ոչ [illegible]. Այսպիսի բան մը չխորհեցան, ոչ ալ [illegible]:

Դ. ԲԱՅ

1. ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

296. Հ. Բայերուն ներկային, անկատարին, կատարեալին և հրամայականին վրայ մասնաւոր գիտելիք կա՞ն:

Պ. Բայերուն ներկային, անկատարին, կատարեալին և հրամայականին վրայ մասնաւոր գիտելիք չկան. Ասոնք աշխարհաբարին միեւնոյն ժամանակներուն զօրութիւնն ունին, և անոնց պէս կը գործածուին, զոր օրինակ.

Հայր իմ մինչեւ ցայժմ գործէ, եւ ես գործեմ. Հայրս մինչեւ հիմա կը գործէ, ես ալ կը գործեմ:

Յառաջագոյն հայհոյիչ էի եւ հալածիչ. այլ գտի ողորմութիւն, զի զայն յանգիտութեան գործէի. Առաջ հայհոյիչ եւ հալածիչ էի, բայց ողորմութիւն գտայ, քանզի չգիտնալով կը գործէի: Զցայգ եւ զցերեկ գործէաք վասն չծանրանալոյ ումեք ի ձէնջ. Ձենէ մէկուն ծանրութիւն չըլլալու համար գիշեր ցերեկ կը գործէինք:

Եթէ արժանի ինչ մահու գործեցի, ոչ հրաժարեմ ի մեռանելոյ. Եթէ մահու արժանի բան մը գործեցի, մեռնելու չեմ հրաժարիր: Որդեակ, զի՞նչ գործ գործեցեր դու ընդ մեզ. Որդեակ, ի՞նչ գործ գործեցիր մեզի:

Որդեակ, երթ այսօր գործեա յայգւոջ. Որդեակ, այսօր գնա այգին գործէ: Զամենայն ինչ գործեցէք առանց տրտնջելոյ եւ քրթմնջելոյ. Ամէն բան առանց տրտնջելու եւ մրմռալու գործեցէք:

297. Հ. Ապառնւոյն վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ:

Պ. Ապառնին, այսինքն՝ բայի ժամանակներուն այն ձեւը զոր ապառնի կոչել սովորութիւն եղած է,

բուն կամ հասարակ պատմական ապառնի չէ, այլ կը գործածուի

1° Բան մը ընելու անորոշ դիտաւորութիւն մը ցուցնելու, և կը պատասխանէ աշխարհաբարին ապառնի նշանակութեամբ գործածուած ներկային, զոր օրինակ.

Լուայց քեզ, յորժամ չարախօսք քո եկեսցեն. Քեզի մտիկ կ'ընեմ (քու դատդ կը տեսնեմ), երբ ամբաստանողներդ կու գան: Դու առ այժմ երթ, և յորժամ ժամ լիցի, կոչեցից զքեզ. Դուն հիմա գնա, երբ յարմար ատեն կ'ըլլայ, կը կանչեմ քեզ: Զայս ամենայն տաց քեզ, եթէ անկեալ երկիր պագանիցես ինձ. Այս ամէնը քեզի կու տամ, եթէ երեսի վրայ իյնալով ինծի երկրպագութիւն ընես: Ոչ ննջեսցէ պահէր. Տէրը չի ննջեր:

2° Ապառնին կը գործածուի սպառնական կամ մարգարէական, այսինքն գուշակելով ըսուած խօսքերու մէջ, զոր օրինակ.

Արեգակն խաւարեսցի եւ լուսին ոչ տացէ զլոյս իւր. Արեգակը պիտի խաւարի, եւ լուսինն իր լոյսը պիտի չտայ: Եղիցին կոյր եւ մի տեսցեն զարեւ. Կոյր պիտի ըլլան, եւ արեւ պիտի չտեսնեն: Եկեսցեն յարեւելից եւ յարեւմտից, եւ բազմեսցին ընդ Աբրահամու, եւ այլն. Արեւելքէն եւ արեւմուտքէն պիտի գան, եւ պիտի նստին Աբրահամու հետ, եւ այլն:

298. Հ. Ապառնին բուն ի՞նչ ժամանակի տեղ կը գործածուի:

Պ. Ապառնին բուն ստորադասականի տեղ կը գործածուի, և աշխարհաբարին ստորադասականին կը պատասխանէ, զոր օրինակ.

Խորհուրդ արարին զի զկապեալսն սպանցեն. Խորհուրդ ըրին որ կապեալները սպաննեն: Զի՞նչ կամիս զի արարից քեզ. Ի՞նչ կ'ուզես որ քեզի ընեմ: Կամիմ զի երթիցուք. Կ'ուզեմ որ երթանք:

299. Հ. Գրաբարին բուն կամ հասարակ պատմական ապառնին ո՞րն է:

Պ. Գրաբարին բուն կամ հասարակ պատմական ապառնին լոց վերջաւորեալ ապառնի ընդունելութիւնն է եմ, էի և իցեմ էական բայով, ուստի գործելոց եմ, գործելոց էի, գործելոց իցեմ, կը նշանակեն պիտի գործեմ, պիտի գործէի: (Տես և թիւ 155):

Իբրեւ գիտաց Յիսուս թէ՝ գալոց են յափշտակել զնա զի արասցեն թագաւոր. Յիսուս երբ իմացաւ թէ զինք յափշտակելու պիտի գան որ թագաւոր ընեն: Լինելոց են պատերազմունս եւ համբաւս պատերազմաց. Պատերազմներ ու պատերազմի լուրեր պիտի ըլլան: Մոլորութիւնն դիւաց խաբեաց զդիւցապաշտս Հայոց եթէ զոմն Արտաւազդ անուն արգելեալ իցէ դիւաց, որ ցայժմ կենդանի կայ, եւ նա ելանելոց է եւ ունելոց զաշխարհս. Դիւաց մոլորութիւնը Հայոց դիւցապաշտները խաբեց թէ դեւերն Արտաւազդ անուն մէկը բանտարկած են, որ ցարդ կենդանի է, ու պիտի ելլէ եւ աշխարհիս պիտի տիրէ: Կանխաւ գիտաց զՅակոբայ թէ առաքինի լինելոց է, եւ զԵսաւայ՝ թէ յանպիտանութիւնս կործանելոց է. Առաջուց գիտցաւ թէ Յակոբ առաքինի պիտի ըլլայ, եւ Եսաւ անպիտանութեանց մէջ պիտի իյնայ: Յառաջագոյն հայեցեալ 'ի նախանձաւորութիւնն Յովսիայ՝ ազդ արար կանխագոյն թէ յառնելոց է 'ի նոցանէ թագաւոր, որ զկռապաշտութիւն որդւոցն Իսրայէլի եղծանիցէ. Յովսիային նախանձաւորութիւնը յառաջագոյն տեսնելով՝ կանխաւ իմացուց թէ անոնցմէ թագաւոր մը պիտի ելլէ որ Իսրայէլի որդւոց կռապաշտութիւնը ջնջէ:

Սա է որ զկնի իմ գալոցն էր. Աս է որ ինէ ետքը պիտի գար։ Մովսէս եւ Եղիա երեւեալ փառօք՝ ասէին զելսն նորա զոր կատարելոց էր յԵրուսաղէմ. Մովսէս ու Եղիա փառօք երեւնալով կը խօսէին ան բաներուն վրայ զորոնք Երուսաղէմի մէջ պիտի կատարէր։ Յառաջագոյն խրատէր զնոսա, թէպէտ գիտէր թէ չէին նմա լսելոց. Զանոնք առաջուց խրատեց, թէպէտ գիտէր թէ իրեն պիտի չլսէին։ Վասն Կիւրոսի Պարսկի ասէր թէ արձակելոց էր զգերիս ժողովրդեանն. Պարսիկ Կիւրոսին համար կ'ըսէր թէ ժողովուրդին գերիները պիտի արձակէր։

Իսկ կէսքն ասէին, Միթէ 'ի Գալիլեէ՞ գալոց իցէ Քրիստոսն. Ոմանք ալ կ'ըսէին, Քրիստոսը Գալիլեայէ՞ն պիտի գայ։ Մեք ակն ունէաք թէ նա իցէ որ փրկելոցն իցէ զԻսրայէլ. Մենք կը յուսայինք թէ ան պիտի փրկէ Իսրայէլը։ Ընդէ՞ր աշխատ առնիցեն որ չիցեն մտանելոց. Ինչո՞ւ կը յոգնեցնեն անոնք որ պիտի մտնել չընեն։

300. Հ. Ստորադասականին վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ։

Պ. Ստորադասականը, այսինքն՝ բայի ժամանակներուն այն ձեւը զոր մենք ստորադասական կը կոչենք, կը գործածուի սովորաբար

1° Երբ ընդհանուր կամ անորոշ բանի մը վրայ է խօսքը։ Այսպիսի ստորադասականներ կը պատասխանեն աշխարհաբարին ներկային, զոր օրինակ.

Որ ունիցի* ականջս լսելոյ՝ լուիցէ. Ով որ լսելու ականջ ունի՝ թող լսէ։ Որ ոչն գործիցէ՝ եւ կերիցէ մի. Ով որ չի գործեր՝ պիտի չուտէ։ Ծառայ որ գիտիցէ զկամս տեառն իւրոյ եւ ոչ առնիցէ ըստ կամաց նորա՝ արբցէ գան բազում, եւ որ ոչն գիտիցէ եւ արժանի գանի ինչ գործիցէ՝ արբցէ գան սակաւ. Ծառայ մը որ իր տիրոջը կամքը գիտէ եւ անոր կամացը համեմատ չըներ՝ շատ ծեծ պիտի ուտէ, եւ ան որ չի գիտեր եւ ծեծի արժանի բան մը կ'ընէ՝ քիչ ծեծ պիտի ուտէ։

2° Երբ խօսքը ըղձական և կամ հարցական է։ Այսպիսի խօսքերու մէջ ալ ստորադասականը կը պատասխանէ աշխարհաբարին ներկային, զոր օրինակ.

Եթէ ոք ածիցէ* ապտակ յաջ ծնօտ քո, դարձո նմա

* Ընդհանուր և թէական և կամ հարցական խօսքերու մէջ բայը այսպէս ստորադասական կը դրուի, եթէ գործողութիւնը ներկայ կամ ապառնի է։ Եթէ գործողութիւնն անցեալ է, բայը անկատար կամ կատարեալ և կամ գերակատար կը դրուի. զոր օրինակ, Եթէ գիտէիք զի՞նչ է, «Զողորմութիւն կամիմ և ոչ զզոհ», ոչ դատապարտէիք զանմեղսն, Եթէ «ողորմութիւն կ'ուզեմ և ոչ զոհ» խօսքին ի՛նչ ըլլալը գիտնայիք, անմեղները չէիք դատապարտեր։ Եթէ իմ չէր եկեալ և խօսեցեալ ընդ նոսա, մեղ ինչ ոչ գոյր նոցա. Եթէ ես եկած ու անոնց հետ խօսած չըլլայի, յանցանք չէին ունենար։ Իմացարո՞ւք զայս ամենայն. ասեն ցնա. Այո, Տէր. Իմացա՞ք այս ամէնը. անոր ըսին, Այո, Տէր. Եթէ ննջեաց, ապա ապրի. Եթէ քնացեր, ուրեմն կ'ազատի։

Այս խօսքերուն մէջ, ինչպէս կը տեսնուի, թէական և հարցական բայերու գործողութիւնը անցեալ է, այսինքն արդէն եղած է։

Բայց հետեւեալ խօսքերուն, ինչպէս նաեւ վերի օրինակներուն մէջ, գործողութիւնն ապառնի է, այսինքն՝ տակաւին պիտի ըլլայ։

Եթէ ունիցիք հաւատս քան զհատն մանանխոյ և ասիցէք թթենւոյդ այդմիկ, Խլեաց և տնկեաց 'ի ծովու, հնազանդեսցի ձեզ. Եթէ մանանխոյ հատէն աւելի հաւատք ունենաք, եւայլն։ Եթէ ոչխար ուրուք անկանիցի 'ի խորխորատ 'ի շաբաթու, ո՞չ ունիցի և յարուսցանիցէ զնա. Եթէ մէկուն ոչխարը շաբաթ օր խորխորատ իյնայ, չի՞ բռներ, չի՞ վերցըներ զանի։

* Ընդհանուր, թէական և հարցական խօսքեր, ինչպէս աշխարհաբարին, նոյնպէս գրաբարին մէջ, կրնան ներկայով ալ բացատրուիլ. ուստի վերի խօսքերն այսպէս ալ կ'ըլլան, Եթէ ոք ածէ ապտակ. Միթէ գա՞յ 'ի փշոց խաղող. Բարեացն արարիչ և չարեաց, ո՞ քան զո՞ հարուստ է։

եւ դժխեան․ Եթէ մէկը քու աջ ծնօտիդ ապտակ մը կը զարնէ, միւսն ալ դարձուր անոր։ Եթէ իցէ անդ որդի ողջունի, հանգիցէ ողջոյնն ձեր ի վերայ նորա․ Եթէ հոն ողջունի որդի չկայ, ձեր ողջոյնն անոր վրայ պիտի հանգչի։

Միթէ տուժիցե՞ն ի փշոց խաղող․ Փուշերէն խաղող կը տրուի՞։ Բարեացն արարիչ եւ չարեաց ո՞ քան զո հարուստ իցէ․ Ո՞ր աւելի զօրաւոր է, բարւոյն թէ չարին արարիչը։ Չիցէ՞ ընթերցեալ ձեր զոր արարն Դաւիթ․ Կարդացած չէ՞ք ինչ ըրաւ Դաւիթ։

3° Երբ խօսքը նմանութեան կամ ենթադրութեան է։ Այսպիսի խօսքերու մէջ ստորադասականը կը պատասխանէ աշխարհաբարին անկատարին (առանց կը ի), զոր օրինակ․

Նման է ազգս այս մանկտւոյ որ նստիցեն ի հրապարակս, կարդայցեն զընկերս իւրեանց եւ ասիցեն․ Փողս հարաք ձեզ եւ ոչ կաքաւեցէք․ ողբացաք ձեզ եւ ոչ կոծեցարուք․ Այս ազգը կը նմանի տղոց, որ հրապարակները նստէին, իրենց ընկերներուն կանչէին եւ ըսէին․ Ձեզի փող հարինք եւ չկաքաւեցիք, ողբացինք եւ կոծ չըրիք։

Որպէս յորժամ իցէ ոք ուրուք թշնամի, եւ թաքուցեալ զթշնամութիւնն գաղտ կամիցի վնասել, եւ ոչ գիտիցէ զհանգամանս վնասակարութեանն, եւ շուրջ եկեալ յածիցի հնարս խնդրել․ ապա գտեալ ժամանակ յորժամ ոք ի բժշկաց թշնամւոյ նորա պատուէր տայցէ յայս ինչ չհպել եւ յայն նիւ կերակրոց չճաշակել որով առողջութեանն կարիցէ հասանել, վաղվաղակի ի կեղծիս բարեկամութեան կեղծաւորեալ զբժիշկն պարսաւեսցէ, եւ զօգտակարսն նմա վնասակարս թելադրեալ կարծեցուցանիցէ, եւ պատուէրս հակառակ հրամանաց բժշկին տայցէ, եւ այնու տանիցէ նմա վնաս․ Ինչպէս

երբ մէկը մէկուն թշնամի ըլլայ, եւ թշնամութիւնը ծածկելով ուզէր գաղտ վնաս ընել, բայց վնաս ընելուն եղանակը չգիտնար ու հնարք փնտռելու պտտէր․ ետքը երբ բժիշկ մը անոր թշնամւոյն պատուէր կու տար այս ինչ բանին չմօտենալ, այս ինչ կերակրէն չուտել որ կարող ըլլար առողջութեան հասնիլ, անկէ առիթ առնելով, շուտով բարեկամութիւն կեղծելով բժիշկը պարսաւէր, օգտակարներն անոր վնասակար կարծեցնէր, բժշկին հրամաններուն հակառակ պատուէրներ տար եւ այնպէս անոր վնաս ընէր։

Զ․ ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ

301․ Հ․ Աշխարհաբարին աներեւոյթը գրաբարի մէջ ե՞րբ դիմաւոր բայի կը փոխուի։

Պ․ Երբ աշխարհաբարի մէջ աներեւոյթ մը խնդիրներ ունի, ինք ալ ուրիշ բայի մը տէր բայի կամ խնդիր է, գրաբար թէ շաղկապով դիմաւոր բայի կրնայ փոխուիլ, զոր օրինակ․

Զի ներող եւ արգահատող է արարիչն այն ամենեցուն իսկ յայտնի է․ փոխանակ ըսելու, Ներող եւ արգահատող լինելն արարչին յայտնի է ամենեցուն․ Արարչին ներող եւ արգահատող ըլլալը ամենուն յայտնի է։

Այլ թէ Աստուած մահուան չէ պատճառ՝ վկայեսցէ ամենարուեստ իմաստութիւնն․ փոխանակ ըսելու, Ոչ լինելոյն Աստուծոյ պատճառ մահուան՝ վկայեսցէ իմաստութիւնն․ Աստուծոյ մահուան պատճառ չըլլալուն թող վկայէ իմաստութիւնը։

Եւ թէ ճշմարիտ է բանս՝ յայտ անտի է զի․․․ այսինքն, Ճշմարիտ լինելն բանիս անտի յայտ է զի․․․ Այս խօսքին ճշմարիտ ըլլալը անկէ յայտնի է որ․․․։ Եւ թէ կամեցող բարեաց է Աստուած՝ ուսուցանէ մեզ Տէր յասելն․ այսինքն, Զլինելն Աստուծոյ կամեցող բար-

եաց՝ ուսուցանէ մեզ Տէրն․ Աստուծոյ բարիք կամեցող ըլլալը կը սորվինք տէրոջմէն ։

Այլ դէ դեւ զդեւ ոչ հանէ՝ զայն իսկ յայտ արար․ այսինքն, Չհանելն եւս դիւի զդեւ՝ յայտ արար․ Դիւին դեւ չհանելն ալ իմացուց ։

302․ Հ․ Ասոր հակառակ, ե՞րբ դիմաւոր բայ մը աներեւոյթի կը փոխուի ։

Պ․ Գլխաւոր նախադասութեան մը հետ (Տես թիւ 278) թէ կամ Եթէ շաղկապով կապուած միջանկեալ նախադասութեան բայը կրնայ աներեւոյթի փոխուիլ․ և այն ատեն է որ թէ կամ Եթէ շաղկապը կը թողուի, և ուղղական տէր բային (եթէ բայը յայտնի տէր բայի ունի) տրականի կը փոխուի (տես և թիւ 179), զոր օրինակ․

Եւ եղեւ բանալ երկնից եւ իջանել Հոգւոյն սրբոյ իբրեւ զաղաւնի․ այսինքն, Եւ եղեւ զի բացան երկինք եւ Հոգին սուրբ էջ իբրեւ զաղաւնի, Հակառակէին չլինել յարութեան․ այսինքն, Հակառակէին թէ չէ յարութիւն ։ Ոչ տամք թոյլ անցանել ձեզ ընդ երկիր մեր․ այսինքն, Ոչ տամք թոյլ, զի անցանիցէք դուք ընդ երկիր մեր ։ Պատուիրեաց նմա մի ումեք ասել․ այսինքն, զի մի ասիցէ ումեք ։ Նոքա ակն ունէին այրելոյ նմա կամ անկանելոյ եւ յանկարծակի մեռանելոյ․ այսինքն, Ակն ունէին թէ այրելոց էր նա կամ անկանելոց եւ յանկարծակի մեռանելոց ։

303․ Հ․ Ուրիշ ի՞նչ տեսակ խօսքերու դիմաւոր բայն աներեւութի կը փոխուի ։

Պ․ 1° Պատճառ կամ Նպատակ ցուցնող խօսքի մը դիմաւոր բայը պարզ կամ հոլոված աներեւութի կը փոխուի, և այս աներեւոյթը շատ անգամ է,

առ և կամ առ ի նախդիրն ալ կ'առնէ, զոր օրինակ․

Բերին ջուր լուանալ զոտս նոցա․ այսինքն, զի լուասցեն զոտս նոցա ։ Ել Իսահակ զբօսանել ի դաշտին․ այսինքն, զի զբօսնուցու ։ Ոչ ոք եբաց զդուրս տանն հայելոյ ի ներքս․ փոխանակ, զի հայեսցի ի ներքս ։ Գունդս առ գունդս կազմեցին հանելոյ զհէնն յաշխարհէն․ այսինքն, գունդս առ գունդս կազմեցին զի հանցեն զհէնն ։ Ի լսել եկեալ եմ․ այսինքն, եկեալ եմ զի լուայց․ Ոչ աչք են նոցա ի տեսանել, ոչ ականջք՝ ի լսել, ոչ ունչք՝ առ ի հոտելոյ զօդ, եւ ոչ մատունք ձեռաց՝ առ ի շօշափելոյ․ փոխանակ, Ոչ աչք են նոցա զի տեսցեն, ոչ ականջք՝ զի լուիցեն, ոչ ունչք՝ զի հոտեսցեն զօդ, եւ այլն ։

2° Ժամանակ ցուցնող խօսքերու դիմաւոր բայը սովորաբար է կամ ընդ նախդրիւ աներեւութի կը փոխուի, բայց անատեն աներեւոյթը յոդ (ն գիրը) կ'առնէ, զոր օրինակ․

Ի ծնանելն Յիսուսի․ փոխանակ, Յորժամ ծնաւ Յիսուս ։ Ի դառնալ արդարոյն յարդարութենէ․ փոխանակ, Յորժամ դարձցի արդարն յարդարութենէ ։ Ի Պաւղոսի բողոքելն․ փոխանակ, Յորժամ բողոքեաց Պաւղոս ։ Ի մկրտել ամենայն ժողովրդեանն եւ ընդ Յիսուսի մկրտելն եւ կալ յաղօթս․ այսինքն, Յորժամ մկրտեցաւ ամենայն ժողովուրդն, յորժամ մկրտեցաւ եւ Յիսուս եւ եկաց յաղօթս ։ Ընդ երթալն նորա ժողովուրդքն նեղէին զնա․ այսինքն, Մինչ երթայր նա, ժողովուրդքն նեղէին զնա ։

304․ Հ․ Դիմաւոր բայ մը և անոր աներեւոյթը մէկտեղ ի՞նչ կը նշանակեն ։

Պ․ Դիմաւոր բայ մը և անոր աներեւոյթը մէկտեղ ապաքէն կամ [illegible] շաղկապով կապուած խօսքի զօրութիւն ունին, զոր օրինակ․

Ունել ունէին խեղ, այլ ոչ բաւական․ այսինքն, Ունէին ունէին խեղ, այլ ոչ բաւական։ Սիրել սիրէին, այլ ոչ սերտիւ․ այսինքն, Սիրէին սիրեն, այլ ոչ սերտիւ։ Որ յասպարիզին ընթանան, ընթանալ ամենեքին ընթանան, բայց մի ոք առնու զյաղթութիւնն․ այսինքն, Ընթանան ամենեքին ընթանան, եւայլն։ Ունել ունէր պարծանս, այլ ոչ առ Աստուած։ Առնուլ առ ի ձեռս զիշխանութիւնն, բայց ոչ կարէր, եւայլն։ Առնել արարեր ողորմութիւն, այլ ոչ այնչափ որչափ կլնն այրի։ Ցանհիւթ ապառաժ տեղին որ, թէպէտ ծլել ծլեցեն, անմասն եղեալ ի պտղոյն զրկի։

3․ ԱՆՑԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

305․ Հ․ Անցեալ ընդունելութիւնն ալ կը դըրուի՞ դիմաւոր բայի տեղ։

Պ․ Անցեալ ընդունելութիւնն ալ, Իբրեւ, յորժամ, եւն, շաղկապներով կապուած դիմաւոր բայի զօրութիւն կրնայ ունենալ, զոր օրինակ․

Եւ մտեալ (Յիսուսի) ի Կափառնաում, մատեաւ առ նա հարիւրապետ մի․ այսինքն, Իբրեւ եմուտ Յիսուս, կամ, ի մտանելն Յիսուսի ի Կափառնաում, եւ այլն։ Եւ ճանապարհ արարեալ (Նորա) յԵրուսաղէմ, ասէ ոմն ցնա․ այսինքն, Իբրեւ ճանապարհ արար նա յԵրուսաղէմ, եւ այլն։ Եւ բախեալ (Նորա) զդուրն տանն, մատեաւ աղախին մի ունկն դնել։ Եւ նորա զայս պատասխանի տուեալ, Փեստոս ի ձայն մեծ ասէ։ Եւ հրամայեալ Փեստոսի, ածին զՊաւղոս․ այսինքն, Իբրեւ հրամայեաց Փեստոս, կամ, ի հրամայելն Փեստոսի, եւ այլն։ Դորա ինքնին կոչեալ բողոք առ քաջ արանցն, խորհեցայ յղել, եւ այլն․ այսինքն, Իբրեւ բողոք կոչեաց առ քաջ արանցն (առ կայսր), կամ, յառնել նորա բողոք առ քաջարանցն, եւ այլն։

306․ Հ․ Ո՞ր բայերուն անցեալ ընդունելութիւնն իբրեւ ածական կրնայ գործածուիլ։

Պ․ Կրաւորական եւ չէզոք բայերուն անցեալ ընդունելութիւններն թէ իբրեւ ածական եւ թէ գոյական կրնան գործածուիլ․ ուստի կ՚ըսուի,

Կառաց խորտակելոց․ Խորտակուած կառքերու։ Ոգւոց փրկելոց, կորուսելոց․ Փրկուած, կորսուած հոգիներու։ Բանից ասացելոց․ Ըսուած խօսքերուն։ Զալիսն կուտակեալս․ Դիզուած ալիքները։ Ձեռք կարկեալք․ Ծունկք կրկնեալք․ Գանձի ծածկելոյ յագարակի․ Ագարակի մէջ ծածկուած գանձի։ Ուռկանի արկելոյ ի ծով․ Ծովը նետուած ուռկանի։ Կոյս խօսեցեալ առն․ Երիկ մարդու նշանուած կոյս մը։ Նեղեալքն յայսոց պղծոց բժշկէին․ Դեւերէն տանջուածները կը բժշկուէին։ Բժշկել զբեկեալս․ Ազատել զգերեալս․ Մի ոմն ի կապելոց անտի․ Կապուածներէն մէկը։

Այս օրինակներուն մէջ անցեալ ընդունելութիւնները կրաւորական են,

Արանց անկելոց, մեռելոց, եկելոց․ Ինկող, մեռնող, եկող մարդոց։ Ո՞վ է մեծ, բազմեա՞ն եթէ սպասաւորն․ Ո՞վ է մեծ, նստողը թէ սպասաւորը։ Եւ ասէ ցեկեալսն ի վերայ նորա․ Իր վրայ եկողներուն կ՚ըսէ։ Ո՞ յերեցունց ի նոցանէ թուի քեզ մերձաւոր լեալ անկելոյն ի ձեռս աւազակաց․ Այս երեքէն ո՞րը կը թուի քեզի մերձաւոր եղած աւազակաց ձեռքն ինկողին։ Ոչ կամիմ եթէ ագէտք լինիք վասն ննջեցելոց․ Չեմ ուզեր որ մեռնողներուն համար ագէտ ըլլաք։

Այս օրինակներուն մէջ անցեալ ընդունելութիւնները չէզոք են*։

* Կրաւորական անցեալներն աշխարհաբար ած ընդունելութեամբ, չէզոք անցեալներն ող ընդունելութեամբ կը թարգմանուին։

Բայց ներգործական անցեալ ընդունելութիւններն ոչ երբեւ ածական, ոչ ալ գոյականաբար կըրնան գործածուիլ, զոր օրինակ չըսուիր, Տուեալ պարգեւն քո, Քու տուած պարգեւդ. Ասացեալ բանն մեր, Մեր ըսած խօսքը. Առաքեալ պատգամաւորք նորա, Անոր ղրկած պատգամաւորները ։ Ոչ ալ կրնայ ըսուիլ, Տուեալն քո, Քու տուածըդ. Ասացեալքն մեր, Մեր ըսածները. Գնեալքն նոցա, Անոնց գնածները* ։

Այսպիսի խօսքեր յարաբերական դերանուամբ և դիմաւոր բայիւ կը բացատրուին, այսպէս. Պարգեւն զոր ետուր. Բանն զոր ասացաք. Պատգամաւորքն զորս առաքեցին. Զոր ետուրն. Զոր ածեմքն. Զոր նոքայն գնեցին ։ կամ կրաւորականի դարձնելով անցեալը. Պարգեւն տուեալ ի քէն. Բանն ասացեալ ի մէնջ. Պատգամաւորքն առաքեալք ի նոցանէ, ևայլն ։

Ե. ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

307. Հ. Նախադրութիւնները միշտ իրենց խնդրէն առա՞ջ կը դրուին ։

Պ. Գրեթէ ամէն նախադրութիւն, ինչպէս նախադրութիւն բառին նշանակութենէն յայտնի է, ընդհանրապէս իր խնդրէն առաջ կը դրուի, բաց ի քանի մը հատէն որ միշտ խնդրէն ետքը կը դրուին. այսպէս են

* Աշխարհաբարի մէջ անգամ այս կերպով ներգործական անցեալ գործածելը խորթ է և տաճկաբանութիւն է ։ Անցեալը կրաւորականի դարձնելու է. ինչպէս գրաբարի համար ըսինք ։

Աղագաւ. պատճառաւ, վրայով, իչին, հաքքընտա
Հետէ. ի վեր, պէրու
Զափ. մինչեւ, տէկ
Կոյս. դէպ ի, տօղրու ։

Նոցա տկարութեան աղագաւ ասէ. Անոնց տկարութեանը պատճառաւ կ'ըսէ ։ Քաղդէացւոց իմաստութեանն աղագաւ այսչափ ինչ. Քաղդէացւոց իմաստութեանը համար, կամ, վրայով այսչափ ։ Նոցա աղագաւ եւ զսա յանդիմանէ ։ Զմարգարէսն ամենայն թուէ ի Սամուէլէ հետէ. Սամուէլէն ի վեր բոլոր մարգարէները կը համրէ ։ Յայգուէ իսկ հետէ անապակին տան զանձինս. Առտուընէ ի վեր իրենքզիրենք գինարբութեան կուտան ։

Այսպէս կ'ըսուի նաեւ,

Ի բազում ամաց հետէ, ի բազմաց հետէ, ի վաղուց հետէ. Շատոնց ի վեր ։ Յօրէ յայնմանէ հետէ. Այն օրէն ի վեր ։ Ի սկզբանէ հետէ. Սկիզբէն ի վեր ։ Յայնմ հետէ. Անկէ ի վեր ։ Յորմէ հետէ. Քանի որ ։

Ուսովք չափ ի վեր էր. Մինչեւ ուսերը վեր էր ։ Հասանէր ջուրն միջովք չափ. Ջուրը մինչեւ մէջքը կը հասնէր ։ Արեամբ չափ, կամ, մահու չափ հակառակ կալ. Մինչեւ արիւն թափելը, մինչեւ ցմահ դէմ կենալ ։

Դարձաւ ի մեր կոյս. Դէպ ի մեզ դարձաւ ։ Նաւէաք յափն կոյս. Դէպ ի եզերքը կը նաւէինք ։

308. Հ. Իբրեւ, որպէս, քան նախադրութիւններուն խնդիրն ի՞նչ հոլով կը դրուի ։

Պ. Նմանութիւն կամ բաղդատութիւն ցուցնող իբրեւ, որպէս, քան, կամ իբրեւ զ, որպէս զ, քան զ, նախադրութիւններուն խնդիրը հայցական կը դրուի միշտ, երբ նմանելի կամ բաղդատելի բանը հայցական է, զոր օրինակ.

Սիրէր զնոսա իբրեւ զորդիս. Որպէս զծառն զարդու

զարդարեաց զնա. Սիրէր զնա հայրն քան զամենայն որդիս իւր:

Այս օրինակներուն մէջ նմանելի կամ բաղդատելի բաները, զնոսա, զնա, զնա, հայցական են, ուստի և նմանութեան կամ բաղդատութեան նախադրութեանց խնդիրներն ալ հայցական դրուած են:

309. Ա. Եթէ նմանելի կամ բաղդատելի բանն ուղղական է, վերոյիշեալ նախադրութեանց խնդիրն ի՞նչ հոլով կը դրուի:

Բ. Եթէ նմանելի կամ բաղդատելի բանն ուղղական է, իբրեւ, որպէս, քան, եւայլն, նախադրութեանց խնդիրները նոյնպէս սովորաբար հայցական կը դրուին, բայց կրնան ուղղական ալ դրուիլ. զոր օրինակ,

Բազում էք դուք քան զմեզ. Դուք քան զմեզ շատուոր էք. Իբրեւ զթշնամիս յարձակեցան (նոքա) ի վերայ մեր. Իբրեւ թշնամիներ յարձակեցան մեր վրայ: Եղերուք (դուք) միամիտք որպէս զաղաւնիս, եւ խորագէտք իբրեւ զօձս. Իբրեւ աղաւնիներ միամիտ եղէք, եւ իբրեւ օձեր՝ խորագէտ:

Այս օրինակներուն մէջ նմանելի կամ բաղդատելի բաները, դուք, նոքա, դուք, ուղղական են, բայց նմանութեան կամ բաղդատութեան նախադրութիւններուն խնդիրը, զմեզ, զթշնամիս, զաղաւնիս, զօձս, հայցական դրուած են ըստ սովորութեան, թէպէտ կրնային ուղղական ըլլալ, այսպէս. Բազում էք դուք քան մեք. իբրեւ թշնամիք

յարձակեցան ի վերայ մեր. Եղերուք միամիտ որպէս աղաւնիք, և խորագէտ՝ որպէս օձք:

310. Ա. Եթէ նմանելի կամ բաղդատելի բաներն ուրիշ հոլով են, կամ նախադրութիւն մը ունին, իբրեւ, որպէս, քան նախադրութեանց խնդիրներն ի՞նչ կ'ըլլան:

Բ. Եթէ նմանելի կամ բաղդատելի բաներն ուրիշ հոլով, այսինքն տրական, բացառական կամ գործիական են, և կամ նախադրութեան մը խնդիր են, պէտք է որ իբրեւ, որպէս, քան նախադրութեանց խնդիրներն ալ նոյն հոլովն ըլլան և նոյն նախադրութիւններն ունենան. զոր օրինակ,

Տրական

Առաջնորդեցեր որպէս խաշին, ժողովրդեան քում. Ժողովուրդիդ առաջնորդեցիր իբրեւ խաշին: Սպասաւորէր նմա իբրեւ զհօր. Անոր իբրեւ հօր սպասաւորութիւն կ'ընէր: Դիւրագոյն լիցի երկրին Սոդոմացւոց քան քաղաքին այնմիկ. Աւելի դիւրին պիտի ըլլայ Սոդոմի երկրին քան այն քաղքին: Առաւել ունկն դնէր մանկտւոյն քան զծերոցն խորհրդոց. Աւելի մանուկներուն (կէնճերուն) մտիկ կ'ընէր քան իմաստուն ծերերուն:

Բացառական

Յազգէ նորա իբրեւ ի թշնամւոյ խոստանայր վրէժ խնդրել. Իր ազգէն իբրեւ թշնամիէ վրէժ խնդրել կը խոստանար: Առաւել երկնչէր ի նմանէ քան յայլոց. Աւելի անկէ կը վախնար քան ուրիշներէն:

Գործիական

Են որ խօսեն բանիւք իւրեանց որպէս սրով. Կան որ իրենց խօսքովը իբրեւ սրով կը խօսին: Արեամբ

միով որ խուժադուժ եւս էր տեսանելով քան զմտօքն թանձրութեան. Մարդով մը որ աւելի բարբարոս էր տեսքով քան իր թանձր մտքովը ։ Լաւ է նուաճել սիրով քան բռնութեամբ ։

Այլեւայլ նախդիրներով

Որպէս է ծովու ալեկոծիլք յաշխարհի. Աշխարհիս մէջ կ'ալեկոծուինք իբրեւ ծովու մէջ ։ Խնայէր ի նոսա իբրեւ ի մարդիկ. Կը խնայէր անոնց իբրեւ մարդոց ։ Մի խօսիր ընդ մեզ իբրեւ ընդ տղայս ։ Մեզի հետ մի խօսիր իբրեւ տղոց հետ ։ Իբրեւ ի վերայ թշնամւոյ ելէք ի վերայ իմ. Իբրեւ թշնամիոյ վրայ ելաք իմ վրայ ։ Բան է մարդոյ՝ առաւել յԱստուծոյ երկնչել. Առաւել Աստուծմէ քան մարդէ վախնալ ։

Զ. ՄԱԿԲԱՅ

311. Հ. Մակբայներն ի՞նչ տեսակ բառեր են ։

Պ. Մակբայներէն ոմանք պարզ բառեր են, ինչպէս, աստ, անդ, շատ, վաղ, մերձ, միշտ, աղէկ, եւայլն ։

Ոմանք հոլովուած բառեր են, ինչպէս, հրապարակաւ, խստիւ, հեշտեաւ, կենդանաբար, հետի, մեղմով, ևն ։

Ոմանք ալ բաղադրեալ բառեր են, այսինքն երկու բառէ կամ նախադրութեամբ մը շինուած, ինչպէս, այսպէս, ուղղակի, միանգամ, առանձին, յետոյ, ի վեր, ընդ վայր, եւայլն ։

312. Հ. Ուրիշ ի՞նչ բառեր մակբայօրէն կը գործածուին ։

Պ. Երբեմն հասարակ ածական մը, ինչպէս, քաջ, ծանր, խաղաղ, մակբայօրէն կը գործածուի ։ Այսպէս կ'ըսենք, քաջ գիտել, ծանր խօսել, բնա-

կել խաղաղ, կալ հանդարտ, շնչել ուժգին, եւայլն ։

Երբեմն պարզ կամ, նախդրիւ ածական մը վերջը « ս » առնելով մակբայի զօրութիւն կ'ունենայ ։ Այսպէս կ'ըսուի, գեղեցիկս բարբառել, վայելուչս յօրինել, հզօրագոյնս կռուել, և կը նշանակէ, գեղեցիկ, վայելուչ, հզօրագոյն կերպով ։ Եւ կամ, յանդէտս, յանդէպս, յապահովս, յանդգնս, որ կը նշանակեն անգիտութեամբ, անյարմարութեամբ, ապահովութեամբ, անզգուշութեամբ ։

Գործիականն ալ շատ անգամ մակբայի զօրութիւն ունի. ուստի կ'ըսենք, քաջութեամբ կռուել, իմաստութեամբ գործել, Ածել բռնութեամբ, և կը նշանակեն նոյնպէս, քաջ, իմաստուն, բռնի կերպով ։

313. Հ. Հայերէնի գլխաւոր մակբայացուցիչ մասնիկները որո՞նք են ։

Պ. Հայերէնի գլխաւոր մակբայացուցիչ մասնիկներն են բար և պէս ։

Բար մասնիկը կը կցուի գոյական անուններու և կամ գոյականաբար առնուած ածականներու վերջը, և կը նշանակէ իբրեւ, պէս ։ Այսպէս կ'ըսուի, թագաւորաբար, իշխանաբար, առիւծաբար, Հայկաբար, իմաստնաբար, առաքինաբար, և կը նշանակէ, իբրեւ թագաւոր, թագաւորի պէս. իբրեւ իշխան, իշխանի պէս. իբրեւ զՀայկ, Հայկայ պէս. իբրեւ իմաստուն, առաքինի. իմաստուն, առաքինի մարդու պէս ։

Իսկ պէս մասնիկը կը կցուի ածականներու վերջը և կը նշանակէ կերպով ։ Այսպէս կ'ըսուի, քաջապէս, դառնապէս, գաղտնապէս, փութապէս, և կը

նշանակէ, քաջութեամբ, քաջ կերպով. դառնութեամբ, դառն կերպով. գաղտնութեամբ, գաղտնի կերպով. ջանով, փութաջան կերպով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ԳՈՐԾԱԾԱԿԱՆ ՄԱԿԲԱՅՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

314. Հ. Եւ քանի՞ նշանակութիւն ունի:

Պ. Եւ երբեւ շաղկապ կը նշանակէ ու, երբ մակբայ, կը նշանակէ նաեւ, ալ, զոր օրինակ.

Օն եկայք եւ մեք, զի ընդ նմա մեռցուք. Հապա, եկէք, մենք ալ (երթանք) որ անոր հետ մեռնինք: Արա եւ զիս երբեւ զմի 'ի վարձկանաց քոց. Ինծի ալ քու վարձուորներէդ մէկն ըրէ: Ստոյգ եւ սա ընդ նմա էր. Ստուգիւ աս ալ անոր հետ էր:

Եւ, կրկնուելով կը նշանակէ թէ . . . թէ, զոր օրինակ.

Յիրաւի պատժեցան եւ նա (սատանայ) եւ մարդն զոր յօժարեցոյց նա յանսաստութիւն: Իրաւամբ պատժուեցան՝ թէ՛ ան (սատանան) եւ թէ՛ մարդը զոր սատանան անհնազանդութեան յորդորեց:

315. Հ. Եւս ի՞նչ կը նշանակէ:

Պ. Եւս մակբայը կը նշանակէ 1° Նաեւ, ալ, զոր օրինակ.

Ցուել միւս եւս ծառայ յղել, նոքա եւ զնա եւս զան հարին. Ուրիշ ծառայ մ'ալ ղրկեց. անոնք ան ալ ծեծեցին: Ոմն մերկանայ զհանդերձս ընկերին. եւ եթէ ընդդէմ դառնայցէ, յարեւէ եւս արկանէ:

2° կը նշանակէ աւելի, զոր օրինակ.

Փակեցից զշտեմարանս իմ, եւ եւս մեծամեծս շինեցից. Ոչ ոք արկանէ կապերտ նոր 'ի վերայ հնացեալ

ճորճոյ. ապա թէ ոչ առնու նորն 'ի հնոյ անտի, եւ չար եւս պատառումն լինի: (Տես եւ թիւ 268):

316. Գուցէ և Թերեւս մակբայներուն վրայ ինչ գիտելիք կայ:

Գուցէ կը նշանակէ չըլլայ թէ, և կը գործածուի, երբ գործողութեան կատարուիլը չենք ուզեր ու կը վախնանք թէ կ'ըլլայ, զոր օրինակ.

Գուցէ, մինչ քաղիցէք զորոմն, եւ զցորեանն ընդ նմին 'ի բաց խլիցէք. Չըլլայ թէ, երբ որոմը կը քաղէք, ցորենն ալ մէկտեղ բրցնէք: Արձակել զդոսա նօթիս չկամիմ, գուցէ նքթիցեն զճանապարհայն: Ասեն յիմարքն (կուսանք) ցիմաստունսն. Տուք մեզ յիւղոյդ ձերմէ. Իմաստունքն ասեն. Գուցէ ոչ իցէ մեզ եւ ձեզ բաւական. այլ երթայք 'ի վաճառականս եւ գնեսջիք ձեզ: Ասեն (Հրեայքն) ցՊիղատոս. Հրամայեա զգուշանալ (առնել պահպանութիւն) գերեզմանին մինչեւ ցերիս աւուրս. գուցէ եկեալ աշակերտքն գիշերի գողանայցեն զնա: Արթուն կացէք, զի ոչ գիտէք երբ տէր տանն գայցէ. գուցէ եկեալ յանկարծակի գտանիցէ զձեզ 'ի քուն: Առեալ զմակոյկն յօղնականութիւն կապէին ընդ նաւն, երկուցեալք թէ գուցէ 'ի յորձանուտն անկանիցին: Ճնշեմ զմարմինս իմ, զի գուցէ որ այլոցն քարոզեցի, ես ինքն անպիտան գտանիցիմ:

Թերեւս կը նշանակէ կրնայ ըլլալ, և կը գործածուի, երբ գործողութեան ըլլալը կ'ուզենք, և կը յուսանք թէ պիտի ըլլայ, զոր օրինակ.

Յետոյ առաքեաց առ նոսա զորդի իւր, եւ ասէ. Թերեւս ամաչեսցեն յորդւոյ աստի իմմէ: Ասէ ցնա այգեգործն. Տէր, թող զդա այս ամ եւս, մինչեւ շուրջ զդովաւ բրեցից եւ արկից աղբ. Թերեւս արասցէ պտուղ: Ապաշխարեա դու 'ի չարեացդ. Թերեւս թողու-

թիւն լիցի քեզ: Համառօտեաց ժամանակս խնդրել զԱստուած, զի թերեւս զննիցեն զնա եւ գտանիցեն: Ընդ ամենայնի ամենայն եղէ, զի թերեւս ապրեցուցից զոմանս: Հանդարտութեամբ խրատեա զհակառակողսն. թերեւս տացէ նոցա Աստուած ապաշխարութիւն:

317. Հ. Ու քանի՞ նշանակութիւն ունի:

Պ. Ու կամ ու, ժխտական մակբայ է, և բացառական խօսքերու մէջ կը գործածուին, զոր օրինակ.

Հայեցարուք 'ի թռչունս երկնից. ոչ վարեն եւ ոչ հնձեն եւ ոչ ժողովեն 'ի շտեմարանս. Ու գոյր նոցա տեղի յիջեւանելոյ. Եթէ գիտէր տանուտէրն յորում ժամու գող գայ, հսկէր եւ ոչ տայր թողլ ական հատանել 'ի տան իւրում:

Ու նաեւ հարցական մակբայ է, և կը նշանակէ ո՞չ ապաքէն, զոր օրինակ.

Ո՞չ երկոտասան ժամ է աւուր. Օրը տասուերկու ժամ չունի՞ մի: Ո՞չ զնոյնս պարտ էր չարչարել Քրիստոսի: Ո՞չ եւ սիրտք մեր ճմլէին 'ի մեզ, մինչ խօսէրն ընդ մեզ զճանապարհայն:

318. Հ. Չեւ և մինչեւ ի՞նչ կը նշանակեն:

Պ. Չեւ, ժխտական մակբայ է, և կը նշանակէ, դեռ ոչ, զոր օրինակ.

Կին դու, չեւ է հասեալ ժամանակ իմ. Կնիկ, ժամանակս դեռ հասած չէ: Չեւ եւս գիտէին զգիրսն. Դեռ գիրքերը չէին գիտեր:

Մինչեւ շաղկապ է, և կը նշանակէ քանի մը առաջ, քան մը չեղած, զոր օրինակ.

Մինչչեւ հաւու խօսել լինէ, երիցս ուրասցիս զիս. Հաւը խօսելէն առաջ, կամ, հաւը չխօսած, իս երեք

անգամ պիտի ուրանաս: Մինչչեւ բնաւ էր ինչ, ասեն, ոչ երկինք եւ ոչ երկիր եւ ոչ այլ ինչ արարած, Զըրուան ոմն անուն էր: Մինչչեւ ծնեալ էին, եւ մինչեւ բարի ինչ կամ չար գործեալ էր, ասացաւ թէ՝ Երէցն կրտսերագոյն ծառայեսցէ:

319. Չիք, ի՞նչ կը նշանակէ:

Պ. Չիք բացասական բայ է, սահմանական ներկայ եզակի երրորդ դէմք, և կը նշանակէ ոչ գոյ, չկայ:

Ես եմ Աստուած, եւ չիք այլ ոք. Աստուած ես եմ, եւ ուրիշ մը չկայ: Չիք ոք բարի, բայց մի Աստուած. Մէկ Աստուծմէ զատ բարի չկայ: Չիք ինչ ծածուկ որ ոչ յայտնեսցի. Ծածուկ բան մը չկայ որ չյայտնուի:

320. Հ. Մի, ի՞նչ տեսակ մակբայ է:

Պ. Մի, արգելական մակբայ է, և հրամայական խօսքերու մէջ կը գործածուի, զոր օրինակ:

Դստերք Երուսաղեմի, մի լայք 'ի վերայ իմ: Մի առնուցուս զանուն Աստուծոյ քո ընդունայն: Յորժամ առնիցես ողորմութիւն, մի գիտասցէ ձախ քո զինչ գործէ աջ քո: Արձակեսցես զդա 'ի տուն հօր իմոյ, որպէս զի տացէ նոցա վկայութիւն, զի մի եւ նոքա գայցեն յայս տեղի տանջանաց:

321. Հ. Արդեօք և միթէ մակբայներն ի՞նչ կը նշանակեն:

Պ. Արդեօք, տարակուսական մակբայ է և կը գործածուի հարցական խօսքերու մէջ, երբ հարցընողը չի գիտեր և կը հարցնէ սորվելու համար, զոր օրինակ.

Ո՞ ոք արդեօք իցէ սա, զի եւ հողմք հնազանդին

սմա ։ Գիտիցես արդեօք զոր ընթեռնուցուսդ ։ Մի արդեօք դու իցես Եգիպտացին ։

Արդեօք կը նշանակէ նաեւ արդարեւ, ապաքէն, անտարակոյս, զոր օրինակ .

Եթէ գիտէիր ով է որ ասէդ ցքեզ թէ Տուր ինձ ըմպել, դու արդեօք խնդրէիր 'ի նմանէ . Եթէ գիտնայիր թէ ով է որ քեզի կ'ըսէ, Ինծի ջուր տուր, անտարակոյս դուն անկէ կ'ուզէիր։ Եթէ յաշխարհէ աստի էր արքայութիւնն իմ, սպասաւորքն իմ մարտնչէին արդեօք, զի մի մատնեցայց Հրէից ։

Միթէ ալ տարակուսական մակբայ է, և կը գործածուի հարցական խօսքերու մէջ, երբ հարցընողը գիտէ ու կը հարցնէ, զոր օրինակ .

Միթէ օրէնքն մեր դատին զմարդ, եթէ ոչ լսեն ինչ նախ 'ի նմանէ ։ Միթէ եւ ես Հրեա՞յ իցեմ . ազգ քո եւ քահանայապետք մատնեցին զքեզ ինձ ։

322. Հ. Ուր բառը քանի՞ նշանակութիւն ունի։

Պ. Ուր, տեղական մակբայ է .

Ուր եմ իցեմ, անդ եւ պաշտօնեայն իմ եղիցի ։ Ո՞ւր եդիք զնա ։ Ո՞ւր իցէ նա ։

Դէպ 'ի տեղ մը շարժում ցուցնելու համար՝ յո ալ կը գործածուի, զոր օրինակ .

Յո՞ երթայց . Յերեսաց քոց յո՞ փախեայց ։

Ուր նաեւ շաղկապ է, և մինչ կը նշանակէ, զոր օրինակ .

Չեն ինչ զարմանք եթէ նոքա (հրեշտակք) մերոց գրացեաց արարածոց անուամբքս անուանին, ուր եւ նոցա արարիչն ոչ գարշի զայնպիսի անուամբ զինքեամբ անուանել . Զարմանք չէ որ անոնք մեր գրացի արարածներուն անուններովը կ'անուանուին, մինչ կամ որ անոնց արարիչն ալ անանկ անուններ վրան առնելու չի գարշիր ։

Է. ՇԱՂԿԱՊ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԳԼԽԱՒՈՐ ՇԱՂԿԱՊՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

323. Հ. Եւ, ի՞նչ շաղկապ է ։

Պ. Եւ, բաղհիւսական շաղկապ է, և կը գործածուի ընդհանրապէս երկու բառ կամ նախադասութիւն միացնելու, զոր օրինակ .

Երկինք և երկիր անցցեն ։ Աղաղակէին և ասէին ։

324. Հ. Եւ շաղկապն ուրիշ քանի՞ գործածութիւն ունի ։

Պ. Եւ շաղկապը կը գործածուի նաեւ 1° Որպէս, յորժամ, զի, . . . եւ ուրիշ քանի մը բառերու հետ, և աշխարհաբար որ շաղկապին զօրութիւնն ունի, զոր օրինակ .

Եղիցի քեզ՝ որպէս և կամիս . Քեզի ըլլայ ինչպէս որ կ'ուզես ։ Եկեսցէ՝ յորժամ և պարապեսցէ . Երբ որ պարապ ըլլայ՝ կու գայ ։ Զինչ և խնդրեսցեն՝ եղիցի նոցա . Ինչ որ ուզեն՝ թող ըլլայ անոնց ։ Ո ոք և երթայր առ նոսա՝ ընդունէին . Ով որ կ'երթար անոնց՝ կ'ընդունէին ։ Եկից՝ յո և երթիցես . Ուր որ երթաս՝ կու գամ ։ Ժողովեցին զամենեսեան՝ զորս և գտին . Որոնք որ գտան՝ ժողվեցին ։ Որով իւիք և յաղթիցի ոք՝ նորին եւ ծառայ է ։ Մարդ ինչ բանէ որ կը յաղթուի՝ անոր ծառան է ։ Ուր պէտս իրաց և կոչեսցէ զձեզ՝ երթիջիք . Որ եւ իցէ գործի համար որ ձեզ կանչէ՝ գացէք ։

2° Եւ, կը գործածուի ինչպէս նշանակութեամբ, զոր օրինակ.

Կոտորեաց զամենայն մանկունս որ էին ի Բեթղեհէմ յերկեմենից և ի խոնարհ. Ի լուսնոյ և ի վեր զամենայն ինչ անմահ համարին. Ի քէն և այսր է փքինն: Այսպէս կ՚ըսուի նաև. Ի միջոյն և ի խոնարհ, Ի միջոյն և ի վեր. Մէջքէն վար, Մէջքէն վեր: Ցերկնից և այսր. Անտի և այսր. Երկինքէն ասդին. Հոնկէ ասդին: Ցօրէն ութերորդէ և անդր. Ի նմանէ և անդր. Ութերորդ օրէն անդին. Անկէ անդին:
(Տես եւ թիւ 314):

325. Հ. Կամ, ի՞նչ շաղկապ է:

Պ. Կամ, տրոհական, այսինքն զատող շաղկապ է, և երկու բառ կամ նախադասութիւն իրարմէ զատելու կը ծառայէ, զոր օրինակ.

Ցորժամ եզն քո կամ էշ անկանիցի ի խորխորատ: Տուր զոր խնդրեմն կամ արձակեա զիս:

326. Հ. Բայց շաղկապը ե՞րբ կը գործածուի:

Պ. Բայց, կը գործածուի, երբ բան մը պատմուելէն ետքը անոր հակառակը մէջ կը բերուի, զոր օրինակ.

Հոգիս յօժար է, բայց մարմինս տկար. Դուք ոչ ճանաչէք զնա, բայց ես ճանաչեմ զնա. Եթէ յաշխարհէ աստի էիք, աշխարհ սիրէր արդեօք զիւրսն. բայց զի չէք յաշխարհէ, վասն այնորիկ ատեայ զձեզ աշխարհ:

Բայց, կը նշանակէ նաև Եթէ ոչ, միայն, զոր օրինակ.

Ոչինչ ունիմք աստ, բայց հինգ նկանակ. Հօս հինգ նկանակ միայն ունինք: Դաւիթ եկեր զհացն զառաջա-

ւորութեան, զոր ոչ էր օրէն նմա ուտել, եւ ոչ որոց ընդ նմայն էին, բայց միայն քահանայից:

327. Հ. Այլ շաղկապը ե՞րբ կը գործածուի:

Պ. Այլ, կը գործածուի, երբ բան մը իբրեւ սուտ կամ իբրեւ ոչ ճիշտ ժխտուելէն ետքը, ճշմարիտը կամ բունը մէջ կը բերուի, զոր օրինակ.

Ոչ եթէ դուք ընտրեցէք զիս, այլ ես ընտրեցի զձեզ: Հայր, անցցէ յինէն բաժակս, բայց ոչ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս դու: Ոչ եկի լուծանել զօրէնս, այլ լնուլ:

Այլ շաղկապը, ոչ, եւս բառերուն հետ գործածուելով, մակբայ է, և, ալ, այլեւս, կը նշանակէ, զոր օրինակ.

Ոչ եւս այլ շատ խօսեցայց ընդ ձեզ. Ալ աւելի երկայն չխօսիմ ձեզի հետ: Եւ այլ ոչ եւս ետես զնա. Եւ ալ անոր երեսը չտեսաւ:

328. Իսկ շաղկապը ե՞րբ կը գործածուի:

Պ. Իսկ, կը գործածուի երկու հակադրեալ նախադասութիւն կապելու, այսինքն, երբ երկու ներհակ բաներ կը նկարագրուին իբր բաղդատութիւն, զոր օրինակ.

Ունկնդիր լինի խրատու իմաստունն, իսկ անմիտն առօրին յայտնէ զբարկութիւն իւր:

329. Հ. Իսկ բառը ուրիշ ի՞նչ կը նշանակէ:

Պ. Իսկ, կը նշանակէ 1° Այլ, խօսքի սկիզբը, զոր օրինակ.

Իսկ Պետրոս ուրացաւ եւ ասէ. Ոչ գիտեմ զնա, կին դու. Պետրոս ալ ուրացաւ, եւ ըսաւ: Իսկ մշակքն

երբեւ տեսին զորդին, ասեն. Սա է ժառանգն, եկայք սպանցուք զսա. Մշակներն ալ, երբ որդին տեսան, ըսին, եւ այլն:

2°. Իսկ, անուններու և էական դերանուններու հետ կը նշանակէ նոյն իսկ, բուն իսկ, զոր օրինակ.

Ի մարդոյ իսկ առ օրինակ, զի յորժամ գայ (մանուկն) ի չափ հասակի մարդոյ, յայնժամ միտի ի չարիս. Բուն իսկ մարդէն օրինակ առ. երբ տղան չափահաս կ'ըլլայ, անատեն չարութեան կը միտի: Այլ զի մի ի մէնջ եւ եթ լուիցէք, զգիրսն իսկ ընթերցարուք. Նաև որպէս զի մենէ միայն լսած չըլլաք, բուն իսկ գիրքը կարդացէք: Այսու յայտ առնեն թէ զյարութիւն իսկ մարմնոյ խափանել կամին. Ասով կը ցուցնեն թէ բուն իսկ մարմնոյ յարութիւնը կ'ուզեն խափանել: Նա եւ ի տէրունական իսկ բարբառոյն իմանալի է, թէ (սատանայ) չէ կանխագէտ. Նոյն իսկ տէրունական (Քրիստոսի) փորձութենէն կրնայ հասկցուիլ թէ սատանան կանխագէտ չէ:

Եթէ որդի ուրուք չիցէ մտավարժ, բազում անգամ զծառայ այր առաջի նորա զան հարկանեն, զի ի նա հայեցեալ (որդին) լինիցի մտավարժ. ապա եթէ եւ այնու եւս ոչ խրատիցի, ի նա իսկ մատուցանեն զտանջանսն. Եթէ մէկուն որդին խելօք չէ, ծառան կը ծեծեն անոր առջեւը որ (որդին) անոր նայելով զգաստանայ. իսկ եթէ անով ալ չի խրատուիր, նոյն իսկ անոր տանջանք կուտան: Զի պիտոյ է մեզ վկայութիւն, զի մեզէն իսկ լուաք ի բերանոյ դորա. Ի՞նչ պէտք է մեզի վկայութիւն. քանզի բուն իսկ մենք լսեցինք ատոր բերնէն.

330. Հ. Որովհետև, և, ուրեմն, ապա, ի՞նչ տեսակ շաղկապներ են:

Բ. Որովհետև*, և, ուրեմն, ապա, կը կոչուին ապացուցական շաղկապ:

Որովհետև շաղկապով յառաջ բերուած նախադասութիւնը փաստ է, զոր օրինակ.

Որովհետև արարէք միում ի փոքրկանցս յայսցանէ, ինձ արարէք. Որովհետեւ այս պզտիկներէն մէկուն ըրիք, ինծի ըրիք: Որովհետև ի սակաւուց հաւատարիմ եղեր, ի վերայ բազմաց կացուցից զքեզ:

Ուրեմն, ապա կամ ապա ուրեմն շաղկապներով յառաջ բերուած նախադասութիւնը հետևութեան կամ եզրակացութեան է, զոր օրինակ.

Եթէ հոգւով Աստուծոյ հանեմ ես զդեւս, ուրեմն հասեալ է ի վերայ ձեր արքայութիւն Աստուծոյ. Եթէ ննջեաց, ապա ապրի: Եթէ չէր չարագործ այրն այն, ապա ոչ մատնէաք զնա քեզ: Սիմոն, Թագաւորք յումմէ առնուն զհարկն. նա ասէ, յօտարաց. ասէ ցնա Յիսուս, Ապա ուրեմն ազատ են որդիքն.

331. Հ. Ապա, ուրիշ ի՞նչ կը նշանակէ:

Բ. Ապա կը նշանակէ նաեւ ետքը, և մակբայ է, զոր օրինակ.

Զոր ինչ ես գործեմ, դու այժմ ոչ գիտես, բայց ապա գիտասջիր: Նախ վասն իւրեանց մեղաց մատուցանէին պատարագս եւ ապա վասն ժողովրդեանն.

332. Քանզի, Վասնզի, և, Վասն որոյ, ուստի, ի՞նչ շաղկապներ են:

Բ. Քանզի, Վասնզի, և, Վասն որոյ, ուստի կը կոչուին պատճառական շաղկապ:

* Փոխանակ Քանզի շաղկապի որովհետև գործածել սխալ է:

Քանզի, վասնզի շաղկապներով յառաջ բերուած նախադասութիւնը պատճառ է. վասն որոյ, ուստի շաղկապներով յառաջ բերուածը՝ գործ կամ արդիւնք է, զոր օրինակ.

(Պիղատոս) կամէր արձակել (զՅիսուս), քանզի գիտէր եթէ առ նախանձու մատնեցին զնա։ Ոչ առնուք, վասն զի չարաչար խնդրէք։

(Քրիստոս) խոնարհեցոյց զանձն. վասն որոյ եւ Աստուած զնա առաւել բարձրացոյց. Կաքաւեաց դուստրն Հերովդիայ ի մէջ բազմականին եւ հաճոյ թուեցաւ Հերովդի. ուստի և երդմամբ խոստացաւ տալ նմա զինչ եւ խնդրեսցէ։

333. Հ. Որպէս թէ շաղկապն ի՞նչ կը ցուցնէ։

Պ. Որպէս թէ շաղկապը նպատակ կը ցուցնէ, զոր օրինակ.

Յորժամ առնիցես ողորմութիւն, մի հարկանէր փող առաջի քո, որպէս կեղծաւորքն առնեն ի ժողովուրդս եւ ի հրապարակս, որպէս թէ փառաւորեսցին ի մարդկանէ։

334. Հ. Զի շաղկապը քանի՞ նշանակութիւն ունի։

Պ. Զի շաղկապը կը նշանակէ

1° Քանզի, զոր օրինակ.

Դուք ոչ հաւատայք ինձ, զի չէք յոչխարաց անտի իմոց։ Դուք ինծի չէք հաւատար, քանզի իմ ոչխարներէս չէք։

2° Կը նշանակէ որպէս զի, զոր օրինակ.

(Ղազարոս) տացէ նոցա վկայութիւն, զի մի եւ նոքա դայցեն յայս տեղի տանջանաց. Վկայութիւն տայ (իմացնէ) անոնց, որպէս զի անոնք ալ այս տանջանաց տեղը չգան։

3° Կը նշանակէ, որ, զոր օրինակ.

Կամիս զի երթիցուք քաղեսցուք զորոմնս. Կ'ուզես որ երթանք, որոմը քաղենք։

4° Հարցական մակբայ է և կը նշանակէ ինչու համար, զոր օրինակ.

Զի՞ կոչէք զիս, տէր, տէր, եւ զոր ասեմն ոչ առնէք։ Զի՞նչ գործէք, զի՞ լուծանէք զյաւանակդ։

335. Հ. Իբրեւ, յորժամ, և, մինչ, մինչդեռ, ի՞նչ տեսակ շաղկապներ են։

Պ. Իբրեւ, յորժամ, և, մինչ, մինչդեռ, կը կոչուին ժամանակական շաղկապ։

Իբրեւ, յորժամ, պարզապէս ժամանակ կը ցուցընեն, զոր օրինակ.

Իբրեւ ել ի լեառն, մատեան առ նա աշակերտքն. Երբ լեռը ելաւ, աշակերտները եկան անոր։ Իբրեւ լուան զայս ի թագաւորէն, գնացին։

Յորժամ առնիցես ողորմութիւն, մի հարկանէր փող առաջի քո։

Մինչ, մինչդեռ, կը ցուցնէ ժամանակի տեւողութիւն, զոր օրինակ.

Աշակերտք նորա գողացան զնա, մինչ մեք 'ի քուն էաք. Աշակերտները գողցան զանի, մինչ մենք կը քնանայինք. (կամ, տաճկաբանութեամբ մեր քնացած ատենը)։ Մինչդեռ նա զայս ածէր զմտաւ, հրեշտակ տեառն երեւեցաւ նմա. Մինչ նա զայս խորհէր (անոր այս բանը խորհած ատենը), Աստուծոյ հրեշտակը երեւցաւ անոր։

336. Հ. Եթէ ի՞նչ շաղկապ է։

Պ. Եթէ կը կոչուի ենթական շաղկապ, և յառաջ կը բերէ ենթադրեալ կամ պայման, զոր օրինակ,

Տէր, եթէ կամիս, կարող ես զիս սրբել։ Եթէ աստ լեալ էիր, եղբայրն իմ չէր մեռեալ։

337. Հ. Եթէ, ուրիշ ի՞նչ տեսակ շաղկապ է։

Պ. Եթէ, ինչպէս նաեւ Բէ, կի, երբ որ կը նշանակեն, ըարմաթար շաղկապ կը կոչուին, և յառաջ կը բերեն միջանկեալ նախադասութիւն մը որ գլխաւոր նախադասութեան մը բային իբրեւ տէր բայի կամ խնդիր է, զոր օրինակ.

Գրեալ է թէ ոչ հացիւ միայն կեցցէ մարդ. Գրըւած է որ մարդ հացով միայն չապրիր։

Հօս, Բէ ոչ հացիւ միայն կեցցէ մարդ միջանկեալ նախադասութիւնը տէր բայի է գրեալ էին։

Համարէին եթէ ի գերեզման երթայ, զի լացցէ անդ. Կարծեցին որ գերեզման կ'երթայ որպէս զի հոն լայ։

Հօս, եթէ ի գերեզման երթայ միջանկեալ նախադասութիւնը, համարէին բային սեռի խնդիր է։

Կամիմ զի կացցէ դա. Կ'ուզեմ որ ասիկա կենայ։

Հօս ալ, զի կացցէ դա, միջանկեալ նախադասութիւնը, սեռի խնդիր է կամիմ ին։

338. Հ. Եթէ կամ Բէ, ուրիշ ի՞նչ գործածութիւն ունի։

Պ. Թէ, կը գործածուի նաեւ իբրեւ տրոհական շաղկապ փոխանակ կամի, երբ խօսքը հարցական է, զոր օրինակ.

Ի քէն ասես զայդ, եթէ այլք ասացին քեզ. Քեզմէ կ'ըսես այդ թէ ուրիշներն ըսին քեզի։ Արժան է հարկս տալ կայսեր, եթէ ոչ. տացուք, թէ ոչ տացուք։

339. Հ. Մինչ, մինչեւ, մինչզի ի՞նչ տեսակ նախադասութիւն մը յառաջ կը բերեն։

Մինչ, մինչեւ, մինչզի, այնպիսի նախադասութիւն մը յառաջ կը բերեն որ առջի նախադասութեան սաստկութիւնը կը ցուցնէ, և կը նշանակեն այնպէս որ, զոր օրինակ.

Եւ գայ միաբանգամ ընդ նմա ժողովուրդն, մինչեւ կամ մինչզի հաց եւս ոչ ժամանել ուտել նոցա. Ժողովուրդը դարձեալ անոնց հետ կու գայ, այնպէս որ հաց անգամ չեն կրնար ուտել։ Հասն մանանխոյ, յորժամ աճիցէ, լինի ծառ, մինչեւ գալ թռչնոց երկնից եւ հանգչել յոստս նորա։ Այնպէս սիրեաց Աստուած զաշխարհ, մինչեւ զորդին իւր միածին ետ։

Մինչեւէն ետքը բայն ընդհանրապէս աներեւոյթ կը դրուի։

340. Հ. Մինչեւ, ուրիշ ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Մինչեւ, կը նշանակէ նաեւ

1°. Մինչեւ որ, Դէք. զոր օրինակ.

Աստղն զոր տեսին յարեւելս՝ առաջնորդէր նոցա, մինչեւ եկեալ եկաց ի վերայ՝ ուր էր մանուկն։ Ոչ անցցէ ազգս այս, մինչեւ այս ամենայն եղիցի. Այս սերունդը պիտի չանցնի, մինչեւ որ այս ամէն բան ըլլայ։

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

341. Հ. Շարադասութիւնն ի՞նչ է։

Պ. Շարադասութիւնը քերականութեան այն մասն է որ կը խօսի նախադասութեան կարգին և կառավարական ձեւերու վրայ։

342. Հ. Նախադասութիւնն ի՞նչ է։

Պ. Նախադասութիւն կ՚ըսուի խօսք մը կամ վճիռ մը որ բան մը կը հաստատէ կամ կը ժխտէ. զոր օրինակ, Աստուած արդար է, Աստուած անիրաւ չէ, մէյմէկ նախադասութիւն են, առաջինը՝ հաստատական, երկրորդը՝ ժխտական։

343. Հ. Նախադասութիւն մը քանի՞ մաս ունի։

Պ. Նախադասութիւն մը, յայտնի կամ լռելեայն, երեք մաս ունի. ենթակայ, բայ և ստորոգելի։ Ենթական է տէր բային, բայն է էական բայը եմ, ես, է, ստորոգելին այն բառն է զոր էական բայը կը հաստատէ կամ կը ժխտէ ենթակային վրայ։

Վերի նախադասութեանց մէջ, Աստուած ենթակայ է. արդար, անիրաւ բառերը ստորոգելի են. էն բայ է որ, առջի նախադասութեան մէջ, արդար ստորոգելին կը հաստատէ Աստուած ենթակային վրայ. երկրորդին մէջ, անիրաւ ստորոգելին նոյնպէս Աստուած ենթակային վրայ կը ժխտէ ն մակբայով։

344. Հ. Ամէն նախադասութեան մէջ ստորոգելի կա՞յ։

Պ. Ամէն նախադասութեան մէջ ստորոգելի կայ, կա՛մ զատ, երբ բայը էական բայն է, ինչպէս վերի օրինակներուն մէջ, և կամ՝ միացեալ էական բային հետ, երբ բայն ածական բայ է, այսինքն բաց էական բայէն ուրիշ որ և իցէ բայ է. զոր օրինակ, սա նախադասութեանց մէջ, Ես խօսիմ, Դու ընթեռնուս, Հայր սիրէ, ստորոգելին և բայը միացած են, քանզի խօսիմ, ընթեռնուս, սիրէ կը նշանակեն խօսող եմ, ընթերցող ես, սիրող է։

345. Հ. Նախադասութեանց մէջ, բաց յենթակայէն, բայէն և ստորոգելիէն, ուրիշ բառեր չե՞ն գտնուիր։

Պ. Նախադասութեանց մէջ, բաց յենթակայէն, բայէն և ստորոգելիէն, կրնան գտնուիլ ուրիշ բառեր, որ լրացուցիչ կամ յաւելուած կը կոչուին, քանզի նախադասութեան էական մասերուն, այսինքն ենթակային և ստորոգելւոյն կամ բային, իմաստը լրացնելու (ամբողջացնելու, որոշելու) կը ծառայեն։ Ուստի լրացուցիչ են ածականք, խնդիրք (յատկացուցիչ, սեռի և բնութեան խնդիր) և մակբայք։ Զոր օրինակ.

Աստուած ճշմարիտ է արարիչ երկնի և երկրի. Դու խորհիս զայդ ի սրտի քում. Նա տրտմեցաւ յոյժ։

Այս նախադասութեանց առաջնոյն մէջ, ինչպէս յայտնի է, Աստուած ենթակայ է, է՝ բայ, արարիչ՝ ստորոգելի. ասոնք նախադասութեան

էական մասերն են. իսկ Ճշմարիտ ածականը և երկնի և երկրի յատկացուցիչը նախադասութեան երկրորդական մասերն են, և լրացուցիչ են, առաջինը՝ ենթակային, երկրորդը՝ ստորոգելոյն։

Երկրորդ նախադասութեան մէջ, Դու ենթակայ է, խորհիս բայ և ստորոգելի է. զայդ ի սրտի քում սեռի և բնութեան խնդիրները լրացուցիչ են խորհող ստորոգելոյն (քանզի խորհիս խորհող ես ըսել է)։

Երրորդին մէջ, Նա ենթակայ է, տրտմեցաւ, այսինքն՝ եղեւ տրտմող բայ և ստորոգելի է, յոյժ մակբայը լրացուցիչ է տրտմող ստորոգելոյն։

346. Հ. Նախադասութիւններն ի՞նչ բանի կը ծառայեն։

Պ. Երկու, երեք, երբեմն աւելի նախադասութիւններ, երբ ներքին իմաստով մը իրարու հետ կապակցեալ են, խօսք կը կազմեն. զոր օրինակ.

Որ սիրէ զիս՝ || սիրեսցի ի Հօրէ իմմէ։ Եթէ առնիցես ողորմութիւն, || մի գիտասցէ ձախ քո || զինչ գործէ աջ քո։ Լեր իրաւախօհ ընդ ոսոխի քում վաղագոյն, || մինչդեռ իցես ընդ նմա ի ճանապարհի, || դուցէ մատնիցէ զքեզ ոսոխն դատաւորի, || և դատաւորն (մատնիցէ) դահճի։

Ասոնք խօսքեր են. առաջինը կը բաղկանայ՝ երկու, երկրորդը՝ երեք, և երրորդը՝ չորս նախադասութենէ։

347. Հ. Խօսքի մը մէջ գտնուած նախադասութիւններն ինչպէ՞ս կը ճանչցուին։

Պ. Գլխաւոր բայերէն. ուստի խօսքի մը մէջ որչափ գլխաւոր բայ կայ, այնչափ նախադասութիւն կայ։ Այսպէս, նախընթաց երեք խօսքին առաջնոյն մէջ երկու նախադասութիւն կայ քանզի երկու գլխաւոր բայ կայ, սիրէ և սիրեսցի։ Երկրորդին մէջ նախադասութիւններն երեք են, քանզի գլխաւոր բայերը երեք են, առնիցես, գիտասցէ, գործէ։ Երրորդին մէջ նախադասութիւնը չորս է, քանզի չորս գլխաւոր բայ կայ, լեր, իցես, մատնիցէ և ուրիշ մատնիցէ մը լռելեայն։

348. Հ. Խօսք մը կազմող նախադասութիւններն իրարու հետ ի՞նչպէս կը կապուին։

Պ. Խօսք մը կազմող նախադասութիւններն, իրենց իրարու հետ յարաբերութեան եղանակին* նայելով, յարաբերական դերանուամբ և կամ շաղկապով մը կը կապուին.

Ասեն ցնա արքն || որ ընդ նմա էին։ Վատնեաց զինչս իւր, || զի կեայր անառակութեամբ։

Առջի խօսքին մէջ նախադասութիւնները կապուած են որ յարաբերականով. երկրորդին մէջ՝ զի շաղկապով։

349. Հ. Նախադասութիւնները քանի՞ տեսակ են։

Պ. Նախադասութիւնները երկու տեսակ են.

* Եթէ նախադասութեան մը ուրիշ նախադասութեան մը հետ յարաբերութիւնը ներքին յարաբերութիւն է, որ յարաբերականով կը կապուի անոր հետ. եթէ ընդհանուր յարաբերութիւն է, որով շաղկապով, եթէ դատողական յարաբերութիւն է, զանազան շաղկապով, այլովքն հանդերձ։

գլխաւոր և միջանկեալ։ Յարաբերականով և կամ շաղկապով մը կապուած նախադասութիւնը միջանկեալ է, և այն որոյ հետ միջանկեալը կը կապուի՝ գլխաւոր է։ Ուստի վերի օրինակներուն մէջ, տեսնուած արտն, վճարեցայ գինը ետր, գլխաւոր նախադասութիւն են. որ ընդունած էին, և, չէ կրնար անդրադարձնեամբ, միջանկեալ են։

350. Հ. Նախադասութիւն մը յօրինելուն ի՞նչ կ'ըսուի։

Պ. Նախադասութիւն մը յօրինելուն, ինչպէս նաև այլ և այլ նախադասութիւններէ խօսք մը կազմելուն, շարադրել կ'ըսուի, և շարադրութիւն այն կարգն է որով նախադասութեան մը մէջ բառերը, և խօսքի մը մէջ նախադասութիւնները, կը շարուին։

351. Հ. Շարադրութեան կարգը քանի՞ է։

Պ. Շարադրութեան կարգը երկու է, քերականական և հռետորական։

Ա. ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳ

352. Հ. Քերականական կարգն ի՞նչ է։

Պ. Քերականական կամ վերլուծական կ'ըսուի շարադրութեան կարգը, ուր գլխաւոր գաղափարք առաջ բերուած են ետն երկրորդական գաղափարները։ Ենթական կամ տէր բային գլխաւոր գաղափար է ստորոգելոյն նկատմամբ որ երկրորդական է. նոյնպէս գոյականն՝ ածականին նկատմամբ, խնդրառուն՝ խնդրոյն նկատմամբ, ինչպէս նաև գլխաւոր նախադասութիւնը միջանկեալ նախադասութեան նկատմամբ։

353. Ուրեմն նախադասութեան մը բառերն ի՞նչպէս շարուելու են որ շարադրութիւնը քերականական ըլլայ։

Պ. Որպէս զի շարադրութեան կարգը քերականական ըլլայ, նախադասութեան բառերն հետեւեալ կերպով շարուելու են.

1° Ենթական, այսինքն տէր բային, բայէն և ստորոգելիէն առաջ, զոր օրինակ.

Ես եմ հովիւ. Դու ես վէմ. Նոքա խորհեցան. Այրն էր մեծատուն։

2° Որ և իցէ լրանալի բառ (ենթակայ, ստորոգելի, բայ, լրացուցիչ) իւր լրացուցչէն (ածականէն, բացայայտչէն, յատկացուցչէն, խնդրէն և մակբայէն) առաջ. զոր օրինակ.

Այրն այն էր մեծատուն. Այրն, Յովբ, էր արդար. Եղբարքն Յովսեփու իջին յԵգիպտոս. Նա էր իշխան երկրին. Եւ նա տրտմեցաւ յոյժ. Տեսի զտեղ ի ներքոյ Բղէնոյն. Այրն այն, Յովբ, էր մեծատուն. Դշխոյն հարաւոյ եկն տեսանել զՍողոմոն. Դու խորհիս զայդ ի սրտի քում. Հերովդէս սպան զՅակոբոս, զեղբայր տեառն, սրով. Կապանք յետոյ նորա լուծան. Արք տեղւոյն լուան զհասանել նոցա անդր. Կոչեաց զերկուս ի ծառայից իւրոց։

Բոլոր այս նախադասութեանց մէջ շարադրութեան կարգը քերականական կամ վերլուծական է, քանզի ամենուն մէջ ալ լրացուցիչները (ածական, բացայայտիչ, յատկացուցիչ, սեռի և

քնութեան խնդիր , մակբայ) յետոյ գրուած են քան զլրանալիս :

354· Հ· Այս կարգը քերականական կամ վերլուծական ինչո՞ւ համար ըսուած է :

Պ· Շարադրութեան այս կարգը քերականական կամ վերլուծական ըսուած է , վասն զի , երբ նախադասութիւն մը կը լուծենք քերականօրէն , նախ կը յայտնենք ենթական իւր լրացուցիչներովը , ապա բայը և ապա ստորոգելին իւր լրացուցիչներովը · նոյնպէս նախ լրացուցիչը կը յիշենք , և ապա անոր լրացուցիչը · զոր օրինակ ·

Արք տեղւոյն լուան (եղեն լսող) զհասանել նոցա անդր · Տեղւոյն մարդիկը լսեցին (լսող եղան) անոնց հոն հասնելը :

Այս նախադասութեան գրաբարին կարգը քերականական կամ վերլուծական է , քանզի կը լուծուի այն կարգով որով շարուած է :

Արք , Մարդիկը · ենթակայ կամ տէր բային : Ո՞ր մարդիկը · — Տեղւոյն · Տեղւոյն մարդիկը ·

Տեղւոյն , Սեռական խնդիր կամ յատկացուցիչ արք ենթակային : Արք տեղւոյն · Տեղւոյն մարդիկը ի՞նչ ըրին · — Եղեն , եղան ·

Եղեն , Բայ արք ենթակային : Արք տեղւոյն եղեն · Տեղւոյն մարդիկը եղան · — Ի՞նչ · — Լսող · լսող ·

Լսող , Ստորոգելի արք ենթակային : Արք տեղւոյն եղեն լսող · Տեղւոյն մարդիկը եղան լսող · — Ի՞նչ բանը · — Զհասանել · հասնելը ·

Զհասանել , Սեռի խնդիր լսող ստորոգելւոյն : Արք տեղւոյն լսող զհասանել · Տեղւոյն մարդիկը լսեցին հասնելը · — Որո՞ւն հասնելը · — Նոցա · անոնց ·

Նոցա , Սեռական խնդիր կամ յատկացուցիչ հասանել սեռի խնդրոյն : Արք տեղւոյն լուան զհասանել նոցա · Տեղւոյն մարդիկը լսեցին անոնց հասնելը · — Ո՞ւր · — Անդր · հոն ·

Անդր , Մակբայ , որ հասանել սեռի խնդրոյն մէկ պարագան , այսինքն տեղւոյ պարագան , կը ցուցնէ :

355· Հ· Նախադասութիւն մը ինչո՞ւ համար այս կարգով կը լուծուի :

Պ· Վասն զի տրամաբանութեան բնական կարգն այս է , և միտքն այս կարգով կը լուծէ և կ'ըմբռնէ իւր գաղափարները :

356· Հ· Պէ՞տք է որ շարադրութեան կարգը միշտ քերականական ըլլայ :

Պ· Ոչ , կրնայ երբեմն ձևաւոր ըլլալ :

Բ· ՁԵՒԱՒՈՐ ԿԱՐԳ

357· Հ· Շարադրութեան ձևաւոր կարգն ի՞նչ է :

Պ· Շարադրութեան կարգը ձևաւոր կ'ըսուի , երբ Արտուղութիւն , Զեղչումն և Աւելադրութիւն կոչուած քերականական ձևերուն մէկովն է :

1· Արտուղութիւն

358· Հ· Արտուղութիւնն ի՞նչ է :

Պ· Արտուղութիւն կ'ըսուի , երբ նախադասութեան մասերը քերականական կարգէն տարբեր կը շարուին · զոր օրինակ · երբ բայը կամ ստորոգելին առաջ կը գրուի քան զենթակայն , կամ լրացուցիչ մը քան զլրանալի բառը , զոր օրինակ ·

Առն ուրումն մեծատան եստւն անդք տոհմականս․ Ի միւսանգամ Պաւղոսի յԵրուսաղէմն եղանել․ Երկուց արարչաց, զբարւոյ եւ զչարի, ի միոջէ հօրէ զծնունդսն համբաւէ․ Առ ի զխաւարն եւ զստուերն զերկուց մեծացն անօթոց ի բաց ի միջոյ փարատելոյ․ Վասն բազում ժամանակաց մոգութեամբքն ապշեցուցանելոյ զնոսա ;

Այս նախադասութեանց մէջ շարադրութեան կարգն աղաւաղ է․ քերականական կարգն այս է․

Անդք առն ուրումն մեծատան եստւն տոհմականս․ Յեղանելն Պաւղոսի միւսանգամ յԵրուսաղէմ․ Համբաւէ զծնունդս երկուց արարչաց, բարւոյ եւ չարի, ի միոջէ հօրէ․ եւ այլն ։

359․ Հ․ Արտուղութիւնը քանի՞ է ։

Պ․ Արտուղութիւնը երկու է․ հարկաւոր և ազատ ։

Ա․ Հարկաւոր արտուղութիւն

360․ Հ․ Արտուղութիւնը ե՞րբ հարկաւոր է ։

Պ․ Արտուղութիւնը հարկաւոր է, երբ կը տեսնուի որ բառ մը քերականական կարգը պահելով խորթութիւն կամ երկդիմութիւն կը պատճառէ․ զոր օրինակ․

1° Քերականական կարգով ածականը յետադաս ըլլալով գոյականին՝ անոր հետ կը հոլովի (տես Թիւ 51)։ Բայց խորթութենէ կամ երկդիմութենէ խուսելու համար հարկ է երբեմն ածականը գոյականին նախադաս ընել, զոր օրինակ․

Վասն իջանելոյ աստուածեղէն սուրբ Հոգւոյն ։

Դրան և ապակէին կոթանոցին Հերովդի ։

Այս նախադասութեանց առաջնոյն մէջ, եթէ աստուածեղէն ածականը Հոգի գոյականէն ետքը դրուելով հոլովի այսպէս, վասն իջանելոյ Հոգւոյն սրբոյ աստուածեղէնի, խորթ կ'ըլլայ ։ Երկրորդ նախադասութեան մէջ ալ, եթէ դրան և ապակէին ածականները կոթանոցի գոյականէն ետքը դրուէին, այսպէս, կոթանոցին դրան և ապակէին Հերովդի, երկդիմութիւն կը ծագի, քանզի կրնայ դրան և ապակէին Հերովդէի հասկցուիլ ։

2° Քերականական կարգով յատկացուցիչը յատկացեալէն ետքը պիտի դրուի․ բայց նոյնպէս երկդիմութեան պատճառաւ կրնայ յատկացեալէն առաջ դրուիլ, զոր օրինակ․

Յովհաննու եղբայրն որ սպանաւ սրով ։

Այս նախադասութեան մէջ Յովհաննու յատկացուցիչը իւր յատկացեալէն, եղբայր բառէն, առաջ դրուած է․ եթէ ետքը դրուէր այսպէս, Եղբայրն Յովհաննու որ սպանաւ սրով, իմաստը երկդիմի կ'ըլլար, և կրնար հասկցուիլ թէ սպանուողը Յովհաննէսն էր ։

Նոյնպէս յարաբերական դերանուն յատկացուցիչը հարկաւոր արտուղութեամբ միշտ յատկացեալէն առաջ կը դրուի․ զոր օրինակ․

Կինն որոյ անուանն պատմի ընդ ամենայն աշխարհ ։

Այս նախադասութեան մէջ որոյ յարաբերականը, որ անուան բառին յատկացուցիչն է, անկէ առաջ դրուած է, որպէս զի անմիջապէս իւր յա-

բաքերելուն, չէ՞ բառին կից ըլլայ (տես Թիւ 277)․ քանզի չի կրնար ըսուիլ, կինն անոր ուրս պատմի։

3° Քերականական օրէնքով տէր բային բայէն պէտք չզատուի, բայց տէր բային բայէն զատել հարկ է, երբ տէր բայիէն անմիջապէս ետքը միջանկեալ նախադասութիւն մը կայ, որ անոր մէկ յատկութիւնը կը բացատրէ, զոր օրինակ․

Յակոբոս, զոր սպան Հերովդէս, կոչէր եղբայր տեառն․ (Տես եւ Թիւ 277–281)։

4° Հարցական նախադասութեանց մէջ տէր բային բայէն ետքը կը դրուի, իսկ հարցական բառն իրեն վերաբերեալ մասերով բայէն առաջ, զոր օրինակ․

Որդեա՞կ դու իցես․ Վասն որո՞յ գործոյ կամիք (դուք) քարկոծ առնել զիս․ Զի՞նչ գործ գործեալ է դա։

Առաջին նախադասութեան մէջ դու տէր բային բայէն ետքը դրուած է, որդեա՞կ դու ստորոգելին՝ առաջ․ երկրորդ նախադասութեան մէջ դուք տէր բային բայէն ետքը դրուած է, վասն որո՞յ գործոյ խնդիրն՝ առաջ։ Երրորդ նախադասութեան մէջ գործեալ է բային դա սեռական տէր բային (տես Թիւ 178) բայէն ետքը դրուած է, և զի՞նչ գործ սեռի խնդիրն՝ առաջ։

5° Քերականական կարգով մակբայները բայէն ետքը կը դրուին, բայց ոչ, մի, բացասական և արգելական մակբայները (տես Թիւ 163) հայերէնի մէջ սովորաբար բայէն առաջ կը դրուին, զոր օրինակ․

Ոչ եմ, կամ, չեմ արժանի․ Ոչ կամիմ․ Մի՛ սիրէք․

Բ․ Ազատ արտուղղութիւն

361․ Հ․ Արտուղղութիւնը ե՞րբ ազատ է։

Պ․ Արտուղղութիւնն ազատ է, երբ շարադրութեան քերականական կարգը փոխել հարկ չէ, այլ գրողին կամքէն կամ ընտրողութենէն կախում ունի։

362․ Հ․ Հայերէնի մէջ արտուղղութեան սովորական դէպքերը քանի՞ են։

Պ․ Հայերէնի մէջ արտուղղութեան սովորական դէպքերը չորս են։

1° Ենթակայի և բայի արտուղղութիւն․ այսինքն՝ բայը ենթակայէն (տէր բայիէն) առաջ դնել․ զոր օրինակ․

Էր այրն մեծատուն․ Էջ սա արդարացեալ ի տուն իւր քան զնա․ Ասէ Պետրոս, Երթամ ձուկն որսալ․ ասեն․ Գամք և մեք ընդ քեզ։

2° Ենթակայի և ստորոգելոյ արտուղղութիւն․ այսինքն՝ ստորոգելին բայէն առաջ դնել, և ենթական բայէն ետքը․ զոր օրինակ․

Մեծատուն էր այրն․ Լաւ էք դուք քան զմեզ․ Երջանիկք են աչք նոցա․ Երանելի են կանայք դոքա։

3° Յատկացուցչի և յատկացելոյ արտուղղութիւն․ այսինքն՝ յատկացուցիչը յատկացեալէն առաջ դնել․ զոր օրինակ․

Աստուծոյ ճարտար է․ Պատերազմաց ահեղէն յաղթահարութենէ մարդկան եղեւ․ Եթէ Աստուծոյ կամօք գործին այսպիսի չարիք, ընդէ՞ր ի գործելեաց չարեացն վրէժս պահանջէ Աստուած․ Ոչ իշխէ արքայից արքայն ծառայ ի

կայսր խրախուսել, եւ ոչ նոյնէր ոք ծառայ ի Սասանա-կանն խիզախել ։

4° Խնդրառուի և խնդրոյ արտաւղութիւն. այսինքն՝ խնդիրը խնդրառուէն առաջ դնել ։

Զհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ. Զհիւանդս և զհնարա-գուս արարէք. Զօրէնս քո ուսուցէք. Զդատաստանս իմ պահե-ցէք ։ Ցովսեփայ եւ Դանիէլի մեծամեծ իրաց տեսիլք յայտնեցան. այսինքն, Տեսիլք մեծամեծ իրաց յայտ-նեցան Ցովսեփայ եւ Դանիէլի. Թուի թէ ի ծովէ ելա-նէ արեգակն. այսինքն, Թուի թէ արեգակն ելանէ ի ծովէ ։ Եւ զգօղութենէ նոյն բանք են. այսինքն, Նոյն բանք են եւ զգօղութենէ ։ Ի բնակչաց Թափուր զեր-կիրն կացուցանէր. այսինքն, Կացուցանէր զերկիրն թափուր ի բնակչաց. Փորձելոյ վասն ասէր. այսինքն, Վասն փորձելոյ. Ծովակն որ զնովաւ չուրջ էր. այ-սինքն, Ծովակն որ էր չուրջ զնովաւ. Քան զաւուրս ինչ յառաջ. փոխանակ, Յառաջ քան զաւուրս ինչ. Այլ ոք քան զիս յառաջագոյն իջանէ. փոխանակ, Այլ ոք ի-ջանէ յառաջագոյն քան զիս. Ի ներքոյ թզենւոյն տեսի զքեզ. այսինքն, Տեսի զքեզ ի ներքոյ թզենւոյն ։

363. Հ. Երբ յատկացուցիչը յատկացեալէն առաջ կը դրուի, յատկացելոյն նախդիրն ի՞նչ կ’ըլլայ, եթէ յատկացեալը նախդիր ունի ։

Պ. Երբ յատկացուցիչը յատկացեալէն առաջ կը դրուի, յատկացելոյն նախդիրը (եթէ յատկա-ցեալը նախդիր ունի) կրնայ յատկացուցչին վրայ միայն դրուիլ, կամ երկուքին վրայ ալ կրկնուիլ, և կամ յատկացելոյն վրայ միայն մնալ ։

Առ շնորհն սուսեր եւ եհատ զգլուխ նորա. Գի-տել շտարեաց փոփոխմունս եւ շատեղաց դիրս. Սա-տանայ վրիպեցուցանէ զմարդիկ յԱստուծոյ ճշմարտու-

թենէն. Սատանայ յՆբրայեցւոց եւ յԱսորւոց լեզուէ խոտորեալ թարգմանի. Ցուցողոյն անանալոյ եւ ի մտաց իսկ անկանի մարդն. Դարձան յիւրեանց տեղիս. Ընդ Ցիսուսի մկրտելն եւ կալ յաղօթս ։

Այս օրինակներուն մէջ նախդիրը նախադաս յատկացուցչին վրայ միայն դրուած է ։

Զարժանի զվրիժուց շհատուցումն անդրէն յանձն իւր ընկալեալ. Զմեծին աստուծոյ Արտեմեայ շմեհ-եանն. Զորոյ ես զգլուխն հատի. Զօդոյն, որ ցայգ ուռ-նու ի խոնաւութենէ ջուրց, հասեալ ջերմութեան ճա-ռագայթից արեգականն՝ չքթեցուցանէ ի բաց շտամկու-թիւնն. Ի միասանգամ Պաւղոսի յՆրուսաղէմն ելանել ։

Այս օրինակներուն մէջ նախդիրը թէ նախա-դաս յատկացուցչին և թէ յատկացելոյն վրայ դրուած է ։

Եւ ոչ մեծին Գրիգորի յառաքինութիւնսն ուշ ե-դին. Այլ նոցա որպէս շմորթն զգենումք եւ ոչ մնա-սէ, եւ զմիսն, եթէ սիրտ ուրուք առնոյր եւ ուտէր, ոչ մնասէր. Նորա շմիտս հաճէք, այլ շտիեզերաց ըզ-միտս ոչ կարէք հաճել. Քաղաքի միոյ մեծի շիշխանու-թիւն հաւատալ. Երկուց արարչաց, շբարւոյ եւ շչա-րի, ի միօջէ հօրէ շծնունդսն համբաւէ ։

Ազգ՝ որոյ ոչ լուիցես շլեզու. Որոյ շարիւնն Պի-ղատոս խառնեաց ընդ զոհս նոցա. Որոց ընդ հարսն երդմունս եւ դաշինս արարեր. Որոց ընդ բարս եւ ընդ գնացս նախանձէին. Որոյ հուր յաչացն արձակիցի ։

Այս օրինակներուն մէջ նախդիրը նախադաս յատկացուցչին վրայ դրուած չէ ։

Ցուցց ելանել բառն ալ այսպէս կը գործածուի, այսինքն, նախդիրը նախադաս յատկացուցչին վրայ չի դրուիր, զոր օրինակ.

Ճաշից յաչաց ելանէին · Աստուծոյ յաչաց ելին · Նոյն իսկ հանէ զքեզ առնն յաչաց ։

364. Հ. Եթէ նախադրութեան մը խնդիրը նախադրութենէն առաջ կը դրուի, և նախադրութիւնը նախդիր ունի, նախդիրն ի՞նչ կ'ըլլայ ։

Պ. Եթէ նախադրութեան մը խնդիրը նախադրութենէն առաջ կը դրուի, և նախադրութիւնը նախդիր ունի, այս նախդիրը կրնայ երկուքին վրայ ալ կրկնուիլ, և կամ միայն նախադաս խնդրոյն վրայ դրուիլ, զոր օրինակ ·

Ի պէսպէս փորձութեանց ի մէջ անկանիցիք · Ի ձեռում միջի · Զմեր կնի ոչ չրջէր · Զոյր ընտ ելեալ ես · Ի մեր վրայ ։

365. Հ. Մակբայներու և շաղկապներու արտուղութեան վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ ։

Պ. 1°. Երբեմն ոչ բացասական և մի արգելական մակբայը, և, ընդէ՞ր, զի՞նչ, ո՞րպէս, ո՞րչափ, հարցական մակբայները բայէն ետքը կը դրուին ։

Խոզ թաթահեղձ է, բայց որոճայ ոչ, պիղծ իցէ նա ձեզ · Տկարանայ ինչ ոչ քեզ · Գրեցաւ իսկ ոչ · Եթէ զովեսցես զքանան, եւ առնիցես ոչ, մեծամեծ պատիժք են · Յայտ է թէ բնաւ եւ էր իսկ ոչ Զրուանն · Նա եւ առնուին իսկ ոչ յանձն · Բնաւ եւ յիշեմ իսկ ոչ · Որ ոչն գործիցէ, եւ կերիցէ մի · Եւ փրկէր իսկ ընդէ՞ր զայլոյ արարածս · Բնաւ իսկ սուտ ընդէ՞ր կոչիցի · Եւ զոհանային զի՞նչ · Կամի զի կանգնեսցէ · եւ կանգնէ ո՞րպէս ։

2°. Երբեմն ալ շաղկապներէն ոմանք փոխանակ դրուելու նախադասութեան սկիզբը, մէջտեղը կը դրուին, զոր օրինակ ·

Սով եթէ լինիցի յերկրի · փոխանակ՝ Եթէ սով լինիցի յերկրի · Իմ եթէ չէր եկեալ եւ խօսեցեալ ընդ նոսա · Զի կամակար մօք եթէ յանցանիցեմք · Զայն թէպէտեւ ցանկութիւն չահիցն հնարեցաւ · Կոյր կուրի յորժամ առաջնորդէ · Ջերմ մինչդեռ էր իբրեւ զհուր ։

366. Հ. Հրամայական բային վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ ։

Պ. Երբ ոչ, մի, բացասական մակբայը, փոխանակ դրուելու հրամայական բային աներևոյթ խնդրոյն վրայ, հրամայական բային վրայ կը դրուի, այս բայը կը նշանակէ արգելել, [illegible], զոր օրինակ ·

Զգրաստու թշնամւոյն անկելոյ բեռամբ հրամայէ՝ զանց առնել · Զուլ 'ի մօր կաթն հրամայէ եփել · Ուտել 'ի պտղոյ ծառոյն՝ յոր հուպն հրամայեաց երթալ · Վասն հոգւոյն չտայ հոգալ, եւ վասն մարմնոյ հրամայեաց տատամսել · Պաւղոս հրամայեաց զարդարել կանանց · Զհրամայեաց ումեք 'ի վեր հանել · փոխանակ ըսելու՝ Հրամայէ չառնել զանց, չեփել, չզարդարել ։

367. Հ. Ուրիշ ի՞նչ տեսակ արտուղութիւն կայ ։

Պ. Տեսակ մը արտուղութիւն ալ կայ, և սա է որ իրարու հետ անմիջապէս կապակցութիւն ունեցող բառերու մէջտեղ ուրիշ բառեր կը մտնեն, զոր օրինակ ·

1°. Նախադրութեան ու խնդրոյն մէջտեղ ։

Թշնամի կոչի (սատանայ) վասն զորոմն 'ի մէջ ցորենոյն սերմանելոյ · փոխանակ՝ Վասն սերմանելոյ զորոմն, եւ այլն · Վասն 'ի լաւութիւնս զմարդն յորդորելոյ · Ցետ զաշխարհն ընդ ձեռամբ նուաճելոյ · Առ 'ի զաւերն Բաբելոնի նշանակելոյ ։

2°. Բացասական մակբային ու բային մէջտեղ, զոր օրինակ ·

Մէ, զի չեմք ակն, ասացուած թէ չեմք 'ի մարմնոյ անտի. փոխանակ՝ Մի ասասցուք թէ չեմք 'ի մարմնոյ, այնու զի չեմք ակն. Մէ, ընդ այնոսիկ որ գործեն զանօրէնութիւն, նորոգանէր զնա. Մէ, վասն զի չէ դիւրին մտաց մերոց կալ 'ի վերայ սկզբան աշխարհիս թէ զիարդ եւ որպէս իցէ, կարծեցեալ թէ անսկիզբն եւ առանց արարչի իցէ. Զի մի, մթարքն որ զբռօքն չոգայցեն, արգել հայելոյ 'ի յատակութիւն լուսոյն լէցեն։ Եւ ոչ, թէ վիշտս ինչ կրիցեն, գտան։

3°. Երկու բառէ շինուած նախադրութեանց կամ մակբայից մէջտեղ, զոր օրինակ․

Ընդ հողմոյն դէմ. փոխանակ՝ Ընդդէմ հողմոյն. Գրէ իսկ թէ ամենայն. փոխանակ՝ Գրեթէ ամենայն։

Այսպէս կ'ըսուի նաեւ․

Այլ ինչ ազգ. Այլ իմն ազգ. Ոչ այսչափ միայն, այլ եւ այլ եւս ազգ. փոխանակ՝ Այլազգ ինչ, Այլազգ իմն, Այլազգ եւս։

4°. Երկու բառէ շինուած ասութիւններու մէջտեղը, զոր օրինակ․

Ապա եթէ զմարտուսոյցն զմտաւ ոչ ածիցեն. փոխանակ՝ Ոչ ածիցեն զմտաւ. Արկ Հերովդէս արքայ ձեռն չարչարել զոմանս. փոխանակ՝ Արկ ձեռն Հերովդէս, եւ այլն։
Զի մի, մթարքն որ զբռօքն չողայցեն, արգել հայելոյ 'ի յատակութիւն լուսոյն լէցին. Արար Աստուած այց որդւոցն Իսրայէլի. Ցորժամ առաջնորդն ազգ, կամ ոտամբ կամ ձայնիւ, տանիցէ. Զինչ ինչ յայտ օրհնութիւնքն տանիցեն. Յայտ 'ի Ցոբայ փորձանացն է։

5°. Էական բայէն և անցեալ ընդունելութենէ բաղադրեալ ժամանակներու մէջ՝ էական բային ու անցեալին մէջտեղը, զոր օրինակ․

Ես ծնեալ իսկ 'ի դմին եմ. փոխանակ՝ Ես ծնեալ եմ իսկ 'ի դմին. Որ էր, վասն խռովութեան իրիք եղելոյ 'ի քաղաքին եւ սպանութեան, մտեալ 'ի բանտ։ Մինչչեւ ձեր խնդրեալ ինչ էցէ. Զեւ էցէ հաւուս խօսեալ. Անդ էր նաւն ընկեցելոց զբեռինն։

2. Զեղչում

368. Հ. Զեղչումն ի՞նչ է։

Պ. Զեղչում կ'ըսուի, երբ նախադասութեան մէկ մասը զանց առնուած է, բայց լռելեայն կ'իմացուի, զոր օրինակ․

Հռաքէլ լայր զորդիս իւր եւ ոչ կամէր մխիթարել, զի ոչ էին (նոքա կենդանի)։

Այս խօսքին մէջ փակագծի մէջ առնուած նոքա և կենդանի բառերը, որ էին բային ենթակայ և ստորոգելի են, զեղչուած են, բայց կ'իմացուին լռելեայն։

Լեր իրաւախոհ ընդ ոսոխի քում վաղագոյն, մինչդեռ իցես ընդ նմա ի ճանապարհի. գուցէ մատնիցէ զքեզ ոսոխն դատաւորի, եւ դատաւորն (մատնիցէ զքեզ) դահճի։

Այս խօսքին մէջ ալ փակագծի մէջ առնուած մատնիցէ բայն իր սեռի խնդրովը զեղչուած է, բայց երկուքն ալ լռելեայն կ'իմացուին։

Զակքէոս խնդրէր տեսանել զՅիսուս, եւ ոչ կարէր (տեսանել զնա) ի բազմութենէն։

Այս խօսքին մէջ ալ փակագծի մէջ դրուած մասը, տեսանել զնա, որ կարէր բային խնդիրն է, զեղչուած է, բայց լռելեայն կ'իմացուի։

369. Հ. Հայերէնի մէջ ընդհանրապէս նախադասութեան ո՞ր մասերը կը զեղչուին:

Պ. Հայերէնի մէջ ընդհանրապէս կը զեղչուին:

1° Ենթական կամ տէր բայն.

2° Բայը.

3° Խնդիրներ:

1. Ենթակայի կամ տէր բայի զեղչում

370. Հ. Ո՞ր տէր բայերը կը զեղչուին հասարակօրէն:

Պ. Հասարակօրէն կը զեղչուին բայերուն առաջին և երկրորդ դէմքի տէր բայերը ես, դու, մեք, դուք, զոր օրինակ.

Կոչեցի զնոսա. Եղիցիս կոյր. Կամիմք գիտել. Գիտէք զինչ արարի:

Հարկ չէ ըսել, ես կոչեցի, դու եղիցիս, մեք կամիմք, դուք գիտէք:

271. Հ. Երրորդ դէմքի դերանուն տէր բայերը, նա, նոքա, ինքն, ինքեանք, ե՞րբ կը զեղչուին:

Պ. Երրորդ դէմքի դերանուն տէր բայերը, նա, նոքա, ինքն, ինքեանք, կը զեղչուին, երբ բային բուն տէր բայն յայտնի է. եթէ յայտնի չէ, պէտք է յայտնի ընել զայն դերանունով կամ ուրիշ որ և իցէ կերպով. զոր օրինակ.

Այր ոմն տնկեաց այգի եւ ետ զնա մշակաց. եւ ի ժամու առաքեաց առ մշակսն ծառայ, զի ի պտղոյ այգւոյն տացեն նմա. եւ մշակքն զան հարին զծառայն եւ արձակեցին ունայն. յաւել միւս եւս ծառայ յղել, նոքա

եւ զնա եւս զան հարին, անարգեցին եւ արձակեցին ունայն:

Այս խօսքին մէջ, ետ, առաքեաց, տացեն, արձակեցին, յաւել, անարգեցին, արձակեցին բայերը դերանուն տէր բայ չունին, քանզի յայտնի է թէ առաջին երկուքին տէր բայն այր ոմն է. երրորդին և չորրորդին՝ մշակք բառն է. հինգերորդին՝ դարձեալ այր ոմն է. վեցերորդին և եօթներորդին՝ դարձեալ մշակք բառն է:

Առն միոջ էին երկու որդիք: Ասէ կրտսերն ի նոցանէ ցհայրն. Հայր, տուր ինձ բաժին որ անկանի յընչիցդ. եւ նա բաժանեաց նոցա զկեանսն: Յետ ոչ բազում աւուրց ժողովեալ զամենայն կրտսերոյն՝ գնաց յաշխարհ հեռի, եւ անդ վատնեաց զինչս իւր, զի կեայր անառակութեամբ: Եւ իբրեւ սպառեաց զամենայն, եղեւ սով սաստիկ յաշխարհին, եւ սկսաւ ինքն չքաւորել: Եւ գնացեալ յարեցաւ ի մի ումն ի քաղաքացւոց աշխարհին, եւ նա յղեաց զնա յագարակ իւր արածել խոզս: Ցանկայր նա լնուլ զորովայն իւր յեղջերէն զոր խոզքն ուտէին, եւ ոչ ոք տայր

Մարդ մը երկու որդի ունէր: Անոնց կրտսերը կ'ըսէ իր հօրը. Հայր, քու ինչքէդ ինծի ինկող բաժինը տուր. ան ալ բաժնեց անոնց իր ստացուածքը: Քիչ ժամանակ ետքը կրտսեր որդին ամէն բան ժողվելով գընաց հեռու երկիր մը, եւ հոն վատնեց իւր ինչքը, քանզի անառակութեամբ կ'ապրէր: Երբ ամէն բան սպառեց, սով եղաւ այն երկրին մէջ, ինք ալ սկսաւ չքաւորել, եւ գնաց յարեցաւ այն երկրին քաղաքացիներէն մէկուն, եւ այս վերջինը զանի իւր ագարակը ղրկեց խոզեր արածելու: Խեղճ պատանին կ'ուզէր իւր փորը լեցունել եղջիւրներէն զոր խոզերը կ'ուտէ-

նմա . . . ։ Եւ յարուցեալ եկն առ հայր իւր, եւ մինչդեռ հեռագոյն էր, ետես զնա հայրն եւ գթացաւ, յարեաւ եւ ընթացաւ ընդ առաջ, անկաւ զպարանոցաւ նորա եւ համբուրեաց զնա։ Եւ ասէ ցնա որդին. Հայր, մեղայ յերկինս եւ առաջի քո, եւ ոչ եւս եմ արժանի կոչել որդի քո։ Ասէ հայրն ցծառայս իւր. Վաղվաղակի հանէք զպատմուճանն առաջին եւ ագուցէք նմա, եւ տուք զմատանին ի ձեռն նորա եւ կօշիկս յոտս նորա, եւ ածէք զեզն պարարակ, զենէք, կերիցուք եւ ուրախ լիցուք, զի այս որդի իմ մեռեալ էր եւ եկեաց, կորուսեալ էր եւ գտաւ. եւ սկսան ուրախ լինել։

Եւ էր երէց որդի նորա յագարակի. եւ մինչդեռ գայր եւ մերձ եղեւ ի տունն, լուաւ զձայն երգոց եւ ըղպարուց, եւ կոչեցեալ առ ինքն զմի ի ծառայիցն, հարցանէր թէ զինչ իցէ այն։ Եւ նա ասէ ցնա. Զի եղբայր քո եկեալ է, եւ եզեն հայր քո զեզն պարարակ, զի ողջամբ ընկալաւ զնա։ Բարկացաւ երէցն եւ ոչ կամէր մտանել. եւ հայրն ելեալ արտաքս աղաչէր զնա։ Նա պատասխանի ետ եւ ասէ ցհայրն. Այս քանի՜ ամք են զի ծառայեմ քեզ, եւ երբէք զպատուիրանաւ քով ոչ անցի. ուլ մի երբէք ոչ ետուր ինձ զի ուրախ լինէի ընդ բարեկամս իմ. յորժամ եկն որդիդ քո այդ որ եկեր զկեանս քո, զենէր դմա զեզն պարարակ։ Եւ ասէ ցնա հայրն, Որդեակ, դու հանապազ ընդ իս ես, եւ ամենայն որ ինչ իմ է՝ քո է. այլ ուրախ լինել եւ խնդալ պարտ էր, զի եղբայր քո այս մեռեալ էր եւ եկեաց, կորուսեալ էր եւ գտաւ։

ին, բայց ոչ ոք կու տար անոր . . . ։ Եւ ելաւ գնաց իւր հօրը, եւ մինչդեռ հեռու էր, տեսաւ զանի հայրը եւ գթացաւ, ելաւ վազեց դիմացը, անոր վիզն ինկաւ եւ համբուրեց զանի։ Եւ որդին ըսաւ անոր. Հայր, մեղայ յերկինս եւ առաջի քո, եւ այլ եւս արժանի չեմ որդիդ կոչուելու։ Իսկ հայրն ըսաւ ծառաներուն. Շուտով հանեցէք առջի պատմուճանը եւ հագուցէք անոր, եւ մատանին ձեռքը տուէք, կօշիկներն ալ ոտքը, եւ բերէք գիրցած եզը, մորթեցէք, ուտենք եւ ուրախ ըլլանք, վասն զի այս որդիս մեռած էր եւ ապրեցաւ, կորսուած էր եւ գտնուեցաւ. եւ սկըսան ուրախութիւն ընել։

Իսկ անոր երէց որդին ագարակին էր. եւ մինչդեռ կու գար եւ տանը մօտեցաւ, լսեց երգերուն եւ պարերուն ձայնը, եւ իրեն կանչելով ծառաներէն մին, կը հարցնէր թէ ինչ էր այն։ Եւ նա ըսաւ անոր. Քանզի եղբայրդ եկած է, եւ հայրդ մորթեց գիրցած եզը, վասըն զի ողջ առողջ ընդունեց զանի։ Երէցը բարկացաւ եւ մտնել չէր ուզեր. եւ հայրը դուրս ելնելով կ'աղաչէր անոր։ Իսկ ան պատասխան տուաւ եւ ըսաւ հօրը. Այս քանի՜ տարի է որ քեզի կը ծառայեմ, եւ երբէք պատուիրանքէդ չանցայ. ինծի երբէք ուլ մը չտուիր որ ուրախ ըլլայի բարեկամներուս հետ. երբ եկաւ այդ որդիդ որ քու բոլոր ստացուածքդ կերաւ, գիրցած եզը մորթեցիր։ Եւ հայրն ըսաւ անոր. Որդեակ, դու միշտ ինծի հետ ես. ամէն ինչ որ իմս է՝ քուկդ է. բայց ուրախ ըլլալ պէտք էր որ այս քու եղբայրդ մեռած էր եւ ապրեցաւ, կորսըուած էր եւ գտնուեցաւ։

Այս օրինակին մէջ, առաջին և երկրորդ դէմքի բայերուն տէր բայինները զեղչուած են. իսկ երրորդ դէմքի բայերէն նօտր գրով դրուածներուն միայն տէր բայինները զեղչուած են, քանզի յայտնի են։

372. Հ. Ուրիշ ի՞նչ բառեր, տէր բայի ըլլալով, կրնան զեղչուիլ։

Պ. Կրնան զեղչուիլ 1° Ո՞վ, ով, ոմանք, ի՞, ա-

նորոշ կամ միջակ անուններըը (տես Թիւ 67), երբ տէր բայի են, զոր օրինակ ·

Եկն առ իս յեղբարց իմոց · այսինքն, Եկն առ իս ոմն կամ մին յեղբարց իմոց : Եկին ընդ մեզ եւ յաշակերտաց անտի · այսինքն, Եկին ընդ մեզ ոմանք յաշակերտաց անտի : Անմեղի ումեք ոչ դեւք, եւ ոչ ի գազանաց եւ ի սողնոց կամ յայլ անասնոց կամ ի մարդկանէ վնասել կարասցեն · այսինքն, Անմեղի ումեք ոչ դեւք, եւ ոչ մին ի գազանաց եւ ի սողնոց կամ յայլ անասնոց, կամ ի մարդկանէ ոք վնասել կարասցեն :

2° Կը զեղչուի երբեմն յարակատարին, գերակատարին և ստորադասական անցելոյն, այսինքն՝ էական բայով և անցեալ ընդունելութեամբ շինուած բաղադրեալ ժամանակներուն (տես Թիւ 155), եղակի երրորդ դէմքին տէր բային որ սեռական հոլով է (տես Թիւ 178), զոր օրինակ ·

Զգաւիթն մի չափեր, զի տուեալ է զնա հեթանոսաց · այսինքն, զի իմ տուեալ է զնա հեթանոսաց : Եթէ զգործսն չէր գործեալ ի նոսա, մեղ ինչ ոչ գոյր նոցա · այսինքն, Եթէ իմ չէր գործեալ ի նոսա զգործսն, եւայլն : Ընդ մեզ զի՞ էք պշուցեալ, իբրու թէ անձին զօրութեամբ ինչ արարեալ իցէ զգնալդ դմա · այսինքն, արարեալ իցէ մեր զգնալդ դմա : Զինչ ունիս զոր ոչ իցէ առեալ · այսինքն, զոր ոչ իցէ առեալ քո : Մինչեւ ստեղծեալ էր զքեզ յորովայնի, գիտեմ զքեզ · այսինքն, Մինչեւ ստեղծեալ էր իմ զքեզ : Մինչեւ խօսեցեալ իցէ՝ ուսիր · այսինքն, Մինչեւ խօսեցեալ իցէ քո՝ ուսիր :

373. Հ. Այս վերջին դէպքին վերաբերեալ ինչ դիտելիք կայ :

Պ. Երբ բաղադրեալ ժամանակը երկուք է,

մէկը տէր բային դէմքը կ'առնէ, միւսը երրորդ դէմք կը մնայ զեղչեալ տէր բայիւ, զոր օրինակ ·

Զառ ի յետոյսն մոռացեալ է (իմ), եւ ի յառաջադէմսն նկրտեալ եմ · փոխանակ ըսելու, Զառ ի յետոյսն մոռացեալ, եւ ի յառաջադէմսն նկրտեալ եմ :

Եթէ կոչեալ էաք ի պատուիրանիդ քում, տէր, եւ պահեալ էր (մեր) զօրէնս զոր եդիր · փոխանակ : Եթէ կոչեալ էաք ի պատուիրանիդ քում, եւ պահեալ էաք, եւայլն :

Մինչեւ փեսեալ էր (նոցա) զնա, եւ մինչեւ ի նախանձուէն էին հալածեալք, փոխանակ, Մինչեւ փեսեալ էին զնա, եւ մինչեւ ի նախանձուէն էին հալածեալք :

Մինչեւ ծնեալ էին, եւ մինչեւ բարի ինչ կամ չար գործեալ էր (նոցա) · փոխանակ, Մինչեւ ծնեալ էին, եւ մինչեւ բարի ինչ կամ չար գործեալ էին :

Յորժամ զայսպիսի մեծամեծս առեալ իցէ (մեր), եւ սակաւս պահանջիցեմք · փոխանակ ըսելու, Զայսպիսի մեծամեծս առեալ իցեմք, եւ սակաւս պահանջիցեմք · Այսպիսի մեծամեծ բաներ առինք, եւ քիչ բան կը պահանջուի մենէ :

374. Հ. Այսպէս յարակատարի կամ գերակատարի եղակի երրորդ դէմքին զեղչեալ տէր բային ուրիշ բառ ալ կրնա՞յ ըլլալ :

Պ. Այսպէս յարակատարի կամ գերակատարի եղակի երրորդ դէմքին զեղչեալ տէր բային կրնայ ըլլալ անորոշ անուն մը կամ այնպիսի բառ մը որ խօսքին իմաստէն կը հասկցուի, զոր օրինակ ·

Զայս ամենայն գրեալ է (առաջնոց կամ ուրուք) ի գիրս ժամանակաց Թագաւորացն : Տեսին զի թաւալեցուցեալ էր (ուրուք) զվէմն ի գերեզմանէն : Զեւ եւս էր արկեալ (Հերովդի) զՅովհաննէս ի բանտ : Եդ զնա

ի գերեզմանի զոր էր փորեալ (նորա, Յովսեփայ) ի վիմի։ Եդ ի կռածոյ գերեզմանի ուր չէր (նորա, Յովսեփու) ընաւ զոք եդեալ։

Զ. *Բայի զեղչում*

375. Հ. Բայը ե՞րբ կը զեղչուի ընդհանրապէս։

Պ. Խօսքի մը մէկ անդամին մէջ յիշուած բայ մը, մինակ և կամ իրեն վերաբերեալ խնդիրներով մէկ տեղ, ընդհանրապէս կը զեղչուի նոյն խօսքին միւս անդամին մէջ, զոր օրինակ.

Եր իրաւախոհ ընդ ոսոխի քում վաղվաղոյն, մինչդեռ իցես ընդ նմա ի ճանապարհի. գուցէ մատնիցէ զքեզ ոսոխն դատաւորի, եւ դատաւորն՝ դահճի. այսինքն, եւ դատաւորն մատնիցէ զքեզ դահճի։

Լուարուք զի ասացաւ առաջնոցն. Մի երդնուցուս սուտ, այլ ես ասեմ ձեզ ամենեւին մի երդնուլ. մի յերկինս՝ զի աթոռ է Աստուծոյ. եւ մի յերկիր՝ զի պատուանդան է ոտից նորա. այսինքն, ես ասեմ ձեզ ամենեւին մի երդնուլ. մի երդնուլ յերկինս, զի աթոռ է Աստուծոյ, եւ մի երդնուլ յերկիր, զի, եւայլն։

Թէպէտեւ ամենեքին գայթակղեսցին, այլ ես՝ ոչ. այսինքն, այլ ես ոչ գայթակղեցայց։

Զերախտաւորսն եւ զբարերարս որ ի Նմանէ (յԱստուծոյ) կարգեցան՝ մեք ոչ հրամայեմք անարգել. բայց դարձեալ եւ ոչ զպաշտօն արարչին՝ արարածոց մատուցանել. այսինքն, բայց դարձեալ եւ ոչ զպաշտօն արարչին հրամայեմք արարածոց մատուցանել։

Զիարդ պաշտիցեմք զարեգակն որ կոչի ծառայ. կամ զլուսին՝ որ ամսոյ ամսոյ հիւծանի, կամ զերկիր՝ զոր հանապազ բրեմք եւ ցանգ կոխեմք. այսինքն, կամ զիա՞րդ պաշտիցեմք զլուսին որ ամսոյ ամսոյ հիւծանի, կամ զիա՞րդ պաշտիցեմք զերկիր զոր, եւայլն։

Որ առողջ միտս ունին, ոչ զշարժունս՝ այլ զշարժիչն պարտին փառաւորել. այսինքն, ոչ զշարժունսն պարտին փառաւորել, այլ զշարժիչն պարտին փառաւորել։

Գովեսցէ զքեզ ընկերն, եւ մի քո բերան. օտարն՝ եւ մի քո շրթունք. այսինքն, Գովեսցէ զքեզ ընկերն, եւ մի գովեսցէ զքեզ քո բերան. գովեսցէ զքեզ օտարն, եւ մի գովեսցեն զքեզ քո շրթունք։ Նոքա կարօտ են հացի, եւ դու՝ իմաստութեան. այսինքն, եւ դու կարօտ ես իմաստութեան։

Արեգակն խաւարելովն յայտ առնէ թէ՝ Չեմ ես արժանի պաշտաման, այլ այն՝ որ զիս զամենայն տիւ լուսաւոր պահէ. այսինքն, Չեմ ես արժանի պաշտաման, այլ այն է արժանի պաշտաման որ, եւայլն։

376. Հ. Ուրիշ ի՞նչ բայ կը զեղչուի յաճախ։

Պ. Յաճախ կը զեղչուի էական բայը 1° Երբ անցեալ ընդունելութեան մը հետ է, մանաւանդ տալ բային անցեալին հետ, զոր օրինակ.

Տուեալ լիցի քեզ թագաւորութիւնն ինն հազար ամի, եւ Որմիզդ ի վերայ քո արքայ կացուցեալ. այսինքն, կացուցեալ լիցի։ Տուեալ քեզ զհազար, նաժիշտ իմ. այսինքն, Տուեալ եմ քեզ զհազար, եւ այլն։ Զամենեսին որ անցանիցեն զօրինօքն՝ տուեալ քեզ իշխանութիւն պատուհասել. այսինքն, Տուեալ եմ քեզ իշխանութիւն եւ այլն։ Արքայ, տուր իշխանութիւն, եւ սպանից զվիշապդ. եւ առէ թագաւորն. Տուեալ քեզ. այսինքն, Տուեալ եմ կամ լիցի քեզ։ Մանաւանդ վասն ազանդին քրիստոնէից պատուիրեալ ձեզ զի... այսինքն, Պատուիրեալ եմ ձեզ զի, եւ այլն։ Զի ահաւասիկ Հողոփեռն յերկիր կործանեալ, եւ գլուխ իւր չէ առ նմա. այսինքն, Յերկիր կործանեալ է, եւ այլն։ Գնացին արք անօրէնք պատմել թագաւորին, եթէ Յովնաթան մեքենայս կազմեալ, շուրջ զբերդաւն պա-

տեալ, յառնուլ պատրաստեալ. այսինքն, Յառնուլ պատրաստեալ է։ Եւ արքայ Դաւիթ ծերացեալ եւ անցեալ զաւուրբք, եւ ծածկէին զնա հանդերձիւք եւ ոչ ջեռնոյր. այսինքն, Ծերացեալ էր եւ անցեալ զաւուրբք։

2° Էական բայը կը զեղչուի մանաւանդ ծնւ-ծէ-, ծէ-, բառերէն ետքը, զոր օրինակ.

Մինչչեւ լերինք հաստատեալ էին, եւ մինչչեւ ստեղծեալ զերկիր եւ զամենայն տիեզերս. այսինքն, Մինչչեւ էր ստեղծեալ (Աստուծոյ) զերկիր, եւայլն։ Մինչչեւ եկեալ առ միմեանս՝ (Մարիամ) գտաւ յղացեալ ի Հոգւոյն սրբոյ. այսինքն, Մինչչեւ եկեալ էին ընդ միմեանս (Յովսէփ եւ Մարիամ), եւ այլն։ Զինչ չար քան զօձ կայցէ, եւ ի նմանէ լինի Թերիակէ, եւ ի սպանող դեղոց, որք ի նենգութենէ մարդկան կազմեցան, չեւ հասուցեալ եւ անդէն բուժէ. այսինքն, Չեւ հասուցեալ էջէ. Օձէն գէշ ինչ բան կայ. սակայն Թերիակէն (Թիրեաք) անկէ կ'ըլլայ, որ հազիւ թէ կը հասնի, իսկոյն կը բժշկէ։ Չեւ նստեալ, եւ անդէն յօրհնութիւնսն յորդորին. այսինքն, Չեւ նստեալ էջեն, եւ անդէն, եւ այլն. Հազիւ կը նստին, (կամ կը նստին չեն նստիր,) փառաբանութեան կը շարժին։ Չեւ այգ եղեալ, իւրաքանչիւր զընկեր կոչեմք. այսինքն, Չեւ այգ եղեալ էջէ եւայլն. Առտու ըլլալուն պէս, իրար կը կանչենք։

3° Էական բայը կը զեղչուի, երբ յարաբերական դերանուամբ միջանկեալ նախադասութիւն է, և աշխարհաբար եղող ընդունելութեան զօրութիւնն ունի, զոր օրինակ.

Լուան ամենայն Թագաւորք որ յայնկոյս Յորդանանու (էին). Յորդանանու անդին եղող բոլոր Թագաւորները լսեցին. Ասեն արքն որ ընդ նոսա (էին).

Անոնց հետ եղող մարդիկ ըսին։ Յիշեաց զուխտ իւր որ ընդ Աբրահամու (էր)։ Որդի Յովսեփայ որ Հեղեայն, որ Մատաթայն. այսինքն, որ էր (որդի) Հեղեայ, որ էր (որդի) Մատաթայ. Մատաթային որդւոյն Հեղիի որդւոյն Յովսեփայ որդին էր։

377. Հ. Նախադասութեան մը իմաստին ինչ մասնաւոր յատկութիւն տալու համար շատ անգամ բայ մը կը զեղչուի։

Պ. Շատ անգամ բայ մը, մանաւանդ էական բայը, կը զեղչուի՝ նախադասութեան իմաստը հակիրճ և ազդու ընելու համար, և այս մանաւանդ այնպիսի նախադասութեանց մէջ որ ծանուցում կամ մաղթանք կամ առակ կամ տիտղոս, վերնագիր, են, զոր օրինակ.

Այդ ձեզ օրհնութիւն յաւարէ Թշնամեաց. այսինքն, Այդ է ձեզ օրհնութիւն, եւ այլն։ Եկաց քարոզ զօրուն ի բանակին եւ ասէ. Իւրաքանչիւր ոք ի քաղաք իւր եւ յերկիր իւր. այսինքն, Իւրաքանչիւր ոք երթիցէ ի քաղաք իւր, եւ այլն։ Ասէ արքայ, Զինչ է այդ. եւ ասէ Սիբա, Էշքդ՝ նստելոյ արքայի, եւ հացդ եւ արմաւդ՝ ի կերակուր մանկանցդ. այսինքն, Էշքդ են նստելոյ արքայի, հացդ եւ արմաւդ եղիցին ի կերակուր, եւ այլն։ Փառք հօր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ. այսինքն, Եղիցին փառք հօր եւ որդւոյ, եւ այլն։ Սուր տեառն եւ Գեդէոնի. Սուր ի վերայ Քաղդէացւոցդ. այսինքն, Եղիցի սուր, եւ այլն։ Խաղաղութիւն ամենեցուն. այսինքն, Եղիցի խաղաղութիւն ամենեցուն։ Սահակայ եպիսկոպոսի Հայոց ողջոյն. Առ Յովնաթան եղբայր, Առ Սպարտացիս, եղբարս մեր, ողջոյն. այսինքն, Եղիցի ողջոյն, եւ այլն։ Երանի աղքատաց, Վայ ձեզ դպրաց եւ փարիսեցւոց կեղծաւորաց, Եղուկ ինձ,

Անէծք այսպիսի կծծի բանից. այսինքն, Եղիցի երանի, վայ, եղուկ. Եղիցին անէծք, եւ այլն։

Բոլոր այս խօսքերը ծանուցում կամ մաղթանք են։

Սկիզբն իմաստութեան՝ երկիւղ տեառն. այսինքն, Սկիզբն իմաստութեան է երկիւղ տեառն։ Եղբայր յեղբօրէ օգնեալ՝ իբրեւ զքաղաք ամուր. այսինքն, Եղբայր յեղբօրէ օգնեալ՝ լինի իբրեւ զքաղաք ամուր։

Այս խօսքերն առակ են։

Գիրք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի. այսինքն, Այս է գիրք ծննդեան, եւ այլն։ Աւետարան ըստ Մատթէոսի. Թուղթ Պաւղոսի առ Հռոմայեցիս. այսինքն, Աւետարանս այս է գրեալ ըստ Մատթէոսի. Այս թուղթ է Պաւղոսի, գրեալ առ Հռոմայեցիս։

Այս խօսքերը տիտղոս կամ վերնագիր են։

Այսպէս կ՚ըսուի նաեւ, Ընթերցուած ի ծննդոց, կամ, յԵսայեայ մարգարէէ. Պատմութիւն Հայոց. Գլուխ առաջին, երկրորդ, երրորդ, եւայլն. փոխանակ ըսելու, Այս ընթերցուած կամ ընթերցուածս է ի ծննդոց, կամ, յԵսայեայ մարգարէէ, Այս է պատմութիւն Հայոց. Գլուխս այս է առաջին, երկրորդ, եւայլն։

3. Խնդիրներու զեղչում

378. Հ. Դերանուն խնդիր մը երբ կը զեղչուի։

Պ. Երբ միեւնոյն հոլով կամ ձեւ դերանուն խնդիր մը քանի մը բայերու կը վերաբերի, անոնցմէ մէկուն քով միայն դրուելով, միւսներուն քով կրնայ զեղչուիլ, զոր օրինակ.

Այր մի անկաւ ի ձեռս աւազակաց, որք մերկացուցին զնա, եւ վէրս ի վերայ եդեալ թողին կիսամահ. փոխանակ, մերկացուցին զնա, եւ թողին զնա կիսամահ։ Եկ ի վերայ նորա եւ նստաւ. փոխանակ, եւ նստաւ ի վերայ նորա։

Բայց երբ բայերը տարբեր հոլով կամ ձեւ խնդիր կ՚ուզեն, ամէն բայի իրեն վայելուչ խնդիրը տրուելու է, զոր օրինակ.

Ետես զնա եւ խօսեցաւ ընդ նմա. Յարեցաւ ի նա եւ ոչ մեկնեցաւ ի նմանէ։

379. Հ. Բացառական խնդիր ունեցող մասնական անուանց վրայ ի՞նչ գիտես։

Պ. Բացառական խնդիր ունեցող մասնական անուն մը, իբրեւ սեռի խնդիր, շատ անգամ կը զեղչուի, զոր օրինակ.

Գուցէ սատակիցէ ի նոցանէ ոք. այսինքն, Զոմանս ի նոցանէ։ Առ ընդ քեզ ի ծերոց ժողովրդեանդ. այսինքն, զոմանս ի ծերոց։ Յաղքատաց ժողովրդեանն եթող անդ յերկրին. այսինքն, զոմանս, կամ զմասն մի յաղքատաց։ Արբ ի գինւոյն եւ արբեցաւ. այսինքն, Արբ սակաւ ինչ, կամ, մասն ինչ ի գինւոյն։ Ի պտղոյ այգւոյն տացեն նմա. Առ ի պտղոյ նորա եւ եկեր. այսինքն, մասն ինչ ի պտղոյ այգւոյն. պտուղ ինչ ի պտղոյ նորա, եւ այլն։

Նոյնպէս առաւել, չէզոք բայերուն սեռի խնդիրը, երբ անծանօթ անձ է, կը զեղչուի, զոր օրինակ.

Առաքեաց եւ գլխատեաց զՅովհաննէս ի բանտին. այսինքն, Առաքեաց դահիճ եւ գլխատեաց։ Առաքեցին ընդ ամենայն գաւառն, եւ ածին առ նա զամենայն հիւանդս. այսինքն, Առաքեցին ոք ընդ ամենայն գա-

ւառն, եւ այլն։ Առաքեցին ի բանտն ածել զնոսա․ Յղեցին եւ կոչէին զնոսա․ այսինքն, Առաքեցին Ար․, Յղեցին Ար․, եւ այլն։

380․ Հ․ Նախդիր ունեցող յատկացեալներու վրայ ի՞նչ գիտես։

Պ․ Նախդիր ունեցող յատկացեալ մը, որ նախադասութեան կամ խօսքին մէջ արդէն յիշուած է, անմիջապէս ետքը եկող ուրիշ յատկացուցչի քով կը զեղչուի, բայց անոր նախդիրը յատկացուցչին վրայ կը դրուի, զոր օրինակ․

Լուաւ զձայն երգոցն եւ զպարուց․ այսինքն, եւ զձայն պարուց։ Զվարագոյր դրան խորանին եւ զդրան սրահին․ այսինքն, եւ զվարագոյր դրան սրահին։ Խոստովան լինէին զմեղս իւրեանց եւ զհարց իւրեանց։ Փետէի զվարսս գլխոյ իմոյ եւ զմօրուաց իմոց։ Զպտուղ կալոյ քոյ եւ զհնձանի մի հատանիցես։ Բուրեսցէ հոտ նորա իբրեւ զկնդրկի։ Ձայն նորա իբրեւ զօձի որ ճչիցէ։ Զամենայն ճարպ զարջառոյ եւ զոչխարի եւ զայծեաց մի ուտիցէք։ Բազում են որդիք ակնդկիդ առաւել քան զարամբւոյն։ Գուցէ տեսանիցէ զերեսս ձեր տրտմագոյնս քան զայլոց մանկանց հասակակցաց ձերոց։ Եթէ ոչ առաւելուցու արդարութիւն ձեր առաւել քան զդպրացն եւ զփարիսեցւոց։ Առնէաք զկամս մարմնոյ եւ զմտաց։ Տգէտ են Աստուծոյ արդարութեանն եւ զիւրեանցն (այսինքն՝ զիւրեանց արդարութիւնն) խնդրեն կացուցանել։ Զիրաւունս զեկին եւ զորբոյ եւ զայրւոյ։ Մի լիցի ապրեալ տուն նորա, այլ 'ի նորայն (այսինքն՝ 'ի տան նորա) կացցեն օտարք։ Զարմանային յոյժ ընդ գեղեցկութիւն նորա եւ ընդ ամենայն որդւոցն Իսրայելի։ Որպէս թէ արդարոցն մեռելոց ոգիք յայլ 'ի սուրբ մարմինս փոխիցին, կամ 'ի մարդկան

կամ 'ի գազանաց եւ 'ի ճճեաց եւ 'ի սողնոց․ այսինքն, 'ի մարմինս մարդկան, 'ի մարմինս գազանաց, 'ի մարմինս ճճեաց եւ 'ի մարմինս սողնոց։ Լուաւ Գոթողիա զձայն ժողովրդեանն, զընթանալոյն, զգոհանալոյն եւ զօրհնելոյն զարքայ։

381․ Հ․ Խօսքին մէջ արդէն չյիշուած բառ մ'ալ, իբրեւ յատկացեալ, կրնա՞յ զեղչուիլ։

Պ․ Երբեմն նախադասութեան մէջ կը տեսնուի զեղչեալ յատկացեալ մը որ, թէպէտ անծանօթ բառ է, սակայն կը նշանակէ, Իր․, Վերաբերեալ Բաներ, զոր օրինակ․

Կոյսն հոգայ զտեառնն․ այսինքն, զԻր․ տեառն․ Կոյսը տիրոջը վերաբերեալ բաները կը հոգայ։ Մի ոք զանձին եւ եթ խնդրիցէ․ այսինքն, զԻր․ անձին իւրոյ․ Մարդ իրեն վերաբերեալ բաները միայն թող չփնտռէ։ Յորժամ եղէ այր, զտղայութեանն ի բաց խափանեցի․ այսինքն, զԻր․ տղայութեան․ Երբ չափահաս եղայ, տղայութեան վերաբերեալ բաները մէկդի նետեցի։ Երթայք տուք զկայսերն կայսեր, եւ զԱստուծոյն Աստուծոյ․ այսինքն, զԻր․ կայսերն կայսեր, զԻր․ Աստուծոյ՝ Աստուծոյ․ Գացէք կայսեր վերաբերեալ բաները կայսեր տուէք, Աստուծոյ վերաբերեալ բաներն ալ Աստուծոյ։ Զխափանածոյ նորա եւ զբժշկութեանն տուժեսցի․ այսինքն, զԻր․ խափանածոյ եւ բժշկութեան նորա․ Անոր (վիրաւորեալ մարդուն) խափանածին (գործէ իյնալուն) եւ բժշկութեանը վերաբերեալ բաները պիտի տուժէ։

382․ Հ․ Բաց ի տէր բայիէն, բայէն և խնդրէն ուրիշ ի՞նչ բառեր կրնան զեղչուիլ։

Պ․ Բաց ի տէր բայիէն, բայէն և խնդրէն կրնան զեղչուիլ.

1° Ստորոգելին ,
2° Դերբայ մը ,
3° Ցուցական և սաստական ածական մը ,
4° Նախադրութիւն մը և շաղկապ մը :

383. Հ. Ստորոգելին ե՞րբ կը զեղչուի :

Պ. Ստորոգելին կը զեղչուի 1° Երբ էական բայը տեղ մը գտնուիլ, ներկայ ըլլալ կը նշանակէ , զոր օրինակ .

Ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս . Չէ աստ , այլ յարեաւ . Ո՞ւր լիցէ եղբայրն քո . Եւ էր նա ի տան ուրումն Փարիսեցւոյ :

Բոլոր այս նախադասութեանց մէջ լռելեայն կ'իմացուի մօտ (ներկայ), բնակել, բազմել կամ ուրիշ ասոնց նման բառ մը իբրեւ ստորոգելի : Ուստի վերի խօսքերը որպէս թէ են . Էր անդ մօտ այր մի որոյ ձեռն գօսացեալ էր . Հոն (ներ-կայ) էր մարդ մը որոյ ձեռքը չորցած էր : Ես ընդ ձեզ բնակեալ եմ զամենայն աւուրս . Ես ամէն ատեն ձեզի հետ (բնակած) եմ: Ո՞ւր լիցէ գնա-ցեալ եղբայրն քո . Եղբայրդ ո՞ւր (գացած) է: Եւ էր նա բազմեալ ի տան ուրումն փարիսեցւոյ . Նա փարիսեցւոյ մը տունն էր (նստած)* :

* Այս նախադասութեանց մէջ գտնուած մակբայները և խնդիրները , մօտ , անդ , ուր , ընդ ձեզ , ի տան կը վերաբերին լռելեայն իմացուած ստորոգելւոյն , ոչ թէ էական բային , քանզի բուն էական բայը խնդիր չի կրնար ունենալ : Ուստի սա նախադասութեան մէջ , Էր նա ի տան ուրումն փարիսեցւոյ , կը լուծուի այսպէս . նա՝ տէր բային . էր՝ բայ . բազմեալ՝ ստորոգելի զեղչեալ . ի տան՝ խնդիր բազմելին (ոչ թէ էրին) :

2° Երբ էական բայը գոյ , կայ , կը նշանակէ , նախադասութեան մէջ ստորոգելի չի գտնուիր , զոր օրինակ .

Էր առ մեզ պատանի մի . Մեր քով պատանի մը կայ : Էր անդ այր մի որոյ ձեռն իւր գօսացեալ էր . Հոն մարդ մը կար որոյ ձեռքը չորցած էր : Էին անդ թա-կոյկք կճեայք վեց . Հոն կիճէ վեց թակոյկներ կային :

Այս նշանակութեամբ՝ է բայն էական բայ չէ , այլ չէզոք բայ է , և ստորոգելին իրեն հետ միա-ցած ունի , ուստի և է , էր , էին , այս մտօք որ-պէս թէ են՝ է , էր , էին գոյ :

384. Հ. Աներեւոյթ մը ե՞րբ կրնայ զեղչուիլ :

Պ. Երբ նախընթաց բայի մը աներեւոյթ խնդի-րը յաջորդ բային ալ խնդիր է , կրնայ զեղչուիլ յաջորդ բային քով , զոր օրինակ .

Զինչ գործէք զոր չէ օրէն ի շաբաթու . այսինքն , Զոր չէ օրէն գործել : Բազում ինչ ունէի գրել առ ձեզ , այլ ոչ կամեցայ քարտիսիւ եւ դեղով . այսինքն , Քար-տիսիւ եւ դեղով (թղթով եւ մելանով) գրել : Զատէպ յօրանջելն եւ ձգտել հմուտ բժիշկք ի մթերելոյ մաղա-սոց ասեն . այսինքն , ի մթերելոյ մաղասոց ասեն լինել : Անկանէր ի ներքս սուսեր ի ձեռին . այսինքն , Ունելով սուսեր ի ձեռին :

Այսպէս կ'ըսուի նաեւ .

Բերան ի բերան խօսել . Սիրտ ի բերան շրջել . Ընթանալ սուր ի ձեռին . Ձեռս ի գլուխ եղանել . Բե-րան ի վայր անկանել . այսինքն , Խօսել ունելով բերան ի բերան . Շրջել ունելով սիրտ ի բերան . Ընթանալ

ունելով սուր ի ձեռին · Ելանել ունելով ձեռս ի գլուխ · Անկանել ունելով բերան ի վայր *։

385· Հ· Անցեալ ընդունելութիւն մը ե՞րբ լռելեայն կ'իմացուի։

Պ· Երբ նախադասութեան մէջ խնդիր մը կայ որուն խնդրառուն ծանօթ չէ, հոն լռելեայն կ'իմացուի անցեալ ընդունելութիւն մը առ որ կը վերաբերի այն խնդիրը, զոր օրինակ ·

Մեռաւ ամաց քսանից · այսինքն, եղեալ ամաց քսանից։ Ցայն ինչ ապաստան՝ զամենայն ինչ անխտիր գործեմք · այսինքն, Ցայն ինչ ապաստան եղեալ զամենայն ինչ անխտիր գործեմք · Այս բանին ապաւինելով՝ ամենայն ինչ անխտիր կը գործենք։ Ինքն երթայր բոկ, եւ ամենայն ժողովուրդն ընդ նմա ձորձ զգլխով · այսինքն, արկեալ ձորձ զգլխով։ Մարտնչել ճակատ առ ճակատ · այսինքն, կազմեալ ճակատ առ ճակատ։ Ածել գայլ ի բերան · այսինքն, եդեալ գայլ ի բերան։

386· Հ· Ո՞ր ածականները կրնան զեղչուիլ։

Պ· 1° կը զեղչուին շատ անգամ այս, այդ, այն ցուցական ածականները, և դիմականին վերջը կցուած ս, դ, ն գիրերը բաւական կը համարուին։ Տես թիւ 291։

2° կը զեղչուին երբեմն ստացական ածականները, իմ, քո, մեր, ձեր, իւր, երբ խօսքին մէջ ստացիչը յայտնի է, զոր օրինակ ·

* Բերան ի բերան, Սիրտ ի բերան, Սուր ի ձեռին, Ձեռս ի գլուխ, Բերան ի վայր, եայլն, կրնան նաեւ իբր մակբայ առնուիլ, ինչպէս են նաեւ սա ոճերը · Հող ի ջուր լինել, Կախել գլխիվայր, Տապալել գլխի ի վեր, Կապել (աղուէսս) յետ ընդ յետ · այլովքն հանդերձ ·

Քարամբք եւս կոծէր զանձն · այսինքն, զանձն իւր։ Ոչ համարիմ զանձն արժանի · այսինքն, զանձն իմ։ Թողաք զհայր եւ զմայր, զեղբարս եւ զքորս · այսինքն, Թողաք զհայր եւ զմայր մեր, զեղբարս մեր եւ զքորս մեր։ Զինչ է այդ զոր ի ձեռին ունիս · այսինքն, Զոր ի ձեռին քո ունիս։ Ամբարձէք զաչս եւ տեսէք · այսինքն, զաչս ձեր։

3° կը զեղչուի շատ անգամ նաեւ մի թուական ածականը, զոր օրինակ ·

Արկ վարձս մշակացն աւուրն դահեկան · այսինքն, դահեկան մի · Մշակներուն վարձ կտրեց օրը մէկ դահեկան։ Զհանդերձս նորա արարին չորս մասունս · իւրաքանչիւր զինուորի մասն · այսինքն, մասն մի։ Առանց կռուոյ ամ չեմ լեալ · այսինքն, Առանց կռուոյ ամ մի չեմ լեալ · Տարի մը առանց կռուոյ եղած չեմ։ Աւուր գնաց աստի, եւ աւուր գնաց անտի · այսինքն, Աւուր միոյ գնաց։

387· Հ· Նախադրութիւն մը ե՞րբ կրնայ զեղչուիլ։

Պ· Նախադրութիւն մը որ քանի մը խնդիր ունի, առաջին խնդրոյն քով դրուելէն ետքը, կրնայ միւսներուն քով զեղչուիլ, միայն նախդիրը, եթէ նախադրութիւնը նախդիր ունի, կը դրուի բոլոր խնդիրներուն վրայ, զոր օրինակ ·

Վասն խռովութեան իրիք եղելոյ ի քաղաքին եւ սպանութեան · այսինքն, եւ վասն սպանութեան։ Յարիցէ ազգ յազգի վերայ, եւ թագաւորութիւն՝ ի թագաւորութեան · Վէրս ի վերայ վիրաց եւ ցաւս ի ցաւոց յաւելուին · այսինքն, Ի վերայ թագաւորութեան, ի վերայ ցաւոց։ Ի վերայ խաչանց իմոց մեռանիմ · յորոց խաչանց արդեօք · ի հարթուցելոցն, ի խափուցե-

լոցն, է գազանակուր եղելոցն. այսինքն, Ի վերայ որոց խաչանց. ի վերայ հարթուցելոցն, ի վերայ խափուցելոցն. ի վերայ գազանակուր եղելոցն : Գթայր ի վերայ նորա, իբրեւ հայր յորդւոյ. այսինքն, Իբրեւ հայր ի վերայ որդւոյ : Նրթ զհետ արդարութեան, զաստուածպաշտութեան, զհաւատոյ, զսիրոյ, զհամբերութեան, զհեզութեան. այսինքն, զհետ հաւատոյ, զհետ սիրոյ, եւ այլն :

2°. Կը զեղչուի է նախդիրը, մանաւանդ աներեւոյթին է կամ, յ նախդիրը, երբ է նախդրիւ բառ մը, որ աներեւոյթին խնդիրն է, աներեւոյթէն առաջ կը դրուի, զոր օրինակ.

Եա արքայ զաղջիկն կնութիւն սիրելւոյն իւրում. Տայցեմ զդուստր իմ կնութիւն Արշակայ. Առ զնա կընութիւն. փոխանակ, է կնութիւն : Ձեռնադրեսցեն անդ զսուրբն Ներսէս կաթողիկոսութիւն Հայոց մեծաց. փոխանակ, է կաթողիկոսութիւն :

Ի քուն լինել մարդկանն. այսինքն, Ի լինել մարդկանն ի քուն. Ի ճանապարհ անկանել նոցա եւ մօտ ի քաղաքն լինել. այսինքն, Յանկանել նոցա ի ճանապարհ եւ է լինել մօտ ի քաղաքն. Արգելլին զմեզ ի ներքս մտանելոյ. այսինքն, է մտանելոյ ի ներքս. Եւ այն լինի յոյժ ի տօթի աշխատելոյ կամ կարի ի ցրտոյ ըմպելոյ. այսինքն, յաշխատելոյ յոյժ ի տօթի, կամ է ըմպելոյ կարի ի ցրտոյ :

Նոյն բանն իմանալու է նաեւ ը* նախդրոյն համար, զոր օրինակ.

* Զ նախդիրը երբեմն զեղչուած է ն գրով սկսող բառերէն առաջ, է նախդիրն ալ յ կամ հ գրով սկսողներէն առաջ. ուստի [illegible] բառած է. Մերկացաւ զհետ իւր, փոխանակ, զզգեստ իւր. Ամէն ինչ գործ ոչ ունէին բայց միայն [illegible] և զպճնելն և ընդ

Յառաջ քան զերկիր առնել եւ նախ քան զանդունդս գործել. այսինքն, Յառաջ քան զառնել զերկիր եւ նախ քան զգործել զանդունդս : Յառաջ քան զլերինս հաստատել. այսինքն, Յառաջ քան զհաստատել զլերինս :

388. Հ. Ո՞ր շաղկապները կրնան զեղչուիլ :

Պ. Զի և թէ կամ թէ շաղկապները կրնան զեղչուիլ, մանաւանդ երբ շաղկապով կապուելու նախադասութիւնը հարցում է, զոր օրինակ.

Թոյլ տուր անցից ընդ երկիր քո. այսինքն, Թոյլ տուր զի անցից : Ես գիտեմ, յուշ լիցին նմա չարիքն զոր անցուցաք մեք ընդ նա. այսինքն, Գիտեմ զի յուշ լիցին. եւայլն : Գիտասցեն, եթէ ոչ ձիւն եւ սառնամանիք պնդէին զլերինս, արմատք խոտոյ ոչ պարարէին. այսինքն, Գիտասցեն զի եթէ, եւայլն : Մի հոգայք վասն ոգւոց ձերոց զինչ ուտիցէք. այսինքն, թէ զինչ ուտիցէք. Ակնարկէ նմա հարցանել ով իցէ վասն որոյ ասէն. այսինքն, հարցանել թէ ով իցէ : Էր խռովութիւն ի մէջ զինուորացն, զի արդեօք Պետրոսն եղեւ. այսինքն, խռովութիւն էր ի մէջ զինուորացն թէ զի եղեւ, եւայլն :

ռակի ելանել. այսինքն, բայց միայն զպարտաւորեալն, և այլն : Կատարած նոցա երթայ [illegible] դժոխոց. փոխանակ, է յատակս : Հաց արդեանց երկրի քո եղիցի [illegible] և ի պարար. այսինքն, է յագուրդ : [illegible] բարբառոյն ի հայերէն դարձուցեալ. այսինքն, է յունական բարբառոյն : [illegible] ժամանակացն մինչեւ ցՍեմ. այսինքն, է Յովսեփայ ժամանակացն. [illegible] ի ցորեան փոխել. այսինքն, է յարդէ : [illegible] աշխարհ ուրեք երթալ. այսինքն, է հեռի աշխարհ : Մարկոս յետ նորա [illegible] ճանապարհն եկն. այսինքն, է համառօտ ճանապարհն :

3. Աւելադրութիւն

389. Հ. Աւելադրութիւնն ի՞նչ է։

Պ. Աւելադրութիւն է, երբ նախադասութեան մէկ մասը, զոր օրինակ, տէր բային կամ խնդիրը, տարբեր բառերով երկու անգամ կը կրկնուի։

Վէմն զոր անարգեցին շինողքն՝ նա եղեւ գլուխ անկեան

Այս խօսքին մէջ եղեւ բային տէր բային վէմ է. նա դերանունն, իբրեւ տէր բայի, աւելորդ է։

390. Հ. Կրկնումն ի՞նչ տարբերութիւն ունի աւելադրութենէ։

Պ. Աւելադրութիւնը քերականական ձեւ է. իսկ կրկնումը ճարտասանական ձեւ է, և միենոյն բառը երկու կամ աւելի անգամ դնելով կ՚ըլլայ, զոր օրինակ.

Աստուած, Աստուած իմ, ընդէր թողեր զիս։ Եմ, եմ եւ ես մահկանացու, Դու ես, դու ես այրն։

391. Հ. Հայերէնի մէջ ո՞ր բառերն իբրեւ աւելի կը գործածուին։

Պ. Հայերէնի մէջ իբրեւ աւելի (աւելադրութեամբ) կը գործածուին։

1°. Դերանուններէն ոմանք.

2°. Նախադրութիւններէն և նախդիրներէն ոմանք.

3°. Մակբայներէն ոմանք։

392. Հ. Ո՞ր դերանուններն իբրեւ աւելի կը գործածուին։

Պ. Իբրեւ աւելի կը գործածուի երբեմն

1°. Երրորդ դէմքի [illegible] դերանունը նա, նախ՝ իբրեւ տէր բայի և իբրեւ խնդիր, զոր օրինակ.

Կինս զոր ետուր ընդ իս՝ նա ետ ինձ ի ծառոյ անտի եւ կերայ. Բանն զոր ես խօսեցայ՝ նա դատի զնա. Առաջնորդ իշխանն՝ նա նստցի ի դմա ուտել հաց. Ցիսուս Նազովրեցի՝ նա փակեսցէ զտեղիս զայս. Ազգքն այնոքիկ զորս դու ժառանգելոց ես՝ նոքա հմայից եւ գիւթութեանց անսան. Եւ մնացեալ բանքն Յովակիմայ եւ ամենայն ինչ զոր արար՝ ոչ աւանիկ գրեալ են նոքա ի գիրս։

ԶՑիսուս զոր դուք սպանէք՝ զնա յարոյց Աստուած. Զբաժակն զոր ետ ինձ Հայր՝ ոչ ըմպիցեմ զնա. Լուսնի չիք էր լոյս առանձինն. Մարդոյ որպէս խոտոյ են աւուրք նորա. Եւ Սաղպաադայ որդւոյ Ոփերայ ոչ գոյին նորա դստերք. Այս իսկ, յարքայութենէն զոր առէր՝ անդի գամ. Եւ ցթագաւորն Յուդայ որ առաքեաց զձեզ խնդրել զՏէր՝ այսպէս ասասջիք ցնա. Եթէ ընդ դուռն ընդ որ թագաւոր ելանէ՝ հանցես ընդ նա աղբ. Եւ էր այր մի յորում այսպիղծ գոյր ի նմա. Յորմէ եւ հեթանոսք մեծաւ զգուշութեամբ խորշեալ պատկառէին ի նմանէ. Զօրք որոց ոչ էր նոցա թիւ. Աստուածք նոցա յորս յուսացեալ էիք ի նոսա. Ի տեղւոջն յորում դուք կամիք մտանել բնակել անդ. Տունն յոր ես մտից անդր։

Երկրորդ՝ [illegible] դերանունը նա իբրեւ աւելի կը գործածուի յարաբերեալի մը հետ. և այս դէպքին մէջ յարաբերեալը կը դրուի ուղղական կամ յարաբերականին հոլովը, և իբր աւելի դրուած էական դերանունը կը դրուի յարաբերեալին հոլովը, զոր օրինակ.

Բորոտ յորում իցէ արած՝ հանդերձ նորա քակեալ լիցի. փոխանակ պարզապէս ըսելու, Քակեալ լիցի

համդերձ քուրձիւ, յորում լցէ արած։ Ամենայն այր որոյ էր դատ գալ առ արքայ ի դատաստան՝ բարբառէր առ նա Աբիսողոմ եւ ասէր․ փոխանակ ըսելու, Ա․ ամենայն այր որոյ էր դատ գալ առ արքայ ի դատաստան՝ բարբառէր Աբիսողոմ եւ ասէր։ Ամենայն տեղ կամ խոռոչ յոր հասանէ պողիպոտն ի մէջ ծովուն՝ զնորին գոյն առնու․ այսինքն, Պողիպոտն առնու զգոյն ամենայն տեղի կամ խոռոչի յոր հասանէ ի մէջ ծովուն։ Ջրոցն որովք հեղձուցանէր Փարաւոն զմանկտին՝ նոյնովք հեղձաւ․ այսինքն, Փարաւոն հեղձաւ ջրովքն որովք հեղձուցանէր զմանկտին։ Ծառայ որ ընդ ունկն ոչ լսէ՝ ընդ մկանունսն տան լսել նմա․ այսինքն, Ընդ մկանունսն տան լսել ծառայի որ ընդ ունկն ոչ լսէ․ Ականջովը չլսող ծառային՝ կռնակովը լսել կու տան (այսինքն, խօսք չհասկցող ծառան ծեծ կ'ուտէ)։ Մոլեխինդ որ առանձին ի յայտնի ինչ ժամանակի սպանող է՝ նովիմբ զմաղձս հնացեալս հարին բժիշկք հատանել․ այսինքն, Բժիշկք զմաղձս հնացեալս հնարին (կը ջանան) հատանել մոլեխնդիւ՝ որ առանձինն սպանող է։ Ընդոծինք եւ արծաթագինք որ էին յազգաց օտարաց՝ Թըլփատեաց զնոսա․ այսինքն, Թլփատեաց զընդոծինս եւ զարծաթագինս որ էին յազգաց օտարաց․ Ամենայնի որում շատ տուաւ՝ շատ խնդրեսցի ի նմանէ․ այսինքն, Յամենայնէ որում շատ տուաւ՝ շատ խնդրեսցի․ Զվէմ զոր անարգեցին շինողք՝ նա եղեւ գլուխ անկեան․ այսինքն, Վէմն զոր անարգեցին շինողք՝ եղեւ գլուխ անկեան։ Զայդ ամենայն զոր տեսանէք՝ եկեսցեն աւուրք յորս ոչ թողցի այդր քար ի քարի վերայ որ ոչ քակտեսցի․ այսինքն, Եկեսցեն աւուրք յորս ոչ թողցի յայդմ ամենայնի զոր տեսանէք՝ քար ի քարի վերայ որ ոչ քակտեսցի։ Զամենայն զոր ետ ցիս Հայր՝ ոչ կորուսից ի նմանէ․ այսինքն, Յամենայնէ զոր ետ ցիս Հայր՝ ոչ կորուսից։ Զգործսն զոր ես գործեմ յանուն Հօր իմոյ՝ նոքին վկայեն․

այսինքն, Գործքն զոր ես գործեմ յանուն Հօր իմոյ՝ վկայեն։ Ի մահճէ յոր ելեր՝ ոչ իջցես անտի․ այսինքն, Ի մահճացդ յոր ելեր՝ ոչ իջցես։

Երրորդ՝ էական դերանունն իբրեւ աւելի կը գործածուի երբեմն յարաբերականի մը հետ․ և անատեն յարաբերականն ուղղական կը դրուի, և իբր աւելի դրուած դերանունը յարաբերականին հոլովը կը դրուի, զոր օրինակ․

Տէր ամենակալ, որ ամենայն ինչ սարսէ եւ դողայ յերեսաց ահի զօրութեան տո․ այսինքն, Տէր ամենակալ, յորոյ երեսաց ահի զօրութեան ամենայն ինչ սարսի եւ դողայ։ Հրամանաւն Աստուծոյ ելեալ ի լեառնն մեռանէր մեծ մարգարէն Մովսէս, որ մինչեւ ցայսօր զգերեզմանն նորա ոչ ոք գիտել կարաց․ այսինքն, Զորոյ զգերեզմանն ոչ ոք գիտել կարաց։ Ո՞չ այդ այն Մուշեղ է զի (որ) զարքայն Պապ հրամանաւ նորա սպանին․ այսինքն, Ո՞չ այդ այն Մուշեղ է որոյ հրամանաւ, եւ այլն։

2° Ցուցական դերանունն այն իբրեւ աւելի կը գործածուի նախ՝ եզակի և յոգնակի անուններու և աներեւոյթի հետ, զոր օրինակ․

Ամուրքդ զոր շինէք՝ այդ ձեզ խոկ լիցին․ Խոկ հանդերձիկն որ զնոքօք արկեալ (է)՝ այն ցեցակեր, մեցոտեալ, փխրեալ մաշեալ կորուսեալ ապականի։ Արծնեալն եւ նկարեալն՝ այն ի զարդարիչ անդր հայի․ Նորոգել ի փառութենէ մեղաց՝ այն Քրիստոսի ուղղութիւնքն էին, եւ անդրէն ի նոյն չդառնալ՝ այն նոցա փութոյն էր գործ։

Երկրորդ՝ այն, իբր աւելի, կը դրուի տէր բայի աներեւոյթի մը ստորոգելոյն հետ, եթէ ստորոգելին բայէն առաջ է․ զոր օրինակ․

Նա եւ այն իմաստութիւն է՝ ճանաչել թէ յումմէ է շնորհն. փոխանակ պարզապէս ըսելու, Նաեւ իմաստութիւն է ճանաչելն թէ յումմէ է շնորհն. Շնորհքը որմէ ըլլալը ճանչնալն ալ իմաստութիւն է։ Արարչի այն գործ է՝ զբնութիւնս առնել, եւ ոչ միայն արդս եւ զարդս եւ կերպարանս. Եկեղեցւոյ Աստուծոյ գործ այն է՝ զարտաքինսն իրօք ճշմարտութեան առանց զրոց յանդիմանել. Երեցունց աւետարանչաց այն իմն փոյթ եղեւ՝ վասն տեսչութեանն պարապել. Այն իսկ գործ է աղի՝ կսկծեցուցանել եւ մորմոքեցուցանել զլոյծս. Աղին ներգործութիւնն է լոյծ բաները կսկծեցնել։

Երրորդ՝ այն շատ անգամ իբրեւ աւելի կը գործածուի ամբողջ նախադասութեան մը հետ որ աներեւոյթ տէր բայի զօրութիւն ունի, զոր օրինակ.

Եթէ որչափ վնաս արգելու Աստուած ի մարդկանէ՝ այն ոչ ամենեցուն յայտնի է. Աստուծոյ մարդոցմէ որչափ վնաս արգելելը քիչ մարդ գիտէ։ Զի ներող եւ արգահատող է արարիչն՝ այն ամենեցուն իսկ յայտնի է. Եթէ չխօսիցին ինչ այնպիսի բանս՝ այն նոցա ազնուականութեանն է համար. Եւ զի խնդիրք ամենայն գործոց լինելոց են՝ այս վերագոյն յայտ արար։

393. Հ. Ո՞ր նախադրութիւնն իբրեւ աւելի կը գործածուի։

Պ. Վասն նախադրութիւնը երբեմն ալ, բն. շաղկապներու հետ իբրեւ աւելի կը գործածուի. զոր օրինակ.

Շրջեցուցեալ զնոսա անդ զամս քառասուն, վասն զի մոռացուսցէ նոցա զսովորութիւն դիւցապաշտ քարապաշտութեանցն. Վասն զի մի ընդ խոտանս գտանիցիմք. Վասն զի արժանի արասցէ զսա մտանել ընդ նեղ

դուռն՝ զՏէր աղաչեսցուք. Վասն թէ զիա՞րդ է որդի Դաւթի Քրիստոս. Վասն թէ սակաւք իցեն որ ապրելոց իցեն *։

394. Հ. Ո՞ր նախդիրներն իբրեւ աւելորդ կը կրկնուին։

Պ. Իբրեւ աւելորդ կը կրկնուին. 1° Յատկացեալ նախդիրն յատկացուցչին վրայ, թէ և յատկացուցիչն յետադաս է, զոր օրինակ.

Զհանդերձս սրբութեան զԱհարոնի քահանայի. Հարկանէր զԴարեհ արքայ զՊարսից եւ զՊարթեւաց. Ածել 'ի վերայ մեր զարիւն զառնն զայնորիկ. Զառաջին քենու վրէժն զամենեցունց ընդ այն հանէին. Առցես զառաջին պտուղս զերկրին քո. Գրեաց զբանս ուխտի զտասն պատգամացն. Պահեսցեն զամենայն ինչ զսեղանոյն. Մի մերձենայցէք յինչ 'ի դոցա. Ոչ յինչ 'ի մեր հայեցեալ։

Այս կրկնումը կ'ըլլայ մանաւանդ եթէ յատկացուցիչը յատկացեալէն զատուած է ուրիշ միջանկեալ բառերով, զոր օրինակ.

Զմանկունսն զատեանցն կախեցին զմարցն. Տացեն 'ի բաց զգեօղս եւ զտեղիս զոր ունին զՀրէից։ Մատուցին զթիւն արքայի զկորուսելոցն. Զլեզուն հրամայեաց զանօրէն Նիկանովրայ հատանել. Զգլուխն հատանել զՆիկանովրայ. Զչափ առցուք զհեզութեան նորա. Իբրեւ զմիտս կամեցաւ հանել զամբոխին. Զդէմ ունել զայնորիկ որ գայցէ 'ի վերայ նորա. Ոչ կարէին զդէմ ունել զիմաստութեան եւ զհոգւոյն որով խօսէր. Հարկ է զմահ 'ի մէջ բերել զկտակագրին։

* Կրնայ ըսուիլ թէ այս տեսակ խօսքերու մէջ այն կամ այնորիկ դերանունը լռելեայն կ'իմացուի. որպէս թէ ըլլար. վասն այնորիկ զի մոռացուսցէ. վասն այնորիկ զի մի ընդ խոտանս գտանիցիմք. եւայլն.

2°. Բացայայտեալին Նախդիրը բացայայտչին վրայ ։

ԶԱգգա՝ զդուստր Եգոնայ․ զԱբիմելէք որդի Աքիտովբայ՝ զքահանայ․ Ընտրեցին զՆիկողայոս՝ զեկն Անտիոքացի․ Հանցեն զճարպն՝ զԹաղանթ քարրթին․ Շըրջել զեզրարրք իւրովք՝ զորդւովքն Իսրայէլի․ Էի 'ի Շաւշ՝ 'ի մայր քաղաքացն Աբիրայ․ Ի Մովսիսէ՝ յառնէն Աստուծոյ․ Առէ Յուդա ցԻսրայէլ՝ ցհայր իւր․ ցԵղիազար՝ ցորդին Ահարոնի ցքահանայ․ Առ Շմաւոն քահանայապետ՝ առ բարեկամ Թագաւորաց․ Հայեաց ընդ ծառայ իմ ընդ Յոբ․ Յուսացեալ իցես 'ի ցուլն եղեգնեայ ջախջախեալ՝ յԵգիպտոս ։

Տես նաեւ թիւ 245 ։

3°. Գոյականին Նախդիրն ածականին վրայ, թէ յետադաս ըլլայ ածականը և թէ նախադաս․ մանաւանդ եթէ ածականները մէկէ աւելի են, զոր օրինակ․

Ա․ *Յետադաս ածականի վրայ*

Եւ առցես զխոյն զերկրորդ․ Հեղին զարիւն զարդար․ Զտասանորդսն զամենայն բերին․ Կոչեաց զՍիմոն զոմն․ Դարձցիս յայր յայլ․ Գումարէին յերկրին 'ի հեռաւոր․ Առէ ցարսն ցյարուցեալս 'ի վերայ նորա․ Ընդ քաղաքն ընդ ամենայն այսր անդր ընթանային․ Զգօրն զայն զմեծ․ Զժողովուրդդ զայդ զչար․ Զտունս զայս զբարձր․ Թողեցին զնա յայրի անդ 'ի կրկնում․ Յերկրին յայնմիկ 'ի պղծում․ Գտի զոչխարս իմ զկորուսեալ․ Զժողովուրդս քո զայս զմեծ․ Զորդի իւր զերէց․ Զորդին իւր զանդրանիկ․ Յաւուր միում յերեւելւոջ․ Ի տնկոյ իմեքէ 'ի մահաբերէ․ Եթէ հանիցէք զամենայն ակն ձեր զաջոյ․ Կորեցէք զմանուկն զատնդեաց զկենդանի յերկուս․ Բուռն եհար զհանդերձէն իւրմէ

զնորոյ․ Զազգ մի զանգէտ եւ զարդար կորուսանիցես․ Զամենայն ոչխար զխայտաճարիւ եւ զգորշ․ Զխիրդասնիցեմ զբանդ զայդ զչար եւ զմեծ․ Զեօթն հասկսն զնտիրս եւ զատոքս․ Զժողովուրդն մեծ զբազում եւ զյաղթանդամ․ Զամենայն փայտ զազնիւ հարին․ Զսուրն սուրբ եւ զմեծ եւ զհզօր․ Զկուռսն զարծաթապատս եւ զոսկիապատս․ Տայ մեզ զանձրեւ զկանուխ եւ զանագան․ Զգործ զմի եւ զնոյն վճարեցաք․ Զազգսն մեծամեծս եւ զբազումս․ Զայր զուարթ եւ զառատ․ Զեօթանասուն արամբքն զծերովք․ Յերկիրն մեծ եւ յանչափ․ Յուսմունս պէսպէսս եւ յօտարաձայնս․ Յազգ մեծ եւ 'ի հզօր եւ 'ի բազում․ Յամին հարիւրորդի յեօթներորդի յառաջնում․ Յերկրիս յայսմիկ 'ի լայն եւ յընդարձակ եւ 'ի պարարտ․ Շրջեցաք ընդ ամենայն անապատն ընդ մեծ եւ ընդ ահագին․ Ընդ ամենայն քաղաքս ընդ յոյժ հեռաւորս ։

Նախդրի այս կրկնումը կ'ըլլայ մանաւանդ, երբ գոյականին ու ածականներուն մէջ տեղ ուրիշ բառ մը, զոր օրինակ՝ յատկացուցիչ մը կը մտնէ, ինչպէս․

Գործեսցէ զվանդակս նորա զպղնձիս․ Արածէր ըզխաշինս Լաբանու զմնացեալս․ Արար զկուռն օծութեան զսուրբ․ Ողջացոյց զսեղան տեառն զկործանեալ․ Շինեաց զդուռն տանն տեառն զբարձր․ Ոչ լսես 'ի թիւրելոյ զճանապարհս տեառն զուղիղս․ Բերել զգիրս կախարդանացն զծանրագինս եւ այրել․ Զգրունսն ատին զարտաքինսն պարսպացն․ Հայր իմ տայ ձեզ զհացն յերկնից զճշմարիտ․ Զօրէնսն կատարիցէք զարքունականս․ Ի ճանապարհս հօր իւրոյ յառաջինս․ Ի ծառայից տեառն իմոյ 'ի յետնոց․ Ի սաղմոսին գրեալ է յերկրորդում․ Զմարգարէսն ամօթոյ զչորեքհարիւր եւ զյիսուն․ Զեօթն երինջս գեղեցիկս տեսլեամբ եւ զընտիրս ։

Բ. *Նախադաս ածականի վրայ*

Ածեր 'ի վերայ դոցա զանհնարին զմեղսդ. Առ նա զաճխնախառն զկրակն. Զմերոցի տեղիս՝ զդմնեայ զվայրսն հրամայէին նոցա. Զմեծապատիւ զքեզաչուք ոսկիակուռ զաթոռն. Զերկոսին զորդիս իմ. Զեօթանեւսին զորդիսն իմ. Յերկոսեան 'ի սրահս տանն. Եւտես զայնչափ զքսան եւ զինն ազգաց զորս տանջեալս 'ի գեհենի. Ի անէրունական իսկ 'ի փորձանացն իմանալի է. Զյանդուգն զբուռն արքայն սաստիկ զփարաւոն. Ոչ հալէին զսառնակերպ զդիւրահալ զազդ անուշակ կերակրոյն. Զնոյն զհոգեւոր զկերակուրն կերան. Ի նմանավիշտ յերկիր անկայ. Յայնչափ 'ի բազում 'ի նախնեաց փիլիսոփայիցն ասացուածոց. Յիւրոց 'ի բարիոք արարածոցն. Ի քարեղէն յարծաթագործ պղնձագործ 'ի պատկերաց այտի. Յանբաւ եւ յանկոխ եւ յանջուր եւ յանպտուղ երկրին. Ի պղծոց եւ 'ի նորաձայն բանից. Ի հարիւրորդի յիններորդի յառաջնում ամի։

Այսպէս կ'ըսուի.

Զնոյն զմի. Զնոյն եւ զմի. Զմի եւ զնոյն. Ի մի եւ 'ի նոյն միտս. Ընդ նոյն եւեթ ընդ մի հետ գնալ։

395. Հ. Ամենայն ածականին վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ։

Պ. Երբ ամենայն ածականը նախադաս է, նախդիրը գոյականին վրայ ալ կրնայ կրկնուիլ, զոր օրինակ.

Զամենայն զերկիրս զայս. Զամենայն զկահ նորա. Զամենայն զգունդն. Զամենայն զինչս իւր. Զամենայն զպատգամս տեառն. Յամենայն 'ի կեանս քո. Յամենայն 'ի թագաւորութեան նորա. Յամենայն իսկ 'ի թուղթսն, եւ այլն։

396. Հ. Ո՞ր մակբայներն իբրեւ աւելի կը գործածուին։

Պ. 1° Իբրեւ, որպէս, ըստ բառերէն ետքը՝ այդպէս, այնպէս, նոյնպէս աւելի կը դրուին ազդուութեան համար, զոր օրինակ.

Որպէս հուր զի այրէ զանտառս, որպէս բոց զի կիզու զլերինս՝ այսպէս հալածեսցես զնոսա. Իբրեւ զկաւ 'ի ձեռս բրուտի՝ այսպէս էք 'ի ձեռս իմ. Իբրեւ զծիծառն՝ այնպէս ճչեցի, եւ իբրեւ զաղաւնի՝ այնպէս մնչեցի. Որպէս զեղբայր եւ զընկեր՝ այնպէս հաճոյ լինէի. Որպէս սգաւոր եւ տրտում՝ այնպէս խոնարհ առնէի. Օրն տեառն իբրեւ զգող գիշերի՝ այնպէս հասանէ. Այնպէս աներկիւղս առնէ զմարդիկ՝ իբրեւ զանմարմին զօրս հրեշտակաց. Ըստ բազմութեան իւրեանց՝ նոյնպէս եւ մեղան ինձ. Ըստ զեղելոյ իրաց ինչ՝ նոյնպէս եւ զանուն իրացն դնել. Ըստ տկարութեան ընդունելեացն՝ նոյնպէս եւ զօրէնսն 'ի ժամանակին կարգեաց։

Այս վերջինները հայերէն աշխարհաբար կը թարգմանուին այսպէս.

Իրենց բազմութեանը համեմատ ինծի դէմ մեղանչեցին. Դէպքերուն համեմատ կամ նայելով՝ իրերուն անուն դնել. Ընդունողներուն տկարութեանը նայելով օրէնքները ժամանակին դրաւ։

2° Եւ կամ ու մակբայը նոյնպէս ազդուութեան համար աւելի կը դրուի, զոր օրինակ.

Գ. *Բականութիւն*

397. Հ. Բաց ի վերոյիշեալ երեք քերականական ձեւերէն ուրիշ ի՞նչ քերականական ձեւ կայ։

Պ. Բաց ի վերոյիշեալ երեք քերականական ձե-

ւերէն, այսինքն, բաց յարտուղութենէ, զեղչումէ և աւելադրութենէ, բակառութիւն կոչուած փոքր ձեւ մ'ալ կայ, ուր երկու բառ իրարու հետ կը համաձայնին ոչ ըստ քերականութեան՝ այլ ըստ իմաստին: Այսպէս

1° Բայը յոքնակի կը դրուի լռելեայն իմացուած բառի մը նայելով, զոր օրինակ.

Զօրաժողով լինէին արքային Ասորւոց եւ Իսրայելացւոց. փոխանակ՝ Արքային Ասորւոց եւ արքային Իսրայելացւոց. Ի բերանոյ նորա ելանէին հրաման մահու եւ կենաց. այսինքն՝ Հրաման մահու եւ հրաման կենաց. Ջուր աղի եւ անոյշ ղամանս ջրուորացն լնուն. այսինքն՝ Ջուր աղի եւ ջուր անոյշ. Այժմ երկրաւոր նշանաց պէտք են, եւ երկնաւորն՝ այլում ժամանակի պահեալ են. այսինքն՝ Եւ երկնաւոր նշանքն պահեալ են, եւայլն:

2° Իական բայը յոքնակի կը դրուի՝ ստորոգելին յոքնակի ըլլալուն համար:

Բարկութիւն հօր՝ որդի անմիտ, եւ ցաւք են ծնանելեաց նորա. Ալեւք՝ իմաստութիւն մարդոյ են. Մտաց բաջաղանք են աղանդն, եւ ոչ ճշմարտութիւն. Չէին օրէնք աշխարհի մերում տալ նախ զկրտսերն քան զերէց. Փառք են առն խոտորել 'ի հայհոյութեանց. Ոչ վայրապար ինչ էր էին զՓարէս յիշել:

3° Հաւաքական անուններու բայը կամ ածականը կամ դերանունը յոքնակի կը դրուի:

Ամենայն Իսրայէլ զկնի երթային նորա վառեալք եւ կազմեալք. Դարձաւ ամենայն ժողովուրդն 'ի բանակն առ Յեսու 'ի Մակեդայ ողջանդամք. Ամենայն տունն Իսրայելի հաւատարիմք եւ խոստովանողք են. Արարին զՔանանացին հնազանդս, բայց սատակելով ոչ սատակեցին զնոսա.

Եւ եղեւ Մովաբ Դաւթի 'ի ծառայս պատարագաբերս. Տեսեալ զզօրսն Հայոց լեալս եւ պատրաստեալս. Եթէ եղիցի ժողովուրդն իբրեւ զաւազ ծովու, սակաւ ինչ մնացորդք մնասցեն 'ի նոցանէ. Նման են մանկտւոյ որ նստիցեն 'ի հրապարակս. Զուեաց ամենայն ժողովուրդն ըստ նորեանց բանակս նորեանց. Կողոպտեաց ամենայն ժողովուրդն բանակս նորեանց. Զի նա զգինդս ոսկիս յականջաց կանանց նորեանց. Իբրեւ փրկեսցէ զժողովուրդ իւր 'ի մեղաց նորեանց. Իբրեւ զոչխար որոց ոչ իցէ հովիւ:

Ամենայն բառին եզակին ալ, իբրեւ հաւաքական, նոյն համաձայնութիւնը կ'ունենայ:

Ամենայնի որոց իցեն թեւք եւ թեփ՝ զայնս ուտիցէք: Յամենայնէ՝ յորոց օրէնքն Աստուծոյ հրաժարեցուցանեն:

4° Եզակի թուական անուններուն վերաբերութիւն ունեցող ածական կամ բայ յոքնակի կը դրուի:

Տասն այր բորոտ որք կային 'ի հեռաստանէ. Երկոտասան այր ադէտք եւ տառապեալք որք 'ի նա յարեալ էին:

ԿԷՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1. Հ. Կէտադրութիւն ի՞նչ է:

Պ. Կէտադրութիւն կը կոչուի խօսքին մէջ բառեր և իմաստներ կէտ կոչուած նշաններով իրարմէ զատելու արուեստը:

2. Հ. Կէտադրութեան գլխաւոր նշանները ո՞րոնք են:

Պ. Կէտադրութեան գլխաւոր նշանները հետեւեալներն են, բութ (՝), ստորակէտ (,), միջակէտ (.), վերջակէտ (:):

3. Հ. Այս նշանները ե՞րբ կը գործածուին։

Պ. Այս նշանները կը գործածուին 1° Նախադասութեան մը նոյնատեսակ մասերը և 2° Պարբերութեան մը մասերն իրարմէ զատելու համար։

4. Հ. Նախադասութիւն ի՞նչ է։

Պ. Նախադասութիւն այն է որ գլխաւոր բայ մը ունի. և Նախադասութեան մասերն են տէր բայն, ստորոգելին, բայը, խնդիրները, մակբայն ու ածականները։ Երբ Նախադասութեան մը մէջ այս մասերը մէկէ աւելի են, այսինքն՝ երբ Նախադասութիւն մը միևնոյն բային վերաբերեալ քանի մը տէր բայի, միևնոյն տէր բայիին վերաբերեալ քանի մը բայ կամ ստորոգելի, միևնոյն խնդրառուին վերաբերեալ քանի մը խնդիր կամ մակբայ, միևնոյն գոյականին վերաբերեալ քանի մը ածական ունի, այն մասերը Նախադասութեան մասերը կը կոչուին։

(Տես և Թիւ 342—349)։

5. Հ. Պարբերութիւն ի՞նչ է։

Պ. Պարբերութիւն կ'ըսուի երկայն խօսք մը որ կ'բաղկանայ երկու գլխաւոր Նախադասութիւններէ որոնք պարբերութեան անդամները կը կոչուին։ Եւ պարբերութեան մը անդամները՝ կամ իրարմէ կախում ունեցող են կամ իրարու հակադրեալ, և կամ մին միւսոյն իբր 'ի պատճառէ կամ 'ի փաստէ հետեւութիւնն* է, զոր օրինակ։

Եթէ մեղի մեր տկարութեանը վրայ գաղափար տը-

* Պատճառ կամ փաստ հետեւութեան վրայ. տես Տրամաբանութիւն Գարագաշեան էջ 250։

ւող բան մը կայ, մեր ծննդենէն անմիջապէս ետքը մեր գտնուած վիճակն է։

Երջանկութեան հասնելու համար բոլոր մարդիկ հարստութիւն կը փնտռեն. բայց եւ այնպէս երջանիկ հարուստներ շատ քիչ կը գտնուին։

Մեր Թագաւորը բարեսիրտ եւ մարդասէր է. ապա անոր գթութեանը կրնանք պաղատիլ։

Այս երեք խօսքն ալ մէյմէկ պարզ պարբերութիւն են. առաջինին անդամները կախում կը ցուցնեն. երկրորդին անդամներն իրարու հակադրեալ են. իսկ երրորդին անդամներուն մէկը (հետեւորդ անդամը) միւսին (նախորդին) իբր 'ի փաստէ հետեւութիւնն է։

6. Հ. Ո՞ր խօսքը պարբերութիւն չէ։

Պ. Պարբերութիւն չէ երկայն խօսք մը որ Նախադասութիւններն իրարմէ կախում չունին, ոչ իրարու հակադրեալ են, ոչ ալ մէկը միւսին հետեւութիւնն է. այլ միայն իրարու քով շարուելով ընդհանուր իմաստ մը կը բացատրեն, զոր օրինակ սա հետեւեալը.

Առողջութիւնը լոկ անուն է, կեանքը սոսկ երազ է, փառքը մինակ երեւոյթ մի է, զուարճութիւններն ու հեշտութիւնները միայն վտանգաւոր զբօսանք են։

7. Հ. Պարբերութիւնը ե՞րբ պարզ կը կոչուի։

Պ. Պարբերութիւնը պարզ է, երբ անդամներուն երկուքն ալ մէյմէկ Նախադասութիւն են. ինչպէս վերի երեք պարբերութիւնները։

8. Հ. Պարբերութիւնը ե՞րբ բաղադրեալ է։

Պ. Պարբերութիւնը բաղադրեալ է, երբ անդամ-

ներուն մէկը կամ երկուքն ալ երկու կամ աւելի նախադասութիւններէ կը բաղկանան, զոր օրինակ.

Եթէ մարդիկ արդարութեան վրայ աւելի յարգ ունենային՝ եւ ճշմարտութեան մեծ զօրութեանը վրայ համոզուած ըլլային, ոչ միայն ընկերութիւնն իր նպատակին աւելի մօտեցած կըլլար՝ այլ եւ առանձնական շահերն աւելի ապահով երաշխաւորութիւն մը ունեցած կ'ըլլային.

Նախադասութեան մասերուն համար կէտադրութեան կանոն

Գ. Հ. Նախադասութեան ո՞ր մասերը ստորակէտով կը զատուին.

Գ. Ստորակէտով կը զատուին

1°. Նախադասութեան նոյնատեսակ մասերը, եթէ և, կամ, բայց, այլ շաղկապներուն մէկովը կապուած չեն, զոր օրինակ.

Աշխարհիս վրայ չոր, խոնաւ, ջերմ, ցուրտ, պինդ, լոյծ, փոփոխ բաներ խառն կը գտնուին։ Տիւրացիք առեւտրական, համբերող, աշխատասէր, ճարտար, ազնուասիրտ եւ խնայող են։ Նենգաւորութիւնը, բռնաւորութիւնը, ստրկութիւնը, գողերը, պատերազմներն այն երկրին մէջ իրենց անագորոյն ձայնը երբէք լսել չեն տար։ Աս ամբաւ երկրագունտն իր մակերեւութին վրայ մեզի կ'ընծայեցնէ լեռներ, ձորեր, դաշտավայրեր, ծովեր, ծովածոցեր, անդունդներ, գետեր, հրաբուխներ։ Նա գեղջկաց տուներուն այցելութիւն կ'ընէր. անոնց վիճակին, ընտանեացը, զաւակներուն, հօտին, հողերուն, կարողութեանը, ապրուստին, պարտքին եւ ուրիշ շատ բաներու կը տեղեկանար։ Այս փիլիսոփան ուրախութեամբ կը խոստովանէր թէ հոգին

կ'ըմբռնէ, կը խորհի, կը տրամաբանէ, կը համարի, կ'իմաստասիրէ, կը ճանչնայ, կը կամի, կը խորհրդածէ։ Եթէ կ'ուզուի որ տղայք միշտ համբակ չմնան՝ այլ վարժ ըլլան, հայրերն ու վարժապետները զանոնք խիստ կանուխ յանդիմանած, սաստած, կշտամբած, պատժած, սաստած, հրահանգած ու համոզած ըլլալու են։ Գերագոյն ու կատարեալ կառավարութիւնը՝ կառավարիչները կառավարելու մէջ կը կայանայ. պէտք է զանոնք դիտել, փորձել, ստիպել, սորվեցնել, զօրացնել, քաջալերել, վերցնել, իջեցնել, տեղափոխել ու միշտ 'ի բանի դնել։

Ըմանք այս դէպքերուն մէջ բութ կը գործածեն.

2°. Նախադասութեան մէջ երբ բացայայտիչ եղող բառեր երկու ստորակէտի մէջ կ'առնուին, զոր օրինակ.

Աշխարհիս ամենէն մեծ պետութեան, Հռովմէական պետութեան, վրայ Ստուծոյ դատաստանները մեզի թաքուն չեն.

3°. Նախադասութեան խնդիրներ, երբ երկայնկեկ են և նախադասութեան իրարու հետ անմիջական յարաբերութիւն ունեցող երկու մասերուն, զոր օրինակ՝ տէր բայէին ու բային, կամ բային ու խնդրոյն, մէջտեղ գրուած են, նոյնպէս երկու ստորակէտի մէջ կ'առնուին, զոր օրինակ.

Անոր նաւը, երկայն ատեն հովերուն խաղալիկ ըլլալէն ետքը, ալեաց մէջ թաղուեցաւ։ Տիւրացիք, իրենց քաջութեանը պարծանօք, զայրացուցած էին Սեսոստրիս մեծ թագաւորը որ Եգիպտոս կը թագաւորէր ու բազմաթիւ թագաւորութեանց տիրած էր . . .։ Սեսոստ-

րիս, անոնց ամբարտաւանութիւնը կործանելու համար, միտքը դրած էր բոլոր ծովերու վրայ անոնց վաճառականութիւնը չփոթել:

4° Բացադարձութեամբ ըսուած անուն մը, այսինքն կոչական մը, կամ ձայնարկութիւն մը, նախադասութեան յաջորդ մասէն ստորակէտով մը կը զատուի. և եթէ նախադասութեան մէջտեղն է, երկու ստորակէտի մէջ կ'առնուի:

Ով թագաւոր, ահա թշնամիներուդ դէմ քու վրէժխնդիրներդ: Արժան է, որդեակ, որ քեզի յայտնեմ:

5° Կ'ըսեմ, ըսաւ, պատասխանեց, կրկնեց, և ասոնց նման ուրիշի մը խօսքը յառաջ բերող բայեր երկու ստորակէտի մէջ կ'առնուին, եթէ յառաջ բերուած խօսքին մէջտեղն են. իսկ եթէ խօսքին սկիզբն են, անկէ միջակէտով կը զատուին, և անատեն յառաջ բերուած խօսքը գլխագրով կը սկսի.

Ով է հայրդ զոր կը փնտռես, ըսաւ Դիցուհին. Ոդիսեւս կը կոչուի, ըսաւ Տելեմաք: Կամ, Դիցուհին ըսաւ. Ով է հայրդ զոր կը փնտռես. Տելեմաք պատասխան տուաւ. Հայրս Ոդիսեւս կը կոչուի:

6° Պարբերութիւն չեղող խօսքերու մէջ իւրաքանչիւր նախադասութիւն, մանաւանդ եթէ երկայն է, նախընթացէն ստորակէտով մը կը զատուի.

Առողջութիւնը լոկ անուն է, կեանքը սուկ երազ է, փառքը մինակ երեւոյթ մի է, զուարճութիւններն ու հեշտութիւնները միայն վտանգաւոր զբօսանք են:

Երբ ասանկ բազմաթիւ նախադասութիւններ նախընթաց նախադասութեան բացատրութիւն կամ իբր թուումն մասանց են, այն նախընթաց նախադասութիւնը միւսներէն միջակէտով մը կը բաժնուի, զոր օրինակ.

Երբ թագաւորաց սիրտը մարդոց ձեռքին մէջն է, բարէ, կարծես թէ ամենայն ինչ զանոնք թիւրելու կը միաբանի. շողոքորթութիւնը զանոնք կը խաբէ, չար խրատտուները զանոնք կը գրաւեն, գէշ օրինակները զանոնք կը քարշեն, գործերուն զանազանութիւնն անոնց միտքը կը ցրուէ:

10. Հ. Բութ երբ կը գործածուի:

Պ. Բութ կը գործածուի խօսքին մէջ

1° Հոն ուր բառ մը զեղչուած է, զոր օրինակ.

Փրանկները, վայրենի ժողովուրդ, բանջարով, պտուղով, արմատներով եւ որսով միայն կ'ապրէին: Արեւը, լուսինը, լուսաւորները եւ գետերն անոնց աստուածներն էին. խոր անձաւներ՝ անոնց մեհեանները. Դըրուիդ կոչուած քուրմերն՝ անոնց ատեղաբաշխները, բժիշկները եւ դատաւորները. փայտակերտ կաւագործ հիւղեր՝ անոնց քաղաքները. իսկ անոնց առուտուրն էր փոխանակութիւն:

2° Բութով կը զատուի նախադասութեան մը այն մասը որ նախադասութեան սկիզբը դրուած է, և դիմաւոր բայ չունենալով, ամբողջ նախադասութիւն չէ, այլ խնդիր է այն նախադասութեան. զոր օրինակ.

Շարունակ վարանման եւ անստուգութեան մէջ ապրելէ ձանձրացած ըլլալով՝ որոշեցի Սիկիլիա երթալ: Գործին այնչափ անհնարին դժուարութիւնները տեսնելով՝ հասկցանք

որ մեր բոլոր ջանքերը վայրապար պիտի ըլլային ։ Պատուին էր հօր անունը լուծին պէս՝ սկսաւ ջերմ արտասուք թափել ։ Հիացմամբ սքանչ տեսարանի մը հանդիսատես ըլլալէ ետքը՝ սկսանք Կրետէ կղզւոյն լեռները նշմարել ։

3° Երբ տէր բային կամ ստորոգելին իր յարակից մասերովը երկայնկեկ է, այն մասը յաջորդ խօսքէն բութով մը կը զատուի, որ շնչառութեան հանգիստ տրուի, զոր օրինակ․

Իրենց նախնի աւանդութիւնները պահելու համար Եգիպտացւոց ամենէն ջերմեռանդ մէկ հնարքն ալ՝ այն աւանդութեանց համար յատուկ տօներ սահմանելն էր․ այսպէս ալ աւանդութեանց բարոյական նշանակութիւնը՝ ժողովրդեան մտքին մէջ կը տպաւորուէր ։

4° Յարաբերական դերանուամբ սկսեալ միջանկեալ նախադասութեանց վերջը բութ կը դրուի, և այնպէս նախադասութեան մնացորդը կը շարունակուի, զոր օրինակ․

Աստուծոյ մեծագործութեանը գահն է բնութիւնը․ այն մարդը որ անոր մտախոհ ու խելամուտ է՝ տակաւ ամենակարողութեան ներքին գահը կ'ամբառնայ ։

Ոմանք բութը յարաբերեալին վրայ կը դնեն, ու յարաբերականով կազմուած նախադասութիւնը խօսքին յաջորդ մասէն ստորակէտով կը զատեն, այսպէս․

Թութակին՝ որ իմացական կարողութեամբ շանէն եւ կապիկէն ստորին է, տակաւին խօսողութեան գրեթէ հաւասար ձիրք մը բնութենէն ընդունած է ։ Կարմիր ծովը՝ որ Արաբիան ձերէն Եթովպիայէ և Եգիպտոսէ մասէն կը բաժնէ, երեքհարիւր յիսուն մղոն երկայնութիւն եւ քառասուն մղոն լայնութիւն ունի ։

Պարբերութեան անդամներուն համար կէտադրութեան կանոն

11․ Հ․ Պարզ պարբերութեան մը անդամներն ինչ կէտով կը բաժնուին ։

Պ․ 1° Պարզ պարբերութեան մը անդամները, եթէ անոնց մէկը միւսէն կախում կը ցուցնէ, իրարմէ ստորակէտով կը բաժնուին․

Մինչ Մենտոր ու Հաղայէլ կը խօսէին, ոսկեփայլ եւ կապուտակագոյն թեփերով ծածկուած ձկներ նշմարեցինք ։ Պարտաւորութիւն մը որչափ աւելի մեծ եւ տաժանելի է, նոյնչափ անոր հիմը զգալի եւ զօրաւոր ըլլալու է ։ Որովհետեւ յոյս չունինք որ մեր վրայ թագաւորէք, գէթ մեր օրէնքն հաստատուն պահել տալու կարող թագաւոր մը գտնելու մեզի օգնեցէք ։ Անձնասիրութեան աշխարհին մէջ որչափ նոր տեղեր գտնենք, տակաւին շատ անծանօթ երկիրներ կը մնան ։

2° Եթէ անդամներն իրարու հակադրեալ են, կամ եթէ անոնց մէկը միւսին իբր 'ի պատճառէ կամ 'ի փաստէ հետեւութիւն է, իրարմէ միջակէտով կը զատուին, զոր օրինակ․

Երջանկութեան հասնելու համար բոլոր մարդիկ հարստութիւն կը փնտռեն․ բայց եւ այնպէս երջանիկ հարուստներ շատ քիչ կը գտնուին ։ — Աստուած անսահման կատարեալ եւ անհուն բարի է․ հետեւաբար ոչ կրնայ խաբուիլ ոչ ալ մեզ կը խաբէ ։ — Մեր թագաւորը բարեսիրտ, եւ մարդասէր է․ սպա անոր գթութեանը կրնանք ապաւինիլ ։

12․ Հ․ Բաղադրեալ պարբերութեան անդամներն ինչ կէտով կը բաժնուին ։

Գ. Բաղադրեալ, այսինքն՝ երկրորդական անդամներէ բաղկացեալ պարբերութեան մը մէջ,
1° Եթէ պարբերութեան գլխաւոր անդամներուն մէկը միւսէն կախում ունի, երկրորդական անդամներն իրարմէ բութով կը զատուին, իսկ գլխաւոր անդամները՝ ստորակէտով, զոր օրինակ.

Ինչ նիւթի վրայ որ կը ճառեն՝ ինչ խորհուրդ որ անոնց մտացը մէջ կը ծնանի՝ ինչ զգացումներ որ անոնց հոգին կը գրաւեն, այս ամէնը բոլոր պարագաներովը եղածին պէս կը բացատրեն. Եթէ բանաստեղծութիւնը, երկրաչափութիւնը, աստեղագիտութիւնը եւ առհասարակ բոլոր գիտութիւնք, աւելի կամ նուազ տարբերութեամբ, իրենց կատարելութեանը կը դիմեն՝ մինչդեռ բարոյականը հազիւ որրոցէն ելած կը թուի, պատճառը սա է որ մարդիկ, ընկերութիւն ձեւանալով իրենք իրենց օրէնք եւ բարոյական տալու ստիպուած ըլլալնուն համար փորձառութեամբ բարոյականի սկզբունքներուն հասու չեղած, բարոյականի գրութիւն մը չինելու պարտաւորուեցան։

2° Եթէ բաղադրեալ պարբերութեան գլխաւոր անդամներն իրարու հակադրեալ են, կամ մէկը միւսին հետեւութիւնն է, այն ատեն երկրորդական անդամներն իրարմէ ստորակէտով կը զատուին, իսկ գլխաւոր անդամները՝ միջակէտով, զոր օրինակ.

Մարդ իրեն հետ համամիտ եւ համակարծիք եղողներուն հետ երկայն ատեն գժտեալ չի կրնար մնալ, վերջապէս կը հաշտուի. բայց իր զգացմանցն ու կարծեացը հակառակ զգացում ունեցողներուն հետ սիրով ու միաբանութեամբ ըլլալու փայրապար կ'աշխատի,

ասանկները կանուխ կամ անագան իրարմէ կը բաժնուին։

13. Հ. Քանի մը պարբերութենէ բաղկացեալ խօսքի մը մէջ պարբերութիւններն ինչպէս կը բաժնուին։

Գ. Երբ խօսքի մը մէջ քանի մը պարբերութիւն կայ, եթէ առաջին պարբերութեան գլխաւոր անդամներն իրարմէ ստորակէտով բաժնուած են, երկրորդ պարբերութեան ու առաջնոյն մէջտեղը միջակէտ կը դրուի. իսկ եթէ առաջին պարբերութեան գլխաւոր անդամները միջակէտով բաժնուած են, յաջորդ պարբերութեան ու նախընթացին մէջտեղը վերջակէտ կը դրուի։ Այսպէս է հետեւեալ օրինակը.

Եթէ մեր նպատակները կամ դիտաւորութիւններն ուղիղ եւ մաքուր են, յաջողելու մեծ յոյս կրնանք ունենալ. եւ եթէ չյաջողինք, չաջողութեամբ ոչ թէ պատժուած՝ այլ զրկուած կ'ըլլանք։ Բայց երբ մեր նպատակները թիւր եւ չար են՝ եւ յուսացուած յաջողութիւնը մենէ կը փախչի, զրկող եւ պատժուած ենք միանգամայն. զրկող ենք, քանզի մեր նպատակն անիրաւ է. պատժուած ենք, քանզի չաջողութիւնը որ մաքուր եւ ուղիղ դիտաւորութիւն ունեցողին առ առաւելն տրտմութիւն մը կը բերէ՝ չարին եւ անիրաւին նաեւ յուսահատութիւն է։

14. Հ. Վերջակէտով գոցուած խօսք մը ինչ կը կոչուի։

Գ. Խօսք մը որ վերջակէտով կը լրանայ կամ կը գոցուի՝ շրջան կամ ամբողջ խօսք կը կոչուի։

15. Հ. Գրութեան մը մէջ նոր տողով սկսուած մասերն ի՞նչ կը կոչուին ։

Պ. Գրութեան մը շարունակութեանը մէջ այն մասերը որ նոր տողով (ալինէա) կ՚սկսին, տողաբաժին (փարակրաֆ) կը կոչուին ։ Տողաբաժին մը կրնայ մէկ կամ աւելի լրացեալ խօսք պարունակել. ուստի և տողաբաժնի մը մէջ որչափ վերջակէտով լմնցած խօսք կայ, այնչափ լրացեալ խօսք կայ ։

16. Հ. Խօսքին ո՞ր մասերն ամենեւին կէտանշանով չեն բաժնուիր ։

Պ. Ամենեւին կէտանշանով չեն բաժնուիր

1° Երկու նոյնատեսակ բառեր որոնք ու, և, կամ, թէ և ուրիշ ասոնց նման շաղկապներով կապուած են ու յարակից մասեր չունին, զոր օրինակ.

Պատիժն ու մոլութիւնն անբաժնելի են ։ Բոլորտիքդ եղողներուն կորուստը կամ փրկութիւնը քու կորստենէդ կամ փրկութենէդ կախում ունի ։ Մարդուս կիրքերն անոր վնասակար թէ սիրելի թշնամիներն են ։

2° Կրկնուած շաղկապներով կամ մակբայներով կապուած խօսքեր, զոր օրինակ.

Ամէն տեղ ծաղկած կը տեսնենք թէ Պոմոնային պտուղները թէ Փլորային ընծաները ։ Մի թողուր ոչ ագահութեան ոչ հպարտութեան զքեզ քարշ ածել ։

3° Որ, թէ շաղկապներով սկսող խօսք մը որ նախընթաց բային խնդիր է, զոր օրինակ.

Չենք ուզեր որ մէկը մեզ յանդիմանէ, քանզի ուղղուիլ չենք ուզեր ։ Շողոքորթութենէ կը խաբուինք,

քանզի կը կարծենք թէ ուրիշներն այնչափ կոյր են որ մեր մոլութիւնները չեն տեսներ ։

17. Հ. Պարոյկն ի՞նչ է ։

Պ. Պարոյկը (՞) հարցական նշան է և կը դրուի այն բառին վրայ, որուն վրայ կը զարնուի հարցման մէջ ։

18. Հ. Երկարն ի՞նչ է ։

Պ. Երկարը (՛) զարմացական նշան է և հոգւոյն մէկ կիրքը նշանակող բառերու վրայ կը դրուի ։

19. Հ. Կախումն ի՞նչ է ։

Պ. Կախումը երեք կէտ է (. . .) և կը գործածուի խօսքին պակաս կամ կիսկատար մնացած ըլլալը ցուցնելու համար ։

20. Հ. Գիծն ի՞նչ է ։

Պ. Գիծը (—) կը գործածուի նախ, հարցման ու պատասխանւոյ մէջտեղ, երբ կ՚ըսէ, ըսաւ, պատասխան տուաւ, կրկնեց բառերը գործածուած չեն. երկրորդ, փակագծի տեղ ։

21. Հ. Չակերտն ի՞նչ է ։

Պ. Չակերտը („) երկու ստորակէտ է, և խօսքի մը նոյնն ըլլալը ցուցնելու համար կը գործածուի ։

22. Հ. Փակագիծ ի՞նչ է ։

Պ. Փակագիծը երկու կիսաբոլորակ է ( ) և բուն խօսքէն կը զատէ մէկ կամ քանի մը բառ կամ նաեւ ամբողջ նախադասութիւն մը որ խօսքին մարմինէն դուրս են, բայց անոր յաւելուածն ։

ՅԱՆԿ ԳԼԽՈՑ

Հայերէն քերականութիւն	1
Մասն առաջին · Բառագիտութիւն	2
Գլ. Ա. Անուն	2
Տասուերկու կանոնաւոր հոլովմունք	8
Զարտուղի հոլովմունք	20
Անուանց հոլովներուն վրայ գիտելիք	22
Գլ. Բ. Ածական	31
Թուական ածականք	33
Թուականներուն տեղը	40
Անորոշ ածականք	42
Անորոշ ածականաց տեղը	45
Գլ. Գ. Դերանուն	46
Գլ. Դ. Նախադրութիւն կամ Նախդիր	55
Գլ. Ե. Բայ	58
Չորս լծորդութեանց բայերուն կանոնաւոր ձեւը ·	
Ա. Լծորդութիւն	63
Անցողական բայեր	71
Բ. Լծորդութիւն	74
Գ. Լծորդութիւն	80
Դ. Լծորդութիւն	86
Չորս լծորդութեանց ներգործական բայերուն կրաւորական ձեւը	92
Չորս լծորդութեանց անկանոն բայերը	98
Ներգործական անկանոն բայերուն կրաւորականը	112
Դերբայներուն վրայ գիտելիք	117
Գլ. Զ. Մակբայ	119
Գլ. Է. Շաղկապ	127
Գլ. Ը. Միջարկութիւն	129
Մասն երկրորդ · Համաձայնութիւն	130
Գլ. Ա. Տէր բայի եւ Բայ	131

Պարզ տէր բայ 131
Բաղադրեալ տէր բայ 132
Դիտողութիւն 134
Տէր բայի՛ն հոլովը 134
Գլ. Բ. Խնդիր եւ Խնդրառու 136
1. Գոյականներուն խնդիրը 137
2. Ածականներուն խնդիրը 139
3. Նախադրութեանց խնդիրները 142
4. Բայերուն խնդիրները 156
1. Սեռի խնդիր 157
2. Բնութեան խնդիր 158
Բայերուն տէր բայերուն եւ խնդիրներուն վրայ դիտելիք 165
Գլ. Գ. Ստորոգելի եւ ստորոգեալ 166
Գլ. Դ. Բացայայտիչ եւ բացայայտեալ 171
Գլ. Ե. Կոչական 173
Ութը մասանց բանի վրայ մասնաւոր դիտելիք.
Ա. Գոյական անուն. Յօդի գործածութիւնը . . . 174
Բ. Ածական անուն. Ածականներուն աստիճանը . 181
Գ. Դերանուն. 1. Ցուցական դերանուն 186
2. Ստացական դերանուն 187
3. Յարաբերական դերանուն. Որ բառին գործածութիւնը 188
Ս, Դ, Ն, գիրերուն գործածութիւնը 199
4. Անորոշ դերանուն. Ինչ բառին վրայ դիտելիք . 202
Դ. Բայ. 1. Բայերուն ժամանակներուն վրայ դիտելիք 205
2. Աներեւոյթ 211
3. Անցեալ ընդունելութիւն 214
Ե. Նախադրութիւն 216
Զ. Մակբայ 220
Քանի մը գործածական մակբայներու վրայ դիտելիք 222
Է. Շաղկապ. Քանի մը գլխաւոր շաղկապներու

վրայ դիտելիք 227
Մաս երրորդ. Շարադասութիւն 236
Ա. Քերականական կարգ 240
Բ. Ձեւաւոր կարգ 243
1. Արտաւղութիւն 243
Ա. Հարկաւոր արտաւղութիւն 244
Բ. Ազատ արտաւղութիւն 247
2. Զեղչում 253
1. Ենթակայի կամ տէր բայի զեղչում 254
2. Բայի զեղչում 260
3. Խնդիրներու զեղչում 264
3. Աւելադրութիւն 274
4. Բակառութիւն 283
Կէտադրութիւն 285
Նախադասութեան մասերուն համար կէտադրութեան կանոն 288
Պարբերութեան անդամներուն կէտադրութեան կանոն 293
Ցանկ գլխոց 299

2523

201

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0052819